Doc. A. MORAVSKIS.

LIETUVOS FINANSAI.

II DALIS.

Pinigai, kreditas ir bankai Lietuvoje prieš karą ir dabar.

LIETUVOS UNIVERSITETO TEISIŲ FAKULTETO LEIDINYS.

KAUNAS — Valstybės Spaustuvė — 1925 m.

Pinigai, kreditas ir bankai Lietuvoje prieš karą ir dabar.

A. Lietuvos finansų - kredito padėtis prieš karą.

I. Bendra pavergtos Lietuvos materialinė padėtis prieš karą.

Visa despotinės Rusijos politinės priespaudos ir ekonominės eksploatacijos sistema pavergtajai Lietuvai ypačiai ryški buvo finansų kredito sferoje. Visos materialinės lėšos, kaip ir tegalėjo būti, koncentravosi aplink Rusijos valstybinius finansus, o šie buvo svarbiausioji priemonė, iš vienos pusės, pavergtosios Lietuvos politiniam gyvenimui marinti ir jai rusinti, iš antros gi — siurbti iš gyventojų jų laisvoms lėšoms ir taupmenoms, ir nukreipti joms ten, kur jų reikalavo svetimos smurto valdžios interesai. Kiekvienas bent kiek rimtesnis mėginimas čionykščių Lietuvos gyventojų į finansinius — kredito organizavimąsi ir savišalpą, sutikdavo iš rusų vyriausybės nenugalimas kliūtis, o nuolatinis tokio nepilno, visaip varžomo ir kontroliuojamo veikimo sustiprinimas buvo organizuotos kovos išdava, ir, iš kitos pusės, naturalė pasekmė būtinų gyvenimo reikalavimų, savaime veikiančiųjų ūkiškųjų santykių reguliavime. Ryškiai tai patvirtina nepaprastos kliūtys, kurias sutikdavo visos Lietuvos gyventojų kredito-finansų organizavimosi formos, kaip tai savitarpio kredito bankai, kredito koperatyvai ir kt. Iš kitos pusės, nemažai klūdė Lietuvos finansiniai — kredito savišalpai atsirasti palyginamai greitas lenkų finansinio — kredito organizavimosi augimas, paremtas, kiek geresne dvarininkų ir dalinai miesto gyventojų siuoksnių, materiale padėtim; jie Lietuvos ūkiškame gyvenime dėl istorijos sąlygų buvo privilegiruotoj padėty.

Tarp rimtų faktorių, kliudžiusių susikonstruoti ir vystytis lietuvių materialinėms pajėgoms ir finansų įstaigoms, ypatingą vaidmenį vaidino taip pat vokiečių kapitalai ir finansinis susiorganizavimas, ypač stipriai atjaučiamas Lietuvos pasieny. Del susidėjusių istorijos bėgy sąlygų Vokietija iki pat karo jautėsi Lietuvos rinkų monopolininkė ir ją savo kapitalais ir finansiniai— kredito susiorganizavimusi išimtinai spaudė. Daugelis mūsų prekybos tarpininkų tampriais ryšiais buvo susirišę su Vokietijos prekyba bei kapitalais. Pagaliau daugelis kredito operacijų rėmėsi, vokiečių kreditu ar kreditu esamų Lietuvoj stambesnių bankų, kurie,

savo atvejų, buvo priklausomi vokiečių kreditui ir kapitalui. Iš kitos gi pusės, ir rusų ar Pabaltės stambūs komerciniai bankai, turį Lietuvoj skyrius, taip pat buvę tampriai surišti, o kai kada ir priklausę nuo vokiečių kapitalų bei kredito, pasitarėjai gi taip pat įsiskverbdavo į Lietuvą šiems tarpininkaujant. Finansinė Vokietijos pagalba kai kuriems stambiems komerciniams Rusijos ir Pabaltės bankams, eidavo į Lietuvą per sakytų bankų skyrius ar agentūras.

Šis vokiečių finansų - kredito viešpatavimas Lietuvoj prieš karą daug padėjo Vokietijai užvaldyti visą ekonominį ir finansinį Lietuvos gyvenimą netolimais okupacijos laikais. Tai buvo taip pat priežastim, kad ir po vokiečių okupacijos išsivadavusi Lietuva buvo surišta su Vokietija vienlypės valiutos aukso ryšiais. Ir tik 1922 m. spalių mėn., įvedus savąją valiutą, Lietuvos Respublika išsivadavo iš bent kokios finansų - kredito priklausomybės, kuri jai buvo labai žalinga.

Nepaisant į visą nurodytą daugmetinę Lietuvos eksploataciją, priespaudą materialiniu ir finansiniai - kredito atžvilgiu iš trijų pusių — Rusijos, Lenkijos ir Vokietijos, vis dėlto stichinis savarankiškas Lietuvos organizavimasis materialiu ir finansiniu atžvilgiu visą laiką ėjo pirmyn, ir vidury to savaimi gaivinančiai veikiančio proceso, gilūdės materialinis pajėgumas ir Lietuvos gamintojų atgimimas.

Gamindami per metų metus, iš kartos į kartą įvairius žemės ūkio gamybos produktus, reikmenis, turtus - Lietuvos ūkininkai ir kiti darbo žmonės kaupė tą tautinį kapitalą visuose jo pavidaluose ir tos taupmenos, nežiūrint į įvairias gudrias plėšrias atėjūnų finansų sistemas, ir eksploatacijos priemones, vis dėlto sudarė tam tikrą materialinę bazę tautiniam finansų atgimimui. Čia detaliai nesusipažindami su šiuo prieškariniu mūsų finansiniai - atgimstančios energijos ir galės taupymu, patariame šiuo klausimu susidomavusiems susipažinti su mūsų straipsniu „Tautiniai Lietuvos finansų šaltiniai", tilpusiu „L. Ūkio" 7 Nr.

Toliau mes susipažinsime su faktiniu visų Lietuvos gyventojų laisvų lėšų sutaupymu prieš karą vietos kredito - finansų įstaigose ir su įvairiomis šių įstaigų prieškarinėmis operacijomis.

II. Bankų kategorijos ir jų operacijų pobūdis.

Pirm negu susipažinti su Lietuvos finansiniai - kredito padėtim prieš karą, prisiminsime kai ką iš bendro visuomenės ūkio mokslo apie bankus ir jų operacijas.

Banko uždaviniu yra tarpininkauti tarp kapitalų pasiūlų ir paklausų, t. y. palengvinti produktingai suvartoti sutaupytus kapitalus ir tiekti jų reikalingoms įmonėms.

Kapitalo subūrimas pritraukimas sudaro pasyvines bankų operacijas. Įdėto kapitalo suskirstymas - aktyvinės bankų operacijos.

Banko pasyvai nustato jo aktyvus

Prie kiekvieno banko grupuojasi atatinkamas žmonių ratelis - kreditorių (pasyvas) ir skolininkų (aktyvas).

Svarbiausia bankų operacijų žymė tai terminas, kuriuo remiantis bankai ir skirstomi įvairiomis kategorijomis.

1. Depozito bankai.

Renka lėšas indėliais ir duoda trumpalaikes paskolas.

Depozito bankai yra valstybės, visuomeniniai, akciniai ir savitarpio kredito draugijų.

Iš depozito bankų su trumpalaikiu kreditu svarbų vaidmenį vaidina akciniai komerciniai bankai. Daugelis tokių bankų Rusijoj buvo įsteigta 70-tų metų pradžioj. 1913 m. panašių bankų buvo 45 su 790 mil. pagrindinio kapitalo. $^3/_4$ tų bankų koncentravosi Petrapily.

Antrą bankų grupę Rusijoj sudarė miesto visuomeniai bankai, įsteigti prie miesto savivaldybės, iš dalies miesto lėšomis, iš dalies gi privačiu kapitalu, daugumoj atvejų, paaukotu. Panašių bankų buvo apie 300 su 55 mil. rub. kapitalo. Apytikriai, $^1/_3$ Rusijos miestų gyventojų naudojosi tais bankais.

Trečia grupė — savitarpio kredito draugijos, kur tik nariai, o ne pašaliniai asmenys turi teisę gauti paskolą, ir tik jų vekseliai priimami ataskaiton.

Nariai tam tikrose ribose, atsako už nuostolius. Panašių bankų Rusijoj buvę apie 800; daugelis jų buvo susijungę į centralinį savitarpio kredito draugijų banką Petrapily.

Tų bankų *pasyvus* sudaro įdėtas kapitalas, paleistas apyvarton, o taip pat terminiiniai ir beterminiiniai indėliai, leidžiami apyvarton.

Jų *aktyvai* susidaro iš vekselių ataskaitos, duodamų paskolų, užstatant: prekes, vertės popierius ir t. t.

Antraeilės operacijos prieš karą buvo: 1) procentinių popierių, brangių metalų pirkimas — pardavimas, 2) pavestų komiso darbų atlikimas, kaip pavyzdž. pinigų gavimas vekseliais ir 3) pinigų persiuntimas.

Po karo, kai kurios šių antraeilių operacijų, kaip pavyzdž. svetimų valiutų, brangiųjų metalų apyvarta, pinigų persiuntimas, pradėję iš pradžių vaidinti svarbų vaidmenį depozito banko veikime; pirminės operacijos del įvairių priežasčių laikinai labai sumažėjo

2. Liaudies bankai arba kredito draugijos.

Šios įstaigos labiausia smulkiųjų gamintojų asociacijų steigiamos.

Skolinant reikalingą kapitalą taikomas tarpusavis laidas, paprastai be daiktinės garantijos. Todel kapitalas gali plaukti ir iš kito rajono, esant geresnioms sąlygoms.

Liaudies Bankų ir kredito d-jų *pasyvai* susidaro iš 1) narių pajo mokesnio; 2) indėlių; 3) paskolų (dalinai iš valstybės, savivaldybių). Už veikimą atsako pajinis kapitalas, jei jo trūksta — pajininkų turtas.

Aktyvus sudaro draugijos narių paskolos.

Tų įstaigų prototipu buvo Šulcės—Deličio skolinamai—taupamosios kasos, įkurtos XIX amž. 50-tais met. Skirtina jų žymė — metarialinė savišalpa ir tai, kad apyvartos kapitalas susidaro iš narių pajų.

Nepaprastą smulkaus kredito įstaigų tipą sudaro Raiffeizeno skolinamosios kasos. Jos pritaikintos smulkių ir vidutinių ūkininkų reikalams ir nesirūpina narių įnašomis surinkti savistovį kapitalą. Be trumpalaikių paskolų, duoda ir ilgalaikes (5-iems ir daugiau metų). Bendrovės veikimo rajonas kontrolės tikslu apréžtas perapija ar valsčiu. Dividendų paprastai neduodama. Jie suvartojami draugijos reikalams.

Rusijoj tų dviejų įvairialypių-Šulcės-Deličio skolinamųjų bendrovių ir Raiffeizeno kredito koperatyvų įtakoje, nuo 1865 m. pradėta steigti, iš vienos pusės, skolinamai-taupomąsias bendroves su pajiniu kapitalu, t. y. dalyvaujant narių įnašoms, ir, iš kitos pusės, kredito bendroves be savo kapitalo, bet lėšomis, gautomis iš valstybės, savivaldybės. Šių dviejų tipų kredito organizacijos paskutiniais metais prieš karą stipriai plėtėsi ir Lietuvoj.

Be panašių koperatyvinių organizacijų, Rusijoj, o vėliau ir Lietuvoj, greitai plėtėsi taip pat taupomosios kasos, steigiamos valstybės, savivaldybės. Jų tikslas — skatinti gyventojų tarpe taupumą ir koncentruoti reikalingas lėšas valstybės, savivaldybės kasose.

3. Ipotekos kreditas.

Svarbiausia tų bankų operacija — išdavimas ilgalaikės paskolos, užstatant nekilnojamąjį turtą, su nuolatine amortizacija. Savo operacijų veikimo charakteriu panašūs bankai skiriasi į miestų ir žemės. Savo organizacijos susitvarkymu esti: 1) savitarpio kredito draugijos (pav. žemės savininkų); 2) akcinės draugijos ir 3) valstybės.

Savitarpio ipotekos kredito draugijos aprūpina savo narius ilgalaikėmis paskolomis, kiek galima geresnėmis sąlygomis. Jos tarpininkauja tarp savo narių ir kapitalistų — kreditorių.

Akcinės draugijos tai kapitalistų — kreditorių, o ne skolininkų, bendrovės.

Rusijoj buvo du valstybės žemės banku: Valstybinis Bajorų Bankas, įsteigtas 1885 m. ir Valstiečių Žemės Bankas, įsteigtas 1882 m. Iki 1908 m. Rusijoj buvo 19 privačių žemės bankų ir savitarpio kredito draugijų ir 16 miesto ipotekos kredito d-jų.

Ipotekos bankų apyvartos kapitalų šaltiniais gali būti miesto bankams obligacijos ir žemės bankams užstatų lakštai. Užstatų lakštų apmokėjimą savitarpio kredito d-jose garantoja solidarė skolininkų atsakomybė; akcinėse draugijose — pagrindinis kapitalas ir užstatytų nekilnojamųjų turtų, žemių vertė. Tais popieriais ir duodamos, užstatant nekilnojamąjį turtą, paskolos.

4. Melioracijos kreditas.

Kartais būna sąryšy su žemės ipotekos kreditu. Jo tikslas: atlikti nusausinimo, ar drėkinimo darbus; auginti miškus, reguliuoti upes, rengti užtvankas ir t. t.

Be to, čia gali būti priskirtos paskolos mašinų, gyvulių, pagerintos sėklos, mineralinių trąšų pirkimui ir t. t. Panašios paskolos duodamos 2—5 metams ir kartais del geresnės kontrolės skolinamos lėšos atiduodamos tiesiai nurodytų reikmenų pardavėjams.

5. Emisijos bankai.

Vienok didžiausią reikšmę kiekvieno krašto gyvenime turi centriniai arba emisijos bankai. Paprastai sakyti bankai turi charakterį akcinių bendrovių, esančių valstybės kontrolėj. Rusų Valstybės Bankas buvo valstybės įstaiga. Svarbiausias tų bankų tikslas tai pinigų apyvartą reguliuoti krašte. Todel pirmoj vietoj yra leidimas banknotų, t. y. be procentinių banko pasižadėjimų, apmokamų pareikalavus. Tai banko *pasyvas*. Svarbiausias emisijos banko politikos sunkumas—nustatyti santykis tarp metalo atsargos ir išleistų apyvarton banknotų, t. y. tiksli pastarųjų padengimo sistema.

Suvedant (reziumodami) kas aukščiau pasakyta apie įvairių bankų pasyvinias ir aktyvinias operacijas, galima nurodyti, kad prie *pasyvinių* operacijų priklauso:1) *banknotų* operacijos arba išleidimas apyvarton Emis. banko bilietų: 2) *depozitų*, t. y. indėlių įdėjimas bankan, prie ko galima pažymėti, kad platus depozito operacijų išsiplėtimas yra viena aukšto ekonominio išsivystymo žymė; 3) *obligacinės* operacijos, t. y. užstatų lakštų leidimas.

Prie *aktyvinių* operacijų priskaitoma: 1) *lombardinės*, pasireiškiančios išdavime trumpalaikių paskolų, užstatan kilnojamąjį turtą brangūs metalai, prekės, (procentiniai popieriai ir t.) ir 2) *diskonto*—svarbiausios trumpalaikio kredito operacijos; 3) *ipotekos*, t. y.

išdavimas ilgalaikės paskolos, užstatant nekilnojamąjį turtą (žemė, namai).

Galop paminėsime vadinamas „on call" operacijas.

Asmenys, turį banke einamąją sąskaitą ima prireikus iš banko pinigus, bet nedaugiau tam tikro dydžio, atatinkamo laido. Bankai taip pat duoda pinigus ir sulig tam tikrų čekių, paskolos pavidale iki pareikalavimo (on call). Paskolų iki pareikalavimo duoda dažniau negu terminuotų, nes jos tuo būdu sudaro banko rezervo fondą, daugumai pareikalavus savo įndėlių.

Išaiškinkime visas finansiniai kredito santykių charakterio puses prieškarinėj Lietuvoj.

III Bendras Lietuvos kredito — finansų įstaigų pobūdis ir jų operacijos prieš karą.

Toliau mes naudosimės daviniais, liečiančiais 3 buv. lietuvių gubernijas — Kauno, Vilniaus ir Suvalkų, o taip pat buvusių keturių lietuvių gubernijų, prijungus čia ir Gardino gubernijų.

Trijų nurodytų gubernijų teritorija užimė 94 408 kv. klm. ir gyventojų prieš karą ten buvo —4,448 tūk. (Rimkos daviniais — 4,651 tūkst.*). Tuo būdu ana teritorija ir gyventojų skaičius bemaž dvigubai didesnis už dabartinės Lietuvos Respublikos teritoriją ir gyventojų skaičių. Doc. Rimkos ištirta teritorija apėmė 88.864 kv. klm. ir 4.489,9 tūkst. gyventojų.

Keturių buvusių lietuvių gubernijų teritorija užima 128,722 kv. klm. ir gyventojų jose buvo 6,210 tūkst. (Rimkos daviniais — 6,699 tūkst.). Ta teritorija yra $2^1/_2$ karto didesnė, o gyventojų 3 syk daugiau, negu dabartinėj Lietuvos Respublikoj.

Prie tolesnio susipažinimo su prieškarine Lietuvos kredito — finansų padėtim mes naudosimės doc. Rimtos daviniais („Lietuvos ūkis prieš didįjį karą") trims buvusioms lietuvių gubernijoms ir daviniais keturioms buv. lietuvių gubernijoms, paimtais iš statistinės knygos—Statistinės žinios apie Lietuvą ligi karo 1914 m., išleistos Prek. ir Pram. M-jos Statistikos Departamento 1920 m.

Be to, mes sunaudosime kai kurias banko apyskaitas, kurias mums maloniai suteikė p. Prusas, o taip pat sunaudosime mano rankraštį, parašytą 1922 m. pradžioj. apie Lietuvos ekonominę ir finansinę padėtį.

Bendras finansų — kredito įstaigų skaičius buv. Kauno, Vilniaus ir Suvalkų gub. 1912 m. siekė 800. Į jas buvo įdėję vietos gyventojai iki 800 mil. rub. arba 1,5 milijardų litų savo taupmenų.

(*) Žiūr. A. Rimkos „Lietuvos ūkis". Statist. tyrinėjimai, Kaunas 1922 m.

Šių įstaigų charakteris matomas iš sekančios lentelės:

	Žemės ir miesto ipotekos bankai	Komercinio pobūdžio	Smulkaus kredito	Iš viso
Valstybės	2	2	285	289
Privatūs ir visuom.	4	74	424	502
Iš viso	6	76	709	791

Iš čia matome, kad 1/3 (37%) visų finansų — kredito įstaigų buvo valdžios, ir jose buvo įdėta bemaž 1/3 visų vietos indėlių ar kapitalų (iš 262 mil. rub. 74 mil. rub.).

Visų susirinkusių Lietuvos kredito įstaigose indėlių, pasižadėjimų ir kapitalų paskirstymas matomas iš žemiau pateiktos lentelės, atatinkančios tiems pat 1912 m.

Kredito įstaigų padėtis. (milijonais rub.)

	Valstybės	Privačių ar visuom.	Iš viso
Kapitalų (pasyvas)	—	13	13
Indėlių (pasyvas)	47	63	110
Skolų (pasyvas)	—	5	5
Užstato lakštų apyvartoje (pas.)	20	90	110
Diskontuotų vekselių (aktyvas)	5	36	41
Paskolų (aktyvas)	23	120	143
Bendras pasyvų ir aktyvų balans.	95	327	422

Skaičius bankų ir smulkaus kredito įstaigų, buvusių pradžioje 1914 m. buv. 4 lietuvių gubernijose, paduotas su visomis smulkmenomis I lent. 144 psl. „Statistikos Žinių" knygelėj. Iš čia mes matome, kad ipotekos bankų buvę — 9, jų tarpe 3 miesto kredito draugijos; komercinių ir kt. depozito bankų — 120; jų tarpe 4 valstybės banko skyriai (Vilniuje, Kaune, Gardine ir Balstogėj), 32 valstybės iždo, 52 komercinių bankų ir jų skyrių, savitarpio kredito draugijų ir miesto visuomeninių bankų. Be to, 29 bankinės kontoros ir 3 lombardai. Smulkaus kredito įstaigų buvę 1.135., iš jų 422 valstybės taupomosios kasos, 333 skolinamai — taupomųjų ir 380 valščiaus kasų ir įvairios rūšies profesinių smulkaus kredito įstaigų.

Visų tų kredito įstaigų operacijos buv. 4 lietuvių gub. matomos iš bendro jų balanso 1915 m. sausio 1 dien., kurs pateiktas informacinėj knygoj „Statistinės Žinios", XXV lent. 173 psl.

Šioj lentelėj esama tokių davinių: I. Svarbesni aktyvai ir pasyvai milijon. rub. 1264 kredito įstaigose, buv. 4 lietuvių gub. 1915 m. sausio 1 dien.

Kredito įstaigos	Kapitalai (pasyvas)	Indėliai (pasyvas)	Skolos (pasyvas)	Veks. ataskaita (aktyvas)	Paskolos (aktyvas)		Pelnas (pasyvas)	Balansas (pasyvų ir aktyvų)
					pinigais	užstato lakš		
Valstybės	—	86,9	—	2,5	5,0	46,1	1,8	154,3
Priv. ar visuom.	27,8	57,2	13,0	29,8	37,3	122,2	2,3	252,7
Iš viso	27,8	144,1	13,0	32,3	42,3	168,4	4,1	407,0

Šie skaitmens ryškiai parodo Lietuvos gyventojų įvairios rūšies indėlius ir pinigų dalyvavimą visose kredito įstaigose, baigiant suvesti sąskaitybos knygas (Naujiems metams), karui prasidėjus. Iš čia matome, kad prie įdėto 27,8 mil. rub. kapitalo visose kredito įstaigose (dabar tai sudaro apie 139 mil. litų), *indėlių* gyventojai buvo sudėję 144,1 mil. rub. (dabar tai sudaro apie 720 mil. litų); bankų įsiskolinimas siekė 13 mil. rub. (t. y. apie 45 mil. litų); bendra vekselių ataskaita — 32,3 mil. rub. (t. y. apie 161,5 mil. litų); *paskolos* siekė 210,7 mil. rub. (dabar tai sudaro apie 1,083 mil. lit.), iš kurių 168,4 mil. rub. (dabar apie 940 mil. lt.) buvo išduota *užstato lakštais*, t. y. be pinigų, garantojant bankui skolos pasižadėjimą, maždaug tokio pat pobūdžio, kaip kad iš valstybės pusės esą banknotai ar popieriniai pinigai. Bendras balansas sudarė 407 mil. rub. (t. y. apie 2,035 mil. litų). Šiais daviniais charakterizuojamas visas kredito operacijų dydis 4 lietuvių gub., esant prieškarinėse sunkiose sąlygose, kada viso Lietuvos kredito dalykų šeimininkais buvo svetimos organizuotos pajėgos, o Lietuvos gyventojai labiausiai dalyvavo indėlių operacijose, t. y. visokios rūšies įnašais.

Dar ryškiau šį santykį apibūdina žemiau dedama lentelė, išspausdinta aukščiau nurodytoj informacinėj statistikos knygoj 174 psl. XXVI lent.

II. Bendra visų indėlių suma tūkst. rub. Lietuvos kredito įstaigose 1915 — I — 1 d.

Iš čia (lent. I) mes matome, kad iki pasaulinio karo pradžios buvo sunešta į visas Lietuvos kredito įstaigas, priskyrus čia taip pat ir Gardino gub., 4 nurodytų gubernijų gyventojų — 144,066 tūkst. rub., kas dabartine valiuta sudaro apie 720 mil. litų; tarp kita ko, pusė tos sumos — 70,9 mil. rub., t. y. apie 352,5 mil. litų buvo įnešta į Valstybės taupomąsias kasas ir 23%, arba bemaž 1/4 tos sumos, buvo įdėta į komercinius bankus ar jų skyrius (18% komercinių bankų skyriuose).

Tos tautinės taupmenos, prievarta paaukotos svetimam finansų — kredito aparatui, bemaž visiškai žuvo karo sukury.

Lent. I

Gubernijos.	Taupomosios kasos	Valstybės banko skyriai	Valstybinės Iždinės	Komercijos bankai	Komercinių bankų skyriai	Savitarpio kredito draugijos	Miesto bankas Panevėžy	Banko kontoros	Smulkus kreditas	Iš viso
Vilniaus . .	22,171	8,640	0,110	7,320	14,605	2,045	—	1,369	2,228	58,488
Kauno . . .	18,361	2,998	0,303	—	4,723	4,562	0,109	0,576	3,581	35,213
Gardino . .	25,628	2,328	0,237	—	6,196	1,493	—	0,275	4,749	42,198
Suvalkų . .	4,788	1,292	—	—	0,337	0,905	—	—	2,137	8,167
Iš viso .	70,948	15,258	0,650	7,320	25,861	9,005	0,109	2,220	12,695	144,066

IV. Valstybės banko skyrių veikimo charakteris ir operacijos Lietuvoje prieš karą.

Pirmą banko įstaigų grupę buv. 3 lietuvių gub. sudaro aukščiau minėti Valstybės banko keturi skyriai. Be paprastų operaciju, juose buvo labai išsiplėtojęs depozito laikymas, priimant saugoti vertės popierius ir kt. brangenybes. Bendra depozito suma sakytuose 4 skyriuose siekė 52,864 tūkst. rub. Iš čia vertės popierių buvo depuonuota 1912 m. gale 45,098 tūkst. rub. sumoje (31,632 tūkst. rub. Vilniaus skyriuje). 1913 m. bėgy vertės popierių buvo deponuota 10,510 tūkst. rub.[1])

1913 m. bėgy buvo išmokėta keturiuose Valstybės banko skyriuose sulig diskontuotais vekseliais ir kt. popieriais 40.177 tūkst. rub.; rediskontuotais vekseliais — 19.200 tūkst. rub. ir einamąja sąskaita — 22,798 tūkst. rub.; iš viso laiduotais vekseliais 82,215 tūkst. rub. Metų gale pasiliko neapmokėtų vekselių 6.183 tūkst. rub. sumoj. Vidutinis diskontuotų vekselių dydis —

[1]) Žiūr. „Statistikos Žinių" VI lent. 149 psl.

175,5 rub. (maksimumas Balstogėje — 196 rub., minimumas Vilniuje — 149 rub.), rediskontuotų vekselių — 251,25 rub. (maksimumas Gardine — 348 rub., minimumas Kaune — 170 rub.). Vidutinis diskontuotų vekselių terminas 65 dienos, rediskontuotų vekselių — 56 dien. Vidutiniai protestuotų diskontuotų ir rediskontuotų vekselių buvę 4,95% ir vidutiniai tarp jų bevilties vekselių — 0,05% [1])

1913 m keturi Valstybės banko skyriai buvo davę paskolų 12,662 tūkst. rub. Jų tarpe: 1) paskolų, laiduotų vertės popieriais — 9,096 tūkst. rub. (maksimumas Vilniaus skyriuje 3.443, minimumas Baltstogės skyriuje — 1,373 tūkst. rub.); 2) paskolų, laiduotų prekėmis — 1,603 tūkst. rub.; smulkaus kredito įstaigoms — 771 tūkst. rub., žemdirbių bendrovėms 1,186 tūkst. rub. Iš viso, antra grupe, buvo išduota 3,566 tūkst. rub. paskolų (Gardino skyrius daugiausia buvo davęs paskolų—1,283 tūkst. rub. mažiausia Balstogės skyrius — 481 tūkst. rub.). 1914 m. sausio 1 dien. visų tokių nepadengtų paskolų pasiliko 4.135 tūkst. rub.

1913 m bėgy buvo įdėta paprastų indėlių — 848 tūkst. rub., einamojon sąskaiton padėta 210.636 tūkst. rub. iš viso 211.484 tūkst. rub. 1914 m. sausio mėn. 1 dien. paprastų indėlių pasiliko 260 tūkst. rb., einamose sąskaitose 2.496 tūkst. rub., iš viso 2.756 tūkst. rub.[*])

Iš kitų 1914 m. sausio 1 dien. pasyvų galima nurodyti 7.603 tūkst. rub. sulig Centrinio Valstybės Banko sąskaita ir 3.745 tūkst. rub. sąskaita su vietos iždinėmis. Iš čia prieiname prie išvados, kad turint balanso pasyve 7.603 tūk. rub. t. y. apie 38 mil. litų sąskaitą su Imperijos Valstybės banko Valdyba, ir turint įplaukų iš vietos iždinių — 3.745 tūk. rub. t. y. apie 18.725 tūkst. litų, surinktų iš vietos gyventojų, Valstybės banko skyriai galėjo pritraukti:[2]) prie savo pasyvo iš vietos gyventojų indėlių ir einama sąskaita įnašų — 2.754 tūks. rub.[3]), t. y. apie 13.775 tūks. litų ir 2) į savo depozitą jau nurodytas stambias sumas (vertės popierių apsaugon — 45.098 tūkst. rub., t. y. 225 mil. litų; dublikatų—374 tūkst. rub., t. y. 1.870 tūkst. litų. Valstybės banko skyriai turėjo nedidelę iš Centrinio Valstybės banko kredito pagalbą (7.603 tūkst. rub., t. y. 38 mil. litų), be to, tur būt, iš sumų, surenkamų vietoje, pavyzdž. geležinkelių pelnas (žinoma, kad apie 10 mil rub. panašių pajamų praeidavo Petrapyly kasmet tiesiog centrinių valstybės įstaigų sąskaita, nepriskaitant vietos pajamų straipsnių į bendrą valstybės biudžetą). Valstybės banko skyriai vedė visas savo stambias operacijas, surinkdavo pas save sudėtas valstybės iždinėse, taupomose kasose ir smul-

[1]) Žiūr. „Statistikos Žinių" III lent. 146 psl

[2]) Žiūrėk „Statistikos Žinių" V lent. 148 psl.

[3]) Aukščiau paduotoj lentelėj visų indėlių [vairiose banko įstaigose klasifikacijoj nurodyta kad *visų* indėlių Valst. banko skyriuose buta 15.253 tūkst. rub.

[*]) Bendra indėlių, einamųjų sąskaitos ir t. t. suma sudarė 1914 m. 1-1 d. 12.958 tūkst. rb. o 1915 m. 1-1 d. — 15.253 t. rb.

kaus kredito įstaigose milžiniškas vietos gyventojų lėšas ir koncentravo apie save milžiniškas operacijas daugelių bankų įstaigų ir koperatyvų buv. 4-iose lietuvių gub. Turint galvoje prieškarinį buv. 3 gub. teritorijos ir gyventojų skirtumą ir dabartinės Lietuvos Respublikos, tenka sumažinti aukščiau pažymėtą sumą iš 38 mil. litų iki 15 mil. litų. Emisijos bankas gavęs iš gyventojų ar valstybės tokią sumą, galėtų išplėsti savo veikimą tuo pat mastu, kaip buvo prieš karą, žinoma, jeigu bendras finansų — kredito santykių atstatymas įgautų prieškarinį pobūdį.

V. Valstybės Iždinių operacijos.

Valstybės iždinių 30 buv. lietuvių gub. apskrityse buvo 32. 1913 m. jų bendro balanso aktyve, Valstybės banko skyrių apskaitymu, kaip mes jau matėme, perleklaus buvo—3.745 tūkst. rub. (apie 18.725 tūkst. litų). Be to buvo prisiųstų vekselių 3.334 tūkst. rub. sumai, o taip pat procentinių popierių 1.092 tūkst. rub. Pasyvą sudarė: 1) depozitas ir specialūs kapitalai—9.801 tūkst. rub., 2) einamos sąskaitos — 551 tūkst. rub.; 3) neapmokėti ir kiti pasyvai — 205 tūkst. rub. Depozito apsaugoje buvo 2 817 tūkst. rub. t. y. apie 14 085 tūkst. litų[1]). Iš čia mes matome kad Valstybės iždinių operacijos rėmėsi išimtinai vietos gyventojų įvairiais įnašais.

VI. Valstybės taupomosios kasos ir Valstybės skolinamai-taupomosios draugijos.

Svarbiausiais siurbliais pritraukti vietines lėšas į valdiškas dėžes buvę Valstybės taupamosios kasos ir skolinamai — taupomosios d jos. 1914 m. pradžioj Suvalkų gub. jų buvę 38, Gardino gub. — 105, Kauno gub —134, Vilniaus gub. — 137. Iš viso 414. Tankiausiai įsiskleidę Kauno gub: viena tokia įstaiga tekdavo 264 kv. vars; rečiausia jų buvo Gargino gub., viena kasa ten tekdavo 323 kv. varstams. Vidutiniai keturiose gubernijose viena tokia įstaiga tekdavo 285 kv. varst. Taupomųjų knygelių buvo iš viso išduota 313,3 tūkst. Indėlių buvo sudėta 71.6 mil. rub., t. y. apie 358 mil. litų: maksimumas Gardino gub. — 24.5 mil. rub., Vilniaus gub. —21.4 mil. rub., Kauno gub. — 20 mil. rub. ir minimumas Suvalkų gub. — 5,7 mil. rub. Vidutinė vienos kasos indėlių suma — 172 tūkst. rub. (maksimumas 234,7 t. r. Gardino gub., minimumas 148.9 tūkst. rub. Kauno gub.) Vienam indėlininkui vidutiniai tekdavo — 236 rub. (maksimumas 264 rub. Suvalkų gub., minimumas — 205 rub. Vilniaus gub.). Kiekvienam gyventojui vidutiniai tekdavo 10,42 rub. indėlių (maksimumas Gardino gub. — 12,15 rub., minimumas Suvalkų gub. — 8,08 rub.[2]).

[1]) Žiūr. „Statistikos Žinių" VII lent. 150 psl.
[2]) Žr „Stat. Žinių" IX lent. 132 psl.

Indėlių augimas valstybės taupomose kasose ėjo šiuo tempu. Indėlių 4 lietuvių gubernijose buvo:

1905 m	— I mėn. — 1 dien.	27.306 tūkst. rub.
1908 m	— I „ — 1 d.	42 450 tūkst. rub.
1911 m	— I „ — 1 d.	54.683 tūkst. rub.
1914 m	— I „ — 1 d.	[1]) 71.626 tūkst. rub.

Vidutiniai kasmet indėlių suma didėjo 4.926 tūkst. rub.

Pilnamečius šių kasų indėlininkus galima suskirstyti sekančiomis profesinėmis grupėmis: 1) 2429 stambūs žemės savininkai su 752,5 tūkst. rub. indėlių; 2) 23.857 ūkininkai su 32.992 tūkst. rb. indėlių; 3) 20.259 miestiečiai su 3.851.4 tūkst. rub. indėlių; 4) 5.784 darbininkai su 1.030 tūkst. rub. indėlių; 5) 22.112 tarnautojų su 3.472,1 tūkst. rub., indėlių; 6) 21.390 pirklių su 5.226 tūks. rub. indėlių; 7) 3.024 dvasiškai su 963,5 tūkst. rub.; 8) 5.012 kariškių su 1.197,5 tūkst. rub. indėlių; 9) 21.770 kareivių su 1.499,8 tūkst. rub. 10) 12.780 valdininkų su 2,556,7 tūks. rb.: 11) 33.355 privatūs tarnautojai su 7.568,3 tūkst. rub. 12) 21.394 kitų asmenų su 4.312,6 tūkst. rub. indėlių. Viso 250.221 indėlininkas su 65.402,2 tūkst. rub. indėlių.[2])

Be to, 1914 m. sausio mėn. 1 dien. buvo 5.438 nepilnamečiai indėlininkai su 7.414,1 tūkst. rub. indėlių.[3])

Pilnamečių indėlininkų indėliai savo sumomis skirstėsi šiuo būdu:

Suma	Indėlininkų skaičius	Bendra suma
Iki 25 rub.	98.501	617,8 tūkst. rub.
Nuo 25 — 100 rub. . .	49.233.	2.787,4 „ „
Nuo 100 — 500 rub. . .	101.406.	24.012,7 „ „
500 ir daugiau rub. . .	52.081.	38.184,9 „ „
Iš viso	300.221.	65.401,8 t. r.[4])

Be indėlių grynais pinigais, Valstybės taupomosiose kasose ir smulkaus kredito įstaigose buvo taip pat, daug deponuojama procentinių popierių. Kaip augo šis depozitas, rodo šie daviniai.[5])

Buv. 4 gub. jų suma taupomose kasose buvo:

1905 — I — 1 d. 4.210 tūkst. rub.
1908 — I — 1 d. 6.893 tūkst. rub.

[1]) Žr. „Stat. Žinių" X lent. 153 psl.
[2]) Žr. „Statistikos Žinių" XI lent. 154 — 5 psl.
[3]) Žr. ten pat XII lent. 156 — 7 psl.
[4]) Žr. ten pat XIV lent. 158 — 9 psl.
[5]) Žr. ten pat XIII lent. 158 — 9 psl.

1911 — I — 1 d. 8.902 tūkst. rub.
1914 — I — 1 d. 11.864 tūkst. rub.

1914 m. sausio mėn. indėliai procentiniais popieriais skolinamai — taupomose kasose savo didumų šiaip skirstėsi:

SUMA	Taupomųjų knygelių skaič.	Bendra suma
Iki 500 rub.	2.608	519,6 tūk. rub.
Nuo 500 — 1000 rub	1.154	993,7 „ „
Nuo 1000—2000 rub.	720	1.134,2 „ „
Nuo 2000—3000 rub.	389	1.005,0 „ „
Nuo 3000—5000 rub.	298	1.157,4 „ „
Daugiau 5000 rub. .	269	2.614,2 „ „
Iš viso . .	5.438	7.414,1 tūk. rub.

Pilnesniam susipažinimui su Valstybės taupmonųjų kasų padėtim buv. 3 lietuvių gub. (išskyrus Gardino gub.), paduosime santrauką, tilpusią jau minėtoj doc. Rimkos knygoj. 1914 m. sausio mėn. 1 dien. 309 valstybės taupomųjų kasų buv. Kauno, Vilniaus ir Suvalkų gub. bendras stovis buvo toks:

Lent. II.

	Kasų skaič.	Indėliai grynais pinigais.				
		1913-1-1 d. buvo		Įdėta rublių	Priskaityta % rub.	Išduota rub.
		knygelių	rublių			
Centrinių . .	60	87.114	22.271.608	13.430.142	690.578	13.126.346
pašto-telegr.	247	110.950	22.412.316	13.782.703	687.295	13.098.158
fabrikų . . .	2	114	16.715	9.717	481	10.084
Iš viso	309	198.178	44.700.639	27.222.562	1.378.351	26.234.588

Lent. II (tęsinys).

1914-1-1 d. pasiliko		Indėliai vertės popieriais.			
		1913-I-d. buvo	Įdėta vertė	Išduota rub.	1914-I-1 d. pasiliko
knygelių	rublių				
89.918	23.283.983	5.618.763	1.405,376	899.113	6.024.726
117.143	23.784.154	1.053.550	383.413	207.600	1.249.363
131	16.828				
207.192	47.084,965	6.572.313	1.788 789	1.106.713	7.274.089

Iš paduotų davinių (lent. II.) sprendžiame, kad 1914 m. sausio mėn. 1 d. įvairiose valstybės taupomosiose kasose buvo įdėta tautos taupmenų grynais pinigais — 47.085 tūkst. rub.
vertės popieriais 7.274 tūkst. rub.
Iš viso 54.339 tūkst. rub.

arba apie 270 mil. litų.

Indėlininkų skaičius taupomosiose kasose siekė 207 tūkst. žmonių; įterpiant į tą skaičių šeimynos narius, gausime apie $^3/_4$ milijono gyventojų. Kitaip tariant, $^1/_6$ dalis arba 16% visų nurodytų gubernijų gyventojų nešė savo mažas taupmenas (vidutiniai kiekvienas indėlininkas 236 rub.) į vietines valstybės kasas. Visos šios sumos sistematiškai buvo vežamos Rusijon, o del karo ir valstybinio perversmo, visos mūsų tautos taupmenos, prilygstančios dabar bemaž 270 mil. lit, žuvo.

VII. Smulkaus kredito įstaigos.

Tam tikram sąryšy su valstybės kredito įstaigomis buvo valsčiaus, profesinio, koperacinio ir kito pobūdžio smulkaus kredito įstaigos. Daugely atvejų jų apyvartai lėšos buvo gaunamos, kaip mes jau matėme, kreditan iš Valstybės banko skyrių; bet vis delto be paprastų procentų, šiuose skyriuose galų gale susirinkdavo ir šių smulkaus kredito įstaigų taupmenos. Įdomu pažymėti, kad tokiai smulkaus kredito įstaigai įsisteigti valstybė duodavo labai mažas sumas, o vėliau jų indėliai pasiekdavo palygmant labai žymių sumų.

„Statistikos Žinių" daviniais, tilpusiais 176 puslp., l. Suvalkų gub. buvo:

1) 1912 m. gale 27 *skolinamai — taupomosios* bendrovės su 6.887 nariais. Bendras tų bendrovių balansas sudarė 1.015.921 rub. Pagrindinis kapitalas — 180.487 rub. + 16 345 rub. atsargos kapitalo. Indėlių buvo 745.671 rub; skolų 20 125 rub; pelno — 17.651 rub. Aktyve pažymėta; paskolų — 835.799 rub. kilnojamo ir nekilnojamo turto — 45.153 rub.; procentinių popierių — 19.724 rub. ir t. t.[1]).

2) 1910 m. *valsčiaus kasų* buvo 94. Bendras tų kasų balansas sudaro 3.447 tūkst. rub. Paskolų išduota - 2.067,5 tūkst rub.

3) 1912 m buvo 17 *ūkininkų ratelių* su 986 nariais. Vidutiniai vienas toks ratelis tekdavo 12-ai kaimų. 1913 m. daviniais 4 tokiuose rateliuose pirmininkavę dvasiškiai, 5-iuose inteligentai, 2 ūkininkai ir t. t. Minėtiems rateliams priklausė 19 pavyzdingų ūkių; 34 atsitikimuose buvę padaryti bandymai su mineralinėmis trąšomis; buvo išrašyti 211 periodinių leidinių, steigiami švietimo kursai ir t. t.[2])

[1]) Žr. „Statistikos Žinių" I lent. 177 psl.
[2]) Žr. ten pat, II lentelė 177 psl.

II 1913 m. buvo: 1) *Kauno* gub. 6 kredito bendrovės; 62 skolinamai — taupomosios bendrovės. 2) *Vilniaus* gub. 31 kredito bendrovė ir 65 skolinamai — taupomosios bendrovės. 3) *Gardino* gub. 73 kredito bendrovės, ir 42 skolinamai — taupomosios bendrovės.

Šių kredito koperatyvų padėtis nurodytose 3-se gubernijose 1913 m. liepos mėn. buvo toki:

	Kredito bendrovių		Skol. taupomos. kasos	
	Skaičius	Balanso suma rub.	Skaičius	Balanso suma rub.
Kauno gub.	6	252.953	62	5.260.460
Vilniaus gub.	31	451.953	65	2.881.285
Gardino gub.	73	1.703.032	42	4.199.009
Iš viso .	110	2.413.032	169	12.330.754

Pilnesni daviniai apie kredito koperatyvus ir kitas smulkaus kredito įstaigas yra patiekti jau minėtoj doc. Rimkos knygoj.

Tais daviniais, *smulkaus kredito* padėtis 1913 m. buvo ši: (žiūr. lent. 18 pusl.)

Iš paduotų (lent. III) davinių mes matome smulkaus kredito padėtį atskirose gubernijose, o taip pat šio kredito paskirstymą atskiromis kategorijomis. Bendrai vyravo koperacinė forma, ir iš to tarpo išsiskirsdavo *skolinamai — taupomosios bendrovės.* Pastarosios sugebėjo suburti savo bendrovėse 65 tūkst. narių ir beveik 6 mil. rublių indėlių. Paskolų buvo duodama per metus 91/2 su viršum mil. rub.. *Kredito bendrovės* turėjo daugiau kaip 10 tūkst. narių ir 401 tūkst. rub. indėlių. Iš čia prieiname prie išvados, kad koperacijoj smulkus kreditas rado labai palankią lietuvių tarpe dirvą. Taip pat plačiai išsiplėtė ūkininkų tarpe ir profesinės smulkaus kredito kasos, kurios turėjo kasmet apie 41½ mil. rub. apyvartos ir duodavo kasmet paskolų apie 3 mil. rub.

Panašios kasos ypač išsiplėtė Suvalkų gub. formoje valsčiaus kasų; jų buvo 87 ir turėjo balanso sumų su viršum 3½ mil. rub., išduodavo paskolų daugiau kaip 2 mil. rub. Bendrai smulkaus kredito įstaigų nurodytose 3 gubernijose, buvo 427, jų metinė balanso suma — 13¼ mil. rub., 1913 m. sausio mėn. 1 d. paskolų buvo išduota — 9,2 mil. rub. sumoje.

VIII. Ipotekos kredito padėtis.

Rusinimo politika iš vienos, Lietuvos lenkinimas — iš kitos pusės, aiškiausiai reiškėsi *ipotekos* kredito organizavime.

Iš aukščiau nurodytų šešių ipotekos (žemių ir miestų) bankų buv. 3 lietuvių gub. buvo du Valstybės bankai — bajorų ir valstiečių ir keturi (Vilniaus žemės bankas įsteigtas 1872 m.; Vilniaus

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO BIBLIOTEKA
Inv. Nr. AS4077

Lent. III.

			Kauno gub.	Vilniaus gub	Suvalkų gub.	Bendrai
I Koperacinės įstaigos	A. Kredito bendrovės	Bendrovių skaičius	6	24	—	30
		Narių skaičius	2.216	8.169	—	10.385
		Bendras balansas (tūks. rub.)	158,4	268,4	—	426,8
		Per met. duota pask.	191,5	342,3	—	583,8
		1913-I-1 d. jų buvo	461,6	255,0	—	401,1
	B. Skolinamai-taupomosios b-vės	Bendrovių skaičius	68	59	27	154
		Narių skaičius	33.535	24.714	6.887	65.136
		Bendras balansas (tūks. rub.)	5.072,3	2.336,4	1.015,9	8.425.1
		Per met. duota pask.	4.692,4	3.901,3	961,0	9.554,7
		1913-I-1 d. jų buvo	3.536,5	1.608,3	835,8	5.980,6
	Bendrai	Bendrovių skaičius	74	83	27	184,0
		Narių skaičius	35.751	32 883	6.887	75.521
		Bendras balansas (tūks. rub.)	5.230 7	2.605,3	1.015,9	8.851,6
		Per met. duota pask.	4.883,9	4.293 6	961,0	10.138,5
		1913.I-1 d jų buvo	3.682,6	1.863,3	835,8	6.381,7
II Profesinės įstaigos	A. Šelpiamai-skolinamosios kasos (1)	Kasų skaičius	7	—	—	7
		Bendras balansas (tūks. rub.)	23,3	—	—	23,3
		Per met. duota pask.	8,7	—	—	8,7
	B. Visuom. skolinamai-taupomos kasos (2)	Kasų skaičius	3	57	—	60
		Bendras balansas (tūks. rub.)	32,9	474,0	—	506.9
		Per met. duota pask.	28,5	434,3	—	462,8
	C. Valsč. kasos (3)	Kasų skaičius	—	87	87	176
		Bendras balansas (tūks. rub.)	—	223,7	3.276,0	3.869,7
		Per met. duota pask.	—	164,2	2.186,4	2.350,6
	Bendrai	Kasų skaičius	10	144	89	243
		Bendras balansas (tūks. rub.)	56,2	697,7	3.646,0	4.399,9
		Per met. duota pask.	37,2	598,2	2.186,4	2.822,1
	Iš viso	Smul. kred. įst. skaič.	84	227	116	427
		Bendras balansas (tūk. rub.)	5.286,9	3.303,0	4.661,9	13.251,8
		Išduota paskolų iki 1918-I-1 d.	3.719,8	2.461,8	3.022,2	9.208,8

[1]) Selpiamai-skolinamos kasos.

[2]) Visuomenės skolinamai-taupomosios kasos skirtos ūkių apyvartai, inventoriaus pagerinimui ir t. t. arba amato ir pramonės verslui. Tomis kasomis virto Vilniaus gub. vadinamos „visuomenės paskolos kapitalų" b-vės.

[3]) Valsčiaus kasos Suvalkų gub. duodavo paskolas, užstatant žemę.

Lent. IV. **Daviniai apie ipotekos kredito padėtį 1913 m. Kauno, Vilniaus ir Suvalkų gub.**

	Žemės kiekis		Ipotekos bankai kuriuose žemė užstatyta	Užstatytų dvarų skaičius	Užstatytos žemės kiekis	% užstatytos žemės	Užstatytos žemės įkainavimas	Išduotų paskolų dydis	Neapmokėtų paskolų	Vidutinis 1 dešimtinės įkainav.	
	Iš viso dešimtinių	Privatinės žemės								Įkainavimas	Išduota pask.
								Rubliai		(p. Prusų žiniomis)	
1915-I-1 d.	7.853.913	3.505.776	Penki anks-čiau nurodyti bankai, be Viln. miesto banko	19.547	2 066.168	59%	159 948.423	93.254.184	87.200 456 87.523.827	77	44
1913-I-1 d.	8.062.864	4.503.142		18.622	2.186.966	47%	166.577.462	95.407.767	88.464.878	87	49

miesto kredito bankas įsteigtas 1908 m., Suvalkų žemės kredito b-vė įsteigta 1900 m. ir Petrapilio — Tulos žemės bankas) buvo privačiai, iš kurių pirmi trys buvo lenkų akcininkų rankose, o Petrapilio — Tulos rusų — vokiečių rankose.

Iš paduotų (lent. IV) 1913 m. davinių mes matome, kad visuose penkiuose Lietuvoj veikusiuose bankuose buvo užstatyta 18.622 dvarai su bemaž puse (47%) visos privatinės žemės nurodytose 3 gub., kur dvarininkų žemės buvo 55,8% visos žemės. Be to, didesnė pusė (59%) visų nurodytų dvarų skaičiaus, su virš $^1/_4$ dalis (26%) visos užstatytos žemės buvo pakliuvusi valstybinės ipotekos banko kilpon. Iš likusių dvarų $^1/_3$ su viršum (35,5%), apimąs bemaž $^2/_3$ (66%) visos užstatytos žemės, buvo lenkų kapitalų rankose, suburtuose 3 nurodytuose vietos bankuose, ir tik 5,5% ($^1/_{18}$ dalis) užstatytų dvarų su 8% užstatytos žemės buvo rusų-vokiečių akcininkų rankose, Petrapilio-Tulos Banke.

Visa ta privati žemė buvo 1913 m. apkrauta dar nepadengtomis skolomis — $88^1/_3$ mil. rub. sumoj; iš jų 26 mil. tenka valstybės bankams ir $62^1/_2$ mil. rub. privatiems. Valstybės bankai stengėsi šią žemę paveržti ir atiduoti į rusų kolonistų rankas. Lenkų ipotekos bankai visaip palaikydavo lenkus žemės savininkus. Be to reikia pažymėti, kad lenkų žemės bankai taip pat stipriai palaikydavo ir lenkų namų savininkus, kuriems duodavo nemažas paskolas.

Lent. V.

Žinios apie Lietuvos privatinės žemės įsiskolinimą.

Gubernijos	Bendras žemės kiekis (Dešimtinėmis)	Privačios žemės kiekis (Dešimtinėmis)	Pavadinimas banko, kuriame turtas užstatytas	Užstatytų dvarų skaičius	Žemės kiekis paimtas užstatu (Dešimtinės)	% užstatytos žemės santykis su bendros priv. žemės kiekiu	Užstatytos žemės įkainavimas	Kapitalinės skolos liekana	Vidutinė dešimtinės kaina: Įkainavimas	Vidutinė dešimtinės kaina: Paskola
Vilniaus	3.177.762	1.532 791	Petrap - Tulos	396	158.291	10	12.696.832	6.925.592	80	48
			Vilniaus	2 725	598.587	39	37.357.318	19.419.867	62	34
			Valstyb. Bajorų	246	122.289	8	7.319.586	4.112.010	60	35
			Val. B. B. yp. sk	40	11.400	1	571.070	250.021	49	29
			Valstiečių	4.182	135.192	8	7.293.995	5.829.868	54	45
				7.589	1.025.759	66	65.238.801	36.537.358	64	37
Kauno	3.576.636	1 728.039	Petrap-Tulos	638	92.643	5	8.955.170	4.854 026	96	57
			Vilniaus	3.725	502.927	29	39.456.796	20.587.320	78	43
			Valstyb. Bajorų	337	147.850	9	11.139.913	6.232.711	75	44
			Val. B B. yp. sk.	130	30.027	2	1.758·233	776.664	59	34
			Valstiečių	5.881	103.398	6	8.267.936	6.667.133	80	66
				10.711	876.845	51	69.578.048	39.117.884	79	43,5
Suvalkų	1.099.515	244.943	Žem. kr. Draug.	647	157.904	64	24.286.018	10.854.772	154	74
			Valstiečių	600	5.660	2	845.556	690.442	149	124
				1.247	163.564	66	25.131 574	11 545 214	154	71
Iš viso	7.853 913	3.505.776		19.547	2.066.168	59	159.948.423	87.200.456	77	42

Be to, kaip buvo nurodyta, specialiai tam tikslui buvo paskirtas Vilniaus miesto bankas (lenkų). Ir tik smulkūs lietuvių ūkininkai neturėjo ipotekos paramos (kaimiečių dalinys negalėjo būti ipotekoj užstatytas) ir buvo palikti savo išsklaidytoms pajėgoms. Tas pat tenka pasakyti ir apie lietuvių namų savininkus.

Pilnesniam susipažinimui paduosime, gauta iš p. A. Pruso pilnesnę lentelę (iš kurios buvo išrašyti IV lentelei atatinkami daviniai 1915 m. sausio 1 dien.) (žiūr. lent. 20 pusl.).

Galop pažymėsime, kad „Statistikos Žinių" rinkinį 166—167 psl. paduota XX lentelė apie privatinės žemės ipotekos įsiskolinimą 1916 m. sausio mėn, 1 d.; daviniai gauti iš p. A. Prūso.

Apie miestų nekilnojamojo turto įsikolinimo padėtį rodo šios žinios, priklausančios, berods, 1915 m. sausio 1 dien. (jos gautos iš p. A. Pruso) (žiūr. VI lent. 22 pusl.).

Ryšy su šiais daviniais (lent. VI) įdomu pažymėti, kad, doc. Rimkos daviniais 1905-6 m. buvo 3 lietuvių gubernijose:

	Kauno	Vilniaus	Suvalkų	Iš viso
Apgyventų vietų.	24.641	23.103	5.135	52.879
gyvenamų namų	101.595	107.759	43.296	252.650
Miestų	9	10	10	29
gyvenamų namų miestuose	7.244	11.065	4.104	22.413
butų	21.194	42.789	12.182	76.165
Iš viso trobesių Lietuvoj .	543.851	629.607	221.408	1.394.866
Visų trobesių vertė (tūk. rb.)	108.776	125.921	48.230	282.927

Iš paduotų davinių, matyti, kad nemažiau kaip 10% (2.216 miesto. turtų iš 22.413 miesto namų) nekilnojamo miesto turto 1915 m. buvo užstatytą ipotekos bankuose, kad draudimo įkainavimas buvo lygus 51½ mil. rub.; t. y. apie 19,3% visų buvusių 1905-6 m. Lietuvoj trobesių vertės; kad jų skolos liekanos sudarė 30 mil. rub, t. y. apie 11% visų buvusių trobesių vertės.

IX. Komercinio kredito padėtis.

Privačių komercijos bankų buv. 4 lietuvių gubernijose buvo:

1) Privatus Vilniaus komercijos Bankas, įsteigtas Vilniuje 1873 m., su skyriais Kaune, Balstogėj ir su agentūra Ukmergėj. Priklausė lenkų akcininkams.

2) Komercijos Bankas Balstogėj. Įsteigtas 1897 m. 1913 jis virto Rusų-Prancūzų banko skyrium.

Lent. VI. Žinios apie Lietuvos miestų nekilnojamojo turto savininkų skolas.

Gubernijos	Pavadinimas banko, kuriame užstatytas turtas	Užstatytų turtų skaičius	Įkainavimas	Draudimo suma	Suma išduotų pirminių ir papildomų paskolų	Skolos liekana
			Rubliais			
Vilniaus	Petrapilio-Tulos	292	9.470.900	6.874 990	5.140.167	4.070.246
	Vilniaus	864	34.843.885	28.855.581	18.409.800	16.523.010
	Vilniaus Miest. Kredito D-jos	313	6.571.600	4.912.676	3.607.100	3.462.914
		1.469	50.886.385	40.643.247	27.157.067	24.056.170
Kauno	Petrapilio-Tulos	145	3 107.311	3.435.585	1.648.400	1.060.188
	Vilniaus	339	8.668.969	6.308 592	4.379.000	3.405.114
		484	11.776.280	9.744.177	6.027.400	4.465.302
Suvalkų	Suvalkų Miest. Kredito D-jos	263	3.662.257	2.236.795	1 650 400	1.408.770
	Iš viso	2.216	66 324.922	52.624.219	34.734.867	29.930.242

3) Tarptautinio Komercijos banko skyrius Vilniuj.
4) Rusų — Azijos „ „ „
5-6) Sujungtų bankų skyriai Vilniuje ir Kaune.
7) Azovo — Dono Komercijos banko skyrius Vilniuje.
8-9) Rygos Komercijos banko skyriai Balstogėj ir Suvalkuose.

Daugelis tų bankų priklausė nuo rusų ir vokiečių kapitalo ir tarnaudavo savo metropolijos reikalams ir kur kas mažiau vietos reikalams.

Pagrindinis privataus Vilniaus Komercijos banko kapitalas 1916 m. sausio 1 dien. siekė 3,000 tūkst. rub. Atsargos kapitalas — 554,2 tūkst. rub. Indėlių ir einamųjų sąskaitų kartu su skyriais būta — 11.252,5 tūkst. rub. Banko įsiskolinimas — 3.486,3 tūkst. rub. Balansas sudarė 26.318 tūkst. rub. Iš aktyvų galima pažymėti 1) vekselių ataskaita — 6.785,5 tūkst. rub., 2) specialių einamųjų sąskaitų (On call) laiduotų a) vekseliais — 3.477,8 tūkst. rub., b) prekių dokumentais — 386,8 tūkst. rub., c) procentiniais popieriais — 2.554,3 tūkst. rub.

Balstogės Komercijos banko balansas 1912 m. lapkr. 1 d. sudarė 11.433 tūkst. rub. *Pasyvai*: 1) Pagrindinis kapitalas — 2.000 tūkst. rub., 2) atsargos kapitalas — 153 tūkst. rubl, 3) Indėliai — 3.610 tūkst. rub., 4) Skolos — 1.030 tūkst. rub. *Aktyvai*: Diskontas — 4.567 tūkst. rub., 2) paskolos — 1.007 tūkst. rub.

Kaip matome iš patiektų balansų davinių, komercijos bankų ir jų skyrių operacijos buvo didelės. Pakaks asiminti, kad ten buvo įdėta 23% visų vietos gyventojų indėlių, iš kurių 18% buvo minėtų bankų skyriuose. Tie bankai tam tikram laipsny laikė savo rankose vietos prekybą ir pramonę, ir jų veikimo kryptis priklausė nuo šių bankų akcininkų interesų, daugely atsitikimų svetimų vietos gyvenimui.

X. Savitarpio kredito draugijos.

Savitarpio kredito draugijų buv. 4 lietuvių gub. 1915 m. sausio 1 dien. būta 41. Bendras jų balansas — 16.254,6 tūkst. rub. *Pasyvą* sudaro:

1) apyvartos kapitalas — 1.696,7 tūkst. rub., 2) atsargos kapitalas — 246,1 tūkst. rub. 3) Indėliai — 9.004,7 tūkst. rub., 4) Skolos — 1.849,8 tūkst. rub.

Aktyvą: 1) Paskolos: a) laiduotos vekseliais — 10.661.6 tūkst. rub., b) vertės popieriais 1.033,5 tūkst. rub., c) prekėmis — 605.3 tūkst. rub., d) nekilnojamo turto dokumentais — 201 tūkst. rub.

1913. m. pradžioje bendras jų balansas buvo 11.2 mil. rub. *Pasyvai*: 1) Atsargos kapitalas — 1,2 mil. rub., 2) Indėliai — 6,2 mil. rub., 3) Skolos — 1,0 mil. rub. *Aktyvas*: paskolos, laiduotos 1) vekseliais — 5,4 mil. rub., 2) vertės popieriais, prekėmis ir kt. — 2,7 mil. rub. ir t. t.

Savitarpio kredito draugijų padėtis 3 gub. 1913 m. liepos mėn. buvo štai kokis (tūkst. rubl.).

	Draugijų skaičius	Narių skaičius	Nuosavų kapit.	Paskolų
Kauno gub.	14	3.790	719,1	4.163,0
Vilniaus gub.	6	2.174	407,2	3.367,5
Gardino	9	2.805	477,9	2.805,0
Iš viso . . .	29	8.770	1 704,2	10.336

1913 m. savitarpio kredito draugijų buv. 3 lietuvių gubernijose buvo 30. Pirma jųjų įsisteigė Kaune 1874 m. Iki 1904 m. jų buvo tik 5-ios su 1840 narių. Jos plėtėsi greičiau po 1905 m. Daugelis tų draugijų (19) įsisteigė ne anksčiau kaip 1910 m. Dauguma savitarpio kredito draugijų buvo lenkų, iš dalies žydų. Po ilgo triuso tik prieš patį karą pasisekė įsteigti panašias dvi lietuvių draugijas Kaune ir Vilniuje. Nuo 1910—1912 m. savitarpio kredito draugijų apyvarta padidėjo daugiau kaip 2 kart, ir pelnas padidėjo 62%. Dešimties metų bėgy, nuo 1904 iki 1913 m., savitarpio kredito draugijų operacijos padidėjo beveik 6 kartus (iš 2,1 mil. rub. pakilo iki 12 mil. rub.) Jų kapitalas išaugo iš 0,4 iki 1,3 mil. rub.; indėliai iš 1,3 iki 7,1 mil. rub.; diskonto operacijos iš 1,1 iki 5,8 mil, rub.; paskolos (on call) iš 0,5 iki 3,1 mil. rub.

XI. Bankinės ir pinigų mainymo kontoros.

Bankinių ir pinigų mainymo kontorų buv. 3 lietuvių gub. buvo iki 30. Į jas buvo įdėta indėlių apie 4½ mil. rub.; o jų balansas siekė 8 mil. rub.

Pilnesnės žinios apie banko namus ir bankines kontoras buv. 4 lietuvių gubernijose tilpo XXI ir XXII lent „Statistikos Žinių" 168—169 psl.

XII. Lombardai.

Kai kurios vertės buvo dedamos taip pat į lombardus kurių buvo 2: Vilniuje, įsteigtas 1892 m. ir Suvalkuose, įsteigtas 1903 m.

Jų padėtis 1914 m. sausio mėn. 1 dien. buvo toki:

	LOMBARDAI	
	Vilniuje	Suvalkuose
Pagrindinis kapital.	52 tūk. rb.	8 tūk. rb.
Išduota paskolų	106 t. r.	8 t r.
Metinė apyvarta	118 t. r.	9 t. r.

B. Pinigai, kredi tas, bankai dabartinėj Lietuvoj.

I. Po karo įvykusios permainos banknotų leidimui.

Pinigų kalimas iš brangių metalų paprastai buvo valstybės valdžios privilegija. Kitaip sakant, jai priklausė aukščiausia pinigų kalimo perogatyva. Vyriausia valdžia kaipo tautos suvereninių teisių nešiotoja, kalė kaip kada (kaip pavyzdž. Graikų respublikoj) monetas tautos vardu. Monarchinėse valstybėse pinigai buvo kalami monarcho vardu. Viduramžiais „jus monetandi" buvo jungiama su kiekvienu „dominium", t. y. su valdovo padėtim, nežiūrint į tai koks jo buvo titulas.

Visuose šiuose atsitikimuose aukščiausioji valdžia neišleisdavo iš savo rankų vienos esminių perogatyvų — pinigų kalimo.

Naujose valstybėse ši valdžios funkcija įgavo vadinamos regalijos formą

Pinigų regalija, priešingai valstybės monopoliui, neturi svarbiausiai fiskalinio — pelno tikslo, bet rūpinasi geriausiu būdu padėti ar patarnauti gyventojams. Gavimas gi pelno iš regalijų turi antraeilės reikšmės.

Prie panašaus racionalaus valstybės regalijų funkcijų sutvarkymo, monetinė regalija neprileidžia prie konkurencijos asmenų ar privačių įstaigų.

Bet mes visi gerai atmename daug atsitikimų, kaip įvairių kraštų aukščiausios valdžios, ar vyriausybės įvariais istorijos laikotarpiais „pasinaudodavo" pinigų regalijos teise. Iš kitos pusės, mums visiems gerai žinomi finansų padėties sunkumai, kaip pavyzdž. Rusų valstybės, kur pinigų reikalai buvo suburti *Valstybės Banke*, valdiškoj įstaigoj *priklausančioj* vyriausybei, ir kur del to tam tikru laiku buvo leidžiama perdaug banknotų, reikalingų įvairiems valstybės reikalams, o del to jų vertė greit puldavo. Karo laikų pinigų infliacija pasidarė chroniška; ją ja sirgo beveik visos kariaujančios valstybės.

Todel dar prieš karą valstybės emesinė teisė buvo perduodama monopolinėmis teisėmis privatiems akciniams emisijos bankams.

Pieš karą Europoje iš 19 centralinių emisijos bankų tiktai 4 priklausė valstybei: Rusijoj, Suomijoj, Švedijoj ir Bulgarijoj. Visur kitur emis. banknotų privilegija buvo atiduota privačioms arba pusiau privačioms b-vėms, daugiausia akcinėms b-vėms.

„Tiesa, kadangi banknotų dalykas labai gyvai paliečia valstybę, užtat dažniausiai valstybė pasilieka sau plačios kontrolės teisės: rezervuojant sau teisę skirti valdybą, kontruoliuojant tos valdybos veikimą arba kitais panašiais būdais. Iš didžiųjų Europos bankų daugiausia autonomingumo bei valdžios nepri-

klausomybės turi Anglijos Bankas (Bank of England), kurio visa valdyba yra dalininkų renkama ir jiems tik atsako. Prancūzijos Bankas (Banque de France) yra jau valdžios priklausomybėje, nes banko valdytoją (gouverneur), finansų ministeriui pristačius, skiria neribotam laikui respublikos prezidentas. Kadangi valdytojas faktinai valdo banką, tai ir atsakomybė už jo valdymą tenka valdžiai.

Dar labiau priklausomybės principas buvo išvystytas Vokietijos Banke (Reichsbank). Čia Reichskancleris buvo banko kuratorium. Prezidentas — valdytojas ir jo pagelbininkai direktoriai buvo skiriami kaizerio. Valdyba ir visi banko tarnautojai skaitėsi valstybės valdininkais (Reichsbeamten). Užtat naujas Vokietijos bankas, kuris nesenai pradėjo veikti, turi pilną autonomiją. Jo prezidentą renka genaralinė taryba (Generalrat), kuri vėl yra išrinkta banko dalininkų. Tiesa, banko prezidentas privalo būti patvirtintas valstybės prezidento". (Vygandas „Lietuvos pinigas teorijos šviesoje ir Lietuvos Banko emisijos bei notų politika" „Liet. Ūkis" 26 (II) Nr. iš 1924 — XI mėn.).

Kilęs pasaulinis karas ir po to sekę pasauliniu mastu finansiniai krachai dar labiau išplėtė privačių akcinių emisijos bankų formas, o taip pat bankai dar labiau atsipalaidavo nuo valstybės priklausomybės, pav., kaip mes tik ką matėme, Vokietijoj; ir tos emisijos bankų formos pasidarė patvarios pereinantiems po karo laikams, gal būt, labai ilgam laikotarpiui.

Kai daugelis valstybių išsižadėjo savo perogatyvinės teisės leisti banknotus, o kai kuriuose atsitikimuose taip pat ir smulkias keičiamąsias monetas, ir tas teises suteikė laikinam išimtinam monopolininiam naudojimui, daugiau ar mažiau valstybės priklausomiems privatiems akc. emisijos bankams, tai vis delto visos valstybės paliko sau teisę kalti auksines monetas, kaipo pagrindinį pinigų fondą.

Šitos teisės taip pat prieš karą buvo laikomos pinigų srity pagrindinėmis valstybės funkcijomis.

Taip, pavyzdž. Rusų Monetų Įstatymas fiksavo šią neabejotiną valstybės teisę 1 skyr. 1-ame straipsny šiaip: „Pinigų kalimo teisė — valstybės teisė". Iš tolimesnių šių įstatymo straipsnių, 2 ir 3, aiškiai matyti, kad 1-ame straipsny kalbama apie aukso monetas.

Betarpiškai su šia aukštąja valstybės teise surišta taip pat labai atsakominga pareiga vadovauti visam pinigų sistemos reguliavimui, prisitaikinant prie duotojo laikotarpio esamų finansinių sąlygų.

Prie normalių, pastovių valstybės gyvenimo sąlygų, pagrindiniu tokio pinigų reguliavimo faktorium yra laisvas, neaprėžtas banknotų keitimas aukso monetomis.

Tik prie šių sąlygų gali būti laiduojama patvarus, tvirtas krašto pinigų kursas, o kartu su tuo visos finansinės santvarkos pastovumas.

Tik prie šių sąlygų gali būti pakeista faktinai praktikuojama emisijos sistema pav., pas mus Lietuvoj, paremta išleistų banknotų pilnu aukso ar jam lygiaverčiu padengimu.

Rusų kredito įstatymas III skyr. 3-iam straipsny taip skamba: „Valstybės banknotų keitimas į aukso monetas laiduojamas visais valstybės turtais."

Tuo tikslu Rusų Valstybės Bankas savo įstatymu (II skyr I posk. 40 str.) iš dalies rūpinasi „keičiamuoju kapitalu, kredito bilietų ir metalo fondo saugojimu".

Prie normalių, nusistovėjusių senesnėse valstybėse finansinės santvarkos formų nekeičiami popieriniai pinigai, nors ir pilnai padengti auksu, yra savotiški oranžierijos augalai, kuriems reikalinga nuolatinė valstybės globa, didelis atsargumas, kad jų tvirtas kursas nepasikeistų nepradėtų svyruoti.

Iš prieškarinės valstybių praktikos mes gerai žinome kokią kraštui sunkenybę sudarydavo nekeičiami popieriniai pinigai su nuolat svyruojančiu kursu. Panašiems nekeičiamiems popieriniams pinigams priverstino kurso nustatymas nė kiek nepadėdavo sunkiai visuomenės ūkio padėčiai. Tik fiksacijos keliu, tam tikram lygy nupolusių popierinių pinigų kurso, galima buvo tais atsitikimais pagerinti (išgydyti) visuomenės ūkio santvarką. [1])

Bet tam, kaip rodo žinomo Rusų finansisto Vittes pinigų reformos pavyzdys, užsitęsęs nuo 1887 m. iki 1893/97 m., reikalinga buvo surinkti tam tikrą aukso atsargą ir pò to nustatyti laisvą banknotų keitimą auksu. Taip pat buvo reikalingos ir kt. priemonės, kad apsaugoti stabilizuotą numuštą banknotų kursą.

Nusistatęs valstybės praktikoj sakytas stabilizuotų pinigų apyvartos reguliavimas vienok reikalavo daug aukso, gulinčio valstybės rūsiuose.

Prof. Čuprovo daviniais, guljs bankuose valstybės aukso fondas 1886 m. buvo 12 kart didesnis negu metinė aukso gamyba.

---

[1]) Prie panašios išvados priėjo Rusų Finansų komitetas 1887 m. nutaręs, kad įvairios priemonės pinigų apyvartos atžvilgiu, gali būti taikomos ne pilnai nominalinio kredito rublio vertės atstatymui, bet tik patvariam nustatymui tokios vertės, kad būtų atkirstas kelias žymesniam kurso svyravimui. Tuomet taip pat buvo pripažinta pageidaujamu, kad 1 rub. 50 kap. kredito bilietais atatiktu vienam aukso rubliui. Tatai įvykinti dešimties metų bėgy buvo renkamas aukso fondas, kuris 1897 m. sudarė 509 mil. rublių. Valstybės Iždas ir Valstybės Bankas tuo būdu surinko daug aukso, iš viso 1.315 mil. rub. sumai, o kartu su tuo apyvarton palcistų popierinių pinigų skaičius žymiai sumažėjo. Del to, o taip pat del priemonių sustabdyti lošimą biržoj kredito rublio kursu, pastariejl kredito rubliai 1893 m. tvirtai sustojo 1887 m. nustatytame aukštume, kas ir buvo 1897 m. sankcijonuota .

Kitais daviniais, visa monetų atsarga, tame skaičiuje ir auksinių monetų atsarga; buvusi apyvartoj ir iždinėse 1895 m. pabaigoj sudarė tokias sumas mil. frankų.

	Auksas	Sidabras	Smulkioji moneta	Nepadengti banknot.
Prancūzija . .	4.600	3 200	262	284
Anglija . . .	3.600	700	700	—
Vokietija . . .	3.600	500	600	835
Austro-Vengrija .	920	410	210	525
Olandija . . .	140	290	17	208
Italija	530	80	131	812
Rusija	2.510	20	230	408
Ispanija . . .	200	550	203	533
Belgija	280	207	41	360
Š. A. Jun. Valst	3.210	2.850	400	1.300
Iš viso . .	19 950	8 100	2.794	5.265

Iš čia mes matome, kad pas dešimtį kalbamų valstybių buvo aukso monetų už 20 milijar. frank., sidabro ir smulkių monetų — 11 milijar. fr ir nepadengtų (pilnai) banknotų už 5¹,₄ mil. fr., t. y. iš viso 36¹ ₄ milijar. frankų.

Tokio kolosalinio didumo pasiekė pinigų apyvarta ir aukso atsarga prieškariniais laikais.

Karo metu aukso fondas iš naujo pasiskirstė, ir vienos valstybės, kaip pav. Š. A. J. Valstybės[1]) ir neitralinės Europos valstybės jo surinko labai daug, kitose valstybėse aukso fondas labai išsekė, privedė prie finansinių krachų.

Be to, žymiai pasikeitė aukso ir kitų vertenybių atsargos pasiskirstymas tarp atskirų kraštų, atskirų gyventojų sluoksnių ir t. t

Todel ir valstybės pinigų apyvartos reguliavimo sąlygose po karo įvyko daug nukrypimų.

Pirmiausia, kilus karui beveik visos valstybės Europoje įstatymo keliu panaikino banknotų keitimą. Tuo būdu daugely valstybių banknotai iškarto virto paprastais nekeičiamais popieriniais pinigais.

---

[1]) Tatai taip pat parodo žinutė, tilpusi „Ryto" 84 Nr. iš 25—IV—10 d. Aukso šalis. Amerika, kaip karalius Midas, serga aukso parteikliu. Taip antal, Federal Reserve Board pranešimu, Amerikoj yra metalinės aukso atsargos 930.233.000 svarų sterlingų vertės, kas sudaro 25 milijar. fr. Ta milžiniška suma sudaro ²/₅ viso aukso, kurį turi visas pasaulis t. y. 72.5 milijar. fr. Amerikos vyriausybė, nežinodama ką su tuo brangiu metalu daryti, kas mėnesį nuo š/m. sausio pradžios parduoda aukso už 25 mil. fr. auksakaliams įvairiems papuošalams ir mažmožiams gaminti.

Laisvas keitimas į auksą daugely valstybių, net neitraliniuose kraštuose, po karo buvo atstatomas pamažu ir jį lydėdavo įvairūs charakteringi reiškiniai.[1])

Valstybėse, naujai įsikūrusiose — ypač karo sunaikintoj ir nualintoj teritorijoj, aukso atsarga iš pradžių buvo labai menka. Todel visai naturalu buvo, kad šios valstybės paleisdamos savo pinigus į apyvartą, nenustatė laisvo banknotų keitimo auksu.

Tuo pat laiku pav. pas mus įvedama pinigų sistema remiasi auksu. Ir tai buvo ne tik teoretiniu nuostatu naujai išleistuose įstatymuose, bet ir faktinu naujai susidarusios pinigų sistemos įvykinimu, kadangi leidžiamieji apyvarton banknotai pilnai ar didesne dalimi buvo padengiami auksu ar lygiaverčia valiuta.

Prie panašių sąlygų atiduoti valstybės pinigų privilegiją visoj jos pilnumoj, išimtinam monopoliniam privačių akcinių emisijos bankų naudojimuisi naujoms, neturtingoms valstybėms būtų perdaug neapgalvota ir nepatogu, ir todel pav. pas mus Lietuvoj buvo įsteigtas emisijos bankas, privataus akcinio banko pavidale, bet iš tikrųjų pusiau oficialinis. Tatai seka dar ir is to, kad mūsų valstybė yra tampriai surišta su bendra tautine struktūra, ir daugely atsitikimų įstaigos (pav. steigiant Žemės Banką, draudimo d-jas) buvo steigiamos panašiai oficialinėmis ar pusiau oficialinėmis.

Dabar, išdėstę bendras žinias, susipažinsime su pinigų santykiu Lietuvos respublikoj iki savo valiutos įvedimo ir su Lietuvos Banko organizacija.

II. Pinigai Lietuvos respublikoj iki savos valiutos įvedimo.

Lietuvos gyventojai turėjo ypač daug nuostolių netekus vertės buv. vadin. „carų" popieriniams pinigams, paskiau gi del sutaupytos ostų bei vokiečių valiutos. Pirmųjų Lietuvai nepriklausomybę atgavus užsiliko, apytikriai skaitant, apie vieną milijardą rublių; pastarųjų gi 1921-22 metų apyvartoje buvę iki 4 milijardų markių. Skubus vertės puolimas rusų pinigų, kurie dar 1919-20 metais ėjo lygiomis su ostais; paskui (1921-22 m.) nustojo savo vertės ir vokiečių banknotai, buvę tuo laiku mokėjimo priemone — visa tai greitai tirpstamų „banknotų" savininkams padarė didelių nuostolių. Šita *galė pinigų*, kurie prirakin-

[1]) Taip pavyzdžiui, Svedijos Valstybės bankas po visų dešimties metų vėl pradėjo keisti popierinius pinigus į auksą. Bet, priešingai, kaip buvo laukta, nematyti žmonėse didesnio noro keisti popierines kronas į auksą. Velgi visai nenumatytas apsireiškimas. Buvo laukta, kad krona sugrįžus prie aukso, kils, bet ji pradeda darytį atbulai, nors ne daug, bet krinta. Doleris kainojo, p-vzd. kovo mėn. 31 d. šv. kr. 3.775, o šiandien 3,795. („Rytas" 84 Nr. iš 1925 — IV — 10 d.)

davo paeiliui visą nuvargintos Lietuvos visuomenės ūkio organizmą prie svetimų valstybinių konglomeratų, pasirodė esanti ir užvis ž a l i n g i a u s i a, kada tos pačios valstybės pateko vargingon padėtin ar tai del išorinių jėgų, ar del vidaus chaoso.

Labiausia sumanūs ir susipratę Lietuvos gyventojų sluoksniai savo laiku stengėsi nusikratyti vis labiau prie jų lipusios svyruojančios rusų ir vokiečių valiutos, keisdami ją į labiau patikimas vertybes — brangenybes, nekilnojamuosius turtus bei prekes. Visuomenėj ypač populariis tapo Amerikos doleriai, kurie vokiečių valiutos vertei krentant, vis labiau Lietuvos apyvartoj rodėsi. Vis didesniame kiekyje įsiterpdami į visus gyventojų sluoksnius, jie 1921—22 m. kartu su grūdais tapdavo visų vertybių mastu. Prie to nuturaliu būdu privedė svyruojąs nupuolęs vokiečių valiutos kursas ir neapsakomas gyvenimo pabrangimas, kainoms nuolat besikeičiant.

Nuo 1921 m. žemės ūky praktikuojamas — žemės arendos (nomos), darbo mokesnio ir kt. rugių atsiskaitymas [1]), buvo perdaug pirminis, kad būtų galėjęs išsiplatinti toliau ūkininkų bei žemės santykių.

Tuo būdu Amerikos doleriai iki 1922 m. pradžios tapo svarbiausiu kainų mastu, ir Lietuvos valdžiai del susidėjusių aplinkybių teko išleisti nuo 1922 m. spalių mėn. 1 dienos apyvarton savo valiutą — litus, pritaikinant juos prie Amerikos dolerių (1 litas = $^1/_{10}$ U. S. A. dol.).

III. Lietuvos aukso valiutos įvedimas ir sustiprinimas.

Atatinkamai Seimo priimtam įstatymui iš 1922 metų rugsėjo mėn. 9—16 d. Lietuvos monetinė sistema remiasi auksu, ir piniginiu vienetu laikomas litais ≡ 0,150462 gr. gryno aukso. Litas susideda iš 100 centų.

Buvusios iki to laiko apyvartoj ost ir vokiečių markės galėjo būt 3 mėnesių bėgy (nuo spalių 1 dien.) keičiamos valdžios nustatytu kursu į naują valiutą. Litus įvedus visi piniginio pobūdžio pažadėjimai tapo apmokėtini bei apskaičiuotini litais. Anksčiau padaryti piniginio pobūdžio pasižadėjimai ost-markių ar kitoj valiutoj, vienai pusei pareikalavus, tapo papildytini litais pasižadėjimo dienos kursu.

Pilnai vertei apsaugoti, naujai nuo 1922 m. spalių mėn. 1 dien. paleistų apyvarton litų valiutai buvo padėtas savo laiku taikos sutartimi einant iš Sovietų Rusijos gautas 3 mil. aukso rublių fondas, o taip pat susirinkę nemažiame kieky, kaip val-

[1]) Šis žemės įkainavimo būdas yra įsiskverbęs ir į žemės reformos įstatymą, kur žemės išpirkimas nustatytas tam tikru rugių kiekiu.

stybinėse, taip ir finansinėse įstaigose, doleriai bei kita pilnavertė svetima valiuta.

Tuo būdu aišku, kad Lietuva turi piniginę sistemą, paremtą auksu.

Kol kas mūsų apyvartoje nėra aukso monetų, bet vis delto kiekvienas leidžiamas apyvarton litas yra pilnai padengtas auksu ar svetima pilnaverte valiuta.

Pagrindiniu pinigų sistemos patvarumo klausimu — banknotų keitimu į auksą, mūsų jaunoj valiutos įstatymdavystėj yra tik šie įstatymai.

Liet. Banko įstatymo [1]) 13 § pastaboje, pasakyta: „Banknotų (pasižadėjimų) į aukso pinigus mainymo tvarką nustato Fin. Prek. ir Pram. Ministeris". Paties principo, kad bankas privalo savo banknotus keisti auksu, aiškiai suformuluoto banko įstatyme nėra. Tačiau jo buvimas išeina logiškai iš 12 §[2]) kur kalbama apie banknotų padengimą, iš 13 §[3]) ir šio § nurodytos pastabos.

Reikia manyti, kad įstatymo autoriai šį klausimą tyčia paliko neaiškiu, kad duoti įstatymui daugiau lankstumo ir palikti valdžiai bei bankui laisvesnes rankas jį vykdinant.

Turtingose valstybėse su nusistovėjusia valstybės santvarka ir valstybine organizacija, kaip pav. Vokietijoj, net pertvarkant (reorganizuojant) pusiau oficialinį emisijos banką į privatinį akcinį banką iš karto ir tiksliai buvo nustatytos banknotų keitimo auksu sąlygos.

Naujojo Vokietijos banko įstatuose pasakyta taip: „Bankas privalo savo notas:

a) savo kasoje Berlyne tuojau (sofort) pristačius (auf Präsentation)

b) o skyriuose — kiek jų atsarga ir pinigų reikalas leidžia — savininkui apmokėti.

Apmokėjimas daroma sulig banko pasirinkimo:

1. Vokiečių aukso monetomis: sulig atatinkamo įstatymu nustatyto svorio ir grynumo (Feingehalt) pariteto kursu.

2. Aukso lydiniais (Goldbarren) gabaluose, nemažesniuose kaip 1000 markių ir nedidesniuose kaip 35.000 markių, sulig gryno aukso vertės, nustatytos įstatymo.

3. „Čekiais arba išmokant užsienių valiutomis etc. (31 §)" (Vygandas „ Liet. pinigas teorijos šviesoje ir Lietuvos Banko emisijos bei notų politika" „Liet. Ūkis" 26 (II) Nr. iš 1924—XI mėn.).

---

[1]) Paskelbtas „Vyr. Žinių" 104 Nr. iš 1922 m. rugp. 29 d.

[2]) 12 §. „Bankas leidžia nevardinius banknotus. Ne mažiau kaip 1/3 esamos apyvartoje banknotų sumos turi būti padengta auksu, likusioji suma lengvai realizuojamomis vertybėmis."

[3]) 13 §. „Lietuvos Banko banknotai yra teisėti valstybės mokamieji ženklai ir apyvartoje privalo būti priimami lygiai su aukso pinigais".

Pas mus įstatymu nesureguliuota banknuotų keitimas auksu, faktinai gi pamažu pradėta organizuoti jų keitimą lygiaverte, tvirta svetima valiuta.

... „Iš pradžios Lietuvos Bankas keitė savo banknotas tik svetima aukso valiuta: doleriais, svarais, guldenais ir tik tiems, kas galėjo įrodyti, kad svetimos valiutos jiems buvo būtinai reikalinga ir t. t. Vėliau bankas pradėjo keisti visiems, bet užtat pradėjo imti tam tikrą, tiesa nedidelę, premiją:... Publika, užmokėjusi tam tikrą nežymią premiją, be jokių tolesnių formalumų ir kliūčių gauna kas jai reikia. Premija verčia keisti tik tuos, kuriems tai būtinai reikalinga."

„ ..... Reikia tikėti, kad šitas keitimo šlubavimas yra tik laikinas, pereinamas apsireiškimas, kad sutvirtėjus ekonominiai ir politiniai valstybei, valdžia pašalins visus keitimo suvaržymus, ir banknotos bus keičiamos auksu, pariteto kursu be jokių apribojimų." (Vygandas, ten pat.).

Čia reikia atsiminti, kad per visą praėjusį laiką pas mus pasiliko svetimos valiutos laisva apyvarta, nežiūrint į tai, kad labai pageidaujama buvo Lietuvos Banko veikimo pradžioj kuo didesnis jos įplaukimas. Tuomet praktikuojama kitose Pabaltės valstybėse (net Suomijoj) emisijos bankų sistema monopolizuoti operacijas su svetima valiuta, nežiūrint į daugelį vyliojančių sąlygų, nebuvo mūsų emisijos bankui priimta, ir tuo būdu Lietuva apsaugojo save nuo tų neigiamųjų jos pusių, kurių neišvengė net taip gerai valstybiniai ir finansiniai organizuota Suomija.

Mes visą laiką turėjome kaip savo vidaus, taip ir užsienio apyvartai pakankamai atsargos dolerių ir kt. svetimos valiutos, kuri mums padėjo, kada dar pas mus nepakako savų litų.

Todel pas mus kaip krašto viduje, taip ir santykiuose su svetimomis valstybėmis nusistatė gana lengvas ir pigus mūsų valiutos keitimas lygiaverte auksui valiuta, kaip doleriais, ir kt. svetima tvirta valiuta.

Tokiu atsargiu keliu, o taip pat del Lietuvos Banko lanksčios politikos visiems mūsų gyvenimo reikalavimams, pas mus pamažu vis plačiau buvo įvedamas faktinas litų keitimas lygiaverte tvirta svetima valiuta ir devizomis, kas sumažino pakol kas laisvojo keitimo auksu reikalą.

IV. Ostų išėmimas iš apyvartos.(1)

Tuo tarpu mes sustosime kalbėję apie sistemą, kurią buvo stabilizuotas lito kursas aukso pariteto aukštume; grįšime kiek

---

1) Lit. A. Rimka. „Ostų likvidavimas", „Liet. Žinios" 1922 m. NN. 82, 84, 86, 92, 93, 97.

atgal — prie ostų išėmimo laikotarpio ir prie šios mums primestos valiutos likvidavimo.

Sutartimi su Rytų Skolinamąja kasa (Darlehnskasse Ost) Berlyne 1918 m. gruodžio 30 dien. buvo numatyta toki ostų iš Lietuvos išėmimo tvarka. Įsikūrus Lietuvos Emisijos Bankui, ostų iš apyvartos išėmimas vyksta valstybės atsakomybėje ta tvarka, kad emisijos bankas, ar jį pavaduojanti įstaiga surinktus iš gyventojų ostus atiduoda Rytų Skolinamajai kasai, kuri duoda Lietuvos įstaigos įgaliotiniui vokiečių valstybės iždo ar Prūsų iždo pažadėjimus arba atidaro jam sąskaitą stambesniuosiuose vokiečių bankuose su Rytų Skolinamosios kasos atsakomybe. Pažymėta sutartis įvyko užtraukus Lietuvos valstybei 100 mil. ost markių paskolą minėtoj Rytų Skolinamojoj kasoj. Šios paskolos likvidavimas buvo pritaikintas sugrąžinimui tai kasai pirmos serijos išimtų iš Lietuvos ostų.

Rytų Skolinamoji kasa pasižadėjo gaunant išimtus Lietuvoj iš apyvartos 100 mil. ost-markių, grąžinti užstatytą Lietuvos Iždo pasižadėjimą paskolintiems 100 mil. ost-markių.

1922 m. kovo mėn. pradėtos Kaune derybos tarp minėtos kasos įgaliotinių, Vokiečių, Prūsų valstybės ir Lietuvos įgaliotinių apie ostų apyvartos Lietuvoj likvidavimą kartu su nurodytos Lietuvos skolas amortizacija. Iš lietuvių pusės buvo pareikšti šie reikalavimai padengti nuostoliams surištiems su priverstinu Lietuvoj vokiečių okupacijos laikais ost markių valiutos įvedimu.

I. Už paveržtą Lietuvoj emisijos teisę nuo momento privertiamo ostų įvedimo, t. y. nuo 1916 m. rugpiūčio mėn. iki galutino vokiečių ginkluotų pajėgų iš Lietuvos pasitraukimo, t. y. iki 1919 m. lapkričio mėn. priskaitoma po 5% iš buvusių kasmet vidutiniai apyvartoj ostų sumų, kas sudaro iš viso 153 mil. mk.

II. Už nuostolius, padarytus Lietuvos gyventojams, kurie gaudavo ostus imant iš jų daugely atsitikimų priverstinai, o šiaip žemomis kainomis, įvairias prekes ir reikmenis del nupuolusio paskui ostų kurso priskaitomos tokios sumos:

1916 m. buvo paleista Lietuvoj į apyvartą 57 mil. ost mk. Vidutinis dolerio kursas 1916 m. buvo 6 mk. Vidutinis dolerio kursas 1919 m. lapkričio m., kai iš Lietuvos ribų buvo išėję ginkluotos vokiečių pajėgos — 36 mk.

Del tų 57 mil. mk. Lietuvos gyventojai turėjo nuostolių

$$\frac{57\times36}{6}=342 \text{ mil. mk.}$$

1917 m. apyvartoj jau buvo 330 mil. mk, t. y. įplaukė į Lietuvą nauji 273 mil. mk. Vidutinis tuometinis dolerio kursas — 7 mk. Nuostolių iki 1919 m. lapk. mėn. buvo:

$$\frac{273\times36}{7}=1.404 \text{ mil. mk.}$$

1918 m. dar buvo leista Lietuvoj apyvarton 698 mil. mk. Vidutinis tuometinis dolerio kursas — 10 mk. Nuostolių būta

$$\frac{698 \times 36}{10} = 2.513 \text{ mil. mk.}$$

Tuo būdu del nurodytų priežasčių iš viso nuostolių buvo — 4.259 mil. mk., atskaičius likusius Lietuvoj apyvartoj — 1.029 mil. mk., nuostolių iš viso buvo *3.230* mil. mk.

III. Už buvusios Lietuvoj vokiečių valiutos vertės nupuolimo 1920 ir 1921 m. (jos buvo daugiau kaip 1 milijar. mk.), kilusio del išleidimo Vokietijoj iki 1922 m. naujų 80 milijar. mk, prie buvusių 1920 m. pradžioj 40 mil. m., priskaitoma, remiantis bendra vokiečių „infliacija" — *2 milijardu* mk.

Tuo būdu, bendrai Lietuvos atstovai rekalavo 5.383 milijonų markių.

Vokiečių įgaliotiniai sutiko tik likviduoti pagal Lietuvos reikalavimų I-mu str. savo seną (1918—XII—30 d.) — 100 mil. mk. skolą, ir pasisakė neturį tinkamų įgaliojimų spręsti kitas lietuvių pretenzijas.

Čia ir sustojo kalbomosios derybos, kurios vėliau buvo atnaujintos ir užbaigtos Berlyne 1923 m. birželio mėn., dalyvaujant Dr. J. Šauliui ir p. Sidzikauskiui.

Kadangi ir ekonominiai-finansiniu atžvilgiu, o taip pat ir savo susiorganizavimu mes buvome silpnesni už Vokietiją, tai mūsų delegacijai teko daug nusileisti.

Galų gale už vokiečių sunaudotas emisines teises Lietuvoje iki litų valiutos įvedimo mes gavome:

1) Visa mūsų 115 mil. mk. skola buvo anuliuota. [1])

2) Riedamasis gelžkelių sąstatas, paliktas vokiečių Lietuvoj, buvo atiduotas pilnon mūsų nuosavybėn be atlyginimo.

3) Pastatytos pas mus vokiečių okupacijos laikais gelžkelių šakos, tiltai ir kt. geležinkelių įrengimas perėjo mūsų nuosavybėn be atlyginimo.

4) Vokiečių pretenzijos už suteiktą savo laiku mūsų kariuomenės dalims karo įrengimą, reikalingą kraštui gintis, anuliuotos.

5) Sudarant prekybos sutartį su Vokietija, mes buvome priskaityti prie kraštų su žema valiuta, kas davė mums galimybės pigiai nusipirkti daug vokiečių prekių.

---

[1]) Tai paskolai likviduoti, pagal 1918 m. XII—30 d. sąlygas, buvo sutarta gražinti Rytų Paskolų Kasai (Darlehenskasse Ost) pirmąją seriją išimtų iš apyvartos Lietuvoj ostų, kas ir buvo padaryta 1922 m. pabaigoj įvedus pas mus savą valiutą. Formaliai tos paskolos likvidacija buvo padaryta 1924 m. pradžioje, kada Seimas ratifikavo 1923 m. padarytą su Vokietija sutartį.

Tuo pat laiku mūsų delegacija Berlyne vedė derybas del prekybinės su Vokietija sutarties; vėliau ten buvo sudarytas sutarties projektas, kurį 1924 m. pradžioje mūsų Seimas ratifikavo. Šios sutarties turinys išdėstytas p. Vygando straipsny - Mūsų ekonominiai santykiai su Vokietija ir pasirašytoji prekybos sutartis" (straips. tilpo „Liet. Ūky" 21 Nr. iš 1924—VI mėn. 17-22 psl.), ir todel čia mes šios sutarties negvildensime.

V. Lietuvos emisijos bankas.

1. Bendros žinios apie emisijos banką.

Skirtina *emisijos* bankų žymė yra ta, kad jie sudaro savo pasyvą išimtinai ar daugumoj atsitikimų leisdami banknotus. Banknotai tai kredito dokumentai, kuriais bankas pasižada banknoto savininkui apmokėti pažymėtą pinigų sumą. Banknotai apyvartoj pakeičia skambiąją monetą. Jie eina lygiomis su metaliniais pinigais.

Pagrindinė sąlyga tiksliam emisijos bankų veikimui normaliu, taikos laiku, yra nevaržomas banknotų keitimas į skambiąją monetą. Išleistų apyvarton banknotų suma, dažniausia parneša metalo atsargą. Banko politikos uždavinys yra nustatyti tikslų santykį tarp metalo atsargos ir išleistų banknotų arba pasirinkti tikslią sistemą pastariesiems padengti.

Prieš karą banko įstatymdavystėj buvo praktikuojamos trys pagrindinės sistemos laidaviniui banknotų, padengiant juos metalu.

a) *Anglų* sistema, įvesta *Roberto Pilio* aktu 1844 m. Einant ta sistema įstatymas nustato tam tikrą banknotų skaičių (pavyzdž. dabartiniam Anglų bankui 16 mil. sv. ster.) nereikalingų padengti metalu, o kiti banknotai virš nustatytos sumos turi būti pilnai laiduojami auksu.

b) *Kontinento* sistema įstatymu nustato tam tikrą proporciją (paprastai $^1/_3$) tarp metalo atsargos ir banknotų sumos. Taip, Vokietijos Imperijos Bankas, 1875 m. įstatymu, privalo $^1/_3$ išleistų banknotų padengti skambiąja moneta, o likusius $^2/_3$ — trumpalaikiais vekseliais.

c) Atatinkamai *Amerikos* sistemai, leidžiama 90% išleistų bilietų laiduoti procentiniais popieriais (valstybiniais), kurie guli Valstybės iždė kaipo užstatas ir be to bankas pasižada tam tikrą sumą, lygią 15 — 25% visų išleistų bilietų, laikyti metalu.

Labiausiai vykusia sistema prieš karą buvo laikoma *kontinentalė — vokiečių*, prie kurios buvo pasiektas pakankamas keičiamųjų banknotų laidavimas ir tuo pat emisijos bankui buvo suteiktos plačios teisės išvystyti leidžiamų bilietų operacijas.

Lietuvos emisijos bankas yra priėmęs panašią sistemą, bet turėdamas galvoje sumažėjusį pasitikėjimą banko bilietams, pasi-

žadėjo (Lietuvos banko įstatymo 12 § ir Lietuvos Banko Statuto 24 §) ne mažiau $^1/_3$ esamų apyvartoj banknotų padengti auksu, o likusius $^2/_3$ padengti lengvai realizuojamomis *vertybėmis*, įkainuojant jas ne aukščiau biržos kurso. Iš spausdinamų kas dvi savaiti Lietuvos Banko balansų matome, kad tokiu papildomu banko padengimu yra Amerikos doleriai, sv. sterlingų ir kita pilnavertė valiuta.

Emisijos bankai, kaip mes jau matėme, daugumoj Europos valstybių yra akcinės bendrovės, daugiau ar mažiau priklausančios nuo valstybės organų.

Tokie privatūs bankai yra suinteresuoti sumaniai, apgalvotai vesti emisijos reikalus ir todel jie nėra taip nuolaidūs atsitikus skubiems valstybės reikalams, kurie dažnai verčia valstybės bankus be saiko spausdinti kredito bilietus.

Privatūs, emisijos bankai, būdami tuo pat centriniais tos šalies komercijos ir kitais bankais, leidžia apyvarton savo banknotus *kredito* keliu, būtent darydami vekselių ataskaitą, duodami paskolas užstatant prekes, procentinius popierius. Popieriniai pinigai, leidžiami valstybės bankų, įeina paprastai į apyvartą, aikvojant juos valstybės (išlaidų) reikalams. Todel privatūs emisijos bankai, natūraliu būdu yra surišti tuo momentu su krašto reikalais, išleistų apyvarton lėšų atžvilgiu; ir perdaug jų esant, banknotai savaime grįžta į banką, vekselių amortizacijos pavidale užstatytų prekių ir kt. paskolomis. Kartu su natūraliu banknotų apyvarton išėjimu, būna dar ir priešingai — banknotai grįžta bankan, išeina iš apyvartos ir tatai, natūraliu būdu, kliudo perpildyti kraštą banknotais. Banknotų skaičius apyvartoj paprastai tiksliai svyruoja, priklausydamas prekybinės konjunktūros. Prekybos gyvumas didina banknotų paklausus, prekybai sustojus banknotai grįžta atgal į banką. Valstybės bankai, kaip pavyzdžiui Rusų, taip pat atlieka paprastas komercijos bankų operacijas, kartu su svarbiausia savo funkcija: kredito bilietu išleidimu, pasiremiant įstatymo nustatytomis normomis ir pinigų apyvartos reguliavimu. Bet valsybės bankai, kaipo valstybiniai organai, priklauso jų interesų ir todel jiems sunku užsilaikyti, ypač sunkiais, kritiškais momentais, nuo perdidelio banknotų išleidimo ir paleidimo pastarųjų į apyvartą.

2. Lietuvos emisijos banko įstatymas.

Valdžios įkurtas Lietuvos emisijos bankas yra privatinė akcinė bendrovė. Lietuvos valdžia perleido Lietuvos Bankui 20-čiai metų emisijos teises ir kt. valstybės banko funkcijas. Taip pat buvo atiduotas banko žinion 3 mil. aukso rublių fondas, gautas iš Sovietų Rusijos taikos sutartimi einant.

Užtat vyriausybė paliko sau teisę vadovauti visiems banko reikalams, ne tik kaipo vyriausias akcininkas, bet ir įstatymo

keliu[1]). Banko likvidavimo atvejy, Vyriausybė paliko sau teisę perimti Banko pasyvą ir aktyvą tikrąja kaina (59 §).

Lietuvos emisijos banko uždaviniu, kaip tai matome iš jo įstatų 1 §, yra: reguliuoti pinigų apyvartą Lietuvoj, lengvinti pinigų išmokėjimas krašte ir užsieny, įgyvendinti pastovi bei patvari pinigų sistema Lietuvos Respublikoje ir skatinti žemės ūkio, pramonės ir prekybos augimas.

Pagrindinis banko kapitalas (3 §) yra 12 mil. litų

Nominalinė banko akcijos vertė 100 litų (3 §). Akcininkai, kurie turi ne mažiau kaip 4 akcijas, gali dalyvauti visuotiname akcininkų susirinkime sprendžiamuoju balsu. Toliau, kiekviena dešimtis akcijų duoda vieną balsą, bet niekas negali turėti balsų daugiau, kaip duoda $^1/_5$ dalis Banko pagrindinio kapitalo akcijų (45 §).

Svetimšaliams akcijų įsigijimas (6 §) apribotas (nedaugiau $^1/_3$ visų akcijų); banko valdyboj ne Lietuvos piliečiai nedalyvauja (18 §).

Be pagrindinio kapitalo sudaromas iš banko pelno *atsargos* kapitalas, bet ne didesnis kaip pusė pagrindinio kapitalo, jis skirtas padengti banko nuostolius ir laiduoti akcininkams 8% dividendo.

Lietuvos Bankui suteiktos plačios finansų — kredito srity teisės: jos nurodytos Banko įstatuose, 7—9 §§.

Bankas taip pat turi teisės įgyti valstybės paskolų lakštus ir kitas valstybės garantuotas vertybes, bet tų lakštų jis negali įgyti daugiau kaip už $^1/_3$ pagrindinio kapitalo.

Bankui draudžiamos operacijos išvardintos 17 §.

Atatinkamai 10 §, bankui leista pavesti visas valstybės iždinių ir taup. valst. kasų operacijas nemokamai ir atskirai nuo savo operacijų atlikti.

Banko valdytoją skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas, Ministerių Kabinetui pristačius (§ 19).

Valdytojo pavaduotoją skiria Respublikos Prezidentas iš Banko Direktorių tarpo.

Valdytojas turi teisės sustabdyti valdybos ir tarybos nutarimų vykdymą. Sustabdytų nutarimų vykdymo klausimą valdytojas paduoda spręsti generalinei tarybai (§ 25). Generalinė Banko taryba susideda iš Valdybos ir Tarybos narių (18 §).

Banko direktorius renka visuotinis akcininkų susirinkimas iš akcininkų tarpo trejiems metams (§ 26).

Banko valdybos nariais gali būti tik Lietuvos piliečiai (§ 18).

Valdytojas ir direktoriai negali eiti bet kurių pareigų kituose bankuose.

---

[1]) Lietuvos Banko įstatymas paskelbtas „Vyr. Žinios" 104 Nr. iš 1922 m. rugp. mėn. 29 d.

Akcininkai renka banko tarybą ir joj taip pat gali dalyvauti svetimtaučiai (30 §).

Revizijos komisija susideda iš 3 asmenų, kuriuos renka vieniems metams visuotinis akcininkų susirinkimas.

Centro Diskonto Komiteto narius renka Generalinė Banko Taryba iš prekybos, pramonės ir ūkio reikalų žinovų. Diskonto Komiteto nariais gali būti ir tarybos nariai. Diskonto Komiteto nariai renkami dvejiems metams.

Metinis grynas pelnas skirstomas šia tvarka: 10% gryno pelno skiriama atsargos kapitalui; iš likusios gryno pelno sumos išduodamos akcininkams dividendas ligi 8%; iš likusios gryno pelno sumos skiriama 8% valdybos nariams ir 2% tarybos nariams (tantjema), proporcingai jų gaunamam atlyginimui; iš likusios sumos $^1/_3$ skiriama valstybei; iš likusios sumos papildoma akcininkų dividendas ligi 12%; likusios pelno dalies 50% skiriama valstybei; antri 50% skiriama visuotinio akcininkų susirinkimo nuožiūra.

Banko statutą, kuris sudaromas einant šio įstatymo dėsniais, tvirtina Ministerių Kabinetas (§ 60).

3. Lietuvos Banko statutas.

Lietuvos Banko statutas, Ministerių Kabineto 1922 m. rugs. m. 22 d. patvirtintas ir paskelbtas 1922-XII-1 d. „Vyriausybės Žinių" 118 Nr.

Statute esama kai kurių nurodymų prie paruošimų banko statuto fazių, jo organizacijos ir veikimo.

Visuotiniam susirinkimui nutarus ir Finansų Prekybos ir Pramonės Ministeriui sutikus, pagrindinis banko kapitalas gali būti padidintas. (4 II §).

Sąryšy su įstatyme nustatytomis banko funkcijomis, banko statute kreipia į save dėmesį šie punktai.

Bankui leidžiama įsteigti ir vesti atsiskaitymas tarp atskirų bankų ir firmų (clearing — house) (14 § 7 punk.).

Įpatingais atsitikimais, reikalui esant, kad apsidraudus nuo nuostolių, Banko Valdybai nutarus ir tarybai sutikus, leidžiama imti kaip papildomasis įkaitas, nekilnojamieji turtai tų skolininkų, kurių atsiskaitymas yra abejotinas. Šitie turtai likviduojami ne vėliau kaip per 2 metu (19 §).

Banko direktorius iš 4 žmonių renka visuotinis akcininkų susirinkimas (39 §).

Tarybos narius iš 6 asmenų ir 3 kandidatų jiems renka visuotinis susirinkimas (44 §).

Tarybos posėdžiai privalo būti ne rečiau kaip vieną kartą per mėnesį (48 §).

Generalinė taryba nustato diskonto komiteto narių skaičių 60 §).

Paprastieji visuotini susirinkimai šaukiami kasmet ne vėliau kaip gegužės mėnesy.

Banko direktoriai, tarnybos nariai, revizijos komisijos ir diskonto komiteto nariai, pasibaigus jų įgaliojimo terminui, gali būti iš naujo renkami į tas pačias vietas.

4. Pirminis Lietuvos Banko veikimas.

Pirmas banko akcininkų susirinkimas įvyko 1922 m. rugs. m. 27 d. ir jame buvo išrinkti vadovaujantieji banko organai, nustatytas atlyginimas šių organų nariams, patvirtinta ateinančių metų sąmata.

Tame pat susirinkime buvo priimtas anksčiau cituotas banko statutas.

Išleidus apyvarton naują valiutą, kad valstybė atsiteistų savo pažadais (valst. tarnautojams algų išmokėjimas ir t. t.), Lietuvos emisijos bankas atidarė savo komercines operacijas ir atidaręs kreditą teikė reikalingus krašto apyvartai litus.

Pirmas balansas buvo sudarytas 1922 m. spalių 15 d. — 16.259.508,9 litų. Aukso fondas — 7.358.022 lt.; sidabro dar nebuvo; dolerių — 2.257.841,4 lit.; kitos valiutos — 279.391 lt.; likusieji aktyvai: kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas, organizacinės išlaidos, banknotų išleidimas ir kt. — 446.019,5 lt. Bankas buvo paleidęs apyvarton 8.250.000 lt. Depozitų ir indėlių buvo 1.384.482,8 lt.

Prie chaotinės padėties, prieš įsisteigiant Lietuvos Bankui, su svetimos valiutos apyvarta, bankui teko centralizuoti šią labai svarbią valstybės finansams fondo apyvartos šaką ir tam labai padėjo tuo laiku Kaune atidaryta fondo birža. Pamažu, pereinant prie savo litų apyvartos, spekuliacinė svetimos valiutos apyvarta, vadinamosios „juodos" biržos pradėjo nykti ir tą fondų operacijų šaką Lietuvos Bankas buvo pradėjęs reguliuoti tiesiu (biržos) keliu

Panašų centralinį vaidmenį bankas pašauktas suvaidinti ir su diskontuotais vekseliais, reguliavimu diskonto nuošimčio.

1922 m. gruodžio m. 15 dieną diskontuotų vekselių ir kitų paskolų suma buvo kiek didesnė už 5 mil. lt. Iš jų kreditui skiriama 3½ mil. litų, čekiams iki 1½ mil. lt. Diskonto procentu buvo laikoma 6% + ½ % komiso; nuo 1923 m. kovo mėn. 1 dienos procentas pakilo iki 8. Antrame komercinio veikimo plane buvo *perlaidos*; paskui seka *indėliai*, kurių buvo tik 1½ mil. litų, kadangi beterminiai indėliai buvo priimami nemokant už juos nuošimčių, ir tik už terminius nuošimčius mokėta.

Remiantis savo įstatais bei Finansų, Prekybos ir Pramonės Ministerio sutikimu, Lietuvos Bankas 1922 m. XII—22 d. perėmė savo žinion valstybės iždines ir jųjų operacijas. Prie kiekvienos dvidešimties apskričių iždinės buvo atidaryti Lietuvos Banko skyriai, kurie vedė visas vietines operacijas. Vėliau skyriai buvo taip pat atidaryti Kybartuose ir Klaipėdoj. Tuo būdu 1923 m pradžioj buvo 22 Banko skyriai.

Litai į apyvartą buvo įvedami pamažu. Ostai, atatinkamai piniginio vieneto įstatymo 3 §, turėjo būti išimti iš apyvartos per 3 mėnesius, įvedus litus, t. y. iki 1923—1 mėn. Tame laikotarpy per Lietuvos Banką perėjo apie 2 milijardų auksinų.

Pasekmingą Lietuvos Banko veikimo plėtimąsi rodo kas dvi savaiti skelbiami banko balansai.

Praėjus metams, 1923 m. spalių mėn. 15 d. banko balansas padidėjo 5 kartus ir sudarė — 79.832.094,7 lt. Aukso fondas — 16.390.500 lt., sidabro — 248.240 lt., svetima valiuta — 40.258.745 lt., diskontuota vekselių ir paskolų išduota 13.922.562,6 lt.; likusieji aktyvai — 9.012.046,6 lt. Banknotų apyvartoj buvo — 56.783.938,7 lt. Pastarieji pilnumoj buvo laiduoti brangiais metalais ir tvirta svetima valiuta.

Bankui priguléjo du namai: Klaipėdoj ir Mariampolėj. Kybartuose jis yra išnuomavęs 24 metams didelį javų eksportui sandėlį.

VI. Lietuvos Banko, kaipo centrinės atgimusioje Lietuvoje, finansų-kredito įstaigos vaidmuo valstybiniame ir visuomeniniame ūky.

Besikurdamas, Lietuvos emisijos bankas, kaip mes jau matėme, turėjo du svarbiausiu uždaviniu: 1) įvesti bei įgyvendinti pastovią valiutą, prilygintą piniginiam aukso vienetui, nurodytam mūsų piniginio vieneto įstatyme (1 lit. = 0,150462 gramų gryno aukso) ir 2) skatinti bei kredituoti žemės ūkį, pramonę ir prekybą.

Šių uždavinių vykinimas ėjo labai sudėtingomis ir sunkiomis sąlygomis. Piniginė sistema, paremta vokiečių valiuta, 1922 m. vidury pas mus, o taip pat ir visoj Vokietijoj, visai nustojo vertės ir galutinai suiro. Taip pat pasunkėjo ir bendrų ekonominių ir finansinių santykių reguliavimas.

Mūsų gyventojai instinktyviai nukrypo prie dolerio, kaip prie pastoviausio visų verčių mato. Tuo pat laiku pradėta doleriais taupmenas taupyti. Ir juo gyventojai su mažesniu pasitikėjimu žiūrėjo į vokiečių markę, tuo didesnis reikalas buvo išleisti savo tvirtą valiutą, kuri prilygtų doliariams. Vokiečių valiuta krisdavo didėjančios progresijos tempu.

Tas puolimas matomas iš vidutinio mėnesinio 1 dolerio kurso prieš savo valiutos įvedimo. Birželio mėn. 1-as doleris buvo lygus 292,62 auks; liepos mėn — 420 auks.; rugpiūčio mėn. — 771,28 auks.; rugsėjo — 1.560,92 auks. Mūsų valiutą įvedus, vokiečių valiutos kursas dar labiau krito. Spalių mėn. 1 doleris vidutiniai kainavo — 2.171 auks.; lapkričio 2 d. — 5.000 auks., lapkričio 16 dien — 8 160 auks; gruodžio 15 dien. — 7.371,5 auks.

Iš čia matome, kad mūsų valiuta buvo įvedama pačiame kritiškame vokiečių valiutos puolimo momente. Tuometinis vokiečių valiutos bankrotas vertė mus kuo greičiausiai išleisti savo pinigus, išimti iš apyvartos vokiečių. Tuo ir paaiškinama, kad vykinant šią piniginę reformą, mūsų piniginio vieneto įstatymas, leido 3-jų mėnesių bėgy keisti buvusiąją valiutą naująja.

Praktika mums parodė, kad ir prie labai mažo skaičiaus dolerių, kurių buvo 1922 m. apyvartoj, mūsų gyventojai vis delto sugebėjo vesti savo prekių ir kt. operacijas, daryti santorius ir be to tie doleriai buvo priemonė brangenybėms rinkti ir kas blogiau,—jie buvo taip pat objektu plačiai išsivysčiusios pas mus valiutinės spekuliacijos.

Esant tokioms sąlygoms, naujai įsikūrusiam 1922 — X — 1 d. emisijos bankui teko iš pradžių išleisti ir paleisti apyvarton savo naują patvarią valiutą, paremtą auksu, ir tam parūpinti atatinkamą aukso fondą, ar kitų vertybių, kurios jį pavaduotų.

Ta aplinkybė, kad mūsų kraštas kritišku pereinamu momentu 1922 m. apsieidavo ir su mažu pastovios valiutos — dolerių skaičium, parodė pagrindinę liniją pas mus pirminiai valiutos reformai padaryti. Panašiu pirminiu mūsų emisijos banko politikos pradmeniu buvo — aprėžtas savo valiutos į apyvartą paleidimas ir jos pilnas padengimas auksu ar jį pavaduojančiais doleriais, anglų svarais ir kt. lengvai realizuojamomis pastoviomis valiutomis. Mūsų emisijos bankui, turint iš visų pusių kartų patyrimą del nuolatinės infliacijos išvadų, teko savo banknotų išleidimui į apyvartą nustatyti pastovų pradmenį — tai yra pilnas banknotų padengimas auksu arba jam atatinkama svetima valiuta. Bankas savo įstatymu ir statutu turi galimybės $^{2}/_{3}$ leidžiamų apyvarton banknotų padengti lengvai realizuojamomis vertybėmis, neišskiriant vekselių. Bet taja savo teise bankas nerado reikalo naudotis ir vadovaujasi vadinamąja *Currency theory* sistema, pagal kuria banknotai esą tik aukso sertifikatu, ir leidžiami banknotai padengiami pilnai auksu, bet ne lengvai realizuojamais vekseliais, kad ir paaukštintu diskontu.

Lietuvos bankui labiausia pasisekė pilnu, o pradžioj dargi daugiau negu pilnu savo banknotų padengimu iš karto nustatyti mūsų litų kursą beveik lygų jų paritetui su doleriu. Tatai rodo žemiau dedamoji VII lentelė.

	ATSARGOS FONDAS				Banknotų apyvartoje suma	Krek nuoš. banknotų padengia metalu ir auksu val utomis	1 dolerio kursas litais
	Auksas	Sidabras	Tvirta svetima valiuta	Bendra metalo ir valiutų suma			
	Tūkstančiai litų						
1922. m. X-31 d.	1.221,4	—	4.602,8	16.824,2	7.939,9	211,9	10
XI-30 d.	15.169,5	1,4	12.933,0	28.103,0	17.752,4	158,3	10
XII-31 d.	15.190,4	2,5	17.925,6	33.145,5	30.227,8	109,6	10
1923 m. I-31 d	15.652,0	16,1	22 276,3	37 941,4	37.585,1	100,9	10,03
II-28 d.	15.779,7	96,0	26.265,1	42.140,8	4.665,6	103,3	10,04
III-31 d.	15.818,7	102,6	28 552,1	44.473,4	42.361,8	104,9	10,01
IV-30 d.	15.777,7	107,8	31.497,7	47.383,2	44.232,0	107,1	10,04

Iš čia matyti, kad per pirmus 3 mėnesius leidžiamieji apyvarton litai buvo žymiai daugiau, negu pilnai padengiami (211, 9% — 158,3 — 109,6%), ir lito kursas iš karto nusistatė šiokiame aukštume: 1 dol = 10 lt, t. y. atatiko $^1/_{10}$ daliai dolerio pariteto.

Naujos paremtos auksu savo valiutos paleidimas visuomenės ūkio apyvarton, kad ir nepakankamame pirmu laiku kieky, vis delto veikė gaivinančiai į visą mūsų ūkiškąją ir materialinę būtį. Gyventojai skubėjo kuo greičiausiai atsikratyti katastrofiniai krentančios vokiečių valiutos, ir po pirmų svyravimų pradėjo vis labiau pasitikėti savo pinigams. Bendras visų veržimasis įsigyti dolerių, svarų sterlingų ir kt. pastovios valiutos, pradėjo ilgainiui mažėti, ir dirva nesulaikomai spekuliacijai sulpnėjo. Tuo pat laiku įsteigta fondo birža, kur atvirai, be jokio suvaržymo galima buvo įsigyti bent kokią užsienio valiutą, aiškiai reguliuojamu kursu, taip pat silpnino „juodosios" biržos dirvą ir nepasotinamus valiutos spekuliantų norus.

Įsiskleidimas gyventojų tarpe vis labiau įgaunančių pasitikėjimo litų, kurie savo esme ir forma yra lygiaverčiais pinigų ženklais su Amerikos doleriais, davė Lietuvos Bankui galimybės koncentruoti pas save dolerius, sterlingų sv. ir kitą tvirtą valiutą. Be griežtų priemonių, neįvedant monopolio svetimos valiutos apyvartai, faktinai įplaukusioji kraštan svetima tvirta valiuta, pradėjo rinktis į Lietuvos Banko rūsius ir tuo būdu fondas banknotams padengti ten nuolat didėjo.

Emisinis Lietuvos Banko vaidmuo, naturaliu būdu, labai greit pradėjo didėti. Leidžiamieji litai, padedant valstybės iždinėms, Lietuvos Banko ir jo skyrių einamoms bankinėms operacijoms, platinosi tarp gyventojų. Užtat išeidavo iš apyvartos doleriai, sv. sterlingų ir kita svetima valiuta, jinai naturaliu būdu susirinkdavo Lietuvos Banko laikykloje. Bankan svetimos valiutos įplaukdavo kas kart daugiau.

Įvedant litus sunkiausiu ir užvis sudėtingiausiu periodu buvo pereinami 1922 m. paskutiniai 3 mėnesiai, keičiant su dideliu greitimu (per 3 mėn.) į litus ost-markes, kurios dar 1922 m. spalių — gruodžio mėn. ėjo greta su litais.

Po to, kai kraštas skubiai atsipalaidavo, nuo tuometinio pinigų surogato, balasto—mūsų pinigai jau platinosi ir tvirtėjo normalesniu ir nuosaikiesniu keliu. Kartu su tuo tuomet jau galima buvo pradėti vykinti ir kitas Lietuvos Banko užduotis, kaip kredito atstatymas ir žemės ūkio prekybos bei pramonės rėmimas.

VII. Nuolatinis Lietuvos Banko, kaipo atgimusios Lietuvos materialinio ir ūkiškojo gyvenimo regulatoriaus, operacijų išsivystymas.

Mūsų prekybiniai, rinkos, tarnybos ir kiti ūkiški ir materialiniai santykiai, prie vis labiau išsilyginančių su prieškarinėmis kainų, darbo įkainavimo, ir del aprėžtų mokėjimo priemonių, esant apsunkintam atsiskaitymui grynais pinigais, reikalavo naturalaus papildymo — kredito santykių. Iš kitos pusės, ir kreditas pasidarė pas mus pirmą kartą galimu, kadangi įvedus stabilizuotą valiutą, galima buvo skirti pirkimo momentą nuo mokėjimo, vertės perdavimo momentą nuo piniginės jos rekompensacijos momento. Esant iki šiol naturaliems prekių mainų santykiams, čia pat kiekvieno patarnavimo rekompensacijos natūra, atlyginant tuojau, net ir avansu sutartą ekvivalentą, t. y. tiesioginiai materialiniai santykiai buvo pradėta keisti į terminininius santorius, sutartis, naudojantis kreditu, kad ir labiau aprėžtu, trumpalaikiu ir turinčiu labiau patikiamos garantijos.

Šio kredito įsiskverbimas į mūsų besireformuojančius materialinius santykius, atsistačius kreditui pirmą kartą po karo, reikalavo taip pat kad dalyvautų mūsų centrinė finansų — kredito įstaiga — Emisijos Bankas ir tiek griežtų iš jo pusės priemonių, kiek skubiai buvo vykinama pinigų reforma.

Dalykas tas, kad netekus svetimos valiutos spekulacijai dirvos, daugelis mūsų valiutos spekuliantų puolė prie kredito, kaip prie naujo grobio, kai jis tik pradėjo atsigauti. Vietoj netektos galimybės pasipelnyti tarpininkaujant valiutos santoriuose, jie pradėjo pelnyti iš milžiniškų nuošimčių, diskontuodami vekselius bei išduodami paskolas.

Be to, jie dar pralobdavo iš savo skolininkų brangių užstatų, kurie labai apsunkindavo skolininkus, nes buvo reikalaujamos tam tikros garantijos ir t. t. Nuo bankininkų, spekuliantų neatsilikdavo ir mūsų pirmi privatiniai bankai.

Mūsų privatiniai akciniai bankai taip pat sunaudojo savo greitam pralobimui naujai atsiradusią ūkiškąją — materialinę

konjunktūrą; jie duodavo paskolas, teikė finansinę pagalbą žemės ūkiui, prekybai bei pramonei iš pradžių nepaprastai sunkiomis sąlygomis. Prie panašių nenormalių mūsų kredito sąlygų, atsirado ypatingas reikalas kuo greičiausiai Lietuvos Bankui išplėsti kredito operacijas.

Lietuvos Bankas, paleisdamas apyvartom savo banknotus, vadovavosi kontinentale — vokiečių emisijos bankų sistema, pagal kuria emisijos dydis priklauso nuo paklausų, teikiamų visuomenės ūkiui.

Tos paklausos keičiasi, svyruoja: didėja ir mažėja. Panašūs reikalavimai yra tenkinami išduodant prekybinius ir kitus vekselius, kurie komercijos ir kt. bankų pagalba koncentruojasi galų gale Emisijos banke, reguliuojančiame visas diskonto operacijas. Tokių tarpininkaujančių žirantų laiduotų vekselių padidėjimas ar sumažėjimas iššaukia emisijos banko operacijose atatinkamą papildomų banknotų skaičiaus padidėjimą ar jų išėmimą iš apyvartos. [1])

Šiomis funkcijomis Lietuvos Bankas pradėjo pamažu reguliuoti mūsų pirmines kredito operacijas, kurios tuo laiku privačiuose santykiuose daugely atvejų turėjo spekuliacinį pobūdį.

Panašiai kaip ir pinigų apyvartai, taip ir tuomet atstatomai pas mus kredito apyvartai po karo suirutės buvo reikalinga centrinė finansiniai — kredito įstaiga, kuri rūpintųsi reguliuoti šią vis labiau besiplėtojančią kredito pusę. Lietuvos Bankui ir teko tapti tuo centriniu reguliatorium del bendros jo padėties ir specialių įstatymų, nes tik Lietuvos Bankui priklauso emisinė teisė.

Lietuvos Banko komercinės ir kt. bendro kredito operacijos pasireiškė 1922 m. spalių — gruodžio mėn. 1922 m. gruodžio 15 d. diskontuotų vekselių ir kitų paskolų sumos sudarė jau, kaip mes matėme, kiek daugiau kaip 5 mil. lt. Iš jų kreditui teko apie $3^1/_2$ mil. lt. ir čekiams iki $1^1/_2$ mil. lt. Diskonto nuošimtis buvo nustatytas tuometinei normai labai žemas 6% + $^1/_2$% komiso. Indėliai vaidino mažą vaidmenį banko operacijose, ir jų buvo apie $1^1/_2$ mil. lt. Tik už terminininius indėlius buvo mokami tam tikri %%; beterminiiniai indėliai buvo priimami be jokių %%.

Lietuvos Banko diskonto ir įvairių paskolų kategorijų operacijos greit plito, nors banko reikalavimai, atatinkamai jo statutui buvo labai dideli. Diskontuotų vekselių ir kt. paskolų sumos 1923 m. sausio 15 dien. sudarė daugiau kaip 9,5 mil. litų. Lyginant su privatiniais bankais, žemas nuošimtis (taip 1923 m. kovo 1 d. jis pakilo iki 8% ir tokio pat didumo, įskaitant dar 2% komiso, t. y. iš viso 10%, jis pasiliko iki 1925—II mėn., kada buvo sumažintas iki 7%) labai pritraukdavo klijentus iš įvairių

[1]) Čia tarp kita ko sunaudotas J. Paknio straipsnis — Lietuvos Banko emisinė politika. Žiūr. „Aidas" (Эхо) 1923 m. — II — 16 d.

sierų. Prie to reikia pažymėti, kad šiuo pigiu kreditu iš pradžių labiausia pasinaudojo akc. bankai ir kt. stambios įstaigos. Lietuvos Bankas, leidęs provincijos skyriams daryti diskonto operacijas, davinėti paskolas ir kt. nors ir apribotame skaičiuje, taip pat padėjo Lietuvos Bankui išplėsti nurodytas operacijas.

Finansiniai — kredito operacijų nuolatinis augimas Lietuvos Banke, o kartu ir jo vadovaujantis vaidmuo visoje mūsų krašto finansiniai — kredito cirkuliacijoj, matomas iš šių davinių.

Lietuvos Banko balansas 1923 m. sausio 1 d. sudarė 45.977.611 lt. Iš jų diskontuotiems vekseliams ir kitiems dokumentams teko — 2.789.193 lt. Paskoloms ir specialėms sąskaitoms, laiduojant: a) vekseliais, vertės popieriais, prekių pasižadėjimais ir solo-vekseliais — 4.078.450 lt. ir b) svetimos valiutos — 717.633 lt.

Pasyvų tarpe buvo 1.766.629 lt. indėlių einamąja sąskaita.

Po metų Lietuvos Banko operacijų atidarymo, t. y. 23 m. spalių mėn. 1 d. komercinės ir bendros banko kredito operacijos žymiai padidėjo ir kai kuriose atvejuose susilygino su bendra panašių operacijų suma už praslinkusius metus po litų įvedimo visuose likusiuose 7 komercijos bankuose, veikusiuose tuomet Lietuvoj.

Kaip matyti iš metinio akcinių bankų suvestinio balanso 1923 m. spalių 1 dien. tilpusio „Liet. Ūkio“ 14 N. 38 psl., metinis Lietuvos Banko balansas 1923—X 1 d. sudarė—95,76 mil. lt., bendras gi 7 privatinių akcinių bankų baansas sudaro—76,26 mil. lt., Liet. Banko diskontuoti vekseliai ir įvairūs dokumentai—6,89 mil. lt. o 7 privatinių akcinių bankų — 8,78 mil. lt. Paskolos: a) vekseliais, vertės popieriais ir kt. laiduojant — 5,38 mil lt., o 7 priv. akcinių bankų — 9,65 mil. lt.; b) svetima valiuta laiduojant — 1,34 mil. lt. (o 7 priv. akcinių bankų — 24,6 tūkst. lt.) c) prekėmis, važtaraščiais, konsumentais ir varantais — 310 tūkst. lt. (7 priv. akcinių bankų — 826,8 tūkst. lt.). Prie progos pažymėtina, kad Lietuvos Bankas protestuotų vekselių turėjo—150 tūkst. lt., o visi 7 privatiniai akciniai bankai — 129,8 tūkst. lt.

Indėlių, einamąja sąskaita buvo — 4,85 mil. lt. (7 priv. akciniuose bankuose — 11,3 mil. lt.). Terminių ir beterminių indėlių — 9,8 tūkst. lt. (7 priv. akc. bankuose — 739,5 tūkst. lt.) Bendra diskonto ir paskolų suma 1923—X—1 d. beveik 3 kartus praneša indėlius.

1923 m. gale Lietuvos Banko balansas sudarė 120.64 mil. lt.[4] Diskontas išaugo iki 10,5 mil. lt. Paskolos: a) vekseliais, vertės popieriais ir kit. laiduojant sudarė — 5,97 mil. lt.; b) svetima valiuta — 1,4 mil. lt., c) transporto dokumentais — 305 tūkst. lt.

Indėliai, einamąja sąskaita, išaugo iki 11,55 mil. lt., t. y. padidėjo beveik 3 kart, lyginant su 1923 m. spalių mėn. Liku-

[4]) Žiūr. „Statistikos Biulet.“ 6 N. 1924 — VI mėn. 16 psl.

sieji indėliai — 35,1 tūkst. lt.. Čia aktyvinės diskonto ir paskolų operacijos bendrai jau kiek prisiartino prie indėlių sumos.

Lietuvos Banko apyskaita, 1924 m. kovo 15 dien. banko diskontas ir paskolos sudarė jau — 23.882.124,7 lt., t. y. per $1^1/_3$ m. (nuo 1922 m. gruodžio mėn. 15 d.) padidėjo $4^1/_2$ kartų.

Indėlių ir depozitų padidėjo iki 29,64 mil. lt. ir viršijo aktyvines diskonto ir paskolų operacijas 4,8 mil. lt.

Indėliai ir depozitai 1924 m. pradžioj greit augo. Tatai aiškinama tuo, kad valstybės iždo, kuris turi Lietuvos Banke savo einamąją sąskaitą, pinigų likučiai augo. Iš kitos pusės, paveikė ir bendras mūsų visuomenės ūkio padėties pagerėjimas. Iš dalies čia galima pažymėti mūsų užsienio prekybos nukrypimą 1923 m. lapkričio-gruodžio mėn. į jos balanso atkyvumą; be to buvo ir kitų reiškinių, rodžiusių mūsų ūkiškosios ir materialinės būties sustiprėjimą.

Perlaidų, kaip Amerikos, taip ir vietinių, operacijos visą laiką vystėsi sėkmingai; iš vienos pusės del didelio pigumo, iš kitos pusės del to, kad Lietuvos Banko klijentams, turintiems einamąją sąskaitą, vidaus perlaidos buvo siunčiamos nemokamai.

Lietuvos Bankas, nuolat plėsdamas savo visapusišką veikimą, liko krašte vadovaujančiu organu pinigų — kredito apyvartoje. Tuo pat laiku jis tapo visų Lietuvos banko ir bankinių įstaigų veikimo centriniu reguliatorium. Visų valstybės iždinių funkcijų atlikimas ir artimi santykiai su Finansų ministerija, sudarė iš Lietuvos Banko pusiau oficialų finansų-kredito organą, kuris vaidina nemažą vaidmenį valstybės finansuose. Lietuvos Bankui pasisekė suburti savyje, finansų-kredito sferoj, visos tautos bei valstybės interesus. Šis sintetinis, rišantis mūsų Emisijos Banko vaidmuo tarp ūkišku-materialiniu atžvilgiu organizuotų mūsų gyventojų ir jiems vadovaujančios valstybės, išskyrė jį iš kitų panašių įstaigų, ir Lietuvos Bankas nuolat pradėjo vaidinti vis svarbesnį vaidmenį tvirtinant mūsų materialinę padėtį bei stiprinant mūsų ūkiškąjį susiorganizavimą.

Stokuojant pakol kas vienybės tarp mūsų stambesnių privatinių bankų, sąryšio tarp atskirų banko kategorijų; susijungimo ne tiktai mūsų kredito-finansinių įstaigų, bet ir tarp kitų mūsų visuomonės ūkio šakų,[1]) — Lietuvos Bankas dėka savo sėkmingai emisijai ir bendram kredito veikimui, lieka kartu su atatinkamomis mūsų ministerijomis naturaliniu visos mūsų materialinės, o žymioj daly ir ūkiškosios būties reguliatorium.

Mūsų visuomenės ir valstybės ūkio gyvenimo tarpusavis sąryšis, sustiprintas ir reguliojamas iš dalies Lietuvos Banko, leido mums pasirūpinti savo pastovia valiuta, kuri jau pasirodė svar-

[1]) Prekybos Rūmai buvo organizuojami šią monografiją atiduodant spaustu vel (1925 — VI mėn.).

besniose užsienio rinkose su tvirtu kursu. Tiesa, 1924 m. pradžioj paleistų apyvarton banknotų skaičius dar nesudarė ir pusės to minimumo, kuris reikalingas mūsų visuomenės ir valstybės ūkiui. Bet mūsų krašto apyvartoj tuomet buvo daug dolerių, sv. sterlingų ir kt. svetimos valiutos. Pas mus stiprėjo ne tik vidaus kreditas, bet buvo gaivinamas ir užsienio. Mūsų žemės ūkio ir kita gamyba žymiai pakilo. Visas mūsų visuomenės ūkis buvo reguliojamas naturalių susiharmonizavimu, techniniu tobulinimusi ir bendru organizavimusi. Mūsų prekybinis balansas lieka aktyviu. Mūsų mokamasis balansas, del nuolatinių įplaukų iš mūsų Amerikos išeivių, taip pat lieka aktyviu. Jau biudžetai suvedami be deficito. Visa tai rodo, kad bendras mūsų visuomenės ir valstybės ūkio susiharmonizavimas leido nugalėti tas laikinas sunkenybes, kurias dar 1924 m. pradžioj mums teko pergyventi kai kuriuose mūsų ekonominio ir finansinio gyvavimo srityse.

VIII. Lietuvos Banko veikimo išsiplėtojimas 1924 m.

Norėdami susipažinti su Lietuvos Banko veikimo išsivystymu 1924 m., pirmiausia turime išaiškinti svarbiausius šio banko uždavinius, būtent nuolatinį įvedimą į apyvartą savos valiutos ir sureguliavimą po karo atsistačiusių kredito santykių.

Sekdami visus kas dvi savaitės skelbiamuosius Lietuvos Banko balansus mes matome, kad išleistieji apyvarton banknotai visada buvo vienu trečdaliu padengti grynu auksu ir bent dviem trečdaliais svetima pastovia valiuta.

Tai patvirtina pridėta VIII lent. apie procentinį santikį tarp metalinio ir kt. padengimo, išleistų apyvarton banknotų (žiūr. lent. 48 pusl.).

Laikydamasis visą laiką tokios atsargios emisijos politikos, kokia yra stengimasis emituoti banknotus, padengiant juos 100% auksu ir auksui prilygstančiomis svetimomis valiutomis, kaip doleriai, svarai ir kitos panašios valiutos. Lietuvos Bankas padėjo nusistatyti tvirtam lietuvių valiutos kursui, tokio aukštumo, kad jisai maža kuo skiriasi nuo periteto.

1924 m. bėgy ne tik galutinai stabilizavosi litų kursas krašto viduje bet jis įgavo tokį pat pasitikėjimą ir daugelyje užsienio biržuose, kur litai oficialiai buvo kotiruojami.

Ši labai svarbi išdava visai atgimusios Lietuvos gerovei, buvo vis delto pasiekta dideliomis aukomis, kadangi per visą praeitą laiką teko sistematiškai didinti Lietuvos Banko laikyklose aukso, svetimos valiutos atsargą, kuri garantavo pilną išleistų apyvarton banknotų padengimą. Prie normalių sąlygų, valstybėse su nusistovėjusia santvarka, panašūs aukso fondo rinkimai buvo leidžiami retais atsitikimais. Mes jau buvome minėję, kad prieš

DATA	auksas	sidabras	svetimos aukso valiutos	metalo ir valiutų suma	banknotų apyvartoje suma	kiek % % banknotų padengta metalu ir aukso valiutomis
	tūkstančiais litų					%
1922-31/X . .	1.221,4	—	4.602,8	16.824,2	7.939,9	211,9
„ 30/XI . .	15.169,5	1,4	12 933,0	28 103,0	17.752,4	158,3
„ 31 XII . .	15.190,4	2.5	17.952,6	33.145,5	30.227,8	109,6
1923-31/I . .	15.652,0	16,1	22 276,3	37.944,4	37.585,1	100,9
„ 28/II . .	15.779,7	96,0	26.265,1	42.140,8	4 665,6	103,3
„ 31/III . .	15.818,7	102,6	28.552,1	44.473,4	42.361,8	104,9
„ 30/IV . .	15.777,7	107,8	31.497,7	47.383,2	44.232,0	107,1
„ 31/V . .	15.820,4	112,8	35 298,6	51.231,8	46.881,3	109,2
„ 30 VI . .	16.292,4	181,5	35.520,5	51.994,4	48.577,5	107,0
„ 31/VII . .	16.372,6	230,2	34.438,2	51.041,0	50.684,9	100,7
„ 31/VIII . .	16.383,0	240,3	35.670,6	52.293,9	52.273,2	100,0
„ 30/IX . .	16.389,0	247,2	37.202,3	53.838,5	53.564,2	100,5
„ 31 X . .	16.391.8	249,3	40.371,4	57.012,5	56.291,6	101,0
„ 31/XII . .	16.446.2	254,8	46.521,8	63.222,8	60.074,3	105,0
1924-31/I . .	16.827,1	16,1	53.583,3	70.426,5	63 140,8	111,0
„ 29 II . .	20.457,5	32,0	55 605,7	76.095,2	68.078,4	111,7
„ 31/III . .	24.134,3	59,4	56.746,6	80.940,3	71.247,1	113,8
„ 30/IV . .	24.209,8	63,8	60.010,3	84.283,9	71.683,5	117,5
„ 31 V . .	24.352,9	75,6	59.772,7	84.201,2	70.977,5	118,6
„ 30 VI . .	24 481,3	90,0	55.385,1	79.956,4	67.863,4	117,9
„ 31 VII . .	24.726,2	95,3	49.481,4	74.302,9	67.805,4	109,5
„ 31/VIII . .	25.115,9	18,2	49.250,0	74.384,0	69 207,2	107,4
„ 30 IX . .	25.382,2	35,2	50.502,6	75.920,0	74.481,2	101,9
„ 31/X . .	28.931,9	54,0	58.902,6	87.888,5	86.918,9	101,1
„ 30/XI . .	30.712,9	55,8	61.241,1	92.009,8	89.344,1	104
„ 31 XII . .	30.778,6	60,7	62.257,8	93.097,1	92 982,4	100,1

karą Rusijoj. 1897 m. pradėtam kurso pakėlimui buvo reikalingas labai didelis aukso fondas. 1903 — 05 m. jis pasiekė 132—138% išleistų banknotų skaičiaus. 1907 — 10 m. ši norma sudarė 107—120 %. Čia reikia pažymėti, kad Rusijoj buvo leidžiama padengti ne tik auksu, esančiu krašto viduje, bet ir užsieny, o taip pat ir tvirta svetima valiuta.

Kitose Europos valstybėse, kur banknotai laisvai keičiami, pastariesiems padengti buvo skiriama 40—70%.

Dabar ypatingai įsidėmėtinas pinigų apyvartos reguliavimas Svedijoj, vienoj nedaugelio Europos valstybių, kur keičiama be jokio apribojimo kiekviena pristatomų banknotų suma aukso pariteto kursu. Ir vis delto prie 564,2 mil. kr. apyvartos, buvusios 1924—XI mėn., jie buvo padengti tik 246,9 mil. kr. arba 44% Be to indelių buvo 129,2 mil. kr.

Naudojantis šiais nurodymais, o taip pat nusistovėjusiu jau tvirtu mūsų valiutos kursu, Lietuvos Bankas galėtų jau dabar pamažu

mažinti banknotų padengimą žemiau 100% [1]), paleisdamas iš dalies į apyvartą svetimą valiutą, kartais taip reikalingą santoriams su užsieniu. Paskiau, sumažėjus paklausams, galima būtų atgal ją sutraukti į banko laikyklas.

Iš kitos pusės, pas mus vis aštriau kyla klausimas apie savo aukso monetų įsigijimą, kai tik bus nukaltos sidabrinės.

Aukso valiutos išleidimas apyvarton, pradžioj bent ir apréžtam kieky, leistų Lietuvos Bankui kiek greičiau pereiti prie aprėžto, įstatymu nustatyto, banknotų padengimo auksu.

Grįžtant prie mūsų pinigų apyvartos padėties 1924 m. gale, galima nurodyti štai ką.

Esančių apyvartoj Liet. Resp. banknotų kiekis 1924 m. pasiekė daugiau ar mažiau normalaus didumo. Be išleisų apyvarton 1924—XII—31 d. 93 mil. litų, buvo apyvartoje, mažų mažiausiai, tiek pat dolerių ir kt. tvirtos svetimos valiutos. Be to iki 1925—IV—1 d. buvo nukalta už 2,6 mil. lt. smulkių pinigų po 1—50 cnt. Iš jų apyvartoje tuomet buvo 596 tūkst. lt., o likusieji 2 mil. buvo laikomi Lietuvos Banke.

Kiek įplaukdavo Lietuvon svetimos valiutos, rodo šie duomenys. 1924 m. Lietuvoj buvo išmokėta Amerikos perlaidų:

bankų ir bankinių įstaigų	23,2 mil lt.
pašto, telegraf. ir telef. įstaigų	8,23 mil. lt.
iš viso	31,43 mil. lt.

Be to, grįžusieji iš Amerikos lietuviai išeiviai įvežė Lietuvon taip pat panašią sumą, t. y. apie 31 mil. lt. doleriais.

Lietuvos prekybos balanso aktyvumas 1924 m. davė prie

eksporto	266,6 mil. lt.
ir importo	206,5
eksporto perteklių	60,1 mil. lt.

Ta suma įplaukė Lietuvon 1924 m. iš užsienių svetimąja valiuta ir iš dalies buvo paleista apyvarton.

1924 m. gale daugely bankų, bankinių, prekybos, pramonės ir kt. įstaigų bei įmonių nebuvo jau jaučiama banknotų stokos, ir pinigų cirkuliacija visame krašte daugiau ar mažiau įėjo į normales vėžes. Valstybės iždinėse, finansų — kredito, prekybos-pramonės ir kt. įmonėse buvo pakankamai banknotų, ir daugely atsitikimų pinigų atsargos pasiūloma daugiau negu buvo reikalinga.

Santykis tarp stambių ir smulkių mūsų valiutos kupiūrų 1924 m. bėgy išsilygino, ir metų gale Lietuvos Bankui teko už-

[1]) Čia galima pažymėti, kad nuo 1925 m. pradžios banknotų padengimas iš tikrųjų, sumažėjo, nupuolė žemiau 100%, kas betgi nė kiek nepaveikė į lito kurso tvirtumą.

sisakyti dar banknotus po 500 litų ir po 1000 lt., kurie reikalingi prie didesnės apyvartos.

Kaip ėjo 1924 m. visas ekonominės ir finansinės Liet. Resp. būklės išsivystymas, sąryšy su pinigų apyvarta, parodo šie daviniai. Valstybės biudžetas pasiekė 230 mil. lt. Bendra užsienio prekybos apyvarta, kaip mes jau matėme, pasiekė 473 mil. litų. Vidaus prekybos ir pramonės bendrų pajamų, t. y. apyvartos vieno nuošimčio mokesnis pasiekė daugiau kaip 6,5 mil. lt.

Visais panašiais atsitikimais pinigų išmokėjimas ėjo be jokių sunkenybių ar kliūčių. Taigi tenka konstatuoti, kad 1924 m. pinigų apyvarta įėjo Lietuvoj į normales vėžes ir lietuvių pastovi valiuta nusistovėjo ne tik Lietuvoj, bet ir užsieny.

Tokia atsargi ir permatanti buvo taip pat ir Lietuvos Banko kredito politika per praeitą laiką. Tai patvirtina ši (IX) suvestinė lentelė, sudaryta pagal bertaininius banko balansus.

IX lent.

Metų bertainiai	Banknotai apyvartoje	Depozitai ir indėliai	Diskontas ir paskolos
1922 m. IV b.	30,2 mil.	0,2 mil.	8,5 mil.
1923 m. I b.	42,3	4,2	12,8
1923 m. II b.	48,45	7,4	12,7
1923 m. III b.	53 5	16,7	13,7
1923 m. IV b.	60,0	14,1	16,5
1924 m. I b.	71,2	32,6	24,4
1924 m. II b.	67,8	42,9	30,9
1924 m. III b.	74,4	35,5	32,4
1924 m. IV b.	92,9	36,7	36,6

Panašiai, kaip leidžiamų apyvarton litų kiekis priklausė nuo sutaupyto banke pilno jų padengimo, lygiai taip pat diskonto ir paskolų operacijos plėtėsi pamažu, priklausomai nuo išleistų apyvarton banknotų ir nuolat augančių depozitų ir indėlių. Jeigu 1923 m. gale diskonto ir paskolų pozicija Lietuvos Banke pasiekė 16,5 mil. lt., tai 1924 m. gale šita pozicija išaugo daugiau nei dvigubai, būtent iki 36,6 mil. lt.

Indėlių augime ypatingai teigiamai atsiliepė Valstybės Iždo einamosios sąskaitos tame banke laikymas, kas pasitvirtino ir paskutiniame banko akcininkų susirinkime, kada Lietuvos Banko valdytojas savo pranešime konstatavo, kad valstybės Iždo sąskaita 1924 m., nė kartą nebuvo mažesnė, kaip 16,1 mil., ir siekdavo 31,6 mil. lit. Taigi prisilaikant Lietuvos Bankui dabartinės emi-

sijos politikos vyriausiu kredito tiekimo šaltiniu Lietuvos Bankui buvo jame laikomosios Valstybės lėšos sumos.

Toliau, iš to paties Lietuvos Banko valdytojo pranešimo seka, kad privatūs depozitai Lietuvos Banke auga. 1923 m. pradžioj buvo tokių depozitų tik 2,06 mil., o baigiant 1924 m. buvo jau 5 mil. Taip pat užsienio bankai žymiau pakeitė savo politiką Lietuvos Banko atžvilgiu ir pradėjo laikyti didesnes sumas jojo sąskaitoje. Pereitais metais, užsienio bankų pinigų suma banke siekė milijono litų.

1924 m. bėgy, Lietuvos Bankui buvo patiekta kredito reikalavimų, viso 98,8 mil. lt.; bankas gi tegalėjo patenkinti maždaug trečią prašomojo kredito dalį, būtent 37,7 mil. lt. Dalis besikreipusių Lietuvos Bankan prašant kredito buvo padidinę prašomojo kredito sumas. Dalis prašančiųjų kredito neatsakė paprastiems kreditingumo reikalavimams arba netikdavo sąlygoms trumpalaikio kredito, kurį bankas pakol kas teikia. Bet buvo nemaža ir tokių ieškančių kredito, kuriems bankas turėjo atsakyti kreditą ar sumažinti prašomąsias sumas del laisvų lėšų stokos ar daugiau proteguojant vieną prašančių kategoriją. Skolininkų paskirstymas atskiromis grupėmis buvo daromas pasiremiant nusistovėjusia 1923—4 m. praktika ir jų naudingumo laipsniu del bendro ekonominio ir finansinio krašto išsivystymo.

Praėjusiais metais Lietuvos Bankas diskontavo vekselių už 83.834 tūkst. litų, iš kurių tais metais buvo protestuota 4.385 tūkst. lt. ir paskui iš jų išpirkta 3.259 tūkst. lit. Į nuostolius teko nurašyti tiktai 764 tūkst. lit. protestuotų ir neišpirktų tais metais vekselių.

Atskiroms ekonominio gyvenimo sritims šitoji kredito operacijos pusė atrodė šitaip:

X lent.

kredito rūšys	1924 m. vekselių diskonto apyvarta	1924 m. protest. vekselių	1924 m. protest. veks. išpirkta už	Nurašyta į nuostolius.
	TŪKSTANČIAIS LITŲ			
1. Prekyba . . .	6.466	132	129	3
2. Pramonė . . .	32.589	2.145	1.279	533
3. Žemės ūkis . .	5.844	—	—	—
4. Bank. ir bank. kont.	21.373	1.778	1.575	204
5. Koperac. įstaigos	14.677	154	154	—
6. Įvairūs asmens.	2.905	146	122	24
	83.854	4.355	3.259	764

Šitie daviniai visų pirma rodo, kad kreditavimas, vekselių diskontuotų sumų atžvilgiu atskiroms ekonominio gyvenimo sritims yra gana įvairus. Vekselių protestavimo atžvilgiu pasižymėjo tiktai dvi grupės: pramonė ir bankinės įstaigos. Koperacijos įstaigų ir žemės ūkio šituo atžvilgiu geriausia padėtis: iš žemės ūkio srities vekselių visai nebuvo protestuota, o koperatyvų vekselių nors ir buvo protestuota, bet tais pat metais visi tie protestuoti vekseliai buvo išpirkti.

Apskritai kredito politikoj kredito tiekimo klausimu Lietuvos Bankas galėjo iš karto pasirinkti du keliu: arba teikti kreditas daugiausia per akcininkų bankus, per koperacines įstaigas arba pagaliau prisilaikyti smulkaus kredito tiekimo. Lietuvos Bankas pradėjo nuo davimo žymesnių kreditų akciniems bankams, paskiau koperatinėms įstaigoms ir tik kiek vėliau pradėjo platinti savo kreditą ir tarp įvairių kitų įstaigų, o taip pat tarp atskirų firmų ir pavienių asmenų.

1924 m. akcinių bankų finansavimas jau kiek susiaurėjo ir pirmon vieton stojo atgimusios pramonės palaikymas. Taip pat stipriai buvo kredituojama greitai besivystanti koperacija

Kaip buvo nurodyta aukščiau paduotoj lentelėj, bankams ir bankinėms įstaigoms 1924 m. buvo suteiktas kreditas, diskonto pavidale, 21,3 mil. lt. sumoje.

Po kai kurių nepasisekusių bandymų 1923 m. atgimusios pramonės kreditavimo, 1924 m. Lietuvos Bankas pirmoj eilėj pradėjo kredituoti tas pramonės šakas, kurios pritaikintos eksportui; paskiau, gaminančios būtinas reikmenis vidaus rinkai ir paskutinioj vietoj stovėjo mažiau naudingų reikmenų gamyba. Ypatingo dėmesio kreipta į perdirbimą savo žaliavos: žemės ūkio, miško ir kt.. Visai pramonės grupei 1924 m. buvo suteikta kredito — 32,5 mil. lt.

14,68 mil. lt. kredito buvo suteikta koperacinėms įstaigoms. Jų tarpe žymią vietą užima pasėkmingai besiplėčiančios 1924 m. centralinės žemės ūkio gamybos sąjungos, o taip pat vartotojų koperatyvai.

Žemės ūkiui betarpiškai buvo duota 5,8 mil. lt. kredito. Čia priskaitoma taip pat ir kreditavimas liaudies bankų, kuriems bendrai pakol kas teikiamas nedidelis kreditas del jų pagrindinio kapitalo mažumo.

Čia reikia priminti, kad 1924 m. vidury įsikūrė Žemės Bankas, organizuotas kiek panašiai į Lietuvos Banką. Tas bankas pradėjo teikti vidutiniai terminines ir trumpalaikes paskolas ūkininkams, ypač smulkiems, o taip pat žemės ūkio organizacijoms, bankams ir jų tarpe liaudies bankams. Iki 1925 m. balandžio 1 d. iš viso išduota panašių paskolų — 7,5 mil. lt. Todel Lietuvos Bankas kiek siusiaurino žemės ūkio finansavimą.

Prekybai Lietuvos Bankas 1924 m. davė 6,5 mil. lt. kredito. Pirmenybė buvo duodama eksporto prekybai ir tai vidaus prekybai, kuri turėjo reikalų su svarbiausiomis visuomenei reikmenimis.

Kaip jau buvo pažymėta, visa Lietuvos Banko kredito (vekselių diskonto) apyvartos suma 1924 m. sudarė 83,85 mil. lt. Be to stembesni pramoninkai ir pirkliai buvo kredituojami stačiai einamomis sąskaitomis ir vekseliais.

Kaip išaugo kredito operacijos Lietuvoj 1923 ir 1924 m., be nurodytų davinių, rodo dar tai, kad 1923 m. pradžioj Lietuvos Banko inkaso operacijos sudarė 1,7 mil. lt., o 1924 m. gale ši suma jau siekė 8,5 mil. lt.

Nors 1924 m. Lietuvoj įvyko gana žymus skaičius banko kontorų, prekybos ir pramonės įstaigų bankrotų, tačiau Lietuvos Bankas žymiai nenukentėjo. Iš viso abejotinų skolų 1924—XII—31 d. buvo 790.709 lt., kurių dalis gali būti grąžinta dar 1925 m.

Bendrai, kredito atstatymas Lietuvoj po pasaulinio karo, okupacijų ir po dviejų valiutos krachų — rusų ir vokiečių, ėjo labai lėtu tempu. 1923 m. tuo atžvilgiu buvo dar labai sunkus. 1924 m. kredito operacijų išsiplėtimas ir kredito vertės sumažėjimas privačiuose santoriuose ėjo nuolat pirmyn. 1924 m. gale rimtesnės firmos ir asmens galėjo naudotis jau kreditu privačiuose bankuose, mokėdami 18—27% metinių, ir dabartiniais 1925 m. šie privačių paskolų nuošimčiai dar nukrito. Į tai paveikė, be sumažėjimo 1925—II—1 d. diskonto nuošimčio iki 7% Lietuvos Banke, dar sumažintos 1925—I—1 d. procentinės normos iki 6%: 1) taupomųjų valst. kasų valdybos, turinčios didelės reikšmės smulkaus kredito išsivystyme, o taip pat 2) sakyto Žemės Banko, esančio dabar centrine kredito įstaiga žemės ūkio sričiai.

Kartu su savo skyriais Lietuvos Bankas yra betarpiai surištas su visais Lietuvos bankais ir koperacijos — kredito įstaigomis, kaip pinigų cirkulacijos atžvilgiu, taip ir vis besiplečiančio ir kartu pinigančio kredito apyvartos atžvilgiu. Visoj toj apie Lietuvos Banką ir jo skyrius sukoncentruotoj sistemoj, atgimstančio lietuvių kredito vyraujančiais pradmenimis buvo: susilaikymas ir atsargus kredito teikimas nepasireiškusioms darbe firmoms ir įstaigoms; kiek galima pilnesnis kredito laidavimas ir privedimas prie minimumo riziko, surišto su neganėtinai garantuotu kreditu.

Visas ekonominis ir finansinis Lietuvos gyvenimas 1924 m. įėjo į vis normalesnes vėžes, ir kredito santykių atstatymas vis platesnėse ir prieinamesnėse formose. Kartu su pinigų cirkuliacijos sureguliavimu daug padėjo vystymuisi gaminamųjų ir materialinių pajėgų pasiliuosavusios nuo visų pančių, susijungusios Didž. ir Maž. Lietuvos.

Iš dalies, įvedus Klaipėdos krašte pastovią litų valiutą, sureguliavimas ten 1924 m. bėgy pinigų ir kredito apyvartos, prie ko

labai prisidėjo atidarytas 1923—III—1 d. Klaipėdoj Banko skyrius, žymiai pagreitino normalių ekonominių ir finansinių santykių Klaipėdos krašte atstatymą ir privedė prie to, kad jo ūkiški ir materialiai interesai supuolė su panašiais visos Lietuvos interesais.

Čia mes paliečiame dar vieną labai svarbią pasėkmingai 1924 m. besivysčiusio Lietuvos Banko veikimo pusę, būtent jo išganingą vaidmenį bendram nepriklausomos Lietuvos Valstybės ūkio sureguliavimui ir sustiprinimui.

Be abejonės, įvedimas arčiausiai Lietuvos Bankui dalyvaujant savo taulinės valiutos, sureguliavimas pinigines apyvartos, atstatymas bendro, vis labiau prieinamesnio kredito, buvo pagrindu 1924 m. viso valstybės ūkio, finansinės cirkuliacijos sureguliavimui, viso valstybės ūkio, finansų sistemos sustiprinimui greit stiprėjančioj susijungusioj Lietuvos Valstybėj.

Del viso to *akcinis* Lietuvos Bankas įsteigtas ir visą laiką veikęs artimai Lietuvos valdžiai dalyvaujant ir vadovaujant, 1924 m. dar labiau susiartino ir susigyveno su pirmu šaltiniu — Lietuvos Valstybe ir sykiu su pagrindinėmis savo užduotimis finansų kredito ir visuomenės ūkio pobūdžio tapo dar labiau bendrai valstybinių interesų išreiškėju.

Tarp kita ko, Lietuvos Bankas svarbų vaidmenį suvaidino ne tik Vyriausybei, bet ir gyventojams, pavyzdingai sutvarkius jam ir jo skyriams pavestas 1922 m. gale Valstybės iždinių funkcijas. Po pirmų metų praktikos toj srity, 1924 m. bėgy visos Valstybės iždinių operacijos buvo visur atliekamos rūpestingai ir sąžinigai, kas visų buvo pripažįstama.

Medžiaginiu atžvilgiu Valstybė taip pat turėjo žymios naudos del sėkmingo Lietuvos Banko veikimo. Iš bendro 120,000 akcijų skaičiaus (po 100 lt.), Valstybei 1924 m. gale priklausė 96.051 akcija, t. y. daugiau kaip 3/4. Iš savo akcijų ji gavo 12% dividendo ir be to pagal Banko įstatymą, valstybės žinion iš banko pelno buvo paskirta 723 tūkst. litų.

Galop paduosime kai kuriuos skaitmenis ir bendrus duomenis, kurie patvirtina Lietuvos Banko 1924 m. veikimo išsiplėtimą ir operacijų pasėkmingumą.

Lietuvos Bankas 1923 m. gruodžio 31 d. turėjo aukso 16.000.000 lt. o 1924 m. gruodžio 31 dieną —30.000.000 lt. Pirmais savo gyvenimo metais svetimos valiutos turėjo 46.000.000 lt., 1924 m. — 62.000.000 lit.. Didėjant Banko turtui, turėjo didėti ir Banko operacijos ir jo veikimas. 1923 m gruodžio 31 dieną Banko buvo išduota paskolų 16.000.000 lt., 1924 m. tą pačią dieną — 36.000.000 lt. Banknotų apyvartoje baigiant pirmus gyvenimo metus buvo 60.000 000 lt., 1924 metais — 92.000.000 lt. Pirmais metais balansas suvestas 90.000.000 lt., antrais metais—161.000.000 lt. Svetimos valiutos 1923 m. Bankas pirko už 140.000.000 lt.; pardavė už 111.000.000 lt.; 1924 m. pirkta už 208.000,000 lt., par-

duota — už 184.000.000 lt., gryno pelno 1923 m buvo 1.000.206 lt. 1924 m. —2.850.000 lt. Reikia paminėti, kad be tos sumos dar apie pusantro milijono nurašyta amortizacijai.

Plečiantis Banko operacijoms, augant jo resursams, didėja ir Banko nekilnojamasai turtas: be namų Klaipėdoje ir Mariampolėje, įsigyta praeitais metais sklypas namams statyti Kaune, sandėliai Kybartuose ir Šiauliuose.

Baigiant 1923 m., Bankas turėjo 373 tarnautojus Kaune ir skyriuose. Baigdamas 1924 m. turėjo didesnį etatą tik 45 tarnautojais. Taigi, kai Banko operacijos kai kuriais atvejais padidėjo net 5 kartus, tarnautojų skaičius padidėjo tik 45 žmonėmis.

Pirmais savo gyvavimo metais Bankas stengėsi sudaryti tinkamų ir sąžiningų tarnautojų etatus, antrais metais Bankui rupėjo sudaryti tokios ekonominės ir materialinės sąlygos, kad darbas eitų tiksliai ir produktingai. Įgytas sklypas žemės Banko rūmams statyti, kitas sklypas Banko tarnautojų butams įrengti.

Be to, įvesta taupomoji tarnautojų kasa. Neišmokėta alga atidedama, kad tarnautojas, apsirgęs ar ištarnavęs metų skaičių turėtų atatinkamą paramą.

IX. Monetų apyvarta.

1) Bendros žinios apie monetų sistemas ir pinigų kalimą.

Įvedant tam tikrą pinigų sistemą labai svarbu yra, kad ši sistema būtų ištisinė, geros kokybės, kad monetos būtų patvarios. Geros monetos privalo būti griežtai nustatytos kokybės.

Tarptautinė monetų kalimo praktika išdirbo visą eilę praktiškų nurodymų ir priemonių apsaugoti valstybės interesus kalant monetas, o taip pat ir interesus besikeičiančiųjų monetų laikytojų. Esmingiausi nurodymai rado sau vietos daugelyje Europos monetų įstatymų.

Ypač rūpestingai yra sureguliuotos tarptautiniuose santykiuose aukso ir sidabro monetų prabos.

Del tarptautinės monetų apyvartos vyriausių pagrindų reguliavimo, susidarė eilė monetų sąjungų, o taip pat buvo padaryta visa eilė monetinių konvencijų. Taip, pavyzdž., gyvuoja Skandinavijos monetų sąjunga (nuo 1875 m.), Lotynų kraštų ir kt.

Pagal 1865 m. monetine konvencija, aukso ir sidabro praba nustatyta 900, smulkių sidabro monetų 835. Kitose valstybėse, kaip Anglijoj, Brazilijoj pasiliko praba 916,6, sidabrui Anglijoje — 925.

Rusijoje aukso ir sidabro monetos buvo kalamos 900 praba. Rusų imperialas — 10 rub., (svėręs 3 zolotnikus ir 2,4 doles) maždaug prilygdavo savo apimtim 20-čiai frankų (imperialas buvo

brangesnis už 20-tį frankų $^{1}/_{10}$-tąja santimo). Rusų įstatymų nustatytas lyginamasis imperialo svoris — 3 zolot. ir 1 dolė. Vienas pilnavertis sidabro rublis svėrė 4 zolot. ir 21 dol. gryno sidabro. Monetų įstatymu, sidabro rublis iki 1899 m. buvo laikomas pagrindiniu piniginiu vienetu.

50 kapeikų ir 25 kap. sidabro buvo pilnavertės. Sidabro, o taip pat ir vario pinigams Rusijoj lyginamojo svorio nenustatyta.

1899 m. buvo išleistas naujas monetų įstatymas, sulig kuriuo piniginiu vienetu laikomas aukso rublis = 17,424 dol. gryno aukso. Tuo pat būdu, rusų įstatymai tiksliai nustatė remedijumą arba skirtumą prie pinigų kalimo svoryje ir praboje.

20, 15, 10 ir 5 kapeikų sidabro monetos buvo 500 prabos, t. y. turėjo pusę vario lydinio.

Latynų sąjungoje buvo nustatytas lyginamasis monetų tynimui svoris $1^{1}/_{2}$% arba 125 gr. penkiems frankams (5 fr.) sveria 25 gramus). Į metus nusitrindavo vienas m/gr. Per 42 metų nusitrindavo 126 m/gr. Aukso monetos 20, 10, 5 frankų buvo apyvartoje trumpiau kaip sidabrinės, josios tiko bendrai apyvartai per 8 — 40 metų.

Paprastai brangio metalo vertės monetoj buvo kiek mažiau nominalinės vertės.

Daugelis valstybių ima mokesnį už monetų kalimą. Rusijoj, buvo imama 136 rub. už aukso pūdą ir 60 rub. už sidabro pūdą. Rusijoj taip pat buvo nustatyta tam tikra kaina iždui perkant auksą (3 rub. $67^{397}/_{1089}$ kap. už vieną zolot. gryno aukso) ir sidabrą ($23^{19}/_{27}$ kap. už zolotniką).

Vokietijoj iš vieno aukso svaro nukalama 1392 mk., už nukalimą imama 3 mk. Iš vieno sidabro svaro buvo nukalama 45 guldenai, už pinigų kalimą buvo imama 1%, t. y. monetų buvo duodama už 44,55 guldenus.

Sidabrinių ir smulkių pinigų leidimas taip pat griežtai buvo reguliuojamas tarptautiniais reglamentais ir atskirų valstybių įstatais.

Vokietijoj sidabro pinigų negali būti išleista daugiau, kaip už 20 mk. vienam gyventojui. [2])

Prancūzijoj ir Latynų sąjungos kraštuose nuo 1870 m. nebuvo kalami sidabro 5 frankai, o smulkių monetų kalta tik tam tikras kiekis vienam gyventojui.

Vokietijoj nuo 1871 metų nebeišleidžiami taleriai.

---

[1]) Nuo 1870 m. Pracūzijoj 5 frankų monetos nebuvo kalamos.

[2]) Vokietijoj nesenai išleista į apyvartą naujų sidabrinių monetų: 1, 2, 3, ir 5 markių vertės. Reichstage priimtas atatinkamas įstatymas. Tuo tarpu, kai prieš karą vienam žmogui buvo apyvartoje 20 markių, dabar yra tik 5. Tuo būdu skaitant žmogui monetų sumoje 5 mk., naujų sidabro monetų bus išleista apie 300 milijonų markių.

Visos oficialės įstaigos turi priiminėti sidabro monetas neapribotame kiekyje.

Anglijoj, Jungtinėse Valstybėse reikalingas tam tikras įstatymo pobūdžio aktas, norint išleisti didesnį skambiosios monetos kiekį.

Rusijoj, atatinkamai Monetų Įstatymo, II skyriaus 28 str., sidabro pinigų maksimumas apyvartoje buvo apréžtas — vienam gyventojui 3 rubliais. Vario monetoms kalti buvo prašomas caro sutikimas.

Atatinkamai to paties įstatymo 28 str., privaloma sidabrinių pinigų priimineti iki 25 rub., vario iki 3 rub.

Mokant mokesnius valstybės iždan panašaus apribojimo nebuvo.

Galop galima dar pažymėti, kad Rusijoj pelno iš monetų 1891 m. turėta 1¼ mil. rub., 1896 m. — 11,6 mil. rub., 1899 m. — 15,4 mil. rub. ir 1901 m. — 3,2 mil. rub.

2) Lietuvos monetų įstatymas, monetų kalimas ir jų paleidimas į apyvartą.

Monetų Įstatymas Seimo buvo priimtas 1924 m. birželio 20 d., ir paskelbtas „ Vyr Žinių" 167 Nr. iš 1924 m. rugpiūčio 8 d.

Pagal šį įstatymą, Valstybės Iždui duodama išimtina teisė kalti ir leisti į apyvartą metalo pinigus. Pinigai kalami iš aukso, sidabro ir vario — aliuminijo, kiekvienas pilietis turi teisės pristatyti Valst. Iždui aukso monetoms kalti. Už aukso monetų nukalimą imamas atlyginimas tų monetų kalimo išlaidoms padengti.

Aukso pinigai kalami 50 litų monetomis — 23 m/m diametro, 8,3592 gr. svarumo, 7,5231 gr. gryno aukso.

Sidabro pinigai kalami: a) 1 lito monetomis — 22 m/m diametro, 2,50 gr. svarumo, 50% gryno sidabro; b) 2 lt. monetomis — 24 m/m. diametro, 4,32 gr. svarumo, 60% gryno sidabro; c) 5 lt. monetomis —27m/m. diametro, 11,25 gr. svarumo, 75% sidabro.

Čia prie progos galima pažymėti, kad 2 litų (60%) ir 5 litų (75%) monetų praba Lietuvoj nustatyta žemesnė, kaip tai buvo visur prieš karą. Tuo bloginama mūsų sidabro monetų kokybė ir mažinami mūsų naujos monetų sistemos privalumai. Rusijoj tik smulkiems sidabro kredito pinigams: 20, 15, 10, 5 kap. buvo taikinama 50 praba, nustatyta dabar pas mus vienam litui.

Toliau, pagal monetų įstatymą, vario aliuminijo pinigai kalami: a) 1 cnt. monetomis — 16 m/m. diametro, 1,6 gr. svarumo; b) 5 cnt. monetomis — 19 m/m. diametro, 2,1 gr. svarumo; c) 10 cnt. monetomis — 21 m/m. diametro, 3 gr. svarumo; d) 20 cnt. monetomis — 23 m/m. diametro, 4 gr. svarumo; e) 50 cnt. monetomis — 25 m/m. diametro, 5 gr. svarumo.

Valstybės lėšdui leidžiama išleisti į apyvartą: a) sidabro pinigais ligi 6 litų vienam gyventojui; b) vario — aliuminijo — ligi 2 litų vienam gyventojui. Aukso pinigų skaičius neaprėžiamas.

Mokant, niekas negali būti verčiamas priimti: a) sidabro pinigais daugiau kaip 50 litų; b) vario — aliuminijo pinigais daugiau kaip 10 litų.

Valstybės lėšdas ir jo kasos priima ir didesnėmis sumomis.

Aukso monetos laikomos tinkamomis apyvartai, kol jos nėra nustojusios daugiau kaip $^{5}/_{1000}$ savo svarumo.

Leidžiant monetas į apyvartą, Lietuvos Banko banknotai ligi 5 litų imtinai iš apyvartos išimami.

Gaunamos iš monetų leidimo pajamos ir pelnas skiriami į tam tikrą Valstybės lėšdo atsargos fondą.

Kalbamasis Monetų įstatymas 1925 m. balandžio m. 3 d. Seime buvo kiek pakeistas. Tas trumpas pakeitimas paskelbtas „Vyriausybės Žiniose" 189 Nr. 1925 m. balandžio m. 29 d. Jisai skamba taip:

Monetų įstatymo §§ 4, 5, 7 ir 16 pakeičiami šitaip:

§ 4.

Sidabro pinigai kalami:

a) vieno lito monetomis — 50% gryno sidabro, 2,7 gramo svarumo; diametro — storio santykis = 19 : 1 lig 20 : 1;

b) dviejų litų monetomis — 50% gryno sidabro, 5,4 gramo svarumo; diametro — storio santykis = 17 : 1 lig 18 : 1;

c) penkių litų monetomis — 50% gryno sidabro, 13,5 gramo svarumo; diametro — storio santykis = 14 : 1 lig 15 : 1.

§ 5.

Aukso pinigai kalami:

Penkiasdešimts litų monetomis — 7,5231 gramo gryno aukso, 8,3592 gramo svarumo; diametro — storio santykis = 20 : 1.

§ 7.

Kalamų monetų pavidalą, atskirų rūšių skaičių ir kitas sąlygas nustato Ministerių Kabinetas.

§ 16.

Monetų leidimo pelnas skiriamas Valstybės lėšdo tam tikram atsargos fondui. Fondo sumos laikomos grynais pinigais. Jos tegali būti naudojamos tik tam tikram laikui ir tik Seimui leidus. Tam laikui išėjus, turi būti grąžinamos fondui.

Toks tai mūsų pakolkas trumpo monetų įstatymo turinys.

Panašiai į mūsų dar trumpesnį piniginio vieneto įstatymą, mūsų monetų įstatymas turi savyje pakol kas tik vyriausiąją to įs-

tatymo esmę, ir metų bėgyje, gyvenimo nurodymais, jis bus papildytas ir išsivystys į labiau tobulą formą.

Kalbamąjį įstatymą išleidus, Finansų Ministerija pirmiausia pradėjo kalti smulkias monetas. Prie esamų apyvartoj banknotų galima buvo pakol kas parūpinti tik 42 mil. štukų smulkios monetos, 5,95 mil. litų sumai. Šis užsakymas buvo atiduotas Birmingamo firmai „Kings Norton Metal Works", kuriai sutarta už tai užmokėti 1.398.273 litus; užsakytos monetos turi būt nulietos iš 90% vario ir 10% aliuminijo. 1925 m. užsakytos monetos buvo pradėta prisiųsti, ir iki 1925 m birželio mėn. smulkių monetų buvo gauta Lietuvoje už 4.070.898 lt. Liepos mėn. buvo gauta likusioji užsakymo dalis, ir tuo pakol kas tenka pasitenkinti kai del smulkių pinigų išleidimo. Atskiros monetų rūšys, monetų sumos ir procentinis santykis prie visų nukaltų monetų iki 1925—VI—1 d., nurodyta „Stat. Biul." 6 (20) Nr. 19 psl. XIII lent. iš 1925 m. — VI mėn.

Gavus liepos mėn. likusią paruoštų smulkių pinigų partiją, iš viso į 5,95 mil. lt., buvo išimti iš apyvartos smulkūs banknotai po 1, 2. 5, 10, 20, ir 50 centų. Išvardinti banknotai gali būt dar keičiami iki 1925 m. lapkričio mėn. 1 dienos keliose didesnių apskričių miestų Valstybės iždinėse ir iki tų pat metų gruodžio mėn. 1 dienos Lietuvos Banke Kaune.

1925 m. gegužės mėn. pradžioj Vyriausybė buvo paskyrusi varžytines sidabro pinigams kalti, iš viso 8 mil. štukų:

	4	mil.	štukų	po 1	lt.	sumoj	4	mil. lt.
	3	„	„	„ 2	lt.	„	6	„ „
	1	„	„	„ 5	lt.	„	5	„ „
Iš viso	8	mil.	štukų				15	mil. lt.

Šiose varžytinėse dalyvavo 5 užsienio firmos. Geriausius pavyzdžius buvo patiekusi stambi Londono firma „Jahnson Matthey Co, Ltd.; ši firma laikoma sidabro srityje „karaliumi". Bet ji pati nekala pinigų, ir techninį darbą atiduoda anglų monetų rūmams atlikti. Del kai kurių priežasčių šis užsakymas buvo užtęstas, ir tik 1925 m. vasarą padaryta su šia firma sutartis paruošti jau minėtą sidabro monetų skaičių už sutartą mokesnį 108.100 lt., įskaitant ir transporto išlaidas iki Kauno. Pirma šių pinigų partija Kaune laukiama 1925 m. lapkričio 5—15 dieną.

Paleidus apyvarton dabar gaminamas sidabro monetas, bus, atatinkamai monetų įstatymo 14 §, išimti iš apyvartos Lietuvos Banko banknotai iki 5 litų priskirtinai.

Pabaigus su sidabro monetų užsakymu, Finansų Ministerija pradėjo ruoštis aukso monetoms kalti. Tuo tikslu teiraujasi monetoms kalti vietos ir atatinkamos firmos; ruošia pavyzdžius ir t. t.

Tuo būdu, galime laukti, kad sekančiais 1926 metais bus įvesta į apyvartą aukso moneta, bus, tur būt, nustatytas laisvas

Lietuvos Banko banknotų keitimas auksu. Tuo užsibaigs visa Lietuvos apyvartos pinigų sistema, kuri laikas nuo laiko įgyvendinama ir vyksta su retu pasisekimu bei nuoseklumu.

X. Ypatybės pokarinės būklės ir tų materiališkų bei ūkio santykių, prie kurių atgimusioj Lietuvoje buvo renkamas pirmas finansinis kapitalas ir atstatomas kreditas.

Lietuvos atgimimas vyko visai išimtinoms ūkio ir materiališkoms sąlygoms esant.

Paskutinis pasaulinis karas kainavo be galo brangiai ir visas kariaujančias valstybes vertė leisti neapsakomą skaičių banknotų, kurių vertė nuolat mažėjo. Padidėję įvairių karo reikmenų paklausai, o taip pat žygiuojančių armijų ir jų apiplėštų gyventojų išlaikymas — visa tai vertė prievartos keliu koncentruoti esamus apyvartoj produktus bei prekes. Taip susidarė įvairių prekių, ypačiai brangenybių atsarga. Už juos buvo duodamos valstybės popierinės obligacijos, popieriniai pinigai ir kt., kurių jų laikytojai stengėsi nusikratyti, matydami visur vykstantį jų vertės puolimą. Masinis žygiuojančios kariuomenės ir pastarosios sunaikintų vietovių gyventojų vartojimas, kartu su visuotinu veržimusi susikrauti įvairių prekių bei daiktų atsargą, sugrobti linkamas slėpti vertybes supuolė su daugelio gamybos šakų del karo ir okupacijų iškrikimu ir susilpnėjimu, išskyrus žemės ūkį ir tą gamybą, kuri buvo būtina karo ir okupacijos reikalams patenkinti. Tatai skurdino prekių rinką, silpnino, o kai kada net visiškai naikino, prekių pasiūlus; visa tai labai padidino visokių prekių paklausus ir pakėlė jų kainas, kas ir privedė prie gyvenimo pabrangimo. Pinigų ir popierinių vertybių puolimas vyko sykiu su prekių ir gyvenimo priemonių brangimu ir visa tai sudarė tokius nenormalius visokių daiktinių vertybių, mainų santykius, kada tos vertybės pereidamos iš rankų į rankas, turtindavo savo savininkus. Toki padidėjusi apyvarta vis labiau menkėjusios prekių atsargos ir susibūrusių nedaugelio rankose didelių maino ženklų sumų vedė prie to, kad vienos ir kitos vertybės pas vietinius gyventojus sumažėjo; pastarieji kentė del bendro gamybos puolimo, prekybos, įprastų darbo santykių suirimo. Kitaip tariant, greitas naujųjų vertybių savininkų pralobimas, vedė į skurdą daugumą gyventojų, kurie pamažu netekdavo visų savo pirmykščių gyvenimo šaltinių. Vietoj produktingo darbo, priprastų maino santykių, visuotino daugiau ar mažiau reikalingų gyvenimo gėrybių ir apyvartos lėšų paskirstymo,—kariavusis pasaulis įgavo palinkimą savintis svetimas gatavai paruoštas gyvenimo priemones, iš-

naudoti kitų surinktą atsargą — taupmenas, atimant tai tiesiai jėga, arba kitaip gudriai iš savininkų išviliojant.

Taip, nuo ginkluotos prievartos premonių siautusio karo metu prie viso ko prisitaikęs žmogaus protas įgavo palinkimą į visokias plėšras gudrybes, apgaulę ir spekuliaciją, kas įsiterpė ir į išsivadavusios po karo šalies vietos mainų santykius.

Valiutos vertei puolant, atsirandant bendram nepasitikėjimui popierinėmis vertybėmis ir laiduojančiomis jas garantijomis, neišskiriant nė valstybinių, griuvo taip pat kreditas, sustojo terminiuiniai santoriai ir t. t. Atgijo naturalūs mainai, atsiskaitymas grynais pinigais, perdavimas įvairių vertybių betarpiškai patiems kontragentams iš rankų į rankas. Tie bankai, kurie buvo suorganizavę platų kreditą ir dalyvavo visokių tarpininkų pavidale įvairiuose kredito-finansų santykiuose, savo darbą nutraukė.

Jeigu atskirais atsitikimais kai kuriems bankams ir pasisekdavo išgelbėti savo sutaupytą turtą nuo įvairių užgrobimų, krizių ir kt. katastrofų, jiems taip pat tekdavo taikinti prie naujų pereinamų materiališkų ir ūkio formų bei konjunktūrų ir dalyvauti vykstančiame „pirmykščiame taupyme" arba įvairaus pobūdžio viešame bei slaptame plėšikavime. Visa karo bei okupacijos ryžingumo atmosfera, net už vis labiau organizuoto ir kontroliuojamo pavidalo, buvo persisunkusi plėšraus ir greito pasipelnymo troškuliu. Nesudarė šiuo atveju išimčių, o dažnai net visam tam vadovavo išlikusios finansinės organizacijos ir kt. buv. kapitalistų grupės. Daugely atsitikimų, audringų karo ir okupacijos laikų ryžingumo metu susikūrė naujos finansinės formacijos, naujus vėl atsiradusių kapitalistų susigrupavimus, o tie kapitalai taikėsi prie naujų karo ir pokarinių sąlygų, prie naujai susidariusių santykių. Šioj įtemptoj atmosferoj, lengvai buvo įgyjami turtai, ir tuo pat laiku neretai daugelis jų pražūdavo ir išnykdavo

Tas ūkio ir materiališkų formų ir santykių, buvusių prieš karą, susidėjusių dešimtmečiais, griovimo procesas, — sudarė naujus ūkio ir materiališkus susigrupavimus ir pribrandino reikalą keisti kultūriniai — valstybines ir socialines ūkio formas ir sykiu su tuo iškilo viešumon atgimusios tautos, valstybės.

Sunkiose sąlygose, netekusi visų sutaupytų turtų, suirusiomis ūkio formomis, atgimė tautiniai-valstybiniai besiorganizuojanti Lietuva. Išlikusioms tautinėms gėrybėms, išvengusioms visokių pavojų taupmenoms ir sunkiai surinktiems kapitalams, kuriuos turėjo lietuviai, teko suvaidinti svarbų vaidmenį tautos bei valstybės atgimime.

Ši atgimusios Lietuvos materialiai-finansinė pusė plačiau išdėstyta mano straipsny „Tautiniai Lietuvos finansų šaltiniai", tilpusiame „Liet. Ūkio" 7 Nr. Todel čia mes pasitenkinsime tik trumpa šio straipsnio santrauka ir keliomis bendromis išvadomis.

1. Savaimingas Lietuvos visuomenės ūkis, kulturinė-socialinė būklė ir tautiniai-visuomeninis susibūrimas per visus pereinamuosius laikinos kitoms valstybėms priklausomybės laikotarpius — sudarė lietuviams tą materialinį laidą, kuris aptikrino finansų srityje savarankumą, paremtą visuotinu darbu, taupumu ir pasiaukavimu, visuotinu stichiniu susiorganizavimu ir savišalpa.

2. Dirbtini ūkio ir materialiniai pančiai, uždėti Lietuvai buvusių jos engėjų ir jų begėdiškas išnaudojimas lietuvių tautos, prispyrė ją dar labiau šalintis engėjų, dar tampiau jungtis tarpusavy; išdirbo savotiškas materialinės ir ūkio savišalpos priemones ir savo turto, sutaupyto darbo apsaugos. Tautos kapitalas, savaime augo del be pertraukos vykstančio darbo ir del jo produktingumo didėjimo, bet realizavosi tik naturaliu, nors laikinai ir sulėtintu būdu, kaipo nuolat atgimstąs finansinis kapitalas.

3. Pasaulinis karas ir okupacija panaikino lietuvių tautos sutaupytas žymias lėšas, įnešė didelį suirimą į visą jos visuomenės-ūkio ir materialinį organizmą. Bet pasiliuosavus iš svetimos priespaudos ir eksploatacijos, galima buvo greit atstatyt savo gaminamąsias jėgas ir taupomai surinktas galimybes. Valstybinė nepriklausomybė ir savarankumas visose tautiniai-kultūrinėse ir ūkiškai-materialinėse gyvavimo srityse, leido pagreitintu tempu ir visuomeniniu mastu subūrti ir padidinti savo tautinį kapitalą; paversti reikalingą jo dalį finansiniu kapitalu

4. Tame išsivadavusios tautos materialiniai — finansiniame atgimime veikė kartu su jąja susijungusi, vis labiau stiprinamas ir pasėkmingai organizuojamas valstybingumas. Valstybiniai-ūkiškos struktūros vienuma, susijungusi su ūkiškai-materialiniu tautos susibūrimu; vienų ir kitų interesų susiharmonizavimas; tarpusavis pasipildymas ir vienlaikinė pagalba bendram sutvirtėjimui ir gešovei... — visa tatai vedė į greitą ir pasėkmingą materialinį susiorganizavimą ir tautiniai-valstybinį finansinį susicementravimosi.

5. Tasai tarpusaviai susipynęs išsivadavusios tautos ir valstybingumo interesas ir susibūrimas, tasai tautos ir valstybės ūkiškai-materiališko susitvarkymo ir sustiprėjimo susiliejimas pagimdė abiejų pusių išimtiną tarpusavį artumą, pasireiškusį esant reikalui pasiaukojimo ir pasirengimo prie visokio apginimo pavidale. Tatai vesdavo į karo ir okupaciją suvargintos tautos naturalų funkcijų ir pareigų pasidalinimą sudėtingoj materialiai finansinės santvarkos sferoj. Ir tasai harmoningas greit savo gamybos ir kūrybos jėgas atstačiusios tautos ir valstybės darbas, esant bendriems reikalams bei interesams ir galimybei išnaudoti turtingą savo prigimtį, derlingą dirvą ir atvedė lietuvių tautą ir jos atgimusią valstybę į dabartinę bendrai vykusią padėtį.

XI. Pirminis finansinio kapitalo krovimas ir pirmųjų mūsų banko bei bankinių įstaigų vaidmuo tuo atžvilgiu.

Dabar mes faktinai susipažinsime su viršnurodytu atgimusios Lietuvos finansinio kapitalo taupymo procesu ir su bankų, bankinių ir kt. įstaigų tuo atžvilgiu vaidmeniu.

Vokiečių okupantams apleidžiant Lietuvą pas mus cirkuliavo greta ost-auksinų ir vokiečių markių dar ir rusų „caro" rubliai, vis labiau nustodami vertės. Gyventojai stengėsi pastaruųjų visokiais būdais atsikratyti. Vokiečių valiuta vis labiau įgaudavo pasitikėjimą ir vis labiau įeidavo į apyvartą. Prie tų sąlygų, pramokę pas mus šeimininkauti ir vadovauti vokiečių okupantai užmezgė su mūsų gyventojais plačius prekybinius ryšius įvairiais išvežamais iš mūsų krašto produktais, reikmenimis ir iš pradžios davė mums savo valiutą, vėliau, sugrįžę pas save Vokietijon, pripildė mūsų kraštą įvairia pigia tandeta, ten netikusia vartojimui, reikmenimis, iš dalies pasenusiomis, mažai tinkamomis, techniškais įrengimais, mašinomis ir t. t. Be to, ir iš kitų kraštų taip pat daug buvo paklausų mūsų žemės ūkio produktams, visiems daiktiniems ištekliams, sutaupytiems sunkiais okupacijos laikais. Iš visur mums buvo tiekiama svetima valiuta.

Atstačius santykiams su užsieniu pas mus pradėjo grįžti mūsų pabėgėliai, kartu su visokiais atėjūnais, daugiausia pabėgusiais iš Sovietų Rusijos arba į ją vykstančiais per Lietuvą visokiais ryžingais komersantais ir spekuliantais. Mūsų amerikiečiai emigrantai taip pat pradėjo paskubomis grįžti, nebeturėję keletą metų karai besiaučiant jokio ryšio su tėvyne, o likusieji svetur mūsų išeiviai vėl po kelerių metų pertraukos pradėjo siųsti sutaupytus dolerius ir kt. svetimą valiutą. Prieš karą Lietuva kasmet gaudavo vien tik iš Amerikos 10—15 mil. dolerių ir likusioms čia išeivių šeimynoms palaikyti karo ir okupacijų metu sustojęs dolerių įplaukimas, atgijo pirmai progai pasitaikius.

Mūsų užsienio prekybos santykių atstatymas, vykęs iš pradžios su liguistu greitumu, dažnai paslapčiomis, kontrabandos keliu; sustiprėjęs svetimos valiutos įplaukimas; jos ir įvairių brangenybių atvežimas grįžtant mūsų pabėgėliams, išeiviams atvykusiems atėjūnams, įplaukimas brangenybių iš svetur, dalinai Amerikos dolerių siuntimas; išsidanginimas iš mūsų rusų caro rublių; suplaukimas pas mus iš visų kraštų vis didesnio skaičiaus, ost markių, tapusių tik pas mus vienus laikinai oficialine valiuta, nepaisant, to, kad ji prieš tai vokiečių okupantų pagalba buvo išsiplatinusi ir kitose kaimynėse šalyse, kame tik vokiečiai pabuvojo laikinais karo okupantais — visa tai davė galimybės mūsų labiau ryžingiems ir labiau prisitaikantiems prie naujų sąlygų gyventojams sutaupyti žymesnį kiekį lėšų, iš kitos pusės ruošė dirvą valiutos mai-

nų santykiams ir visokiai vis labiau susitaupusios pas mus įvairios valiutos cirkuliacijai.

Ir kai tik pas mus nusistatė tam tikra teisinė tvarka, atsirado galimybė kilnoti, viešai verstis nors dalimis turimų brangenybių, pinigų ir labai atsargių, nepasitikinčių gyventojų tarpe pradėjo rasti dirvą kai kurios bankinės operacijos—pinigų mainymo, supirkimo svetimos valiutos, tame skaičiuje išeinančių iš apyvartos caro rublių, su tikslu persiųsti juos ten, kur pastariesiems susidarė palogesnės sąlygos (kaip pavyzdž. tuo metu buvo Latvijoj). Mūsų ryžingi komersantai pradėję supirkimu prekių, vertybių, naturaliu būdu perėjo prie supirkimo ir prekiavimo pinigais, valiuta ir spekuliacija rado čia sau neblogesnę dirvą negu prekybos srity.

Ypač pelningomis operacijomis tapo: supirkimas brangenybių, atvežamų pas mus dideliame skaičiuje iš Sovietų Rusijos ar ir toliau vežamų per Lietuvą; paskiau, mainymas dolerių, atvežtų ar prisiųstų iš Amerikos ir persiuntimas į Sovietų Rusiją lengvai pervežamų (transportuojamų) reikmenų, kaip pav. sacharinas ir kt. ten reikalaujamos reikmenys.

Mūsų valstybinės buities jaunumas; atsitikusios pas mus pradžioj karo avantiūros, kaip bermontijada; bolševikų, lenkų įsiveržimo pavojaus; bendras nepasitikėjimas rytojaus diena ir panašios priežastys, iš vienos pusės žadino ryžingus asmenius susikrauti sau turtų visiems prieinamu mainų keliu (gamybos darbas daug kam dar buvo negalimas), iš kitos pusės buvo varžoma atvirai užsiimti spekuliacinėmis valiutos operacijomis, steigti tuo tikslu bankinės kontoras, pinigų mainymo įstaigas. Tatai buvo surišta su savo turto pagarsinimu, išlaidomis įrengimui, mokesniais, rekvizicijomis; surišta pavojum būti apiplėštu ir t. t. Vietoj to ryžingi pinigų ar svetimos valiutos laikytojai užsiimdavo pirmu laiku privačiu būdu tomis operacijomis, prisitaikinant prie momento sąlygų ir esamų reikalavimų ir linko ten, kur numatė didžiausį uždarbį.

Tame naturalinių mainų periode, perduodant iš rankų į rankas mainų vertės ekvivalentus, šis tipas smulkių bankinių įmonių greit prisitaikinančių prie susidariusių sąlygų, buvo iš pradžios pas mus labiausiai išsiplėtojęs besikūriančio finansinio kapitalo forma. Kiekviename miestely buvo dar 1920 m., 1921 m. vienas, antras toks savotiškas bankininkas, kuris apvažinėdavo „amerikiečius" arba atvykusius iš Sovietų Rusijos pabėgėlius ir mainė jų dolerius bei kitas vertybes į vietos valiutą, operavo iš pradžių caro rublius, o vėliau vokiečių markėmis ir kita valiuta. Šios savaimingos bankinių įstaigų operacijos artimai susidurdavo kaip provincijoj, taip ir miestuose su prekių ir kitų mainų santoriais ir šis organinis ryšis, ypač prekybos, mainų—prekių ir valiutos spekulantams taip pat padėjo iš pradžių atidaryti miestuose oficialines bankines ir pinigų mainymo kontoras. Dažnai panašios operacijos buvo atliekamos

paprastose parduotuvėse, dirbtuvėse, aludėse ir kt. publikos lankomose vietose. Iš pradžių nemažą veidmenį, atvykusių iš Sovietų Rusijos kapitalų perkilnojime turėjo iš dalies visokios laikrodžių parduotuvės, juvelirinės dirbtuvės, kurių skaičius 1920—1 m. greit augo.

Be to smulkaus, taip sakant naminio piačiai vartoto finansinio kapitalo krovimo, Kaune ir didesniuose apskričių miestuose buvo daromos stambios piniginės ir valiutos operacijos, ypač sąryšy su valstybiniais, kariškais ir kt. užsakymais, rekvizicijomis, paskola natura ir pan. Valstybiniai — ūkiškas susitvarkymas; nuolatinis kariųjs susiorganizavimas ir įrengimas, geležinkelių, vandens kelių ir plentų sutvarkymas; prasidėjusi gamybos atgijimas ir t. t., paruošė dirvą pritaikinimui surinkto privataus kapitalo ir čia jau ėjo didesnės, įvairesnės finansinio charakterio operacijos, įskaitant taip pat kredito sanatorius.

Valstybė padėjo bent kuriam pirmam kūrimuisi ir kaip kuriuose atsitikimuose, kaip pavyzd. steigiant pirmą akcinį banką, pati dalyvavo kapitalu. Prie panašių veiklių, organizuotų sferų, dalyvaujant praturtėjusiems karo ir okupacijų laikais asmenims, o taip pat ir atvykusiems iš Amerikos, Vokietijos, Sovietų Rusijos ir iš kitur kapitalistams ir įmonininkams, pradėjo steigtis mūsų pirmos akcinės įstaigos, banko namai ir pinigų mainymo kontoros.

Pirmojo akcinio „Lietuvos Prekybos ir Pramonės Banko" įstatai buvo patvirtinti 1918 m. gruodžio 19 d. Jo pagrindinis kapitalas buvo susidaręs iš 5.000 akcijų po 400 auksinų kiekviena. Pusę akcijų nupirko Finansų Ministerija. Iki 1924 m. pradžios valdžios rankose buvo dar 400 akcijų. Iš čia matome, kad valdžia buvo suinterisuota pirmo akc. banko steigimu ir tolimesniu sėkmingu jo veikimu.

1919 m. rugsėjo 19 d. įsisteigė akcinis Ūkio Bankas. Pirmas jo pagrindinis kapitalas buvo lygus taip pat 2.000.000 auksinų. Šio banko steigėjai broliai Vailokaičiai dar prieš karą turėjo banko namą Vilniuje, o taip pat turėjo šioj srity nemaža patyrimo.

1920 m. rugpiūčio 20 d. įsisteigė akcinis Komercijos Bankas su pagrindiniu kapitalu — 1 mil. auks.

Likusieji 4 akciniai bankai įsisteigė 1921 m., jų pirmas — Kredito Bankas pradėjo veikti 1921 — IV — 15 d.

Pastarojo Banko atidarymą paruošė Amerikos Atstatymo Bendrovės veikimas. Suburiant Amerikos lietuvių lėšas, ši bendrovė 1920 m. pradėjo dirbti Lietuvoj atstatymo darbą, bet jos pastangos buvo nesėkmingos ir ji nustojo gyvavusi. Iš pasilikusio po jo amerikiečių kapitalo įsisteigė Kredito Bankas, vadovaujant jau kitiems asmenims.

1919 m. užregistruotų bankinių įstaigų dar nebuvo. Pirmas banko namas buvo Frenkelio Kaune atidarytas 1920 m. liepos 8 d. Rugsėjo 20 d. atsidarė Panevėžy banko namai Volfo, Bronšteino ir Elkuro. 1921 m. rugpiūčio mėn. 19 d. įsikūrė Šiauliuose Nuroko banko namai.

1920 m. atsidarė sekančios bankinės kontoros: 1) Rubino Kybartuose, vasario 13 d.; 2) E. Amsterdamo Mariampolėje, balandžio 19 d.; 3) Zislė ir Levino Kaune, birželio 16 d.; 4) Volčanskio ir Kovarskio Kybartuose, spalių 14 d.; 5) Berenšteino ir Maloko Vilkavišky, spalių 28 d.

1920 m. atsidarė pinigų mainymo kontoros: 1) Brauno ir Volodarskio Kaune, liepos 26 d.; 2) Mišelskio ir Burgino Kaune, birželio 26 d., 3) Svirskio ir Čarny Kaune, lapkričio 11 d.

Akc. Komercinių bankų įsisteigimas ir jų operacijų išsiplėtimas ėjo tokiu tempu (tūkst auks):

Metai	Bankų skaičius	Pagrind. kapit.	Indėliai	Metinė apyvarta	Vid. 1 dol. kurs. auks.
1919	1	2.000	4.500	115.000	30,24 pask. 5 mėn.
1920	3	6.500	26.000	1.500.000	62,04 per visus metus
1921	7	37.000	151.000	10.000.000	93,80 „ „ „

1919 m. veikė, kaip matyti lentelėje, tik vienas Prekybos ir Pramonės Bankas su labai mažu kapitalu —2 mil. auks., kas lygu maždaug 150 tūkst. prieškarinių rublių. 1920 m. buvo jau 3 komerciniai bankai su 6½ mil. auks. pagrindinio kapitalo, kas sudaro apie 210 tūkst. prieškarinių rusų rublių. Pagrindinis kapitalas 1921 m. buvusių 7 komercijos bankų sudarė 37 mil. auks. arba 800 tūkst. prieškarinių rublių. O reikia atminti, kad prieš karą pagrindinis kapitalas vien tik Vilniaus privataus komercinio banko sudarė 3 mil. rub., o Balstogės komercijos banko — 2 mil. rub.

XII. Pirminis mūsų akc. prekybos — pramonės bankų ir bankinių įstaigų veikimas.

Pirmais laikais naujai įsikūrusių pas mus akc. komercinio tipo bankų, energijos koncentracija ėjo iš to, kaip mes jau matėme, kad mainai ir visokios rūšies prekyba buvo svarbiausiu pas mus atgimstančių pirminių kapitalų šaltiniu, ir, iš kitos pusės, pirmų mūsų bankų veikimas buvo betarpiškai surištas su besiplečiančia ir įgaunančia vis labiau savarankiškesnį, aktyvesnį charakterį prekyba ir su pradėjusia tuomet pas mus iš naujo atsistatydinti pramone. Ryžingųjų veikėjų įsteigtiems komercijos bankams, len-

gvai prisitaikinantiems prie visokių reikalavimų ir permainų, buvo lengva prisitaikinti prie visų tuometinių mūsų atgyjančio ūkio ir materialės būties ypatumų, ir semti iš čia, o taip pat ir iš kitur, naudą, iš kurios jie toliau lobdavo.

Prekybos — pramonės bankai pradėjo veikti 1921 m. sekančia tvarka.

1) Kredito Bankas, kaip mes jau matėme, atsidarė balandžio 15 d.

2) Panašiai ir Lietuvos Tarptautinis Bankas įsisteigė Amerikos lietuvių lėšomis. Pirminis jo pagrindinis kapitalas buvo 5 mil. auks; pradėjo veikti gegužės 15 d. Medžiaginiai šis bankas buvo surištas su maždaug tuo pat laiku įsisteigusia Amerikos — Prekybos Bendrove ir su susidariusia vėliau Amerikos — Lietuvių Audimo Korporacija.

3) Vienlaik su pastaruoju banku, gegužės 14 d. atnaujino po karo Šiauliuose savo darbą Rygos Komercijos Banko skyrius.

4) Centralinis Lietuvos žydų koperacijai remti Bankas pradėjo veikti rugsėjo 21 d.; jo pirmas pagrindinis kapitalas susidarė iš 3 mil. auks.

Septynių veikusių 1921 m. komercinių bankų, o taip pat Valstybės Banko padėtis 1922 m. pradžioj, buvo šiokia (mil. auks):

XII lent.

	Pagrindinis kapitalas		Indėliai	Paskolos	Metinė apyvarta	Balansas.
	Pirmykštis	1922 m. (pradžioj)				
1) Pr. ir Pr. Bankas	1	12	27,7	31,35	1.552	
2) Ūkio Bankas	2	10	47,0	27,0	2.000	240,7
3) Komerc. Bank.	1	4	48,0	28,0	4.000	
4) Kredito Bankas	?	3	5,7	3,2	500	14,5
5) Liet. Tarp. Bank.	3	5	16,67	10,5	1.200	27,1
6) Ryg. Kom. B—ko skyr.			0,54	0,02		13,1
7) Cent. Liet. žydų Koper. rem. B-as (per 2—3 m. veik. metų gale)	3,01	3,01	5,5	2,0	86	
Iš viso		37,01	151,12	102,07	9.338	
Valstybės Bankas			21,007		305,1	107,0

Iš šių davinių mes matome, kad 7 prekybos—pramonės bankų tarpe priskirtas taip pat centralinis Lietuvos žydų koperacijai remti Bankas, nes ir tame banke buvo akcininkų ir jis buvo surištas su prekyba. Prie 37,01 mil. auks. bendro pagrindinio šių bankų

kapitalo, kuris atatinka, kaip mes jau matėme 800 tūkst. prieškarinių rub., prie 151,12 mil. auks. indėlių (tai bus maždaug 1,61 mil. prieškarinių rublių), visi išvardyti 7 bankai turėjo 9,34 milijardų auks. metinės apyvartos, kas sudaro apie 100 mil. aukso rublių. Jų balansas galėjo būti vidutiniškai 13,1 sykių mažesnis, t. y. sudarė apie 7,7 mil. rub. Čia galima priminti, kad Vilniaus Komercijos Banko balansas 16—I—1 d. — siekė 26 mil. rub., Balstogės Komercijos Banko 12—I—1 d. 11,4 mil. rub. Paskolų mūsų 7 akc. bankai buvo davę vos 102,07 mil. auks., arba apie 1,09 mil. aukso rublių. Panašią finansinę paramą prekybai, pramonei ir kt. einamiems reikalams, reikia laikyti labai menka, ir iš čia mes prieiname išvadą, kad 1921 m. kreditas vos pradėjo atgimti. Tuomet svarbiausios banko operacijos buvo — valiutos santoriai, perlaidos, ypač iš Amerikos. Taip, pav., Kredito Banko balansu 1921 m. gruodžio mėn. 31 d., iš bendros 14,45 mil. auks. balanso sumos, išmokėta perlaidų net 4,2 mil. auks., t. y. apie 30%.

Valstybės Banko metinė apyvarta 1921 m. siekė 305,1 mil. auks. Balansas sudarė tik 107 mil. auks. Indėlių būta 21 mil. auks.

Kiek 1921 m. padidėjo valiutos operacijos ir visokios rūšies valiutos kilnojimas, galima matyti iš greit augusio 1921 m. bankinių įstaigų skaičiaus.

Skaičius buvusių	1920 m.	1921 m. gale
1) Banko namų	2. (?3)	22 (provincijoj 11)
2) Bankinių kontorų	5.	
3) Pinigų mainymo kontorų .	3.	17 (provincijoj ?)

Iš čia mes matome, kad 1921 m. bėgy įsisteigė 15 naujų banko namų ir kontorų ir 14 pinigų mainymo kontorų, labiausia provincijoj, kur nepakankamai buvo išsiplėtoję komercinių bankų skyriai; be to, įsisteigė kiek kitokio tipo banko įstaigų.

1922 m. bėgy, vis labiau krentant vokiečių valiutai ir vėliau, įvedus metų gale savo valiutai, komercinių bankų veikimas plačiai išsivystė. Mūsų kraštas buvo perpildytas vokiečių valiuta, ir juo labiau jos vertė puldavo, tuo labiau visi jos kratydavosi. Vidutinis 1 dol. kursas liepos mėn. buvo 267,5 auks., rugsėjo —467,1 auks., o paskutiniais trim mėnesiais—5.487 auks.

Užsienio prekybos apyvarta per 1922 m. pirmus devynius mėnesius pasiekė eksporte 3.047 mil. auks., importe — 2.729 mil. auks. Tai įrodo, kad mūsų krašte 1922 m. galėjo būti iki 4—5 milijardų auksinų. Prekybinis balansas 1922 m. buvo kiek aktyvus (išvežimas pernešė 2 mil. lt. prie bendros išvežimo sumos 76,8 mil. lt.). Čia galima pažymėti, kad į Vokietiją ėjo mažiau

kaip pusė mūsų eksporto, o importas iš jos sudarė 75%. Tuo būdu, apie 25% iš 2.729 mil. auks. arba apie $^3/_4$ mil. auks. išplaukė iš mus Vokietijon už šį importo perteklių. Nuolatinis masinis važinėjimas mūsų keleivių Vokietijon ir užpirkimas ten prekių, atvežamų bagažų, liuosuodavo mus taip pat nuo vokiečių valiutos.

Šis padidėjęs iš mūsų pusės vokiečių valiutos keitimas prekėmis ir padidėjusi prekybinė spekuliacija įtraukdavo taip pat ir mūsų akcinių bankų kapitalą, išduodant paskolas prekėms pirkti ir kt. [1]) Prekės tada ėjo iš rankų į rankas, jų kainos augo; visų prekių atsarga 1922 m. rudenį pas mus labai padidėjo ir jų laikytojai gavo didžiausį pelną, kai spalių ir lapkričio mėn. prekių kainos greit pakilo iki prieškarinių.

XIII. Pramonės atsistatymas ir akcinių bankų tame darbe dalyvavimas.

Antras šaltinis susikaupusiai vokiečių valiutai išleisti — pramonės atsistatymas. 1921 ir 1922 m. visokios rūšies įmonių, o labiausiai pramonės, žymiai padaugėjo. 1921 m. gale buvo užregistruota 67 visokios rūšies akcinių bendrovių su 231 mil. auks. pagrindinio kapitalo (faktinai jis buvo žymiai didesnis). Tame skaičiuje akcinių pramonės draugijų buvo 26 su 106 mil. auks. pagrindinio kapitalo; mišrių pramonės-prekybos draugijų — 21 su 41 mil. auks. pagrindinio kapitalo; akcinių prekybos bendrovių — 6 su 49 mil. auks. pagrindinio kapitalo; eksporto — importo ir transporto bendrovių—5 su $6^1/_2$ mil. auks. pagrindinio kapitalo; akcinių spaudos bendrovių — 5 su 6 mil. auks. pagrindinio kapitalo; statybos bendrovių — 4 su 13 mil. auks. pagrindinio kapitalo; akcinių draudimo draugijų — 2 su 5 mil. auks. pagrindinio kapitalo; banko akcinių draugijų — 7 su 37,01 mil. auks. pagrindinio kapitalo.

Šis pagreitintas atsistatymas, iš dalies pramonės pobūdžio, prarydavo taip pat akcinių bankų stambias sumas. Pastarieji buvo tuo atžvilgiu pijonieriais mūsų gaminamųjų pajėgų atstatyme, perimant tautai valdyti šavo gaminamąsias jėgas, aktyvią užsienio prekybą, savo atsistačiusį transportą, draudimo įstaigas, atsistatančią statybą ir t. t. visai tai yra pagirtina.

Tuo metu, kada teko pasiliuosuoti nuo vokiečių valiutos, naudinga buvo dėti ją į visokias įmones, įrengimus, medžiagas, prekes, ypač į importuojamas, arba atiduoti markes už įvairius pasta-

[1]) Bankai ir dalinai bankinės įstaigos gaudavo nemaža pelno iš čekių, kuriais Vokietijoj buvo mokama už nupirktas Lietuvai prekes. Kol tokie čekiai pasiekdavo savo paskyrimo vietą ir būdavo iškeičiami, markės kursas žymiai nupuldavo ir tasai kursų skirtumas sudarė savotišką bankų premiją.

tus, darbus ir t. t., nes tai pagreitino tos valiutos cirkulaciją, laikytojai nuo jos atsikratydavo ir žymioj dalyj ji buvo stumiama atgal Vokietijon. Prie to taip pat dalinai vedė masinis mūsų gyventojų įvežamųjų prekių vartojimas.

Visa tai žymiai pasireiškė 1922 m. akcinių bankų veikime. Po pirmykščio sureguliavimo 1921 m. mūsų bendrai ūkio ir valstybės—ūkio gyvenimo, kame mūsų bankai artimai bendradarbiavo. 1922 m., ypačiai antroje pusėje jie daug prisidėjo tarp kita ko prie pramonės—prekybos ir kt. atstatymo. Toks jau bankų vaidmuo, kad jie eina bendra tekme, dažnai net vadovaudami naujai susidarusiai konjunktūrai, ir tatai visai naturalu buvo tuomet materiališkai besiorganizuo- jančiai Lietuvai, kur akciniai bankai tapdavo vis stambesne finansine pajėga. Neturtingoj, karo ir okupacijos laikais išteriotoj Lietuvoj, naturalus ir iš esmės labai svarbus buvo procesas pagreitinto finansinio kapitalo sutaupymo, ir sykiu su tuo, kaip jis augo — buvo naudojamas pramonės reikalams ir kitam mūsų ūkio susiorganizavimui, techinikiniam ir kt. įrengimui.

1923 m. sausio 1 d. visų 7 akcinių prekybos — pramonės bankų balansas sudarė 57,254 tūks. litų arba apie 11,45 mil. aukso rublių,[1]) t. y. susilygino *su metiniu* vien tik Balstogės komercijos Banko prieškariniu balansu. Pagrindinis 7 mūsų akc. bankų kapitalas siekė 23,15 mil. lt., t. y. apie 4,6 mil. aukso rub., arba buvo lygus prieškariniam Vilniaus komercijos Banko pagrindiniam kapitalui—$2^1/_2$ mil. rub. +2 mil. Balstogės banko, iš viso $4^1/_2$ mil. auks. rub. Indėlių mūsų bankuose buvo—5,55 mil. lit., arba 1,11 mil. aukso rub. (Vilniaus Komercijos Banke 1916 m. sausio 1 d. indėlių buvo 11,25 mil. aukso rub., Balstogės Komercijos Banke 1912 m. sausio 1 d. — 3,6 mil. aukso rub.). Neišmokėtų perlaidų — 1,25 mil. lt. Jie buvo įsiskolinę (svarbiausia, tur būt, Lietuvos Banke) — 4,57 mil. lt., rediskontuota vekselių— 2,43 mil lt.

Aktyvų tarpe pirmą vietą užima nekilnojamasai turtas — 18,826 tūkst. lt. Iš jų Ūkio Bankui teko 15,1 mil. lt., Prekybos ir Pramonės Bankui — 3,47 mil. lt., ir Kredito Bankui — 241 tūkst. litų. Iki 1923 m. sausio 1 d. mūsų naujų banknotų buvo išleista į apyvartą tik 33,5 mil. litų. Iš čia aišku, kad toksai didelis nekilnojamasai turtas negalėjo būt įgytas tik ką išleistais litais.

Į nekilnojamąjį turtą, matyt, buvo įdėta anksčiau daug nuvertintos vokiečių valiutos.

Nekilnojamojo turto mūsų akc. bankai turėjo už 1,44 mil. lit.[2]) Vekselių ir kt. dokumentų diskontas sudarė — 2,69 mil. lt. Paskolų buvo išduota — 6,9 mil. lt. Tai jau kiek daugiau negu

---

[1]) Žr. „Liet. Ūkio" 13 N. 30 — 31 psl. — Palyginamieji Lietuvos akcinių bankų 1923 m. pirmo pusmečio balansai.

[2]) Daugiausia buvo Prekybos ir Pramonės Banke — 1,07 mil. lt. Tarptautiniame Banke — 327 tūks. lt.

metus prieš tai (1,09 mil. auks. rub.). Įvairios rūšies akcijų ir pajų buvo 1,75 mil. lt. Daugiausiai, būtent už 817 tūkst. lt. buvo akcijų ir pajų Tarptautiniame Banke; už 578 tūkst. lt. — Prekybos ir Pramonės Banke; už 179 tūkst. lt. — Komercijos Banke, ir už 135 tūkst. lt. — Ūkio Banke. Iš čia matyti, kad išvardinti bankai palyginamai silpnai dalyvavo savo kapitalais Lietuvos Banką steigiant (už 2.24 mil. lt. akcijų buvo privačiose rankose ir už 9,7 mil. lt. valstybės žinioj), ir palyginamai stiprai dalyvavo privačiose įmonėse, kurios buvo jų įsteigtos ar palaikomos. Svetimos valiutos ir čekių buvo 2,3 mil. lt. Kiti aktyvai sudarė 1 mil. lt.

Lietuvos Banko balansas, po trijų mėnesių gyvavimo, 1923 m. — sausio 1 d. sudarė 46,9 mil. lt., t. y. buvo mažesnis kokia 10-su viršum mil. litų, negu bendras metinis 7 akcinių bankų balansas. Lietuvos Bankas turėjo indėlių — 1,77 mil. lt. Banknotų apyvartoj buvo — 32,4 mil. lt. Vekselių ir kt. dokumentų diskontas sudarė 2,8 mil. lt. (kiek daugiau negu visuose 7 akciniuose bankuose). Paskolų buvo išduota — 4,79 mil. lt. (2,11 mil. lt. mažiau, negu visuose 7 akc. bankuose). Svetimos valiutos fondas sudarė 19,2 mil. lt.

Iš turimo nekilnojamojo ir kilnojamojo turto, o taip pat iš turimų akcijų — pajų galime spręsti, kad Ūkio Bankas, Prekybos ir Pramonės Bankas, Tarptautinis Bankas ir iš dalies Kredito Bankas priguli prie vadinamos „Grundungs Banken", t. y. pramonės bankų kategorijos, o likusieji prie komercijos bankų. Tatai patvirtina ši St. Kuzminskio lentelė (žr. jo straipsnį — „Bankų balansai ir finansinis krizis" „Liet. Ūkio" 18 N, 13 psl.).

XIII lent.

	1923 m.	Kilnojamasai ir nekilnojamasai turtas	Akcijos ir pajai.	Bendra suma	% % santykis su visais kitais aktyvais.
Liet. Ūkio Bankas	sausio 1 d.	15 118.000	135.000	15.253.000	64,8 %
„ „ „	spalių 1 d.	15.482.700	172.500	15.605.200	56,9 %
Liet. Prek. ir Pram.	sausio 1 d.	4.544.000	578.000	5.122.000	28,8 %
„ „ Bankas	spalių 1 d.	4.506.000	825.600	5.332 800	30,2 %
Liet. Tarptau. Ban.	sausio 1 d.	327.000	817.000	1.114 000	29,9 %
„ „ „	spalių 1 d.	613.000	2.211.900	2.825.800	30,1 %
Liet. Kredito Bank.	sausio 1 d.	269 000	19.000	28.000	22,9 %
„ „ „	spalių 1 d.	270.000	27.800	298.000	6,7 %
Liet. Komer. Bank.	sausio 1 d.	—	179.000	179.000	2,2 %
„ „ „	spalių 1 d.	29.000	274.900	304 800	5,4 %
Cen. Liet. žydų B.	sausio 1 d.	9.000	26.000	35.000	1,7 %
„ „ „	spalių 1 d.	8.000	50.000	58.000	0,4 %
Rygos komerc. B.	sausio 1 d.	—	—	—	—
„ „ „	spalių 1 d.	3.200	—	3.200	0,8 %

Iš aukščiau padarytų apskaičiavimų mes matome, koks didelis palyginamai, visų aktyvų nuošimtis tenka toms vertybėms, kurios stovi artimiausiam sąryšy su steigimo operacijomis (Gründungsgeschäfte). Jos užima žymias pozicijas kai kurių bankų balansų aktyvuose ir sudaro banko politikos tikslo punktą, prie kurio plaukia kiekvienas apyvartos kapitalo litas.

Dedant pagrindan steigimo operacijų išskaičiavimus, galima sudaryti tokią bankų išrūšiavimo lentelę:

I Pramonės Bankai: [1])

+ (steigimo bankai)	Steigimo operacijos % %
1) Lietuvos Ukio Bankas	64,8—56,9.
2) Lietuvos Tarptautinis Bankas . .	29,9—30,1.
3) Liet. Prekybos ir Pramonės Bankas .	28,3—30,2.

II Pramonės Bankai:
(kredito bankai)

1) Liet. Centr. žydų Bankas	1,7—0,4.
2) Liet. Komercijos Bankas	2,2—5,4
3) Rygos Komercijos Bankas	—0,3.

Lietuvos Kredito Bankas priklauso kaip prie pirmos, taip ir prie antros rūšies—jis yra mišrios rūšies.

Vokiečių markėms esant, jis savo politikoj, matyti, turėjo tendenciją virsti pramonės banku (22,9%). Bet įvedus litus ir atsiradus didelei apyvartos kapitalų stokai, jis liko prekybos banku (6,7%).

Gretinant komercinių bankų išlaidas nekilnojamam, kilnojamam turtui, akcijoms, pajams įsigyti ir jų pačių akcinį kapitalą, mes matome štai ką:

XIV lent.

	1923 m.	Akcinis kapital.	Kilnojamas ir nekilnojamas turtas, akcijos ir pajai	% santykis.
Liet. Prek. ir Pram. Bank.	sausio 1 d.	6.000.000	5.122.000	75,3%
	spalių 1 d.	6.000.000	5.332.300	88,8%
Lietuvos Ūkio Bankas . .	sausio 1 d.	15.000.000	15.253.000	101,7%
	spalių 1 d.	15.000.000	15.605.200	104%
Liet. Komercijos Bankas .	sausio 1 d.	500.000	179.000	35,8%
	spalių 1 d.	500.000	304.800	60,9%
Liet. Tarptautinis Bankas .	sausio 1 d.	1.000.000	1.144.000	114,4%
	spalių 1 d.	1.000.000	2.825.000	282,5%
Liet. Kredito Bankas . .	sausio 1 d.	500.000	275.000	55,5%
	spalių 1 d.	500.000	298.200	59,6%
Central. Liet. Žydų Bankas	sausio 1 d.	151.000	35.000	23,2%
	spalių 1 d.	1.053.000	58.000	5,4%

[1]) Lentelė paimta iš minėto St. Kuzminsklo straipsnio. (Žiūrėk „L. Ū." 18 Nr.)

Iš čia matyti, kad Tarptautinis Bankas ir Ūkio Bankas įdėjo į surištas su jais įmones visą savo pagrindinį kapitalą ir be to pridėjo dar dalį lėšų iš kitur. Prekybos ir Pramonės Bankas išleido tam reikalui 75,3 — 88,8 %, o Kredito Bankas 53,5 — 59,6%. Likusieji komerciniai bankai sunaudojo akcijoms ir pajams tik dalį savo pagrindinio kapitalo: 1) Komercijos Bankas 35,8—60,9%, Centralinis Žydų Bankas 23,2 — 5,4%.

XIV. Akc. komercinių bankų reikalų ir operacijų padėtis 1923 m. ryšy su Lietuvos Banko operacijų išsivystymu ir bendra Lietuvos 1923 m. ūkio ir materialinė padėtim.

Prie tokios padėties 1923 m. komerciniams bankams teko operuoti svetimais kapitalais. Metinis balansas 1923—XII—31 d. septynių aukščiau minėtų akcinių bankų [1]) sudarė 81,64 mil. lt.[2]). Skolų turėta — 13,59 mil. lt., iš kurių Ūkio Bankas buvo pasiskolinęs 7,9 mil. lt.; Tarptautinis Bankas — 3,33 mil. lt.; Kredito Bankas — 0,7 mil. lt. Daugiausia, berods buvo pasiskolinta iš Lietuvos Banko. Septynių akcinių bankų rediskontas — 1,53 mil. lt., iš kurių Ūkio Banko — 0,38 mil. lt., Tarptautinio Banko — 0,67 mil. lt., kituose bankuose — mažesnės sumos. Rediskontuojama buvo labiausia Lietuvos Banke. Visų 7 akc. bankų indėliai sudarė 16,57 mil. lt., iš kurių daugiausia tenka: Žydų Centraliniam Bankui — 7,19 mil. lt.; Lietuvos Prekybos ir Pramonės Bankui — 2,89 mil. lt.; Komercijos Bankui — 2,61 mil. lt.; Kredito Bankui — 2,35 mil. lt. ir Tarptautiniam Bankui — 0,82 mil. lt. Ūkio Bankas indėlių turėjo tik — 0,69 mil. lt. Tatai rodo, kad įsikūrus Lietuvos Bankui, kuris indėlių tuomet turėjo — 11,54 mil. lt., į akc. komer. bankus jų buvo dedama mažai. Ypač jų mažai buvo Ūkio Banke ir Tarptautiniame, kurių akcinis kapitalas, kaip ir kelių kitų akc. bankų, buvo sudėtas į pramonės-prekybos įmones. Visi 7 akciniai bankai nuošimčių ir komiso turėjo 0,65 mil. lt.; neišmokėtų perlaidų — 1,67 mil. lt.; likusieji pasyvai sudarė 8,2 mil. lt.

Šiomis lėšomis 1923 m. bėgy operavo visi 7 akc. bankai, prie ko trys stambesnieji bankai turėjo žymią paramą iš Lietuvos Banko pusės, kur kiekvienas jų turėjo iš savo tarpo po vieną direktorių; likusieji du Lietuvos Banko direktoriai buvo paskirti, kaip mes jau žinome, Vyriausybės. Pigų Lietuvos Banko kredi-

[1]) 1923 m. gale prisidėjo dar ir aštuontas — Tautinio Lietuvių Banko Klaipėdoj Šiaulių skyrius su labai menka apyvarta.

[2]) Žiūr. akc. bankų ir Lietuvos Banko metinių balansų santrauką 1923—XII 31 d. „Statist. Biulet." 6 Nr. iš 1924—VI— mėn. 16—17 psl.

tą akciniai prekybos - pramonės bankai sunaudoio savo brangioms paskoloms duoti bei diskontui.

Čia, tarp kita ko, galima pažymėti, kad Prekybos ir Pramonės Banko paskolos 1923—X mėn. sudarė 4,19 mil. lt., o balanso 1923—XII—31 d. visai nėsama. Bendras 7 bankų rediskontas spalių 1 d. sudarė 4,7 mil. lt., o gruodžio 31 dieną iš viso tik 1,53 mil. lt.; iš kurių Prekybos ir Pramonės Banko rediskontas spalių 1 dien. sudarė 3 mil. lt., o gruodžio 31 dien. visai nebuvo. Tatai rodo, kad mūsų akciniai bankai 1923 m. rudenį, derliaus realizavimo metu ir pirkliams parūpinant žiemai užsieny atsargos prekių Lietuvos Banko finansuojami buvo daugiau, negu apie Naujus Metus, kada kreditas mažėjo.

Aukščiau nurodytų keturių „pramonės" bankų nekilnojamasai turtas, palyginamtsu 1923—I—1 d. mažai padidėjo 1923—X mėn., kokiems 800 tūkst. lt., o gruodžio 31 dien. — 1,2 mil. lt. Kilnojamojo turto net kiek sumažėjo (apie 150 tūkst. lt.). Akc. bankai akcijų ir pajų turėjo žymiai daugiau, vietoje 1,75 mil. lt., — 4,01 mil. lt., t. y. padidėjo 2,3 mil. lt. Tatai rodo, kad 1923 m. prekybos ir pramonės atsistatymas ėjo toliau. Kartu su tuo sumažėjo akciniuose bankuose svetimos valiutos fondas, kuris 1923 m. bėgy nupuolė nuo 3 mil. lt. iki 0,6 mil. lt.

Ypač išaugo vekselių diskontas, būtent iš 2,63 mil. lt. iki 8,7 mil. lt. Išduotų paskolų suma išaugo dar labiau: iš 6,9 mil. lt. iki 22,3 mil. lt. Per metus užprotestuota vekselių buvo tik į 290,9 tūkst. lt. Diskonto ir paskolų operacijos akc. bankuose 1923 m. padidėjo 3 kartus, ir tatai rodo, kad savo valiutą įvedus, atsinaujino kredito santykiai, ir be to, tos operacijos ypač augo bankuose, kurie naudojosi išimtina Lietuvos Banko pagalba.

Palyginimui nurodysime, kad tų pat metų Lietuvos Banko diskontas sulig 1923—XII—31 d. balanso (bendra balanso suma tuomet išaugo iki 120,6 mil. lt.) sudarė 10,5 mil. lt. (o 7 akc. bankuose — 8,7 mil. lt. ir, tarp kita ko, įdomu pažymėti, kad panašią sumą jis sudarė ir 1923 m. spalių mėn. 1 dien.). Paskolų Liet. Bankas buvo išdavęs — 7,87 mil. lt. (septyni akc. bankai buvo davę — 22,3 mil. lt.). Lietuvos Bankas indėlių turėjo — 11,5, mil. lt. (septyni bankai — 16,57 mil. lt.). Banknotų apyvartoje 1923—XII—31 d. buvo — 60,07 mil. lt., iš kurių 46,5 mil. lt. laiduoti tvirta svetima valiuta.

Diskonto operacijos 7 akcinių ir Lietuvos Banko kartu sudarė, metiniu balansu, 19,2 mil. lt. Prieš karą vien tik Vilniaus Komercijos Banko ir jo skyrių diskontas sudarė 57,6 mil. rub., t. y. 288 mil. lt., arba buvo 15 kartų didesnis. 1923 m. paskolų buvo davę visi 8 (tiksliau 9) bankai, t. y. įskaitant ir Lietuvos Banką — 30,0 mil. lt. Vieno tik Vilniaus Komercijos Banko paskolos 1916—I—1 d. sudarė 6,73 mil. rub., t. y. 33,65 mil. lt., arba maždaug lygią sumą.

Iš čia galima spręsti, kad kreditas pas mus 1923 m. nors ir išaugo, lyginant su praeitais metais, bet lyginant su prieškariniu banko veikimu ir prieškariniu visų lietuvių gubernijų rajonu, dar menkai atsistatydino. To priežastim buvo stoka mūsų valiutos apyvartoj ir bendra finansinio kapitalo stoka, iš dalies apyvartos lėšų stoka po vokiečių valiutos kracho.

Perdaug išsiplėtęs 1922 m. mūsų finansų — kredito aparatas 1923 m. dėl nurodytų priežasčių pradėjo greit mažėti. Akciniai bankai uždarydavo savo provincijos skyrius bei agentūras, kurių skaičius 1922 m. pasiekė beveik šimto.

Banko namų ir kontorų skaičius iš 22 (1921 m. gale) padidėjo iki 27 (1922 m.); bet 12 jųjų užsidarė, ir 1924 m. kovo 1 d. jų pasiliko vos 15. Pinigų mainymo kontorų iš 17 liko 13, o 1924 m. kovo mėn. liko tik 11.

Bendra prekybos — pramonės kūrimasis 1923 m. taip pat pradėjo mažėti, bet kokybiniai gerėjo. Akcinių ir pajinių draugijų išaugo (1921 m. gale) iš 67 iki 128, bet vėliau, ypač 1923 m. — 35 jųjų likvidavos ir 1924—III—1 d. pasiliko tik 93.

Čia galima matyti naturalų prisitaikymą organizuotų formų ir visos ūkiškos — finansines cirkulacijos prie naujų ūkiškų — finansinių sąlygų, stabilizuotų galutinai tik įvedus savąją pastovią valiutą. Finansinis kapitalas, kreditas 1923 m. be abėjo didėjo ir plėtėsi. Bet šis vystymasis buvo lydimas augančio kredito reguliavimu, ta prasme, kad pirmon eilėn buvo statomi kreditingi, pastovesni elementai. Kartu su tuo siaurėjo perdaug išsiplėtusi finansų—kredito ir valiutos apyvarta. Tuo pat laiku žymiai sumažėjo valiutos, taip pat ir prekių spekuliacija. 1923 m. nusistovėjus prekių kainoms, susilyginusioms su prieškarinėmis; atsistačius bendrai ūkiškai — finansinei pusiausvirai, — visi santoriai pradėjo įgauti realesnį pobūdį: buvo užperkamos ir gaminamos tik reikalingos gyvenimui prekės ir išpūsti santoriai sumažėjo, skaičius įmonių, laukiančių laikino didelio pasipelnymo, — bendrai sumažėjo. Laikymas prekių sandėliuose, dirbtinas jų kainų kėlimas — sustojo. Tam reikalinga buvo apyvartos lėšų, o jų kaip įmonininkams taip ir plačiosioms masėms stokavo.

Bankų klijentūra taip pat tapo rimtesnė. Ten pradėjo kreiptis nuolatiniai gamintojai, komersantai — profesionalai, o ne pripuolamieji supirkėjai ir pardavėjai, kurie prekių ir valiutos operacijose matė tik priemone pralobti bei paspekuliuoti.

1923 m. rudenį Seime buvo svarstomas klausimas apie apribojimą įvežimo pas mus užsienio prekių. Bet 1923 m. gale mūsų importas sumažėjo naturaliu būdu. Iš vienos pusės, vokiečių prekės pradėjo brangti, iš kitos gi — apyvartos lėšų stoka vertė jas taupiai naudoti, ir sumažino tų prekių paklausus.

Bendra lėšų ir kredito stoka iššaukė naturalų prisitaikymą visose prekybos — pramonės ir finansų srityse. Visus sunkumus,

netikėtumus pergyveno tik profesionalai specialistai, gerai įrengtos, rimtos įmonės; visi kas turėjo reikalingas lėšas, ryšius ir t. t. Kaip prekyboj, taip ir pramonėj įsivyraudavo patvaresnės, geriau įrengtos, labiau prisitaikusios sferos, ir visa kas buvo pripuolamo, primesto laikino — žuvo, likvidavosi.

Naujų užsienio prekybos ryšių užmezgimas su betarpiškais mūsų vartotojais ar tiekėjais, reikalavo taip pat apyvartos kapitalo, naujo kredito šaltinio, prisitaikymo prie naujų rinkos sąlygų.

Pašalinimas vokiečių tarpininkavimo, kuris buvo pasiėmęs sau visą riziką, operavo savo kapitalais, sumanumu, ryšiais, techniniu, transporto ir kt. susiorganizavimu, reikalavo sustiprinimo, suorganizavimo mūsų pačių darbo toj srityj, materialinių lėšų, kredito ir kt. Vis platesnis mūsų įmoninkų rodymasis užsienių rinkose, savo vidaus rinkos užvaldymas, reikalavo prisitaikymo prie bendros konkurencijos, prie pasaulinės rinkos sąlygų, mainų, kur mes vis labiau įsitraukdavome finansiniu bei kredito atžvilgiu, del savo stabilizuotos valiutos ir bendro sustiprėjimo.

Tuo būdu, jeigu tolesniame mūsų finansinio kapitalo augime, kredito atstatyme mes laikinai ir stabtelėdavome — akciniuose bankuose išsekdavo kapitalo, susilpnėdavo kredito šaltiniai, tai tuo pat laiku kartu augo pas mus pramonės, prekybos, transporto ir kt. kapitalas, stiprėjo mūsų techninis, ūkiškasis įrengimas ir šiose ūkiško įrengimo srityse mes stiprėjome, tapdavome daugiau organizuotais, prisitaikiusiais prie tarptautinės prekybos, konkurencijos. O tam, kad užimtume tam tikrą vietą tarptautiniame bendradarbiavime bei konkurencijoj, mums reikėjo pakelti savo gamybą, susiorganizavimą, ypač esant laikinai mūsų sostinės — Vilniaus aneksijai, kuris yra visos Lietuvos prekybos — pramonės ir finansų — kredito santykių naturalinis centras.

Mums labai svarbu buvo įgyti savo uostą — Klaipėdą; sutvarkyt geležinkelius, vandens ir kt. transportą; sureguliuoti savo iširusią statybą; atsistatyti po mūsų pokarinio suirimo ir bendrai del bendro mūsų atsilikimo — miestų, technikos, kulturos; įsitaisyt būtinas įstaigas, kaip šaldytuvus, elevatorius ir t. t. ir tik po to prie pagerėjusių jau sąlygų mes galėsime krauti savo finansinį kapitalą platesniu mastu, greitesniu tempu, o taip pat tobuliau sutvarkyti savo kredito suorganizavimą. Tam daug padėjo sustiprėję 1923 m. gale mūsų valstybės ūkis ir valstybiniai finansai, kas palankiai veikė į Lietuvos Banko operacijų plėtimąsi, o per jį jau į akc. bankų padėtį.

Užsienių paskolos natūra, kurias mes gaudovome 1923-24 m. Švedijoj, Anglijoj, Suomijoj, rodo, kad tame savo valiutos įvedimo laikotarpyje mes buvome paėmę ekonominiam-finansiniam tvarkymuisi tikslią kryptį. Sunaudojimas dalies jau iki to laiko surinktų finansinių kapitalų—pramonės, transporto, statybos ir kt. atstatymui, to atstatymo palaikymas iš Lietuvos Banko pusės, o taip pat

valstybės, sustiprino mūsų valstybinį ir kultūrinį prestižą ir leido toliau mums materialiai tarpti bei organizuoti kreditą.

XV. Bankinių ir pinigų mainymo įmonių padėtis 1923 — 24 m.

Betarpiškame sąryšy su akcinių bankų operacijų susitvarkymu ir išsiplėtimu yra pasikeitęs mūsų bankinių ir pinigų mainymo kontorų veikimas bei jųjų padėtis; nes jos del ypatingų praeito laikotarpio sąlygų, 1921 m. iškilo pirmon vieton po akcinių bankų, bet 1923 m. jų veikimas taip pat greit mažėjo.

Kaip buvo jau nurodyta, ypač 1921 m. greit augo bankinių ir pinigų mainymo įmonių skaičius. Jųjų gi operacijos tuo labiau didėjo, juo labiau puolė auksino ir vokiečių markės kursas, ir juo didesnė pagunda buvo įsigyti dolerių. Žymus plaukimas Lietuvon Amerikos emingrantų ir dolerių, sudarydavo iš dalies bankinėms ir pinigų mainymo įmonėms palankią dirvą spekuliacinėms operacijoms.

1922 m. spekuliacija valiuta dar labiau padidėjo, ir veikimas vad. „juodos biržos", kur dalyvavo ir naujai atsiradę mūsų bankininkai bei biznieriai, dar labiau sustiprėjo.

Labiausia ryžingi gyventojų sluoksniai buvo apimti karščiu valiutos spekuliacijos, kuri 1921 ir 1922 m. koncentravosi aplink akc. bankus ir bankines bei pinigų mainymo įmones. Pastarosios dažniausia priklausė pavieniems asmenims. Jųjų tarpe nemaža buvo buv. krautuvių tarnautojų, mėsininkų, vežėjų ir jaunuomenės be profesijos, tradicijų. Tai buvo pripuolami užklydę į bankinę sferą spekuliantai, trokštą tik pasipelnyti nesuvaržyti tradicijomis, atsakomybe, kontrole. Ir todel jie užsimdavo tik tokiais valiutos ir kt. reikalais, iš kurių jie greit pralobdavo. Savo veikime bei reikaluose jie niekuo nesivaržė, jų veikimo nieks nesekė, jie nebuvo atsakomingi, ir todel veikė taip, kaip norėjo, turėdavo vieną tik tikslą — greitu būdu pasipelnyti.

Bendrai panašių spekuliantų bankininkų bei biznierių operacijos buvo daugiausia valiutos pirkimas-pardavimas valiutos perlaidos, trumpalaikės paskolos palankiomis sąlygomis, laiduojant valiuta ar kit. vertybėmis. Jų apyvarta ir pelnas kai kuriais atsitikimais buvo labai žymus, nors apyskaitose to nematyti. 1921 m. iš dalies ir 1922 m. ir akc. bankų svarbiausios operacijos buvo bendrai imant tokios pat, ir kai kurie akc. bankai buvo persisunkę ta pat spekuliacinio pasipelnymo dvasia. Tuo būdu tarp vienų ir kitų finansų-kredito įmonių kategorijų buvo nemaža panašumo, nors akc. bankai priklausė įmoninkų grupėms ir daugiausia buvo vadovaujami profesionalų.

Nedaugelis buvusių tada savitarpio kredito draugijų ir krikšč. kooperacijos bankai (apie žydų skaitlingesnius kooperacijos bankus bus kalbama vėliau) nesikišdavo taip į spekuliaciją, ir todėl jų veikimas buvo kuklesnis, labiau apréžtas; bet užtat ir pelnas buvo mažesnis.

Mūsų valiutą įvedus, įsteigus oficialinę biržą, sureguliavus mūsų ir svetimos valiutos kurso santykius, „juodoji birža" ir valiutos spekuliantų bei „bankininkų" veikimas neteko dirvos, ir 1923 m. bankinių ir pinigų mainymo įmonių reikalai labai pablogėjo. Daug jų likvidavosi, ir tik mažuma pradėjo pamažu taikintis prie normalinių bankinių operacijų, prie atsistačiusio kredito reikalavimų, mažesnio pelno ir prie pan. santykių. Visa kas buvo nesveika, primesta, pripuolama dingo ir iš šios srities, likvidavosi arba įgavo kitą, tinkamesnę formą[1]). Užgyventi tuo pripuolamu būdu kapitalai, turtai ėjo į prekybos, pramonės, statybos ir kit. spekuliaciją, ar į įmones.

Neretai atsitikdavo, kad tokie mažai įgūdę, pripuolami „bankininkai" bei biznieriai nusigyvendavo, bankrutinosi; sykiu su jiems pasitikėjusiais asmenimis; juos lydėjo kreditorių skundai, ieškiniai. Kai kurie pakliūvo teisman ar buvo priversti pasislėpti.

Dabar mes pažiūrėsime, kaip atrodė 1923 m. užsilikusiųjų bankinių ir pinigų mainymo įmonių reikalai, kai nusistatinėjo normaliniai santykiai ir buvo galima sunaudoti profesines žinias ir prieškarinį patyrimą, kurį turėjo kai kurie užsilikusiųjų bankinių ir pinigų mainymo kontorų savininkai.

1. Bankiniai namai.

Iš anksčiau užregistruotų 8 banko namų, 1923 — XII — 31 d. liko — 4, o 1924 — III — 1 d. tik 3. Tatai aiškiai rodo, kad įvedus savo valiutą, pas mus sumažėjo spekuliacinių banko įmonių skaičius. Pasiliko anksčiausiai įsisteigusios ir užsiregistravusios: V. Frenkelio Kaune; Volfo, Bronšteino ir Elicuro Panevėžyje; Nauroko—Šiauliuose. Minėti banko namai buvo pristatę Finansų, Prekybos ir Pramonės Ministerijos kredito inspekcijai 1923 m. metinius balansus, bet tie oficialiniai balansai, tur būt, mažai atatiko tikrenybei. Neturėdami geresnių, realesnių davinių, pasinaudosime šiais oficialiniais, apréžtais balansais. Bendra 4 banko namų balansų suma 1923 — XII — 31 d. sudaro 3, 6 mil. lt.; iš kurių vien tik Frenkelio banko namams tenka 2,51 mil. lt. Jųjų pagrindinis kapitalas — 612 tūkst. lt.; skolos — 546 tūkst. lit.;

[1]) 1923 m. padidėjusios bankinėms įmonėms klūtys, privertė kai kurias likviduotis arba jas pertvarkyt į bankines įstaigas. Taip, pavyz. yra padarę bankinės kontoros „S. Mejerovič ir J. Levin" savininkai Kaune; prieš tai jie turėjo pinigų mainymo kontorą. Jie uždarė savo kontorą, ir 1924 m. pradžioj įsteigė Kaune Centr. Savitarpio Kredito Draugiją, ten jie užėmė Valdybos direktorių vietas.

indėliai 1.205 tūkst. lit.; kiti pasyvai — 365 tūkst. lt.; užregistruotas pelnas — 55 tūkst. lit., t. y. apie 9% pagrindinio kapitalo. Nekilnojamojo turto buvo už 100 tūkst. lt.; kilnojamojo už 12 tūkst. lt.; diskontas sudarė — 756 tūkst. lt.; išduota paskolų — 1.505,2 tūkst. lt.; akcijų ir pajų turėta — 111 tūkst lt.; svetimos valiutos — 345 tūkst. lt.; likusieji aktyvai sudarė 146 tūk. lt.

2. Bankinės kontoros.

Bankinių kontorų anksčiau buvo 19. 1923—XII—31 d. pasiliko 12, likvidavosi 7. 1923 m. veikusių bankinių kontorų skaičiuje buvo ir minėtos penkios pirmos firmos, įsisteigusios dar 1920 m. Savo apyvarta jos 1923 m. dar buvo užėmusios pirmas vietas. Bet daugelis jų buvo priversta 1924 m. likviduotis, kadangi negalėjo prisitaikyti prie normalių sąlygų, nes buvo spekuliacijos laikotarpio padarai.

Iš 12 veikusiųjų bankinių kontorų devynios patiekė kredito inspekcijai savo 1923 m. balansus. Ir tame atvejy patiekti oficialiniai balansai, tur būt, neatsako tikrenybei, bet neturėdami kitų tikslesnių davinių, teks jais naudotis.

Bendra jų suma sudarė 1,3 mil. lt. Didžiausias balansas, būtent 337,5 tūkst. lt. buvo Volčanskio banko kontoros Kybartuose, turi įsteigta kartu su Kovarskiu dar 1920—X—17 d. Paskui seka 245,2 tūkst. lt. balansas Berenšteino ir Malacho bankinės kontoros, kuri įsteigta 1920—X—28 d., kaipo pinigų mainymo kontora Vilkavišky, vėliau jinai virto banko kontora ir persikėlė į Kybartus. Trečią vietą užima Rubino banko kontora Kybartuose su 169 tūkst. lt. balanso, jinai įsteigta 1920—II—13 d. Toliau eina Zislio ir Levino Kaune su 162 tūkst. lt. balansu, jinai įsteigta 1920 —VIII—16 d., ir penktoj vietoj randasi Amsterdamskio banko kontora Mariampolėj. jos balansas—68,5 tūkst. lt.; įsteigta 1920—IV—19 d.

Pagrindinis kapitalas 9 banko kontorų, patiekusių savo balansus, pažymėtas tik 447,6 tūkst. lt. Jų skolos — 289,4 tūkst. lt.; indėliai — 197,5 tūkst. lt.; neišmokėtos perlaidos — 106,8 tūkst. lt.; rediskontas — 37,5 tūkst. lt.; kiti pasyvai 70 tūkst. lt. Aktyvinės operacijas sudarė: kilnojamasai turtas — 33 tūkst. lt.; akcijos ir pajai tik 5 tūkst. lt.; svetimos valiutos — 111,7 tūkst. lt. Iš čia matyti, kad santoriai su svetima valiuta 1923 m. vaidino svarbų vaidmenį. Metinis pelnas — 76,9 tūkst. lt. Tuo pat laiku kitų bankinių kontorų nuostoliai apskaityti į 44,5 tūkst. lt. Faktiną gi padėtį sulig balansais sunku nustatyti.

3. Pinigų mainymo kontoros.

1921 m. gale pinigų mainymo kontarų buvo 17; iš jų 14 įsisteigė 1921 m., kada spekuliacijai valiuta buvo ypatingai patogios sąlygos. 1923-XII-31 d. jų buvo 12, o 1924-III-1 d. jų skaičius nupuolė iki 11-os. Iš dvilykos pinigų mainymo kontorų tik

5 patiekė kredito skyriun savo 1923 m. balansus. Bendra šių 5 kontorų 1923-XII-31 d. suma siekė 1,3 mil. lt. Iš jų 1,1 mil. lt tenka Brauno ir Volodauskio pinigų mainymo kontorai; ta kontora buvo anksčiausiai (1920-XI-20 d.) įsteigta. Iš šios sumos 791,9 tūkst. lt. aktyve ir 811,18 tūkst. lt. pasyve tenka korespondentams. Ši firma gaudavo žymius avansus iš Ūkio Banko ir kt. bankų, užstatant svetimą valiutą (pasyvas), ir iš savo pusės duodavo didelias sumas savo agentams, iš dalies ir provincijos (aktyvas). Čia mes matome spikuliaciniame veikime ryšį tarp akcinių bankų, pinigų mainymo kontorų ir provincijos agentų, visi jie pelnydavosi iš spekuliacijos valiuta.

Pagrindinis 5 pinigų mainymo kontorų kapitalas oficialiniais 1923 m. daviniais, sudarė tik 231 tūkst. lt. Tarp jų aktyvais pažymėta: 1) svetimos valiutos grynais pinigais — 131,6 tūkst. lt.; 2) kasoj gyvais pinigais — 238 tūkst. lt. Pelno nurodyta 151,5 tūkst. lt. Prie 231 tūkst. lt. pagrindinio kapitalo ir 811,2 tūkst. lt. korespondentų pasyvinių sąskaitų, kas kartu sudaro 1,04 mil. lt., gauta 15% pelno iš kapitalo ir šis pasyvas — korespondentų šaltinis.

Tikrumoje gi pinigų mainymo kontorų apyvarta ir pelnas 1923 m. buvo žymiai didesnis, negu nurodyta oficialiuose balansuose.

1924 m. pinigų mainymo kontorų padėtis dar labiau pablogėjo ir daug jų likvidavosi.

1924 m., kaip mes toliau pamatysime, susikristalizavo su dideliu sunkumu mūsų bendra finansų-kredito padėtis. Visa, kas anksčiau gyvavo vien iš spekuliacijos, neteko dirvos, bankrutavo ar likvidavosi. Spekuliacija valiuta pradėjo nykti ir kartu su tuo nyko iš mūsų akyračio daugelis pinigų mainymo kontorų. Toliau gyvavo tik įmonės, kurių vedėjai buvę profesionalai, arba tos, kurios rimtai pradėjo vesti savo reikalus, prisitaikino prie bendrų susireguliavusiųjų sąlygų.

Kad susekti bankinių ir pinigų mainymo kontorų padėties evoliuciją Lietuvoj iki galo, t. y. iki atiduodant šią monografiją spaudon, nurodysime, kad 1925 m. liepos 1 d. įgijo galios naujas įstatymas, kuriuo nustatoma minimalinis pagrindinio kapitalo dydis, būtent banko namams — 750.000 lt.; bankinėms kontoroms — 250.000 lt.; pinigų mainymo kontoroms — 100.000 lt.. Be to reikalaujama įnešti užstatas: banko namams — 75.000 lt.; bankinėms kontoroms — 37.500 lt. ir pinigų mainymo kontoroms — 15.000 lt.; užstatas tarp kita ko privalo būti įneštas akcijomis arba grynais pinigais. Tatai taip apsunkina bankinių ir pinigų mainymo įmonių padėtį, kad ir iš nedaugelio likusiųjų įmonių, pradėjo kai kurios ruoštis prie likvidavimosi. Jeigu užstatai nebus priimami garantijų pavidale, tai laukiama, kad dauguma šių įmonių užsidarys.

XVI Lietuvos bankų ir bankinių įstaigų veikimo išsiplėtimas 1924 m.

Nesenai suvesto 1924—XII—31 d. balanso daviniais, mūsų 31 svarbesnės finansų — kredito įstaigos: 10 akc. bankų, 2 centralinių koperacijos bankų, 9 savitarpio kredito draugijų, 4 banko namų, 3 banko kontorų ir 3 pinigų mainymo kontorų kredito padėtis 1924 m. buvo sekanti.

Tų 31 finansų — kredito istaigos suvestinis balansas nuo 1923 m. galo iki 1924 m. galo išaugo nuo 183,1 mil. lt. iki 333,6 mil. lt., t. y. beveik dvigubai. Tame skaičiuje bendras 10 akc. bankų balansas išaugo iš 173,5 mil. lt. iki 319,0 mil. lt. 1924 m. ir vien tik Lietuvos Banko balansas nuo 91,9 mil. lt. iki 157,2 mil. lt.

Žemės Banko (akc.) balansas 1924 m. gale sudarė 50,4 mil. lt. Visų akcinių bankų balansai 1924 m. padidėjo ir tik Prekybos ir Pramonės Banko sumažėjo nuo 18,7 mil. lt. 1923 m. iki 12,4 mil. lt.[1]) 1924 m.

Bendras balansas 2 centralinių koperacijos bankų (be žydų centralinio, kuris priskaitytas prie akcinių bankų) padidėjo nuo 2,4 mil. lt. iki 6,2 mil. lt. 1924 m.

Bendras 9 savitarpio kredito draugijų balansas padidėjo beveik dvigubai: 1924 m. — 4,6 mil. lt. 1923 m. — 2,4 mil. lt.

Bendras balansas 3-jų banko namų sumažėjo nuo 4,3 mil. lt. — 1923 m. iki 3,4 mil. lt. 1924 m.

Bendras 3 banko kontorų ir 3 pinigų mainymo kontorų balansas taip pat sumažėjo.

Pagrindinis kapitalas visų 31 finansų — kredito įstaigų išaugo nuo 39,5 mil. lt. iki 91,1 mil. lt. 1924 m., bet tai įvyko beveik išimtinai naujai užregistruoto nominalinio Žemės Banko kapitalo sąskaita (50 mil. lt. pagr. kap.); realinis pagrindinis banko kapitalas siekia 12 mil. lt. Faktinai kiek padidino savo kapitalą: Lietuvos Komercijos Bankas nuo 1 mil. lt. iki 1,5 mil. lt.; Rygos Komer. Banko Šiaulių skyrius nuo 0,7 mil. lt. iki 0,83 mil. lt.; Tautinis Lietuvių Bankas Klaipėdoj įsigijo 0,3 mil. lt. kapitalo.

Kitaip sakant, 1924 m. pagrindinis kapitalas išaugo labai mažai.

Lietuvoj naujai besiformuoją atsargos kapitalai išaugo nuo 0,5 mil. lt. iki 1,3 mil. lt. 1923 m.

Reikšminga, kad nurodytų 31 kredito — finansų įstaigų skolos sumažėjo nuo 14,3 mil. lt. iki 9,3 mil. lt., ir kartu su tuo vekselių rediskontas 1924-m. padidėjo tik iš 2 mil. lt. iki 4,3 mil. lt. Bendrai šiuodu pasyvo straips. 1924 m. sumažėjo iš 16,3 mil. lt. iki 13,6 mil. lt. Tas pasyvo sumažėjimas ypač ryškiai buvo ma-

---

v) Balansasa apvilkris

tomas akciniuose bankuose: nuo 15,1 mil. lt. iki 11,8 mil. lt. 1924 m., ir iš dalies banko namuose: iš 0,6 mil. lt. iki 0,4 mil. lt. 1924 m. Bet atvirkščiai 2 centraliniuose lietuvių koperatyvų bankuose bendras šių abiejų straipsnių dydis kiek pasikeitė; iš 0,43 mil. lt. iki 1,2 mil. lt. 1924 m.; tatai rodo, kad 1924 m. mūsų bankų, iš dalies akcinių bankų, padėtis žymiai pagerėjo. Centraliniai gi koperacijos bankai, ypač naujai įsisteigęs Ūkininkų Sąjungos Liaudies Bankas, reikalavo didesnės finansinės paramos.

Kai kurie bankai buvo žymiai finansuojami kitu keliu, būtent indėliais, depozitais. Bendrai 31 finansų — kredito įstaigoj indėlių terminininių, beterminiinių ir einamųjų sąskaitų padidėjo iš 31,3 mil. lt. iki 71,2 mil. lt. 1924 m., t. y. daugiau negu du kart. Tame skaičiuje akc. bankuose padidėjo iš 28,1 mil. lt. iki 65,5 mil. lt.[1]) Dviejuose cent. koperacijos bankuose jie išaugo iš 1,15 mil. lt. iki 2 mil. lt.; savitarpio kredito draugijose iš 0,7 iki 2,6 mil. lt. Vien tik banko namuose sumažėjo nuo 1,2 mil. lt. 1923 m. iki 1 mil. lt. 1924 m.

1924 m. bėgy, Valstybės Iždė gulėjo žymi valstybės lėšų atsarga. Tatai labai palankiai veikė į Lietuvos Banko depozitų augimą, kur buvo einamoji valstybės iždo sąskaita, nenupuolusi žemiau 16,1 mil. lt., ir siekusi 31,6 mil. lt. 1924 m. vasarą įsisteigusio Žemės Banko žinioj radosi kiek pinigų atsargos. Todel Lietuvos Bankas, iš dalies taip pat ir Žemės Bankas, turėjo galimybės finansuoti kitus bankus panašiu būdu. Del tų priežasčių iki tam tikro laipsnio padidėjo indėliai ir depozitai 1924 m. Privačių asmenų ir įstaigų depozitai 1924 m. bankuose taip pat padidėjo. Pav., Lietuvos Banke jie padidėjo nuo 1923 m. pradžios — 2,96 mil. lt. iki 5 mil. lt. 1924 m. gale.

Lietuvos Banko banknotų emisija išaugo iš 60 mil. lt. 1923 m. gale iki 93 mil. lt. 1924 m. gale.

Vadinamieji „kiti" pasyvai arba atskirai neišvardintos sąskaitos išaugo iš 9,3 mil. lt. 1923 m. iki 20,0 mil. lt. 1924 m. Šis pasyvo straipsnis turi sąryšio ir iki tam tikro laipsnio balansuojamas su panašiu aktyvo straipsniu („kiti" aktyvai).

Ten jie taip pat padidėjo bemaž tiek pat: nuo 8,6 mil. lt. 1923 m. iki 22,1 mil. lt. 1924 m. Akciniuose bankuose „kiti" pasyvai sudarė: 1923 m. — 8,2 mil. lt., 1924 m. — 18,3 mil. lt.; visi aktyvai 1923 m. sudarė — 8 mil. lt.; 1924 m. — 21,2 mil. lt.

Visų 31 finansų — kredito įstaigų pelnas išaugo iš 2,45 mil. lt. iki 4,3 mil. lt. 1924 m., t. y. beveik dvigubai. Tame skaičiuje akc. bankų pelnas 1924 m. padidėjo iš 2,1 mil. lt. iki 4 mil. lt. Lietuvos Banko pelnas išaugo iš 1 mil. lt. iki 2,85 mil. lt.

---

[1]) Ypač indėliai padidėjo Ūkio Banke ir žymiai sumažėjo Prek. ir Pram. Banke. Tatai aiškinama tuo, kad Prek. ir Pram. Banko padėtis 1924 m. pablogo. Lietuvos Banke indėliai ir depozitai išaugo iš 14,1 mil. lt. iki 36,7 mil. lt.

Bendrai kai kurių finansų – kredito įstaigų nuostolių suma išaugo iš 0,6 mil. iki 3 mil. lt. Didžiausia nuostolių suma tenka Prekybos ir Pramonės Bankui: 1923 m.—0,2 mil. lt. ir 1924 m. apie 3 mil. lt.

Aktyvų padėtis buvo toki.

Gyvų pinigų kasose padidėjo iš 1,8 mil. lt. iki 6,1 mil. lt. 1924 m. gale.

Vertės popierių bendras kiekis, prigulinčių minėtoms finansų — kredito įstaigoms mažai pasikeitė:

a) Valstybės procentiniai popieriai 1923 m. sudarė 0,2 mil. lt., 1924 m.—0,21 mil. lt.

b) Valstybės procentiniai popieriai 1923 m. — 4,2 mil. lt. ir 1924 m. — 4,3 mil. lt.; iš jų akciniai bankai turėjo 1923 m. 4 mil. lt. sumai, 1924 m. —3,9 mil. lt. Iš čia matome, kad bankų dalyvavimas pramonės ir prekybos akcinėse ir kt. bendrovėse arba vadinamasis pramonės ir prekybos finansavimas 1924 m. nepadidėjo.

Svetima valiuta bankuose padidėjo iš 23,7 mil. lt. iki 55,4 mil.lt. 1924 m., tame skaičiuje Lietuvos Banke jos padidėjo iš 22,3 mil. lt. iki 53,9 mil. lt.

Bankų nekilnojamųjų turtų bendra vertė išaugo iš 21,9 mil. lt. iki 24,2 mil. lt., tame skaičiuje akciniuose bankuose iš 20,5 mil. lt. iki 22,4 mil. lt. Iš jų žymiai padidėjo: Lietuvos Banko 627 tūkst. lt., t. y. iš 550,9 tūks. lt. iki 1,18 mil. lt. ir Žydų Cent. Koper. Banko — 920 tūks. lt., arba nuo 0,2 mil. iki 1,1 mil. lt.

Kaip matome, 1923 m. pastebimas kai kuriuose akc. bankuose žymus kapitalo įdėjimas į nekilnojamąjį turtą, 1924 m. jau nematomas, ir reikia manyti, kad 1923 m. kilusios del šių priežasčių sunkenybės buvo kitiems bankams pamokinančiu pavyzdžiu.

Bendra vekselių ir kt. dokumentų ataskaita išaugo iš 21,6 mil. iki 30,3 mil. lt. 1924 m., tame skaičiuje pas akcinius bankus iš 19,3 mil. lt. iki 26,7 mil. lt., jų tarpe Lietuvos Banko nuo 10,5 mil. lt. iki 15,9 mil. lt. Iš akcinių bankų. diskonto operacijos sumažėjo: Žydų Cent. Koper. Banke iš 3,8 mil. lt. iki 1,78 mil. lt. 1924, ir Prek. ir Pram. Banke iš 1 mil. lt. iki 0,23 mil. lt.—1924 m. Diskontas bankinių namų taip pat sumažėjo (iš 0,7 mil. lt. iki 0,54 mil. lt.).

Išduotų paskolų ir specialių sąskaitų bendra suma išaugo iš 32,3 mil. lt. iki 60,5 mil. lt. 1924 m. ir tame skaičiuje pas akcinius bankus iš 30 mil. lt. iki 57,7 mil. lt. Ypač panašios operacijos padidėjo: Lietuvos Banke iš 7,67 mil. lt. iki 18,7 mil. lt. ir Ūkio Banke iš 7,2 mil. lt. iki 18,2 mil. lt. Banko namuose tos operacijos kiek sumažėjo: 1923 m. — 1,5 mil lt.; 1924 m. — 0,7 mil. lt.

Bendrai diskonto ir paskolų operacijos visose finansų — kredito įstaigose išaugo iš 53,9 mil. lt. iki 90,8 mil. lt. - 1924 m., t. y. 68%. Tame skaičiuje akc. bankuose jos išaugo iš 49,5 mil. lt. iki 84,4 mil. lt., t. y. 70%. Daugiausia išaugo Lietuvos Banke, iš 18,2 mil. lt. iki 34,6 mil. lt., t. y. 90%.; Ūkio Banke nuo 7,9 mil lt. iki 20,1 mil. lt., t. y. 154%, o atvirkščiai, Prek. ir Pram. Banke panašios operacijos sumažėjo iš 5,2 mil. lt. iki 2,5 mil. lt., t. y. beveik dvigubai; Žydų Cent. Koper. Banke iš 7,1 mil. lt. iki 5,6 mil. lt., t. y. beveik 20%. Banko namuose sumažėjo iš 2,25 mil. lt. iki 1,48 mil. lt., t. y. beveik 34%.

Iš čia mes matome, kad 1924 m. diskonto ir paskolų operacijos beveik visuose didesniuose bankuose žymiai išaugo ir rodo, kad tai kredito apyvartai padidėjo laisvų lėšų.

1924 m. su „korespondentais" operacijos maža išaugo. Tatai aiškinama iš dalies tuo, kad po sunkių 1923 m. kai kurie akciniai bankai sumažino savo agentūrų ir skyrių skaičių, nors iš kitos pusės, vietinių kredito koperatyvų ir liaudies bankų skaičius žymiai išaugo, ir jie liko naturaliais centrinių koperatyvų bankų skyriais bei agentūromis. Korespondentų bendra sąskaita aktyve išaugo iš 66,4 mil. lt. iki 83,01 mil lt. 1924 m.

31-os finansų — kredito įstaigos pasyve korespondentų sąskaita išaugo iš 21,2 mil. lt. iki 36,6 mil. lt. Prijungus neapmokėtų perlaidų sąskaitas — **1,8 mil. lt. ir 2,6 mil. lt.** - tai pamatysime, kad tas straipsnis 1924 m. išaugo iš 23 mil. lt. iki 39,2 mil. lt. Tos sąskaitos aktyvas parneša pasyvą:

	1923 m.	1924 m.
aktyvas	66,4 mil. lt.	83,01 mil. lt.
pasyvas	23,0 mil. lt.	39,2 mil. lt.
	43,4 mil. lt.	43,81 mil. lt.

Taip mažai išaugo 1924 m. šios korespondentų operacijos aktyve bei pasyve.

Įdomu pažymėti didelį Liet. Koper. Bankuose korespondentų sąskaitų padidėjimą, Amerikos perlaidų dėka; aktyve padidėjo iš 249,4 tūkst. lt. iki 1,3 mil. lt. 1924 m. ir pasyve iš 193 tūks. lt. iki 1,4 mil. lt. 1924 m., prie kurių reik pridėti dar 33,3 tūks lt. nerealizuotų komisijų, daugiausia neišmokėtų Amerikos perlaidų. Palyginimui nurodysime, kad Žydų Cent. Koper. Banko kartu su skyriais korespondentų sąskaitos išaugo aktyve iš 5,9 mil. lt. iki 14,9 mil. lt. 1924 m. ir pasyve iš 3,5 mil. lt. iki 11,7 mil. lt. 1924 m.

Bendras protestuotų vekselių skaičius išaugo iš 0,3 mil. lt. iki 0,7 mil. lt. 1924 m., tame skaičiuje akc. bankuose išaugo iš 0,29 mil. lt. iki 0,7 mil. lt. 1924 m. Daugiausia protestuotų vekselių turėjo Ūkio Bankas: 1923 m.—0,2 mil. lt.; 1924 m.—0,3 mil.

lt.). Prek. ir Pramonės Bankas: 1923 m. — 0,04 mil. lt.; 1924 m. — 0,3 mil. lt.

Patiektoj apžvalgoj — „Lietuvos bankų ir bankinių įstaigų veikimo išsiplėtimas 1924 m“., deja, trūksta žinių apie Klaipėdos krašto bankus. Naudodamosi savo autonominėmis teisėmis, savistovia komercijos organizacija, Klaipėdos finansų-kredito įstaigos dar nepradėjo teikti periodinių žinių centralinėms valstybės ir banko įstaigoms iš savo darbuotės. Todel ir rašant šią monografiją, turėjome labai maža žinių apie Klaipėdos bankus.

XVII Savitarpio kredito draugijų padėtis 1922—23 m.

Savitarpio kredito draugijų 1922 m. pradžioj buvo šešetas. Dvi jųjų įsteigtos pirklių (Kaune ir Rokiškyj), viena butų samdininkų ir smulk. amatininkų, viena ūkininkų (abi Kaune) ir dvi likusios — mišraus pobūdžio (Kaune ir Panevėžy). Iš buvusių prieš karo savitarpio kredito draugijų, iki 1922 m. pradžios pradėjo iš naujo veikti tik trys paskutinios.

Kauno II-os savitarpio kredito draugijos balansas nuo 1915 m. iki 1920 m. vidurio sudarė 1 mil. rub. Panevėžio savitarpio kredito draugijos balansas 1922 m. vasario 1 d. sudarė $1^1/_2$ mil. rub. ir apie 3 mil. auks. Tuo atveju, indėlių buvo padėta 2,3 mil. auks. diskontuota vekselių — 400 tūkst. auks. Čia reikia pažymėti, kad prieš karą padarylų skolos pasižadėjimų likvidacija 1919—21 m. buvo daroma ta valiuta, kuria buvo padaryti pasižadėjimai. Todel pradėjus savitarpio kredito draugijoms iš naujo veikti, jos baigdavo sąskaitas su buvusiais klijentais *rusų rubliais* („caro“), ir naujos operacijos buvo daromos jau *ost — markėmis* (*auksinais*). Pastorosios operacijos nuolat *plėtėsi;* pirmosios gi mažėjo, ką rodo ir Panevėžio savitarpio kredito draugijos balansas 1921 m. — I — 1 d., susidaręs iš 2 mil. rusų rub. ir 820 mil. auks.

Įvedant savo valiutą, visų bendrai mūsų bankinių įstaigų, iš dalies ir sav. kredito d-jų operacijos auksinais bei vokiečių valiuta mažėjo ir visi stengėsi rinkti dolerius ar kitą pastovią svetimą valiutą.

Tik dvi anksčiau nurodytos savitarpio kredito draugijos: 1) Kauno Prek. Savit. Kredito Dr-ja ir 2) Panevėžio Prek. Savitarpio Kredito Draugija, patiekė savo balansus už 1922 m. litais. Pirmosios dr-jos balansas—286 tūkst. lt., antrosios—891,67 tūkst. lt., t. y. iš viso kartu 1.178 tūkst. lt.

Pasyvai. 1) Jų pajiniai kapitalai sudarė: Kauno sav. kred. d-jos pagrindinis kapitalas — 39 t. lt., Panevėžio — 329,9 tūks. lt., iš viso tai sudarė 369,2 tūkst. lt. 2) Kauno draugijos atsargos kapitalas— 0,006 tūkst. lt. + Panevėžio 103,6 tūkst. lt. = 103,6 tūk. lt. 3) Skolos: Kauno d-jos 179,6 tūkst. lt. 4) Indėliai: a) paprastieji

(Kauno S. K. D.—2,5 tūkst. lt. ir Panevėžio d-jos—56,8 tūkst. lt.), b) einamosios sąskaitos—80,63 tūkst. lt. (Kauno d-joj—42,3 tūkst. lt. Panevėžio d-joj — 38,2 tūkst. lt.), 5) Rediskontas — 25 tūkst. lt. (Panevėžio draugijoj); 6) Korespondentai — 28,98 tūkst. lt. 7) Visi kiti pasyvai — 325,3 tūkst. lt. 8) Pelnas — 2,3 tūkst. lt.

Aktyvai: 1) Nekilnojamasis turtas (namai) Panevėžio savitarpio kredito draugijos — 757.7 tūkst. lt. 2) kilnojamasai turtas — 23,8 tūkst. lt. 3) Diskontas 317,5 tūkst. lt. 4) Paskolos sudaro labai menką sumą — 5,7 tūkst. lt. 5) Vertės popieriai: a) valstybės—1,94 tūkst. lt., b) svetimos valiutos — 0,4 tūkst. lt. 6) Kiti aktyvai — 24,2 tūkst. lt..

Čia kreipia į save dėmesį palyginamai silpnos Panevėžio savitarpio kredito draugijos operacijos diskontu ir paskolomis, prie palyginamai didelės sumos (7/8 dalies viso banko kapitalo) įdėtos į nekilnojamąjį turtą, kas buvo banko reikalų del karo ir evakuacijos suirimo pasekmė. Diskonto veikimas Kauno savitarpio kredito draugijos sudaro palyginamai stambią sumą (apie 9% viso balanso).

1923 m. veikė jau 8 savitarpio kredito draugijos. Be nurodytų šešių, įsikūrė Telšių savitarpio kredito draugija ir Šiaulių pirklių savitarpio kredito draugija (pastaroji žydų tarpe). Balansai už 1923 m. buvo patiekti iki 1924 m. balandžio 1 d. tik trijų draugijų. Panevėžio savitarpio kredito draugijos balansas sudarė — 1.020,8 tūkst. lt.; ta draugija ir toliau parodė mažą veiklumą. Kauno pirklių savitarpio kredito draugija sudarė jau 984 tūkst. lt. Jos diskontas padidėjo iš 247,6 tūkst. lt. (1922 m.) iki 611,7 tūkst. lt. Paskolų buvo duota 41 tūkst. lt. Indėliai Kauno draugijoj sudarė 500 tūkst. lt.; iš jų 416 tūkst. lt. einamosios sąskaitos. Rediskontas — 76 tūks. lt (1922 m. — 25 tūkst. lt.). Buvo pasiskolinta 40.451 litų. Visi kiti pasyvai — 248,5 tūkst. lt. Metinis pelnas — 30,5 tūkst. lt. arba apie 40% pasyvinio kapitalo.

Iš patiektų nepilnų davinių mes matome, kad savitarpio kredito draugijų veikimas 1922 m. buvo nežymus. Jos spekuliacija nesivertė, kadangi buvo tuo atžvilgiu suvaržytos savo visuomeninės organizacijos forma. Todel ir jų pelnas buvo mažas. Iš kitos pusės, valiutos santykių susipynimas ir nepastovumas kliudė joms plėsti operacijas. Ir tik įvedus savo valiutą, jai nusistovėjus, atsirado kredito draugijoms patogios sąlygos veikti.

1923 m. kai kurios sav. kredito draugijos, ypač gavusios pašalpą iš Lietuvos Banko, pradėjo energiškiau dirbti. Ypač parodė gyvumo pirklių ir kt. veiklesniųjų grupių savitarpio kredito dr-jos, kurios savo siaurame tarpe veikė su mažesne baime, duodavo trumpalaikes paskolas, darė vekselių ataskaitas ir kt. savo operacijas. Tuo būdu jomis daugiau pasitikėdavo, daugiau

įdėdavo indėlių, depozitų. Todel ir savitarpio kredito draugijų skaičius 1923 m. žymiai padidėjo.

1924 m. balandžio 1 d. kredito inspekcijoj buvo užregistruota 13 savitarpio kredito draugijų.

Bet vis delto tenka pažymėti, kad 1923 m. savitarpio kredito draugijos vaidina menką rolę finansų — kredito cirkuliacijoj, ypač lyginant su padidėjusiu akc. bankų veikimu, arba net lyginant su prieškarine savitarpio kredito draugijų padėtim buv. lietuvių gub.

Kaip buvo jau pažymėta, 3 buv. lietuvių gubernijose prieš karą (1913 m.) buvo 30 savitarpio kredito draugijų. Bendras jų metinis balansas sudarė apie 12 mil. rub. (per 10 metų šešis kart padidėjo). Pajinis kapitalas išaugo iš 0,4 mil. rub. iki 1,3 mil. rub.; indėliai — iš 1,3 iki 7,1 mil. rub.; diskonto operacijos iš 1,1 mil. rub. iki 5,8 mil. rub.; paskolos (on call) iš 0,5 iki 3,1 mil. rub. Lyginant su šiais davinias, išvardintos mūsų savitarpio kredito draugijų operacijos 1923 m. rodosi labai menkos.

Norėdami čia pat užbaigti mūsų savitarpio kredito draugijų veikimo apžvalgą 1924 m., mes paduosime sekančius davinius iš „Palyg. kredito įstaigų 1923 m. ir 1924 m. gruodžio mėn. 31 dien. balansų" („Statist. Biulet". 5 (19) Nr. iš 1925—V mėn.).

Bendras ten nurodytų 9 sav. kredito draugijų balansas 1924—XII 31 d. sudaro 4.581,5 tūkst. lt; tuo būdu, vidutiniškai vienai kredito draugijai tenka apie 510 tūkst. lt. Prieš karą bendras 30-ties draugijų balansas 3 buv. liet. gub. sudarė 12 mil. rub., arba 60 mil. lt.; vidutiniškai vienai draugijai tenka 2 mil. lt. Tuo būdu, kiekvienos savitarpio kredito draugijos prieš karą vidutinis balansas buvo 4 sykius didesnis už dabartinį. Pajiniai kapitalai 9 sav. kredito d-jų 1924 m. sudarė 482,8 tūkst. lt. Vidutiniškai vienai draugijai tenka apie 53 tūkst. lt. Pajinis kapitalas 1913 m. buvo lygus 1,3 mil. rub., arba 6,5 mil. lt. Vidutiniškai vienai draugijai — apie 220 tūkst. lt. Čia mes gauname beveik tą pačią proporciją — prieš karą 4 sykius daugiau. Indėliai ir depozitai 1924 m. sudarė 2,62 mil. lt., arba vidutiniškai vienai draugijai tenka apie 250 tūkst. lt. 1913 m. jie sudarė —7,1 mil. rub., arba 35,5 mil. lt. Tat vienai draugijai vidutiniškai tenka 1,2 mil. lt., arba beveik penkis sykius daugiau.

Vekselių ataskaita 1924 m. sudarė — 1,6 mil. lt., arba vienai draugijai vidutiniškai — 171 tūkst. lt. 1913 m. vekselių ataskaita sudarė 5,8 mil. rub, arba 29 mil. lt.; vienai draugijai tenka apie 1 mil. lt. Tatai jau daugiau, negu 5 sykius. Paskolos 1924 m. sudarė apie 1,2 mil. lt., arba 130 tūkst. lt. vienai sav. kredito draugijai. 1913 m. „on call" paskolos sudarė 3,1 mil. rub. arba 15,5 mil. lt. Vienai draugijai tenka 500 tūkst. lt. Tai 4 sykius daugiau. Tuo būdu, savitarpio kredito draugijų operacijos 1924 m. buvo 4—5 sykius mažesnės. Prieš karą, per

10 metų sav. kredito draugijų operacijos šešis kartus padidėjo. Dabar finansų — kredito santykiai plečiasi greičiau, galime nurodyti, kad per 3—4 metus mūsų savitarpio kredito draugijų operacijos susilygins su prieškarinėmis.

XVIII. Ipotekos kredito ruošimas; Lietuvos Žemės Banko atidarymas.

Gyvavusių prieš karą Lietuvoj žemės ir miestų ipotekos bankų veikimas apmirė; viena šio apmirimo priežastis — tai ipotekos bankų turto ir knygų evakuacija Rusijon. Tas turtas buvo grąžintas okupavus lenkams Vilnių. 1919 ir 1920 m. kai kurie Vilniaus Žemės Banko skolininkai įnešė savo perterminuotas skolas rusų valiuta šio banko agentams (pav., Panevėžio savitarpio kredito draugijai). Šio banko užstato lakštams buvo nemažai paklausų 1920 m, o taip pat 1921 ir 1922 m., palyginamai aukštu kursu, išreikštu iš pradžių ost-markėmis, vėliau doleriais.

Naujas įpotekos kreditas Lietuvos Respublikoj buvo pradėtas ruošti, kai tik buvo užbaigtas žemės reformos paruošimas. Iš vienos pusės, Lietuvos vyriausybė vedė paruošiamus darbus žemės kadastrui atlikti. Iš kitos pusės, 1922 m buvo kilęs sumanymas steigti priv. akc. žemės banką su 7 mil. mk, pagrindinio kapitalo, ir su teise leisti savo obligacijas.

Panašūs projektai kildavo ir anksčiau, ką rodo žemiau dedama žinutė, paimta iš p. J. P-tis'o straipsnio „Žemes Bankas". Tas straipsnis tilpo „Liet. Žinių" 77 N. iš 24-IV-2 d.

„Atsimenu, dar 1919 m. buvo pagamintas Žemės Ūkio Banko įstatymas, kursai net buvo Ministerių kabineto priimtas ir buvo pavedama kun. Jonui Žiliui rinkti akcininkai tarp Amerikos lietuvių. Reikia žinoti, jog gerb. J. Žilius savo inciatyva dar kokius dvejus metus anksčiau buvo pradėjęs rinkti pinigų tam Žemės Bankui. Pinigai buvo surinkti ir pakeitus dolerius į auksinus, prisiųsti Lietuvon. Kiek žinau, tasai Ūkio Bankas, neturėjęs tuomet, 1920 m., pinigų sudėti pamatiniam kapitalui, buvo gavęs apie tris milijonus, o Prekybos ir Pramonės Bankas iki vieno milijono auksinų. Šiais pinigais tie bankai, kaip sakoma, susikurė, kiek pralobo, grąžindami paskui kun. Žiliui nusmukusiu kursu vokiečių markes. Nukentėjo Amerikos lietuviai, kurie vis tikėjosi sukurti Žemės Banką, kurio net statutą regėjo, o šiandien tasai statutas užmirštas, kaip lygiai užmirsta ir kun. Jono Žilio darbas, už kurį Amerikos lietuviai šiandien jį tegali tik pravardžiuoti; o jis taip tikėjosi padėsiąs Lietuvos ūkininkams. Taigi aš bijau, kad šio Žemės Banko sumanytojai nesusilauktų paskui visos eilės priekaištų iš tų žmonių, kurie apsivylę ir negavę kre

dito laimins jo sumanytojus ir Seimą, kaip šiandien laimina kun. Žilių". [2])

Galutinai Žemės Banką ruošti buvo pradėta 1923 m. gale, kada vyriausybė rado lėšų išteklių, sumanyto Žemės Banko pagrindiniam kapitalui sudaryti, ir kai paaiškėjo iš Lietuvos Banko pavyzdžio čia panašios akc. draugijos formos tinkamybė, dalyvaujant valstybės valdžiai.

Žemės Banko organizatoriams visų pirma teko išspręsti, kurio tipo banką pirmoje eilėje reikia steigti: ipotekos banką, ar trumpalaikio žemės kredito banką. Pirmenybės klausimas buvo išrištas antrojo tipo banko naudai, nes sustiprinti mūsų žemės ūkio apyvartos kapitalą buvo skubiausias reikalas, greičiausia duodantis teigiamų rezultatų. Ipotekos banko steigimas ilgalaikėms paskoloms — tolimesnė užduotis.

Todel 1924 m. pavasarį skubotai buvo pravestas Seime Žemės Banko įstatymo projektas, kuris ir buvo 1924 m. balandžio 15 d. priimtas. Šis įstatymas yra paskelbtas „Vyr. Žinių" 159 Nr. iš 1924 m. geg. m. 17 d.

Žemės Bankas Lietuvos Vyriausybės įsteigtas, kaipo akcinė bendrovė. Pirmas pagrindinis kapitalas susideda iš 5 milijonų litų, sudaromų iš penkių tūkstančių vardinių akcijų, po tūkstantį litų kiekviena. Įstatymas leidžia jį padidinti net iki 50 mil. litų (2 §) [1]). Banko akcininkais gali būti Lietuvos Valstybė, savivaldybės, bendrovės, kredito įstaigos ir atskiri asmenys (5 §). Bankas paliekamas betarpėj globoj Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų Ministerio, kursai tvirtina valdybos ir net visuotinojo akcininkų susirinkimo nutarimus (20 ir 37 §§), leidžia bankui įsigyti nekilnojamojo turto (10 §), tvirtina banko likvidavimo tvarką (48§).

Banko operacijos yra šitokios: 1) duoti paskolų ir leisti kreditą speciale einamąją, sąskaita ir solo vekseliais ūkininkams, ūkio koperatyvams, smulkaus žemės ūkio kredito koperatyvams, žemės ūkio draugijoms ir jų sąjungoms, laiduojant žeme, trobesiais, inventoriu, negreit gendančiais žemės ūkio gaminiais ir prekėmis, žemės ūkio gaminių varantais transporto dokumentais, Valst. garantuotais % popieriais, auksu, sidabru ir platina: 2) finansuoti žemės ūkio kredito koperatyvus, žemės ūkio kultūros draugijas, šių organizacijų sąjungas ir jų įstaigas bei įmones; 3) diskontuoti I-me punke nurodytų asmenų ir įstaigų vekselius ir kitus terminininius pasižadėjimus, išduotus sėklų, trąšų, gyvulių ir ūkio padargų pirkimo reikalams, o taip pat pieninių, linų valomųjų įmonių, viešųjų javų sandėlių arba elevatorių, šaldytuvų ir kitų žem. ūkio įmonių steigimo ir eksploatavimo reikalams.

---

1) Einant Banko įstatymo 2 §, pagrindinis Banko kapitalas 50 mil. lt. turi būti sudėtas vėliausiai per 10 metų, specialinėmis biudžeto kelių tam tikslui skiriamomis sumomis.

2) Pastaba žiūr. „Pastebėtos klaidos".

Be šitų vyriausiųjų ir charakteringiausiųjų šiam bankui operacijų, jam leidžiama priiminėti indėlius, daryti perlaidų, inkasavimo operacijas ir visas kitas komercinių bankų operacijas komiso pagrindais.

Valdytoją skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas, Ministerių Kabinetui pristačius, o Valdytojo pavaduotoją skiria taip pat Valstybės Prezidentas iš Banko direktorių tarpo (16 §). Tasai valdytojas skiria ir atleidžia banko tarnautojus, turi teisės sustabdyti banko valdybos nutarimų vykdymą (19 ir 20 §§). Pati banko taryba neturi kokių nors ypatingų teisių, negu tik tvirtinti valdybos paruoštas banko operacijoms taisykles.

Žemės Banko įstatymas numato tiktai to banko vyriausius dėsnius. Banko statutas, patvirtintas Ministerių Kabineto, nustato smulkiau banko įstatymų dėsnius. Šis statutas yra paskelbtas „Vyr. Žinių" 167 Nr. iš 1924 m. VIII mėn. 8 d.

Pirminis banko kapitalas --- 5.000.000 lt. buvo laiduotas valstybės lėšomis, ir 1924 m. vasarą buvo sudarytas organizacinis komitetas ir žinomų finansų ir žemės ūkio srities veikėjų.

1924 m. birželio 24 d. įvyko steigiamasis Žemės Banko susirinkimas. Susirinkime iš pasirašiusiųjų 5070 akcijas, dalyvavo 5047 akcijų savininkai. Didžiausią akcijų skaičių pirko Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų Ministerija 5.000.000 litų sumoj. Toliau seka Ūkininkų Sąjungos Centralinis Bankas su skyriais, paėmęs keliolika akcijų.

Banko valdytoju paskirtas Dr. Karvelis. Banko direktoriais išrinkti p. Giedraitis ir p. Dulskis. Jiems pavaduoti išrinkti du kandidatu: p. D. Blynas ir p. Aleksa. Į Tarybą išrinkti: p. Endziulaitis, p. Kriaučiūnas, p. Šaulys, p Mikšys ir p. Račkauskas; ir du kandidatu: p. Tubelis ir p. Žylius.

Į Revizijos Komisiją išrinkti: p. D. Trimakas, p. Merkis ir p. Oleka; kandidatais p. Vanagas --- Simonaitis ir p. Fledžinskas.

Liepos 21 d. Žemės Bankas pradėjo veikti. Kad sustiprinti jo veikimą, Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų Ministerija jam pavedė visus savo fondus, turinčius ryšio su banko uždaviniais. Iš pradžių paskolos buvo duodamos už 8½% per metus, įskaitant čia ir visas kitas išlaidas. Vekseliai diskontuojami buvo kiek didesniu % -iu, būtent 12%.

Iki rugsėjo 10 dien. bankas buvo davęs paskolų į 1.500.000 lt. Paskolos buvo duodamos tarpininkaujant smulkaus kredito įstaigoms, su garantija.

Vienas pirmųjų banko balansų 1924-IX-30 d. sudarė 50.192.901 lt., kame į nominalinio pagrindinio kapitalo sąskaitą neįskaityta 44.934.000 lt., t. y. faktinas pagrindinis kapitalas sudarė tik 5.066.000 lt., t. y. tą pačią sumą, buvusią banko veikimo pradžioj. Žemės Banko balansas 1924 --- X --- 31 d. sudarė 50.271.237,52 lt. Svarbesnės pozicijos atrodo šiaip: diskontuotų

vekselių sąskaita siekia 1.541.929,85 lt.; paskolos laiduotos nekilnojamu, kilnojamu turtu ir brangenybėmis siekia 544.350 litų; korespondentai — 1.936,851,26 lt.; specialės einamosios sąskaitos, laiduotos nekilnojamu turtu ir vekseliais — 835.132,70 lt.

1924 m. gale kiek padidėjus *faktinam* pagrindiniam kapitalui, Bankas nutarė nuo naujų, 1925, metų sumažinti nuošimčius už paskolas nuo 8—10% iki 6—8%. Be to, galima čia pažymėti, kad nuošimčių normą nuo 1925 m. pradžios sumažino taip pat ir Valstybės skolinamai-taupomosios kasos. Jos sumažino nuošimtį už paskolas nuo 10 iki 6%.

Žemės Banko balansas 1924-XII-31 d. sudarė 50.366.600 lt., prie ko neišparduotų akcijų pažymėta 41.928.000 lt. Tuo būdu faktinas banko pagrindinis kapitalas jau sudaro 8.072 tūkst. lt. [1]) Vekselių diskontas — 2,54 mil. lt.; paskolos, laiduotos vekseliais, vertės popieriais ir kt., sudarė — 538,9 tūkst. lt.; paskolos laiduotos nekilnojamu turtu — 1.156 tūkst. lt.; korespondentų „nostro" sąskaitos — 1.156,3 tūkst. lt.

Trūkstant sėklų ir joms pagerinti, Žemės Bankas 1925 m. pavasarį buvo asignavęs 2 mil. lt. užpirkti per žemės ūkio koperacines draugijas sėklų, kurios buvo duodamos ūkininkams palengvintomis sąlygomis. Bankas taip pat buvo asignavęs apie 1 mil. lt. mineralinėms trąšoms pirkti.

Žemės Bankas žymiai finansavo išsimėčiusius po visą Lietuvą kredito koperatyvus. 1925 m. pavasarį jis sušelpė 300 vietinių kredito įstaigų.

Žemės Bankas, kad arčiau susivienyti su Klaipėdos krašto ūkininkais, nutarė įsteigt Klaipėdoj savo skyrių.

XIX. Kredito koperatyvų išsiplėtojimas lietuvių ir žydų tarpe.

A. Pirmykštė fazė.

Po karo smulkaus kredito ir kredito koperatyvai iš pradžių buvo atstatomi labai iš lengvo.

1919 m. kredito koperatyvų buvo 11. 1920 m. sausio mėn. įsikūrė du žydų liaudies banku (Kaune ir Radvilišky). 1920 m. vasario mėn. įsisteigė dar 4, būtent: Naumiesty, Vendžiogaloj, Krakenavoj ir Kėdainiuose.

Iš viso 1920 m. įsikūrė 65 nauji kredito koperatyvai, ir tuo būdu 1921 m. pradžioj iš viso jų buvo—79, iš kurių 75 koperatyvai žydų. Lietuvių kredito koperatyvų tuomet buvo 4. Tai aiškinama didesniu žydų miestų ir miestelių gyventojų susiorga-

[1]) 1925-VI-1 d. pagrindinis kapitalas praneša 10 mil. lt. Depozitų ir indėlių buvo su viršum 3 mil. lt. Diskontuotų vekselių ir paskolų — su viršum 9,9 mil. lt.

nižavimu, plaukimu iš svetur žydų kapitalo ir silpnesniu kredito pasitikėjimo atstatymu po karo sodžiaus gyventojų tarpe. 1921 m. susiorganizavo dar 17 kredito koperatyvų ir taip 1922 m. pradžioj iš viso buvo 96 koperatyvai; tame skaičiuje 83 žydų liaudies bankai. Likusieji—13, tai lietuvių kredito koperatyvai, kurių dauguma buvo įsteigta žemės ūkio reikalams ir vienas savitarpei Šiaulių srities liaudies mokytojų pagalbai. [1])

Iki 1922 m. kovo mėn. 23 d. buvo užregistruota skolinamai—taupomųjų bendrovių ir žydų liaudies bankų—105. Visi šie koperatyvai įsisteigė po karo, prisitaikinant prie naujai susidarusių materialinių sąlygų.

Jiems pagrindų yra koperacijos bendrovių ir sąjungų įstatymas, 1919-I-30 d. („L. V. Ž." 4 Nr. priedas. 1919-III-5 d.) ir įvesti 1920 m. su kai kuriomis pataisomis normaliniai rusų smulkaus kredito įstatai.

Bendrai mūsų smulkaus kredito koperatyvams liko seni rusų įstatymai apie smulkaus kredito įstaigas (Kredito Įst. XI t. II d. 10 persk. 86-114[26] str.), kiek juos nepatenkina mūsų bendras koperacijos bendrovių ir sąjungų įstatymais 1919-I-30 d.

Pajo dydis kredito koperatyvuose 1922 m. svyruoja tarp 100 — 600 auks. Žydų liaudies bankuose pajai iš pradžių buvo 50 — 100 auks., vėliau 1922 m. iki 250 auks. Įvedus litus, žydų liaudies bankuose narių pajo įnašas sudaro 10 % duoto jam kredito, minimum 5 litai, likusieji įnešami atskirais terminais. Vienlaik kiekvienas bankas rūpinasi padidinti savo pajinį kapitalą, nes nuo jo priklauso indėlių dydis.

Pelno (dividendo) pajus vidutiniai duoda 8 %. Narių atsakomybė už koperatyvo reikalus 2 kart didesnė, negu jam atidarytas kreditas. Ta atsakomybė tęsiasi dar 2 metų, išstojus nariui iš koperatyvo. Garantuotas kreditas 1922 m. svyravo nuo 500 iki 20.000 auks. Kreditas negarantuotas ar nelaiduotas užstatu ar įkaitu — 200 iki 20.000 auks. (Žydų liaudies bankuose iki 10.000 auks.).

Priešingai rusų įstatymui apie smulkųjį kreditą (Kredito Įstatymai XI t. II d. X skyr. 86-114[26] str.), kuris draudžia smulkaus kredito įstaigoms įsigyti nekilnojamąjį turtą (88 §), Lietuvos koper. bendr. ir sąjungų įstatymas leidžia įsigyti nekilnojamąjį turtą (6 §).

Visai kitaip koperatyvai buvo apdedami mokesniais rusų įstatymais, smulkaus kredito įstaigos laisvos nuo mokesnių, jeigu pagrindinis kapitalas buvo mažesnis negu 10 tūkst. rublių

[1]) Sulig statist. žinių 1920 m. pabaigoj veikė:

		1921 m. įsisteigė	1922 m. pradžioje buvo
liet. kred. koperatyvų	4	9	13
žydų „ „	75	8	83
Iš viso	79	17	96

(Valstybės pramonės mokesnių nuostatai V t. 371 str. 10,10[1] p.). Pas mus koperatyvai panašiu palengvinimu nesinaudoja.

Tarp kita ko, apie pirmykštę fazę išsiplėtimo Lietuvoj žydų kredito koperatyvų judėjimo, galima nurodyti sekančia.

Žydų liaudies bankų augimas matomas iš šios lentelės:

1920-X-1 d.	21-X-1 d	22-X-1 d.	1924 m. pradžioj
Jų buvo 44.	71	96	79

Žydų liaudies bankai turėjo skolinamai — taupomųjų rezervuarų pobūdį, jie atsakomingi prieš savo tautą, o ne tik prieš vietos suinterisuotas sferas. Tuo jie ir skyrėsi nuo paprastųjų skolinamai — taupomųjų kasų. Jų tikslas buvo padėti koperaciniais pamatais mažai pasiturintiems amatininkams, ūkininkams, pirkliams. Kitaip tariant, tie koperatyvai tai tautinė savišalpa finansų srity. Netiesioginiai tatai stiprino ir visą Lietuvą ir jos finansinę santvarką. Kad tai suprastume geriau, priminsim dar kartą, kad tuomet veikiančiu rusų įstatymu (str. 86, kredito įst. XI t. II d. 10 per.) smulkaus kredito įstaigų tikslas buvo: ūkio apyvarta, ūkių gerinimas, inventoriaus įgijimas, palengvinimas tam reikalui pinigų įplaukos, tarpininkaujant bankams. 92 straipsny nurodyta: 1) išdavinėti paskolas, apyvartos lėšoms, inventoriui įsigyti ir ūkiui pagerinti; 2) ūkio produktų ir daiktų pirkimui ir pardavimui tarpininkauti; 3) priiminėti indėlius ir daryti skolas. Skolų operacijos varyli tik su bendrovių dalyviais. Tarpininkavimo operacijos varomos bendrovių narių reikalams (93 str.). Paskolos išduodamos apyvartų lėšoms iki 1 metų, inventoriui įsigyti — ne ilgiau 3 m., ūkiui pagerinti neilgiau 5 metų (95 str.).

Rusų įstatymai smulkaus kredito įstaigoms duoda svarbių pirmenybių: 1) neišmokėtos laiku paskolos išieškomos per valsčiaus valdybą ar policiją (97 str.). Tai geriau, negu pasižadėjimas vekseliu. 2) Pamatinis kapitalas susidaro iš narių pajų įnašų, prie kurių gali būti priskirtos paaukotos ir paskolintos sumos. Indėlininkų interesams apsaugoti, nurodyta, kad indėliai ir skolos negali būti 10 kartų didesnės už pagrindinį kapitalą.

Nekilnojamojo turto leidžiama turėti tik tiek, kiek tai būtina smulkaus kredito įstaigos veikimui (88 str.)

Lietuvos įstatymu iš 1919 m. sausio 19 d., paskelbtu „L. V. Ž.“ 4 Nr. ir 19-III-5 d apie koperatyvus, kredito koperatyvų veikiman dar įterpta „savo narių dvasios gerovė“. Viršminėtam koperatyvų inspekcijos pagamintame statute „Smulkaus kredito bankai“, 2-ju paragrafu nurodyta, kad „bendrovė turi tikslu pagelbėti medžiaginei ir dvasinei narių gerovei, parūpindama jiems piniginių

lėšų ūkiui pagerinti ir kitiems ūkio reikalams, tarpininkauti savo narių reikalams, o taip pat steigdama savo narių reikalams įvairių ūkio ir kultūros bei švietimo įstaigų".

Kredito koperatyvams leidžiama įsigyti nekilnojamąjį turtą be aprėžimo (3 §). Paskolos duodamos tik savo nariams; jeigu jos sunaudotos kitiems reikalams, tai galima pareikalauti sugrąžinti iki terminui (48 §). Be savo uždavinių (59 §), leidžiama: 1) imtis parduoti kitų žmonių daiktus ir prekes, kurie gali būti naudingi bendrovės nariams; 2) priimti inkaso vekselius ir transporto dokumentus; 3) pirkti ir parduoti procentinius popierius pavedus nariams ir jų lėšoms; 4) mokėti kitiems pavedus nariams ir priimti pinigų perlaidas (59 §); steigti specialius skyrius dvasios reikalams (62 §).

Tokios tai bendrais bruožais buvo tuometinių lietuvių ir žydų smulk. kredito įstaigų teisės ir veikimo plotas, sulig viršminėto įstatymo bei statuto.

1922 m. pradžioj kredito inspekcijoj buvo apyskaitos už 1920 m. 36 kredito koperatyvų iš bendro tuometinio jų skaičiaus —79 (1921 m. pradžia). Už 1921 m. tuomet buvo tik dvi apyskaitli (1922 m. pradžioje buvo 95 koperatyvai).

Bendra šių 36 kredito koperatyvų patiektų apyskaitų suma už 1920 m. šiaip išrodė:

Pasyvas:	Pajinis kapitalas	786	t. auks.
	Atsargos kapitalai	45	„ „
	Indėliai	10.877	„ „
	Kiti pasyvai	8.075	„ „
	Pelnas	532	„ „
	Iš viso	22.365	t. auks.
Aktyvas:	Kasoj pinigų	1.929	t. auk
Išduota	paskolų	5.628	„ „
	Likusieji aktyvai	12.759	„ „
	Iš viso	20.316	t. auks.

12 žydų liaudies bankų, apie kuriuos mes turime žinių, 1920 m. turėjo 1560 narių. Tuo būdu, vidutiniškai vienam liaudies bankui tenka 130 narių. Metinė Kauno žydų liaudies banko apyvarta tuomet buvo lygi 360 mil. auks.; Panevėžio liaudies banko — 23½ mil. auks; Radviliškio — 1 mil. auks.

Kaip matome iš paduotų davinių, kredito koperatyvai, ypač žydų tarpe, pradėjo plėstis jau 1920 m., ir tie koperatyvai sudarė bazę jau tuomet atsistatančiam ūkiškam gyvenimui, kame dalyvavo ir smulkūs darbuotojai:

Įsisteigę žydų liaudies bankai daug padėjo prekybinės apyvartos gyvumui. Pietų Lietuvoj buvo atjaučiama ostų stoka; kredito visai nebuvo. Šiaurinėi Lietuvoj vyravo dar caro valiuta

ir buvo paieškomi ostai. Tuo būdu, Nepriklausomos Lietuvos teritorijoj, dar nepakankamai ekonominiu atžvilgiu susijungusioj, buvo jaučiamas reikalas suorganizuoti pinigų apyvartą, įskiepyti pirmykštį kreditą atskirose Lietuvos srityse ir t. t. Tuo pat laiku buvo atstatomi mainų santykiai su kaimynais: Vokietyja, Rusija, Latvija, o taip pat su Amerika, Afrika ir kt. kraštais, kur yra Lietuvos emigrantų. Vien tik per pirmus 1920 m. žydų liaudies bankai buvo išmokėję pinigų perlaidų į 40 mil. auksinų. Tam pas juos pritrūko pinigų ir reikėjo gauti iš užsienio avansų. Kai kuriuose bankuose pastarosios operacijos tuomet sudarė 86% visų pasyvo operacijų. 1921 m. šios operacijos nukrito iki 8% pasyvo operacijų. Bet kartu su tuo 1921 m. pradėjo plačiai plėstis perlaidos Lietuvos viduje — visuose jos kampeliuose, kur buvę žydų liaudies bankai. Šios perlaidos ėjo per Cent. Žydų banką, ir tik kai kurie bankai turėjo tarp savęs tiesioginius ryšius. 1921—1922 m. perlaidos sudarė 26—37% visų pasyvo operacijų. Šiomis pinigų persiuntimo operacijomis teko užsiimti bent pirmais laikais liaudies bankams, buvusiems pavyzdžiais pradėjusiems vėliau steigtis lietuvių kredito koperatyvams.

Tarp kita ko sparčiam žydų liaudies bankų išsiplėtimui daug padėjo ir tai, kad Žydų Tautos Taryba duodavo paskolos (indėlių) pavidale iš asignuotų tam tikslui fondų — 750.000 auks., tolygią sumą naujai įsisteigusio liaudies banko pirmykščiam pagrindiniam kapitalui. Ši finansinė pagalba buvo pažymima atskirai liaudies bankų balansuose. Be to, Žydų Tautos Taryba iš pradžių siųsdavo provincijon instruktorius, kurie platino šių bankų normalinius įstatus, naujai steigiamiems parūpindavo blanko pavyzdžius, buhalterijos knygas ir t. t. Panašų organizacinį darbą vėliau perėmė žydų liaudies bankų sąjunga ir iš dalies Cent. Liet. Žydų koper. remti bankas.

Ši finansinė pagalba iš svetur paveikė tarp kita ko į tai, kad žydų liaudies bankai užėmė vidurį tarp Šulcės — Deličio liaudies bankų (paremtų pajo įnašais) ir Raiffeizeno kredito bendrovių (nepripažįstančių pajo, ten pajus turi mažos reikšmės). Žydų liaudies bankai pajus pripažįsta, bet nedidelius; jie gali būti įnešami dalimis. Pagrindinis kapitalas sudaromas iš pašalinės pašalpos ir iš atskaitomo pelno dalies. Pajai žydų liaudies bankuose negrąžinami ir neperleidžiami kitiems. Kelių pajų savininkai naudojasi tik vienu balsu.

Ypatingo dėmesio užsitarnavo pirminis veikimas: 1) Lietuvos Koperatyvų Banko ir 2) Centr. Liet. Žydų koper. remti banko.

1) Lietuvos Koperatyvų Bankas.

1919 m.-XII-18 d. Koperatyvų Sąjungų Biūras pavedė savo prezidijumui pagaminti banko įstatų projektą.

Biūro paruoštas įstatų sumanymas buvo patiektas įvykusiam 1920 m-III-21-23 d. pirmam Lietuvos Koperatyvų suvažiavimui. Vienu svarbiausių šio suvažiavimo nutarimų reikia laikyti nutarimas įkurti Liet. Koperacijos B-vių Sąjungą, o taip pat Liet. Koperatyvų Banką.

1920 m. rugpiūčio 16 d. Koperatyvų Sąjungų Biūras sukvietė steigiamąjį banko susirinkimą.

Iš čia matome, kad Liet. Koperatyvų Bankas buvo įsteigtas 1920 m. rugpiūčio mėn. Lietuvos vartotojų bendrovių pastangomis ir joms medžiagiškai prisidedant.

1920 ir 1921 m daugeliui Liet. koperatyvų trūko apyvartos lėšų ir todel Liet. Koperptyvų Banko veikimas iš pradžios buvo varžomas apyvartos lėšų stokos.

1921-XII-31 d. Banko narių (koper. b-vės) skaičius siekė tik 20; dalių skaičius tik 73. Kapitalo suma — litais skaitant tik 7.989 lt. 1921 metų apyvarta — 29 mil. auks. arba litais 1.609.779. 1921-XII-31 d. balansas — 124.166 lt. Metinė apyvarta įvairių indėlių — 72.650 lt. Metinė apyvarta išduotų paskolų — 45.537 lt. Tarnautojų buvo 2.

Del silpno pradinio savo veikimo, šis bankas 1922 m. pradžioj reorganizavosi ir priėmė iš dalies akc. banko formą, kad tuo būdu pritraukti svetimą kapitalą, priklausomą betgi sujungtų koperatyvų kontrolei; koperatyvams buvo palikta vadovauti banko veikimui.

1922 m. kovo mėn. visuotiniame Lietuvos koperatyvų Banko susirinkime banko pavadinimas buvo pakeistas į „Lietuvos Koperacijos Banką". Pakeisti banko įstatai, Seimo buvo priimti 1922—IX—27 d. ir paskelbti „Vyr. Žin." 113 N iš 22—XI—6 d. Pagrindinis banko kapitalas sudaromas iš 3000 vardinių akcijų po 100 lt. kiekviena, kas sudaro iš viso 300.000 lt. tarp kita ko akcijas gali įsigyti ir atskiri asmenys (6 §). Tikrumoje gi privatūs akcininkai buvo suvaržyti, ir nauji įstatai įvesti nepilnai. 1922 m. banko sąstatan įeidavo 25, vėliau 50 koperatinių organizacijų. 1921 m. banko apyvarta sudarė 29 mil. auks.

2) Centralinis Liet. žydų koper. remti bankas įsisteigė 1921 m. pabaigoj. Banko įstatai patvirtinti 1922—III—15 d. ir paskelbti „L. V. Ž" 25 Nr. iš 1922—III—26 d. Pagrindinis kapitalas sudaromas iš 3000+10 privilegiruotų akcijų, po 100 auks. kiekviena. Bendrai tai sudaro 3.010.000 auks. Jo tikslas — finansuoti žydų koperaciją ir smulkaus kredito įstaigas, būtent gamintojams tiekti mašinas, žaliavą, kreditą ir t. t. Leidžiama vesti operacijas, išskyrus koperatyvus, ir su pašaliniais asmenimis, bet su sąlyga, kad koperatyvai iš to neturėtų žalos (13 §).

Šis bankas, kaip buvo jau pažymėta, įsteigtas akcijų pamatais. Tatai rodo, kiek svarbos turi akcinis pradmuo po karo,

atstatant ekonominį ir finansinį susiorganizavimą. Kalbamasis bankas yra finansiniu centru žydų koperacijai remti, kas reikalauja prie naujų pokarinių sąlygų daug pastangų bei lėšų. Kartu su tuo jis pasidarė iš dalies lyg reviziniu ir instruktavimo žydų liaudies bankų sąjungos organu [1]).

Pusė pirmykščio pagrindinio kapitalo (3.010 tūkst. auks.), iš karto buvo padengta pajininkų Po dviejų šio banko gyvavimo mėnesių, 1921 m. gale. buvo $5^1/_2$ mil. auks. beterminiinių indėlių, $1^1/_2$ mil. vekselių ataskaitos. Paskolų buvo išduota apie 2 mil. auks. Banko apyvarta —$86^1/_4$ mil. auks.

B) Kredito koperatyvų plėtojimasis 1922 m.

1922 m. gegužės 16 — 18 dien. įvyko Kaune visų Lietuvos respublikos koperacinių organizacijų kongresas. Kredito organizavimo reikalu kongresas buvo priėmęs sekančią rezoliuciją.

„Kongresas randa, kad dabartiniai Lietuvos ekonominei padėčiai, ypač finansų srity, kredito koperacija gali ir turi vaidinti svarbų vaidmenį laisvųjų šalies piniginių lėšų sutraukime ir visuomenės bankų sistemos sudarytne, - todel kredito koperacijai turi būti *įstatymo keliu* duota galimybės *laisvai plėtotis ir pritaikinti savo operacijas* prie plačiųjų miesto ir sodžiaus gyventojų sluoksnių kredito reikalų. *Kredito koperacijos įstatai privalo būti praplėsti* ir peržiūrėti atskiroje *komisijoje koperacijos atstovams* dalyvaujant. *Indėlių priėmimo apribojimas* sulig pajų ir pagrindinio kapitalo privalo *būti panaikintas*, kadangi atsakomybė yra sulig *kredito didumo*. Kongreso Vykdomasis organas turi atkreipti ypatingo dėmesio į sodžiaus kredito koperatyvų tinklo praplėtimą, kurie turėtų vien svarbiausiu savo uždaviniu reikalingo apyvartos kapitalo sudarymą kitoms Lietuvos koperacijos šakoms."

Koperacijos kongresui pripažinus koperacinio kredito reikšmę bei užduotis, jis pradėjo greičiau ir sėkmingiau plėstis ir lietuvių tarpe. Kongreso išreikšti pageidavimai apie indėlius, taip pat pamažu buvo įgyvendomi praktikoje. Tąja prasme taip pat buvo pakeisti normaliniai kredito koperatyvų įstatai.

Kongreso rezoliucijoj apie mokesnius, priimtoj vartotojų bendrovėms, bet liečiančioj taip pat ir kredito koperatyvus, buvo nurodyta, kad koperatyvams turi būti nustatyta atskira palengvinta mokesnių sistema; čia būtina turėti galvoje, ar koperatyvas turi reikalų su pašaliniais asmenimis? Koperatyvai su pajiniu kapitalu iki 200.000 auks. privalo būti laisvi nuo mokesnių dargi tuomet, jei turi reikalų ir su pašaliniais.

---

[1]) Ši sąjunga įsikurė pirmame žydų liaudies bankų atstovų suvažiavime, įvykusiame 1921 m. pradžioj. Sąjunga administracinių atžvilgiu vadovavo savo nariams, instruktavo atskirus bankus, juos revizavo ir t. t. Sąjunga leisdavo laikraštį — „Žydų koperatorius". Liaudies bankams finansinių atžvilgiu vadovauja Centr. Liet. Žyd. kop. remti bankas.

Šie nutarymai turėjo tą išdavą, kad vėliau koperatyvams buvo taikomas minėtas rusų įstatymas apie palengvintą apdėjimą (Valstybės pramonės mokesnių nuostatai V t. 371 str. 10,10[1] p.), prie ko koperatyvai buvo laisvi nuo mokesnių, jeigu pajinis kapitalas buvo mažesnis kaip 10.000 lt. (vietoj 10.000 rusų rublių).

1922 ir 1923 m. bėgy lietuvių kredito koperatyvų skaičius iki 1924 m. sausio mėn. 1 d. išaugo iki 193. Be to, buvo 14 vokiečių kredito koperatyvų. Žydų liaudies bankų—79 (neįskaitant 17 likvidavusiųjų). Iš viso 1924—I—1 d. kredito koperatyvų buvo 288. Tame dviejų metų laikotarpy, ypač 1923 m., žymiai išaugo lietuvių kredito koperatyvų skaičius, o žydų kredito koperatyvų — pradėjo mažėti.

Tatai matyti iš šios lentelės:

Žemiau dedamoji lentelė rodo bendrą kredito koperatyvų augimo vaizdą, ryšy su visų kitų koper. augimu.

XV lent.

Koperatyvų buvo)* / *Kredito koperatyvai:*	Sausio 1 dieną 1920 m.	1921 m.	1922 m.	1923 m.	1923 m. įsisteigė	1924 m. I-1 d. buvo	1924 m. įsisteigė arba likvidavosi	1925 m. I-1 d. buvo
Lietuv. ir vokieč.	—	4	13	32	161	193	45	238 / 14 vok.
Žydų	11	75	83	92	3	95	—5	90
Iš viso .	—	79	96	124	164	288	—	342
Žemės ūkio d-jų ir koper. . .	—	—	3	11	120	131	—	76
Ž. ū. gam. kop.	8	24	33	40	6	46	57	43 / 60 pien.
Vartotojų koper.	253	315	345	387	133	250**	—56	464
Statybos koper.	—	—	—	2	2	4	1	5
Iš viso .	261	339	381	432	141	701	—	648
Iš viso drauge su kredito koper.	272	418	477	564	—	989	—	990

Iš čia mes matome, kad ypač greit išsiplėtojo kredito koperatyvai 1923 m., t. y. po derlingų 1922 metų, ir po pasėkmingo savos valiutos įvedimo, kada taip greit augo naujų žemės ūkio

*) Kai kurie lentelėje paduoti daviniai apie lietuvių ir žydų koperatyvų skaičius nevisai supuola su anksčiau nurodytais, ir tas skirtumas įvyko dėl to, kad čia yra oficialiniai užregistruoti koperatyvai, o anksčiau buvo kalbama apie faktinai veikusius.

**) Iš 520 koperatyvų, 1923 m. gale neveikė 65 bendrovės; veikė 455.

draugijų, žem. ūkio gamin. koperatyvų, vartotojų bendrovių ir kt. koperatyvų skaičius.

Lietuvių kredito koperatyvų operacijas 1922 m. kiek parodo 9 metiniai balansai, suvesti litais, patiekti iki 1923 m. gegužės mėn. kredito inspekcijon iš veikusiųjų (1922 m.) 31 kredito koperatyvo. Čia įskaitytas taip pat ir Liet. Koper. Bankas su metiniu balansu — 625,5 tūkst. lt. Suvestinis likusiųjų 8 vietinių kredito koperatyvų balansas sudarė 105.328 litai. Vidutinis vieno kredito koperatyvo balansas — 13 tūkst. lt.

Vietinio kredito koperatyvo sėkmingo veikimo pavyzdžiu gali būti vienas didžiausiųjų — Šėtos taupomai-skolinamoji bendrovė su metiniu balansu — 79 tūkst. lt. Iš jų 55,2 tūkst. lt. įdėta į nekilnojamąjį turtą; diskontas — 19,3 tūkst. lt.; pajinis kapitalas — 58,3 tūkst. lt.

1922 m. Liet. Koper. Banko balansas: *pasyve:* pagrindinis kapitalas — 231 tūkst. lt.; atsargos kapitalas — 4,8 tūkst. lt.; rediskontas—194,3 tūkst. lt.; skolos—27 tūkst. lt., indėliai—58,9 tūkst. lt. ir einamųjų sąskaitų 31,8 tūkst. lt.; (metinė visų indėlių apyvarta sudarė 146,9 tūkst. lt.); likusieji pasyvai — 55,3 tūkst. lt.; pelnas — 12 tūkst. lt.

Aktyvas: diskontas — 205,7 tūkst. lt.; paskolos — 189 tūkst. lt.; (metinė paskolų apyvarta — 2.045,4 tūkst. lt.); bankas turėjo priv. procent. popierių — 48,9 tūkst. lt.; svetimos valiutos — 88 tūkst. lt; likusieji aktyvai — 51,7 tūkst. lt.

Apie veikusiųjų 1922 m. 79 žydų liaudies bankų operacijas gali duoti supratimą 58 metiniai balansai 1923-I-1 d., patiekti kredito inspekcijon iki 1924 m. gegužės mėn. Bendra šių balansų suma — 1.512,4 tūkst. lt.; iš kur vien tik Kauno Žydų liaudies bankui tenka 501 tūkst. lt.; Rokiškio — 136,6 tūkst. lt.; Šiaulių — 127,5 tūkst. lt.; Panevėžio — 122 tūkst. lt. Vidutinis vieno žydų liaudies banko balansas 26 tūkst. lt., t. y. du kart didesnis už vidutinio lietuvių kredito koperatyvo balansą.

Visų šių 58 žydų liaudies bankų *pasyvai*: pajinis kapitalas —104 tūks. lt. (Kauno — 47,6 tūkst. lt.); atsargos kapitalas — 46,5 tūkst. lt. (Rokiškio — 30 tūkst. lt.); skolos — 501 tūkst. lt. (Kauno — 242 tūkst. lt. Rokiškio — 27,7 tūkst. lt.); indėliai — 110,7 tūkst. lt. (Kauno — 64,7 tūkst. lt.); indėlių einamąja sąskaita — 184 tūkst. lt. (Kauno—76 tūkst. lt.); iš viso indėlių — 294,7 tūkst lt. (Kauno — 140,7 tūkst. lt.); neišmokėtos perlaidos — 65 tūkst. lt. likusieji pasyvai — 71 tūkst. lt. Metinis pelnas — 25,4 tūkst. lt. Iš čia mes matome, kad žymų vaidmenį vaidino skolos (apie 33% bendros balanso sumos), indėliai gi beveik du kart pranešė pajinį ir atsargos kapitalą. Tuo, tarp kita ko, ir aiškinamas žydų liaudies bankų pasisekimas.

Aktyvai: Rokiškio liaudies banko nekilnojamasai turtas — 30 tūkst. lt. Bendras diskontas — 314 tūkst. lt., iš kurių beveik

viskas tenka Kauno liaudies bankui. Paskolos — 607 tūkst. lt. (daugiausiai Rokiškio liaudies banko — 79,2 tūkst. lt.). Akcijų turėta mažai; Svetimos valiutos — 31 tūkst. lt.; kiti aktyvai — 55 tūkst. lt. Nuostalių — 2,86 tūkst. lt.

1922 m. Centr. Liet. Žydų koper. remti banko balansas sudarė 2.481,9 tūkst. lt. *Pasyvai*: pagrindinis kapitalas — 150 5 tūkst. lt. Skolos — 322,4 tūkst. lt. Indėliai —963,45 tūkst. lt.; neišmokėtos perlaidos — 14,9 tūkst. lt. Korespondentai — 889,7 tūkst. lt. Metinis pelnas — 58 tūkst. lt.

Aktyvai: Diskontas — 582 tūkst. lt. Paskolos — 503,6 tūkst. lt. korespondentai — 761 tūkst. lt.; svetimos valiutos—429 tūkst. lt.

Šie daviniai rodo, kaip sparčiai ir sėkmingai plėtėsi Cent. žydų bankas, turėjęs didelę paramą ir iš užsienių žydų bendruomenių, kas matyti iš žymių pasyvo skolų ir indėlių. Todel ir aktyvo operacijos tokios didelės; tatai ypač ryškiai matyti, jei lyginti šio banko ir Liet koper. Banko apyvartą tais pat 1922 m.

C) Kredito koperatyvų plėtojimasis 1923 m.

1923 m. veikė jau 146 lietuvių ir vokiečių kredito koperatyvai. Dauguma šių kredito koperatyvų aprūpindavo vietinių ūkininkų reikalus, be to, 1923 m. įsikūrusieji panašūs koperatyvai buvo suorganizuoti labiausia įsisteigusiųjų Žemės Ūkio draugijų, Žemės Ūkio gamintojų koperatyvų. Pastarųjų skaičius nurodytas anksčiau minėtoj lentelėj, apie įvairialypių koperatyvų augimą.

Iki 1924 m. gegužės mėn. kredito inspekcijon buvo patiekta 43 lietuvių, vokiečių ir kt. kredito koperatyvų balansai už 1923 m. Bendra jų suma — 698,2 tūkst. lt. Vidutiniškai vienam balansui tenka 16 tūkst. lt., t. y. kiek daugiau negu 1922 m. (13 tūkst. lt.). Didžiausi balansai buvo: 1) Šėtos taupomai — skolinamoji bendrovė — 106,8 tūkst. lt. (1922 m. — 79 tūkst. lt.); 2) Kauno vokiečių b-vė — 82,5 tūkst. lt.; 3) Pilviškių kredito bendrovė — 51 tūkst. lt.; 4) Panevėžio kredito bendrovė — 47,5 tūkst. lt.; 5) Pilviškio apsk. savivaldybės skolinamai — taupomoji kasa — 36,3 tūkst. lt. ir t. t. 6) Barzdų Ūk. Saj. taup-sk. b-vė 32,8 tūkst. lt. (1922 m. — 13,7 tūkst. lt.). Iš paduotų davinių matyti, kad 1923 m. lietuvių kredito koperatyvų operacijos kiek išaugo.

Bendra šių 43 kredito koperatyvų pasyvų suma: pajinis kapitalas — 114,7 tūkst. lt.; atsargos kapitalas — 52,6 tūkst. lt.; vekselių rediskontas — 52 tūkst. lt.; skolos — 234,5 tūkst lt. (vidutiniškai vienai bendrovei 5½ tūkst. lt.; Kauno vokiečių b-vė — 35 tūkst. lt. Šėtos taup-sk. b-vė — 23,5 tūkst. lt.); indėliai — 114,7 tūkst. lt. (Kauno vok. b-vė—26,3 tūkst. lt; Šėtos taup-sk. b-vė 20,4 tūkst. lt.); kiti pasyvai — 33,8 tūkst. lt.; metinis pelnas — 22,4 tūkst. lt. (Panevėžio b-vė — 10 tūkst. lt.).

Bendra tų pačių 43 kredito koperatyvų aktyvų suma: Šėtos taup-sk. b-vės nekilnojamasai turtas — 61,7 tūkst lt.; paskolos —

441,76 tūkst. lt. (Kauno vok. b-vė 77,7 tūkst. lt.; Pilviškio kredito b-vė — 48,6 tūkst. lt.; Panevėžio — 45,5 tūkst. lt.); priv. procent. popierių turėta — 24,2 tūkst. lt.; kiti aktyvai — 19,3 tūkst. lt. Nuostoliai — 5,6 tūkst. lt.

Iš paduotų davinių aišku, kad pasyvų tarpe palyginamai didel! vaidmenį vaidina skolos (apie 30% visų pasyvų), o aktyvų tarpe paskolos sudaro 70% bendro balanso. Čia ryškiai matoma svetimos pagalbos reikšmė šių bankų veikime.

Liet. Koper. Banko 1923 m. balansas sudarė 1.857,2 lt. (1922 m. — 105,328 lt.). Narių 1923 m. buvo 50. Dalių skaičius —459. *Pasyvai* 1) pagrindinis kapitalas—281,6 tūkst. lt. (1922 m.—231 tūkst. lt.); skolos — 114,4 tūkst. lt. (1922 m. — 27 tūkst. lt.); indėliai, depozitai (einamosios sąskaitos) 990,4 tūkst. lt. (1922 m. — 58,9 tūkst. lt.); korespondentai — 20, 17 tūkst. lt. Visi kiti pasyvai — 162,7 tūkst. lt. Grynas pelnas 20,0 tūkst. lt.

Aktyvai: 1) Nekilnojamasai turtas — 482,8 tūkst. lt.; paskolos 367 tūkst. lt. (1922 m.—189 tūkst. lt.). Diskontas 535,6 tūkst. lt. (1922 m.--205,7 tūks. lt.); proc. popieriai—58,4 tūkst. lt. (1922 m. — 48,9 tūkst. lt.). Svetimos valiutos 21,9 (22 m. — 88,9 tūkst. lt. Korespondentai 161,5 tūkst. lt. Kiti aktyvai 147,1 tūkst. lt. (1922 m. — 55,7 tūkst. lt.).

Iš paduotų davinių seka išvada, kad Liet. Koper. Banko operacijų dydis 1923 m. artėjo prie Centr. Žydų banko 1922 m. operacijų. Tuo būdu Liet. Koper. bankas atsilikęs nuo Centr. Žydų banko kokiems metams.

Čia tenka atskirai pažymėti apie įsikūrimą kredito koperatyvų centrų, prigulinčių Liet. Ūkininkų Sąjungai.

Medžiaga tolesniam gvildenimui sunaudota iš p. A. T. straipsnio — Ūkininkų Sąjungos Centr. Bankas — „Liet. Ūk." 27 Nr. iš 1924 — XII mėn., ir iš p. P. M-ys brošiūros „Liet. Ūkininkų Sąjunga 1919—1925 m." (Ūkininkų Sąjungos leidinys 2 Nr., Kaunas, 1925 m.).

Jau 1921 m. tarp lietuvių kredito koperatyvų pradėjo steigtis liaudies bankai. Keliems panašiems bankams įsikūrus, 1922 m. įsteigta Ūkininkų Sąjungos Centralinė kasa. Pirmais metais kasa jokių bankinių operacijų nevedė ir tenkinosi vien tik liaudies bankų organizavimu provincijoj.

1923 m. - V - 1 d. sušauktas antras visuotinas narių susirinkimas, kuriame kasa tapo pavadinta Ū. S. Centraliniu Liaudies Banku.

Jos valdomųjų organų nariai važinėjo po provinciją ir steigė ten Taupomai — Skolinamąsias bendroves, ir kad jos stotų į Cent. kasą nariais įnešant pajus.

Centr. kasa gyvavo iki 1923 m. gegužės 1 d., kada buvo sušauktas antras jos visuotinas narių suvažiavimas, kuriame ji tapo perreformuota ir įsteigtas Ū. S. Centr. Liaudies Bankas.

1923 m. gegužės 1 d. banko apyvarta ir balansas taip atrodė:

Nr. eil.	Sąskaitų pavadinimas	Apyvarta				Balansas			
		Pajamos		Išlaidos		Aktyvas		Pasyvas	
1	Pajų kapitalas .	5.479	45	—	—	—	—	5.479	45
2	Atsargos kapital.	14	95	4	47	—	—	10	18
3	Indėliai . . .	7.048	43	1.765	—	—	—	5.283	53
4	Skolos	54.200	—	3.400	—	—	—	50.800	—
5	Avansai . . .	100	—	—	—	—	—	100	—
6	Perein. sumos .	—	—	583	55	583	55	—	—
7	Pajamos ir % % .	2.006	78	—	—	—	—	2.006	78
8	Ein. sąsk. bank.	51.325	77	57.302	38	3.976	61	—	—
9	Paskolos . . .	3.600	—	61.100	—	57.500	—	—	—
10	Tarpin. opor. .	421	92	611	53	189	61	—	—
11	Inventorius . .	—	—	292	—	292	—	—	—
12	Išlaidos. . . .	—	—	1.189	45	1.189	45	—	—
13	Kiti pasyvai . .	51	28	—	—	—	—	51	28
	Balansas .	124.248	68	124.248	68	63.731	22	63.731	22

Iš čia matyti, kad Centr. kasa pradėjo veikti savų nuosavų didesnų kapitalų neturėdama.

Centralinei kasai virtus banku, veikimas žymiai padidėjo. Bankas pradėjo atlikinėti visas operacijas: didinant pagrindinį kapitalą, tiekiant nariams daugiau paskolų kaip grynais pinigais, taip ir patarpininkaujant pristatant reikalingų prekių išmokėjimui.

Pirmoji tarpininkavimo operacija buvo mineralinių trąšų pristatymas. 1923 m. rudens sezonui įvežta 1.850 tonų superfosfato. Šis trąšų įvežimas žymiai paveikė į jų kainas vidaus rinkoje: kainos nupuolė nuo 28 iki 19 litų maišeliui. Taip pat pakėlė ir trąšų kokybę: pirkliai pardavinėjo 11%, bankas gi — 18—20%. Be trąšų, įvežta dar 32 vagonu druskos ir 26 vagonai cemento. Viso tarpininkavimo operacijų 1924 m. padaryta 350.000 lt. apyvartos.

Daug energijos dėta į liaudies bankų steigimą, kurių metų bėgyje ir įsteigta 93. Daugelis šių bankų tuo laiku buvo organizavimo stadijoje. Jų veikimui patobulinti Ū. S. C. B. siųsdavo instruktorius, rengdavo jiems kursus.

1923 m. gyvavimo metams pasibaigus banko balansas išaugo į tokius skaičius.

	Aktyvas				Pasyvas		
1	Kasa	12.995	12	1	Pagrind. kapit.	98.636	28
2	Kilnoj. turt. .	5.541	—	2	Papr. e/s. . .	157 080	36
3	Paprast. e/s .	59.771	80	3	Spec. e/s. . .	3.139	52
4	Diskont. veks.	284.926	50	4	Perdisk. veks	51.000	—
5	Prekės . . .	839	12	5	Korespondent.	166.229	55
6	Paskolos . . .	62.389	50	6	Tarpin. oper. .	7.609	90
7	Korespondent.	82.058	50	7	Perein. sumos	12.436	64
8	Spec. e/s. .	3.070	97	8	Atein. metų paj.	2.009	80
9	Perein. sumos	5.000	—	9	Grynas pelnas	27.320	16
10	Inkaso dok. .	5.000	—				
11	Atein. m. išl. .	3.820	—				
	Balansas . .	525.412	21		Balansas . .	525.412	21

Narių buvo 82. Banko atsakomybė siekė 2.800.000 lt. Indėlių padidėjo iki 528.000 lt. 1923 m. gegužės mėn. buvo tik 5.200 lt. ir tai tik per 7 mėnesius.

Prim negu susipažinti su žydų liaudies banku ir Centr. Liet. žydų Koper. remti banko padėtim 1923 m., peržvelkime nuolatinį svarbesniųjų žydų liaudies bankų operacijų išsiplėtimą 1920—23 m., ryšy su bendru tuometiniu mūsu prekybos, pramonės atstatymu ir mūsų valiutos stabilizacija. Tam mes, taip kita ko, sunaudosime p. N. Trifskino diplominį darbą, baigiant jam 1924 m. Teisių fakultetą — „Žydų Liaudies Bankas Lietuvoje, jo teisių padėtis ir veikimas".

Jau 1921 m. žydų liaudies bankų operacijos matomai plečiasi. Indėliai auga, o tatai geriausia rodo, kad bankas turi pasitikėjimo. 1921 m. - IV - 1 d. indėlių buvo — 3.892 tūkst. auks. (660% pagrindinio kapitalo); 1921 m. - X - 1 d. — 19,2 mil. auks. (750% pagr. kapitalo); 1922 - I - 1 d. — 18,371 mil. auks. (710% pagr. kapit.); 1922 - IV - 1 d. — 56,8 mil. auks. (870% pagr. kap.); 1923 - II - 1 d. — 90,7 tūkst. lt. (110%); 1923 - VII - 1 d. — 258,8 tūks. lt. (160%). Pasirodžius apyvartoje daugiau litų, galima laukti, kad indėliai ir toliau augs.

1921. m pinigų siuntimas iš Amerikos, Afrikos sumažėjo, kaip mes matėme, iki 8% visų pasyvo operacijų, vietoje 86% buv. 1920 m. Susiprėjus prekybos operacijoms, padaugėjo ir pinigų perlaidos krašto viduje, o taip pat ir iš užsienių, ypač iš Vokietijos (pastarosios ėjo per Centr. Žydų banką). 1921—22 m. pinigų perlaidos sudarė 26—37% visų pasyvo operacijų.

Inkaso operacijos iš pradžių kilo del čekių apyvartos. Provincijos bankai siųsdavo čekius inkasavimui į Kauną. Inkaso su užsieniu iš pradžių buvo vedama per Kauno žydų banką, vėliau per Centr. žydų liaudies banką.

1921 m. antroj pusėj pradėjo plėstis inkaso važtaraščiais (prekių dublikatais). Tatai žymiai išsiplėtė iki 1922 m. galo.

1922 m. prasidėjo vekselių inkaso; tos operacijos žymiai išsiplėtė prie pastovios, tvirtos mūsų valiutos.

Šios operacijos padėjo komplektuoti atskiras eksportuojamas bei importuojamas prekes į bendras partijas, arba centralizuoti užsienio prekybą.

Atskiruose žydų liaudies bankuose inkaso operacijos sudarė: 1921 m. — 2,7% — 8,3% pasyvo operacijų; 1922 — 6,2% — 16%; 1923 - II - 1 d. 53 žydų liaudies bankuose buvo inkasuota dokumentų į 69. 141 lt.; 1923 - VII - 1 d. — 190.199 lt.

Ypatingo dėmesio vertos žydų liaudies bankų operacijos — parūpinti savo nariems mašinas ir kt. įrankius. Šių mašinų parūpinimu užsiėmė žydų b-vė O. R. S., turinti tikslo propoguoti žydų tarpe amatus ir žemės ūkį. Žydų liaudies bankai laiduoja, kad pinigai šiems pristatymams bendrovėms būsią inkasuoti. Šio darbo organizavimo iniciatyva priklauso Žydų Tautos Tarybai. Panašų darbą prieš karą dirbo skolinamai — taupomosios d-jos, kurios parūpindavo ūkininkams mašinas, įrankius.

Iki 1923 m. nurodytu būdu buvo aprūpinta 128 ūkiai, turį 5648 dešimtines žemės, į 662 tūkst. auks. ir į 12 tūkst. lt. Be to, buvo išduota ūkininkams paskolų — 767,8 tūkst. auks. ir 11,9 tūkst. lt. Amatininkams O. R. S. buvo davusi įrankių už 1.589 tūkst. auks. ir 58 tūkst. lt.

Tarp kitų pasyvų esama avansų, pereinamųjų sumų, sumų skirtų spec. tikslams ir t. t.

Žydų liaudies bankų pelnas skiriams jų veikimui palaikyti. Iš dalies jis buvo suvartojamas: 1) tarnautojams atsilyginti; 2) nemažiau $^1/_4$ ėjo į atsargos kapitalą, kuris privalo susilyginti su pagrindiniu; 3) kapitalui ypatingiems reikalams sudaryti; 4) kapitalo amortizacijai ir t. t. Dividendai buvo skiriami ne didesni kaip 8 %.

Kas del *aktyvo* operacijų, galima nurodyti šit ką.

Žydų kredito kooperatyvai turi tikslo parūpinti savo nariams paskolas. Iš esmės žydų liaudies bankai gali būti priskirti prie trumpalaikio kredito įstaigų, del kurių rusų kredito įstatuose, XI t. 95 str., pasakyta, kad „paskolos duodamos apyvartos reikalams neilgiau kaip vieniems metams, inventoriui įsigyti neilgiau kaip trims metams, ūkio pagerimui neilgiau kaip penkiems metams". Liaudies bankų įstatai kiek pakeitė šiuos nuostatus. 41 § nustatyta, kad: paprastosios paskolos duodamos neilgiau kaip 18 mėnesių, ilgalaikės — tam terminui, kurį yra nustatęs visuotinas susirinkimas; bet bendra šio įstatymo prasme, ne ilgiau kaip 5 metams.

Bendrai gi žydų liaudies bankai patenkindavo miesto gyventojų trumpalaikio kredito reikalus. Retesniais ilgalaikių paskolų ūkininkų reikalams atsitikimais jie naudojasi svetima pagalba —

„Džiont" komiteto. Paskolos buvo duodamos žemais nuošimčiais ir tuo atžvilgiu šie bankai turėjo įtakos kreditui papiginti bei reguliuoti.

Iš turimų 1922 m. davinių (1922—I—1 d. buvo duota paskolų —18.984.551 auks., tai sudaro 56% visų aktyvo operacijų: 1922—VI—1 d.—51.032.369 auks. arba 59%) ir 1923 m. (1923—II—1 d. —1.047.038 lt. arba 79%; 1923—VII—1 d. — 2.752.388 lt. arba 79%), matyti, kad paskolos sudarė 56—79% visų aktyvo operacijų. Trūkstant 1923 m. apyvartoje litų, kitos aktyvo operacijos buvo sumažintos, o paskolų — padidintos iki 79%. Paskolų operacijas padidinti daug padėjo Centr. Žydų Bankas. Atskiros paskolos nepranešė 2500 lt.

Kai kurais atsitikimais žydų liaudies bankai yra įgiję nekilnojamojo turto, kaip, pav. Rokiškyje mūro namus smunkantiems ostams sunaudoti. Paskiau, žydų liaudies bankai noriai sunaudodavo savo kapitalo dalį Centr. Žydų Banko akcijoms įsigyti, atsižvelgiant į tai, kokį vaidmenį šis bankas pradėjo vaidinti žydų koperacinio organizavimosi plėtime.

Kaip matyti iš aukščiau patiektų davinių, greitas žydų liaudies bankų plėtimasis 1920—23 m. daug padėjo prekybos ir pramonės apyvartos gyvumui ir palengvino atstatyti prekybinius ryšius su užsieniais, bendrą kreditą atgaivinti ir t. t.

1924 m. pradžioje, kaip matėme, buvo 82 žydų kredito bendrovės. Iš to įregistruotų bendrovių skaičiaus likvidavosi 3 žydų b-vės. 69 žydų liaudies bankų balansas 1924-I-1 d. sulig žydų koper. sąjungos apskaitymu [1]), sieka 9,7 mil. lt., o 1923-II-1 d. tik 2,03 mil. lt.

Tarp pasyvų buvo: 1) Pajinis kapitalas - 492,7 tūkst. lt. (1923 m.-II-1 d.—152,2 tūkst. lt.); 2) skolų atsiskaitymo reikalams — 1.163,7 tūkst. lt. (1923-II-1 d. — 130,7 tūkst. lt.); 3) kitų skolų — 4.573,6 tūkst. lt. (1923 m. — 1.210,4 tūkst. lt.); 4) indėlių — 679,4 tūkst. lt. (1923 m. — 186,6 tūkst. lt.). Tarp aktyvų buvo: 1) ilgalaikių paskolų—2.321,04 tūkst. lt. (1923 m.—616,7 tūkst. lt.); 2) trumpalaikių paskolų — 2.703,4 tūkst. lt. (1923 m. — 589,2 tūkst. lt.); Atstatymo reikalams išduota — 1.069,3 tūkst. lt. (1923 m. — 118,1 tūkst. lt.).

69 žydų kredito b-vės turėjo narių:

1923 m. — II m. — 1 d. — 10.971
1924 m. — I — 1 d. — 18.020

Vėliau, 1924 m. buvo sudarytas antras suvestinis 73 žydų liaud. bankų balansas, kuris čia ištisai ir paduodamas.

---

[1]) Paruošta 4-tam žydų liaudies bankų įgaliotinių suvažiavimui, įvykusiam 1924 m. pradžioje.

Suvestinis 73-jų žydų liaudies bankų Lietuvoje balansas 1924. I. 1 d.

Pasyvas

Nuosavūs kapitalai	506,8 t.	Lit.
Indėliai	686,7 t.	„
Atsatymo reikalams kreditai	1.163,7 t.	„
Termininiai kreditai	1.194,9 t.	„
Einamosios sąskaitos	3.504,2 t.	„
Piniginės perlaidos	134,4 t.	„
Inkaso dokumentai	1.487,9 t.	„
Pereinamosios sumos	151,5 t.	„
Brutto pelnas	1.194,9 t.	„
Balansas	10.025,2 t.	Lit.

Aktyvas

Kredito įstaigose sumos	738,8 t.	Lit.
Paskolos ilgesniam laikui	2.412,1 t.	„
Trumpalaikės paskolos	2.808,3 t.	„
Atstatymo reikalams paskolos	1.169,3 t.	„
Avansai	241,5 t.	„
Pereinamosios sumos ir inkaso dokumentai	1.048,3 t.	„
Turtas ir vertybės popieriai	113,9 t.	„
Išlaidos	928,9 t.	„
Kasa	563,8 t.	„
Balansas	10.025,8 t.	Lit.

Šiems daviniams patikrinti sunaudosime dar 73 žydų liaudies bankų suvestinio balanso duomenis už tuos pat 1923 m., sudarytus kredito inspenkcijoj. Bendra balanso suma—8,97 mil. lt. Bendras šių 73 žydų liaudies bankų pajinis kapitalas—428,9 tūkst. lt. Atsargos kapitalas — 72,5 tūkst. lt. Skolos—3.398,7 tūkst. lt. Vekselių rediskontas ir kt. dokum. 104,2 tūkst. lt. Indėliai — 882,5 tūkst. lt. Neišmokėtos perlaidos — 144,5 tūkst. lt. Korespondentų sąskaita—2.906,0 tūkst. lt. Kiti pasyvai—793,2 tūkst. lt. Bendras pelnas — 239,9 tūkst. lt.

Aktyvas sudarė: kasoj buvo gyvais pinigais—579,3 tūkst. lt. Vertės popierių fondas — 65,6 tūkst. lt.; valstyb. vertės popierių — 7,66 tūkst. lt. Nekilnojamasai turtas — 36,9 tūkst. lt., kilnojamasai turtas—45,4 tūkst. lt. Vekselių diskontas—439,4 tūkst. lt. Paskolos siekia žymios sumos—5.422,8 tūkst. lt. Korespondentų sąskaitos—1.808,96 tūkst. lt. Kiti aktyvai—549,9 tūkst. lt. Nuostoliai — 15,1 tūkst. lt.

Nurodytų 73 žydų liaudies bankų skaičiuje yra taip pat ir labai stambus Kauno liaudies bankas su 513 narių. Del to banko didelės apyvartos ir įtakingumo žydų kredito koperatyvų tarpe su io balansu susipažinsime atskirai. Šis balansas 1923—XII—31 d.

sudarė 1.522,6 tūkst. lt. Banko pajinis kapitalas — 109,4 tūkst. lt. Atsargos kapitalas — 13,5 tūkst. lt. Vekselių ataskaita — 96,7 tūkst. lt. Skolos — 37,2 tūkst. lt. Indėliai—390,3 tūkst. lt. Korespondentai—397,9 tūkst. lt. Neišmokėtos perlaidos—31 tūkst. lt. Kiti pasyvai — 415,9 tūkst. lt.

Aktyvai sudaro: diskontas 427,9 tūkst. lt., paskolos—223,7 tūks. lt. Korespondentai — 578,9 tūkst. lt.; vad. „kiti" aktyvai — 260,3 tūkst. lt.

Antrą vietą savo operacijų dydžiu turi Šiaulių Liaudies Bankas. Jo balansas 1923 — XII — 1 d. sudarė 917 tūkst. lt. Trečią vietą užima Rokiškio Liaudies Bankas. Jo balansas — 556,9 tūkst. litų.

Iš aukščiau paduotų davinių, paimtų iš dviejų skirtinų šaltinių, mes matome, kad žydų liaudies bankų veikimas 1923 m. žymiai išsiplėtė, palyginant su 1922 bei 1921 metais.

Centr. Liet. Žydų koper. remti banko balansas 1923-XII-31 d. pasiekė 14,2 mil. lt. (1922-XII-31 d. tik 2.482 tūkst. lt.), taigi padidėjo daugiau kaip 5 kartus. 1) Pagrindinis kapitalas išaugo iki 1.053,5 tūkst. lt. (1922 m. buvo 150,5 tūkst. lt.). 2) Skolos sudaro: a) Lietuvos Banke — 1.464,6 tūkst. lt.; b) Džionto fondas atstatymo darbams 1.416 tūkst. lt.; 3) komitentai — 2.542,5 tūkst. lt. 4) Rediskontas — 161 tūkst. lt. 5) Indėliai — 3.228,8 tūkst. lt. (1922 m. — tik 963,45 tūkst. lt.). 6) Korespondentai — 3.516 tūkst. lt. (1922 m. — 889,7 tūkst. lt.). Visi kiti pasyvai — 286,9 tūkst. lt. Metinis pelnas — 350 tūkst. lt. (1922 m. — tik 58 tūkst. lt.).

Aktyvas: gyvais pinigais — 207,7 tūkst. lt. Svetimos valiutos fondas — 112,7 tūkst. lt. (1922 m. — 429 tūkst. lt.). Valstyb. % popieriai — 50,1 tūkst. lt. Nekilnojamasai turtas — 198 tūksi. lt. Diskontas ir paskolos priv. asmenims — 3.187 tūkst. lt. (1922 m. tik 582 tūkst. lt.). Liaudies bankai ir koper. — 6.236,1 tūkst lt. (1922 m. tik 503,6 tūkst. lt.). Korespondentai 371,4 tūkst. lt. (1922 m. — 761 tūkst. lt.). Visi kiti aktyvai — 528 tūkst. lt.

Iš paduotų davinių matyti, kad Centr. Liet. Žydų koper. remti banko operacijos 1923 m. žymiai išaugo. Kaip matyti iš metinės šio banko apyskaitos: Indėliai kartu su „Džionto fondu atstatymo darbams" (bendrai tatai sudaro 4.645 tūkst. lt.) išaugo šešis kart palyginant su 1922 m. (770 tūkst. lt.). Jie sudaro 1/3 visos balanso sumos. Lietuvos Banke įsiskolinta 5 kart daugiau. Komitentų sąskaita (2.542,5 tūkst. lt.) išaugo 13 kartų. Tatai sudarė 1/6 viso balanso. Pasyvinės korespondentų sąskaitos, labiausia užsienių, išaugo šešis kartus. Tatai taip pat sudarė 1/5 viso balanso.

Centr. L. Ž. Kop. r. Bankas savo balansu buvo užėmęs trečią vietą akcinių bankų tarpe, išskyrus Lietuvos Banką. (Pir-

mą vietą buvo užėmęs Ūkio Bankas su 26 mil. lt balansu; antrą vietą — Prekybos ir Pramonės Bankas su 18,7 mil. lt. balansu). Tokio veiklaus banko, kuriuo buvo tuomet Liet. Komercijos Bankas, balansas sudarė tik 8,96 mil. lt. ir buvo du syk mažesnis už Centr. Liet. Žydų Koper. remti banko balansą.

Greitas C. L. Ž. K. r. banko apyvartos augimas priklausė be pasėkmingo žydų liaudies bankų plėtimosi, taip pat ir nuo teikiamos paramos augimo kaip jam, taip ir žydų liaudies bankams įvairių įstaigų, organizacijų Lietuvoj ir iš svetur. Ši parama, pradedant nuo 1924 m. pradėjo mažėti, ir todel, o taip pat del kitų priežasčių, banko reikaluose buvo pastebima kai kurios kliūtys.

D) Kredito koperatyvų plėtojimasis 1924 m.

1924 m. kredito koperatyvai, o taip pat vartotojų b-vės ir kt. koperatyvai, sukoncentravo savo finansiniai - kredito veikimą apie 3 centr. bankus: 1) L. K B., 2) Ūk. Saj. Centr. Liaudies Banką ir 3) Centr. Liet. Žydų Koper. remti Banką. Todel ir šių trijų kredito koperatyvų veikimas visumet gali būti ištirtas ryšy su kalbamųjų Centr. Koper. Bankų veikimo išsiplėtimu.

1) Lietuvos Koper. Banko augimas.

Kaip matyti iš Liet. Koper. Banko 1924 metų apyskaitos (Kaunas, 1925 m.), nuolatinis šio banko organizacijos ir operacijų augimas 1921—1924 m. laikotarpy ėjo tokiu tempu.

Banko narių ir jų dalių kapitalo augimas matyti iš šios palyginamos lentelės:

	Narių skaičius	Dalių skaičius	Kapitalo suma tūkst. lt.
1921 m.—XII—31 d.	20	73	7,9
1922 m.—XII—31 d.	50	459	229,5
1923 m.—XII—31 d.	101	558	273,8
1924 m.—XII—31 d.	141	664	292,7

Iš čia matome, kad 1922—24 m. žymiai padidėjo narių ir pajų skaičius, o taip pat ir pajo kapitalas.

Banko narių nedamokėta 1924-XII-31 d. dalių — 41,5 tūkst. lt. Dalių kapitalas auga labai lėtai, nes nauji koperatyvai, stodami banko nariais, įmoka tik po 1 dalį, o senieji banko nariai dalių skaičiaus nedidina.

Kaip auga banko balansas ir apyvarta, matyti iš šios lentelės:

	Balansas tūkst. lt.	Apyvarta tūkst. lt.
1921 m.	124,2	1.609,8
1922 m.	625,5	13 344.2
1923 m.	1.857,2	36.918,9
1924 m.	4.183,8	76.763,9

Nuolat auga ir terminuotų indėlių ir neterminuotų einamųjų sąskaitų *apyvarta* [1]), kas matyti iš šios palyginamosios lentelės:

	tūkst. lt.
1921 m. priimta	72,7
1922 m. „	146,9
1923 m „	3.204,6
1924 m. „	6.335,4

L. K. Bankas nors ir negalėjo ganėtinai patenkinti kooperatyvų reikalavimų, tačiau 1924 m. bankui augant žymiai padidėjo ir jo *išduotų paskolų apyvarta:* [1])

	tūkst. lt.
1921 m. išduota paskolų	48,6
1922 m. „ „	1 045,4
1923 m. „ „	7.836,1
1924 m. „ „	9 738,9

L. K. Banko 1924 m. išvystyta inkaso ir perlaidų skyriai. Iki 1924 m. tos operacijos buvo atsitiktinos, visai mažos ir netėmytinos. 1924 m. buvo inkasuota vekselių ir kit. dokumentų 11.216, sumoj 3.939,4 tūkst. litų ir atlikta 458 perlaidų, gautų iš Lietuvos, sumoj 759,2 tūkst. litų ir 5.333 perlaidų iš užsienių sumoj 1.562,2 tūkst. lt., o iš viso — 5791 perlaida sumoj 2.357,4 tūkst. lt.

Banko operacijoms augant, didėja ir tarnautojų skaičius:

1921 m buvo tarnautojų	2
1922 m. „ „	16
1923 m. „ „	24
1924 m. „ „	30

Nors banko apyvarta palyginamai su 1923 m. buvo du kart didesnė, tarnautojų skaičius padidėjo tiktai šešiais, t. y. vienu ketvirtadaliu, iš kurių 5 tarnautojai priimti išvystymui inkaso ir perlaidų skyrių.

[1]) Čia reikia atkreipti dėmesį į tai, kad čia kalbama apie duotosios pozicijos metinę apyvartą, bet ne apie dydį sulig balanso kalbamiems metams gruodžio 31 d.

1923 m. L. K. Bankas įsigijo didelius namus Kaune, Laisvės Al. 62 Nr., kuriuos 1924 m. atremontavo ir paaukštino. Namai pavadinti Lietuvos Koperacijos Rūmais.

1924 m. bankas nupirko dar namus Šiauliuose patogiomis sąlygomis iš p. Zubovienės įpėdinių.

Instruktorių skyriaus veikimas 1923 m. buvo nukreiptas į kredito koperatyvų organizavimą, o praėjusiais — instruktorių skyriui reikėjo ne tiktai padėti naujiems bankams kurtis, bet ir sukurtųjų bankų padėtim rūpintis.

Instruktorių skyriui padedant, praėjusiais metais įsikūrė 42 kredito koperatyvai, kurių 31 įstojo Liet. Koper. Bankan dar praeitais metais, o 11 įstojo tik šiais metais.

Buvo suteikta apie 2.000 patarimų žodžiu ir raštu smulkaus kredito bankų steigimo, tvarkymo ir kitais reikalais. Dalyvauta steigiamuose ir metiniuose smulkaus kredito bankų susirinkimuose ir aplankyta instruktavimo ir revizavimo tikslais 52 koperatyvai.

Kad palengvinti kredito koperatyvams kurtis, o įsisteigusiems darbuotis ir tvarkingiau vesti savo reikalus, instruktorių skyrius paruošė: a) pavyzdingus protokolus steigiamam ir pirmam visuotiniam susirinkimui, b) formuliarus kreditų iš kredito įstaigų išgauti, c) metinės apyskaitos ir kt. reikalingus kredito koperatyvams blankus, d) atsiskaitomąsias ir čekių knygeles ir kt.

Bankas yra atlikęs ir kitus įvairius darbus.

Lietuvos koperacijos Banko narius — kredito b-ves gali apibūdinti žemiau dedamoji lentelė:

	1922 m.	1923 m.	1924 m.
Koperatyvų skaičius . .	3	35	60
Juose atskirų narių . .	192	3.134	5.721
Pajų kapitalo	3,1 tūkst. lt.	75,1 tūkst. lt.	207,6 tūkst. lt.
Narių kredito	354,0 „ „	2.796,8 „ „	5.491 „ „
Indėlių	6,5 „ „	70,5 „ „	255,7 „ „
Gauta iš bankų paskolų	26,2 „ „	438,8 „ „	796,4 „ „
Išduota nariams	38,9 „ „	582,6 „ „	1.291,4 „ „

Bendra L. K. Banko padėtis 1924 m. aiškėja iš jo 1924 m. — XII — 31 d. balanso davinių. Bendra šio balanso suma — 4.184 tūkst. lt. Jinai išaugo beveik $2^1/_2$ kartu palyginant su 1923 m., kada ji siekė — 1.857 tūkst. lt. Pajinis kapitalas bent kiek išaugo, būtent iki 301 tūkst. lt. (iš 282 tūkst. lt. 1923 m.). Perdiskontuoti vekseliai — 494,5 tūkst. lt. (1923 m.—259,7 tūkst. lt.) Skolos išaugo iki 385 tūkst. lt. (iš 114,4 tūkst. lt. 1923 m.). Indėliai — 1.204 tūkst. lt. (1923 m. — 991 tūkst. lt.). Korespondentų sąskaitos išaugo iki 985,4 tūkst. lt. (iš 20 tūkst. lt. 1923 m.) Kiti pasyvai išaugo iki 746,8 tūkst. lt. (iš 163 tūkst. lt. 1923 m.) Pelnas pasiliko toks pat menkas - 19 tūkst. lt., kaip ir 1923 m. (20 tukst. lt.).

Aktyvai: Kasoj pinigų — 239 tūkst. lit. (1923 m. — 39 tūkst.) Priv. vert. popierių fondas išaugo iki 158 tūkst. lit. (iš 58 tūkst. lit. 1923 m.), tatai rodo, kad koperacinės ir kt. įstaigos buvo daugiau finansuojamos. Nekilnojamojo turto vertė išaugo iki 875,2 tūkst. lit. (iš 483 tūkst. lt.). Diskontas išaugo iki 650 tūkst. lt. (iš 536 tūkst. lt. 1923 m.). Išduota paskolų — 877,5 tūkst. lt. (1923 m. — 367 tūkst. lt.). Korespondentų sąskaitos — 673,6 tūkst. lt. (1923 m. — 161,5 tūkst. lt.). Kiti aktyvai išaugo iki 649 tūkst. lt. (iš 147 tūkst. lt. 1923 m.).

Iš čia pricinamo išvadą, kad 1924 m. žymiai išaugo visos operacijos, o be to bemaž tolygiai, ir bendra banko apyvarta padidėjo beveik dvigubai, palyginant su 1923 m.

2) Ū. S. Centralinis Liaudies Bankas.

Apie Ū. S. Centr. L. Banko ir surištų su juo kredito kooperatyvų 1924 m. padėtį galima nurodyti iš aukščiau pažymėtų šaltinių šiuos davinius.

Banko narnais įeina 103 Ūkin. Sajun. liaudies bankai ir 4 vartotojų b-vės. Į liaudies bankus susijungę 7.571 ūkininkas, kurių turtas siekia 151,5 mil. lt. Atsakomybė už banko veikimą siekia 17,2 mil. lt.

1924 m. Ū. S. C. L. Banko darbuotė sparčiai kįla kaip tarpininkavimo, taip ir kredito srityje. Pavasario sezonui įgabenta 2.050 tonų trąšų ir 1924 m. rudens sezonui įgabenta 8.100 tonų trąšų.

Viso 1924 m. įgabenta 10.150 tonų mineralinių trąšų. Be trąšų, įvežta 50 vag. druskos, cemento. Iš viso importuota įvairių žemės ūkiui reikalingų prekių už 1.850.000 litų.

Be importo, imtasi ir ūkio produktų išvežimo. Nors išvežimo sąlygos buvo sunkios, bet vistik suskubta išvežti 12 vag. sėmenų ir 5 vag. vikių.

1924 m. gegužės 1 d. įvyko trečias iš eilės visuotinas atstovų suvažiavimas. Perrinkta valdyba. Bankas žymiai reorganizavosi ir išplėtė operacijas. Banko pavadinimas pakeistas, išmestas žodis „liaudies".

Bankas, kaipo koperacinė įstaiga, visas pastangas deda ne tik išplatinti koperacijos idėjas ir supažindinti ūkininkų su jomis rengiant paskaitas, kursus, nurodymus, paaiškinimus, bet svarbiausia — steigiant liaudies bankus. Tam tikslui laikomi instruktoriai, kurie važinėja po provinciją, steigdami naujus smulkaus kredito bankus, revizuodami senus, juos prižiūrėdami ir pratindami ūkininkus prie bankų vedimo ir kredito koperacijos darbo.

Kaip matyti iš metinio Ū. S. C. L. Banko 1924 m. balanso, bendra 1924-XII-31 d. balanso suma sudarė — 1.940 tūkst. litų (1923-XII-31 d. — 525,5 tūkst. lt). Pajinis kapitalas — 130 tūkst. lt. (1933-XII-31 d. — 98,6 tūkst. lt.). Skolos — 241,3 tūkst. litų

(1923 m. — 3 tūkst. lt.). Indėliai — 826,4 tūkst. lt. (1923 m. — 157 tūkst. lt.). Rediskontas — 147,7 tūkst. lt. (1923 m. — 51 tūkst. lt.). Korespodentų sąskaitos — 409,4 tūkst. lt. (1923 m.— 173,8 tūkst. lt.). Kiti pasyvai — 28,5 (1923 m. — 14,5 tūkst. lt.). Metinis pelnas — 138,7 tūkst. lt. (1923 m. 27,3 tūkst. lt.).

Aktyvai: Kasoj pinigų — 403,2 tūkst. lt. (1923 m. — 72,8 tūkst. lt.). Diskontas - 649,6 tūkst. lt. (1923 m — 284,9 tūkst lt.). Išduotos paskolos — 233,3 tūkst. lt. (1923 m. — 65,5 tūkst. lt.). Korespondentų sąskaitos — 628,2 tūkst. lt. (1923 m. - 87,9 tūkst. lt.).

Iš šių skaitmenų matyti, kad Ū. S C. L. Banko operacijos 1924 m. buvo dar nedidelės ir bendrai kiek primindavo Liet. Kop. Banko 1923 m. apyvartą. Nežiūrint į didelę paramą, iš dalies valdžios, Ū. S. C. L. Banko veikimas 1925 m. pradžioj turėjo dar pradinio vystimosi pobūdį ir buvo atsilikęs savo išsiplėtimu kokiems metams nuo kito kredito koperatyvų centro — Liet. Koperacijos Banko.

3) Centr. L. Žydų koper. remti Bankas.

Trečiu panašiu centru — specialiai žydų liaudies bankų tarpe, buvo C. L. Ž. K. r. Bankas.

Centralinis Lietuvos Žydų Bankas Lietuvoje yra, kaip mes jau matėme, ypatinga kredito įstaiga, kuri be paprasto privataus banko funkcijų, eina dar speciales pareigas. Būtent: Centralinis Bankas yra finans. centras, kur spiečiasi visos žydų bankų tinklo operacijos, ir šaltinis, kuris tuos bankus aprūpina kreditais privilegijų pagrindais. Centralinis Bankas, be to, kad jis dirba, kaip ir kiekvienas privatus bankas, skiria daug ir net daugiausia dėmesio žydų bankų aparatui, sudarytam kredito koperacijos principu.

Žydų bankų tinklas dabar sudarytas iš 90 skyrių, išmėtytų po visus Lietuvos kampus, kur yra nors kiek prekybos ir kur su įv tik yra kredito reikalas. Visi tie skyriai savo operacijomis airiomis Lietuvos kredito įstaigomis ir šiaip jau įstaigomis ar asmenimis, o taip pat santykiuose su užsieniais — turi santykių su Kauno Centr. Banku; jų pasitikėjimas ir atsiskaitymai su įvairiausiais korespondentais, o taip pat pasitikėjimas jais ir atsiskaitymai su jais pagrįsti santykiais su Centraliniu Banku ir per jį daromi atsiskaitymai.

Apie banko padėtį 1924 m. galima nurodyti štai ką. Metinė apyvarta siekia 1,210 mil. lt. Čia reikia pažymėti, kad 1924 m. kiek sumažėjo kapitalo įplaukimas iš užsienio. Iš dalies banko padėtį kiek apsunkino žymios išlaidos naujų namų statybai

Kaune. Šie namai buvo pradėti statyti 1923 m. ir jiems užbaigti buvo užtraukta užsieny paskola 600.000 litų sumoj. 1924 m. gale statyba užbaigta; namai įkainuoti 1.200 — 1.300 tūkst. lt. Centr. L. Ž. Kop. r. Bankas 1925 m. pradžioj įgijo tokius pat didelius ir gražius rūmus, kaip ir Liet. Kop. Bankas metai atgal.

C. L. Ž. K. r. Banko balansas 1924 - XII - 31 d. sudarė 22,87 mil. lt. ir. tuo atžvilgiu šis bankas ir toliau užima tą pat 3-čią vietą tarp komer. akcinių bankų, kaip tai buvo praeitais 1923 m. (1923 - XII - 31 d. balansas — 14,2 mil. lt.). 1924 m. balansas, lyginant su 1923 metų, buvo 60% didesnis. Pagrindinis kapitalas liko tas pas (1.053,5 tūkst. lt.), kaip ir 1923 m. Atsargos kapitalas išaugo iki 250 tūkst, lt. (iš 5,9 tūkst. lit. 1923 m.) Rediskontas — 483 tūkst. lit (1923 m. — 161 tūkst. lt.) Skolos, a) Lietuvos Bankui, sumažėjo iki 1.125 tūkst. lt. (iš 1.464,5 tūkst lt. 1923 m); b) „Džionto fondas atstatymo reikalams" išaugo iki 1.699,9 tūkst. lt. (iš 1.416 tūkst. lt. 1923 m.). Korespondentų pasyvinės sąskaitos (labiausia iš užsienių) sudarė 4.406,3 tūkst. lt. (1923 m. — 2.800 tūkst. lt.), taigi padidėjo 60%. Komitentų sąskaita — 4.653 tūkst. lt. (1923 m. — 2.542,5 tūkst. lt.). Indėliai ir depozitai išaugo $2^1/_2$ kartų, būtent iki 7.952,6 tūkst. lt.; tai sudaro 37% balanso sumos. (1923 m. buvo 3.228,8 tūks. lt, kas sudaro 24% balanso.). Visi kiti pasyvai nupuolė iki 171 tūkst. lt. (iš 287 tūkst lt. 1923 m.). Metinis pelnas sumažėjo iki 153 6 tūkst lt (iš 350 tūkst. lt. 1923 m.).

Aktyvus sudaro: Nekilnojamųjų turtų vertė išaugo iki 1 118 tūkst lt. (iš 198 tūkst. lt. 1923 m). Kilnojamųjų — iki 101 tūkst. lt. (iš 39,3 tūkst. lt 1923 m.). Tatai iš dalies ir apsunkino banko finansiniai — kreditines operacijas. Kredito reikalams išaikvota 15 mil. lt., būtent diskontas — 1.780 tūkst. lt., paskolos priv. asmenims — 3.836 tūkst. lt. Bendrai — 5.616 tūkst. lt., arba 75% daugiau, negu 1923 m. (1923 m. — 3.187,6 tūkst. lt.). 5 616 tūkst lt. sudaro 38% visų kredito pozicijų (15 mil. lt.) ir 25% visos balanso sumos. Paskolos bankams ir koperatyvams išaugo 70-čia nuošimčių, būtent iki 9.048,1 tūkst. lt. (iš 6 236.1 tūkst lt. 1923 m). Tatai sudaro 62% visų kredito pozicijų (15 mil lt.) ir 41% visos balanso sumos. Visi kiti aktyvai sudaro 183,8 tūkst. lt (1923 m. — 528 tūkst. lt.)

Zydų liaudies bankų padėtį 1924 m. rodo dvi jų balansų santraukos

Viena buvo patiekta V-am suvažiavimui 115 įgaliotinių nuo 90 Cent. Žydų Banko skyrių; šis suvažiavimas įvyko 1925 m. gegužės mėn Šioj santraukoj suvesta 67 žydų liaudies bankų balansai 1924-XII- 31 d.

Bendra šių balansų suma sudaro 12;3 mil. lit. Panaši savistovi santrauka 69 žydų liaudies bankų balansų 1923-XII-31 d.

sudarė 9,7 mil lt., o anksčiau padaryta tokia pat santrauka 73 žydų kreditų koperatyvų balansų už 1923 m. sudaro 10.025 tūkst. lt.

Kalbamų 67 žydų liaudies bankų pasyvo pozicijų suma 1924-XII-31 d. sudarė: 1) pajinis kapitalas — 516,3 tūkst. lt. (1923 m. 73 liaud. bank. — 506 tūkst. lit.). Atsargos kapitalas — 137,2 tūkst. lit.; 2) Skolos: a) atstatymo reikalams (statybai ir žemės ūkio mašinoms) — 1.263,7 tūkst. lt. (1923 m. — 1,163,8 tūkst. lt.); b) kitų skolų — 4.980,5 tūkst. lt. (1923 m. — 4,573,4 tūkst. lt.); 3) Indėliai — 1.092 tūkst. lit. (1923 m. — 679,4 tūkst. lt.); 4) Piniginės perlaidos — 135,7 tūkst. lt.; (1923 m. 73 liaud. bank. — 134,4 tūkst. lt.); 5) Pelnas — 109,4 tūkst. lt. (1923 m. brutto pelnas — 1,194,9 tūkst. lit.). Tarp aktyvų buvo: 1) išduota ilgalaikių paskolų — 2.364,4 tūkst. lt. (1923 m. — 2.321 tūkst. lt.); trumpalaikių — 3.562,6 tūkst. lt. (1923 m. — 2.703,4 tūkst. lt.); 2) Mašinoms ir atstatymo reikalams išduota paskolų — 1.232 tūkst. lt. (1923 m. — 1.069,3 tūkst. lt.); 3) Turtas ir vertės popieriai — 370 tūkst. lt. (1923 m. 73 liaud. bank. 113,9 tūkst. lt.); 4) Kasa — 5,33 tūkst. lt. (1923 m. 73 liaud. bank. — 563,8 tūkst. lt.); 5) Nuostoliai — 14,3 tūkst. lt.

Anksčiau išnaudota balansų santrauka čia paduodama pilnai.

67 Lietuvos žydų liaudies bankų suvestinis balansas 1925 m. sausio 1 d.

	Pasyvas.	tūkst. lit.
1.	Pajų kapitalas	516,3
2.	Atsargos kapitalas	137,9
3.	Kiti kapitalai	81,3
4.	Indėliai	1.092,9
5.	Taupomieji indėliai	15,3
6.	Termininis kreditas	1.562,9
7.	Atstatymo reikalams kreditai	1.263,7
8.	Žydų Centr. Banko einamieji kreditai	3.417,6
9.	Kit. kred. įstaigų „ „	38,9
10.	Piniginės perlaidos	135,7
11.	Pereinamosios sumos	92,2
12.	Inkaso dokumentai (komitentai)	3.868,8
13.	Pelnas	109,4
	Balansas	12.331,1

Aktyvas.

1.	Korespondentai	53,9
2.	Paskolos ilgesniam laikui	2.364,5
3.	Trumpam laikui paskolos	3.562,6
4.	Mašinoms ir atstatymo reikalams paskolos	1.232,0
5.	Avansai	241,9
6.	Inkaso dokumentai	3.828,1
7.	Vertybės popieriai	269,3
8.	Pereinamosios sumos	131,8
9.	Turtas	101,7
10.	Nuostoliai	14,3
11.	Kasa	532,9
	Balansas	12.333,1

Pastaba: Į šitą suvestinį balansą neįėjo šie bankai: Kauno, Šiaulių, Vilkaviškio, Raseinių, Jurbarko, Kuršėnų, Žagarės, Žąslių, Skuodo, Butrimonio, Židikų, Salantų, Raguvos ir. Vandziogalos.

Kredito inspekcijon iki 1925 m. liepos mėn. iš 87 ten užregistruotų žydų liaudies bankų, patiekė savo balansus tik 48 žydų bankai. Šių 48 bankų balansų santrauka sudaro 6.793,6 tūkst. lt. Štai tas suvestinis balansas:

Pasyvai.	tūkst. lt.
Pajinis kapitalas	405,9
Atsargos kapitalas	72,98
Perdiskontuoti veks. ir įvair. dokumentai	462,5
Gautos paskolos kredito įstaigose	3.063,6
Korespondentai	988,8
Indėliai: a) aprėžtam ir neaprėžtam laikui	579,2
b) einamosios sąskaitos	141,3
Procentai ir komisija	110,8
Neapmokėtos perlaidos	102,0
Inkaso dokumentai	585,5
Visi kiti pasyvai	207,6
Metinis pelnas	73,3
Iš viso	6.793,48

Aktyvai.

Kasa ir einam. sąsk. Liet. Banke	675,8
Nekilnojamasis turtas	21,5
Kilnojamasis „	38,9
Diskontuoti veks. ir įvairūs dokum.	523,8
Išduotos paskolos ir specialės sąskaitos, laiduojant:	
a) vekseliais, valst. ir priv. % pop., akc. ir t. t.	4.059,99
b) svetima valiuta	5,2
c) prekėmis, važtaraščiais ir t. t. :	65,5
b) nekilnojamu turtu	61
Protest. vekseliai	—
Korespondentai	418,8
Priklausanti bankui: Valst. % popieriai	3,8
priv. % popier. ir įvair. akcijos	154,8
svetima valiuta	0,2
Einamosios išlaidos	49,8
Inkaso dokumentai	532,8
Visi kiti aktyvai	171,
Metinis nuostolis	9,6
Iš viso	6.793,49

Lygindami šiuos suvestinius balansus, mes matome, kad vidutiniškas 48 žydų liaudies bankų balansas 1924—XII—31 d. sudarė 142 tūkst. lt. (kredit. inspek. apskaitymu) ir 67 žydų liaudies bankų—184 tūkst. lt. (žydų liaudies bankų sąjungos apskaitymu) Vidutinis balansas 1923—XII— 31 d. 73 žydų liaud. bankų, kurių tarpe yra didžiausias Kauno liaudies bankas, sudaro 137,3 tūkst. lt. Iš čia matyti, kad vietinių žydų liaudies bankų operacijos 1924 m. mažai padidėjo. Tuo pat laiku vidutiniškas žydų liaudies banko balansas 1924 m. buvo 7½ kartų didesnis už vidutinišką lietuvių kredito koperatyvų balansą, sudariusį 1924 m. 22 tūkst. lt.

Kas del žydų miesto liaudies bankų narių sąstato, tai jį rodo šie daviniai.

Žydų Liaudies Banko Kaune profesinis paskirstymas 1924 m. buvo toks: 55% amatininkų darbininkų, 3% miesto žemdirbių ir daržininkų, 20% smulkiųjų gamintojų ir 22% smulkiųjų krautuvininkų. Apie šį banką spietėsi 4.250 šeimų.

Iš čia mes matome, kad žydų tarpe kredito koperatyvai sugrupavo apie save darbinguosius mažai pasiturinčius sluoksnius. Be to skaičius organizacijų savitarpei finansų — kredito pagalbai yra gana žymus. 1924—I—1 d. tiktai 69 žydų kredito koperatyvuose buvo 18 020 narių, sudariusių bendrai su savo šeimyna 90.000 žmonių, arba 12% visų žydų gyventojų (153 tūkst.).

Panašus sukoncentravimasis darbo, labiausia, žemės ūkio gyventojų sluoksnių įvyko dar plačiau apie skaitlingus nūnai lietuvių kredito koperatyvus.

Visi šie kredito koperatyvai buvo ne tiktai tų skaitlingųjų mūsų gyventojų sluoksnių finansiniai — kredito savišalpos židiniais, bet ir savaimingais šaltiniais sutaupymui, pritraukimui koperaciniu būdu reikalingų finansinių kapitalų, indėlių, piniginės pagalbos; sumažinimui iki minimumo % už paskolas, palengvinimui jas išgauti ir t. t.

1924 m. koperacinis kreditas apsieidavo nariams 14 — 18%' tuo laiku, kai vekselių ataskaita kituose bankuose sumažėjo iš 24 — 30% iki 18 — 24%.

Anksčiau jau buvo nurodyta tie patogumai, kuriuos Lietuvos gyventojai gauna del kredito koperatyvų išsiplėtimo. Čia tarp kita ko mes priminsime koperatyvų vaidmenį, kurį jie turėjo spekuliacinio plėšikavimo laiku.

Liaudies bankai, kaipo koperacinė įstaiga, negali užsiimti spekuliacinėmis operacijomis. Einant banko įstatymais, visi jo nariai atsakomingi, be savo skolų, dar ir už kitas banko operacijas du kartu daugiau prieš jo kredito sumą.

Panaši kredito koperatyvų narių atsakomybė ne tiktai sulaiko nuo visų kenksmingų bei abejotinų operacijų, bet kartu verčia geriau organizuoti savo reikalus, sutvarkyt savo tarpe finansų — kredito santykius ir t. t.

Visa tatai palankiai veikė į atstatymą ir sureguliaviimą pas mūs kredito, pinigų apyvartos ir t. t., kas ypač vaizdžiai pasireiškė 1924 m., apie ką plačiau mes anksčiau jau esame kalbėję.

Iš anksčiau paduotos XV lentelės matome, kad 1924 m. pabaigoj buvo užregistruota 238 lietuvių ir 14 vokiečių kredito koperatyvų, t. y. iš viso 252 kredito koperatyvai. Iš jų 211 kredito koperatyvų buvo patiekę (iki 1925 m. liepos mėn. pradžios) kredito inspekcijai savo balansus už 1924 m.; bendra tų balansų suma sudarė 10.723 tūkst. lt.[1])

Čia įskaityti taip pat balansai: 1) Lietuvos Koperacijos Banko — 4.184 tūkst. lt., 2) Ūk. Sąj. Centr. Liaudies Banko — 1.940,3 tūkst. lt. Išskyrę tuodu didesniu balansu, gausime bendrą balansų sumą likusiųjų 209 vietinių kredito koperatyvų—4. 600 t. l. Vidutiniškas vieno šių 209 vietinių kredito koperatyvų balansas 1924 m. sudarė 22,0 tūkst. lt. 1923 m. vidutiniškas balansas kiekvieno iš 43 kredito koperatyvų, patiekusių savo balansus, sudarė 16 tūkst. lt. (1922 m. — 13 tūkst. lt.). Iš čia matyti nuolatinis šių vietinių kredito koperatyvų operacijų augimas.

[1]) Čia galima pažymėti, kad Cent. L. Žydų kop. r. Banko operacijos su 68 liaudies bankais ir koperatyvais 1925 — I — 1 d. sudarė 35.205 tūkst, lt., t. y. buvo 3½ kartų didesnė už lietuvių 2 cent. bankų ir 209 kred. koperatyvų.

Didžiausi balansai, pranešą 100.000 litų 1924 m. buvo šiuose kredito koperatyvuose.

1) Lietuvos Kop. Bankas	4.183.850
2) Ūk. Sąj. Cent. L. Bankas	1.940.258
3) Kauno Vokiečių Smulk. kr. b-vė	248.381
4) Pilviškių kredito b-vė	148.725
5) Kybartų vok. smulk. kred. b-vė	135.686
6) Panevėžio Liaud. Bankas	122.451
7) Upytos Ūk. Sąj. Smul. kred. b-vė . .	109.694
8) Naumiesčio Ūk. Sąj. (Šakių aps.) . . .	108.607
9) Šėtos Taup. Skol. b-vė „Darbo pagalba" .	106.825

Iš čia matyti, kaip nelygiai plėtojosi liet. kred. koperatyvų operacijos.

Susipažinsime dabar su atskiromis pozicijomis — pasyvo ir aktyvo — anksčiau nurodyto bendro balanso — 10.723 tūkst. lt. visų 211 kred. koperatyvų.

Pasyvų padėtis buvo toki:

1) Bendras pajinis kapitalas — 981,8 tūkst. lt., iš kurių cent. koper. bankams tenka: 315,6 tūkst. lt. Lietuvos kop. Bankui ir 130,2 tūkst. lt. Ūk. Sąj. Cent. Liaudies Bankui. Tuo būdu 209 vietinių kred. koper. pajinis kapitalas sudarė 536 tūkst. lt.

2) Bendras atsargos kapitalas — 53,7 tūkst. lt. (tame skaičiuje Ūk. Sąj. Centr. L. Banko — 17 tūkst. lt.), 3) Skolos — 2,159,6 tūkst. lt. (Liet. Kop. Banko — 385 tūkst. lt.; Ūk. S. C. L. B — 241,4 tūkst. lt.), 209 vietos kredito koperatyvų — 1.533,2 tūkst. lt. 4) Vekselių rediskontas — 1.222,4 tūkst. lt. (Liet. Kop. Banko — 494,5 tūkst. lt., Ūk. S. C. L. B. — 147,7 tūkst. lt.), 5) Indėliai — 3.087 tūkst. lt. (L.K.B.—1.204,2 tūkst. lt.; Ūk. S. C. L. B. — 826,4 tūkst. lt.); Korespondentai — 1.831,3 tūks. lit. (L. K. B. — 985,4 tūkst. lit.; Ūk. S. C. L. B. — 426,2 tūkst. lit.). 209 vietos kredito koperatyvų—420 tūkst. lt. 7) Vadinamieji kiti pasyvai— 1.003,4 tūkst. lt. (L. K. B.—746,8 tūkst. lt.; Ūk. S. C. L. B. — 11,6 tūkst. lt.), 8) Metinis pelnas — 279,5 tūkst. lt. (L. K. B. — 19 tūkst. lt.; Ū. S. C. L. B. — 138,7 tūkst. lt.).

Čia kreipia dėmesį palyginamai nedidelis pajinis kapitalas 209 vietinių kredito koperatyvų — 536 tūkst. lt., tuo būdu vidutiniškai vienam kredito koperatyvui tenka 2.000 litų.

Skolos buvo 3 kart didesnės, būtent 1.533,2 tūkst. lt., tai vidutiniškai vienam koperatyvui tenka 7,3 tūkst. lt., arba apie 1/3 jų vidutiniškojo balanso. Rediskontas — 580,2 tūkst. lt., arba vienam koperatyvui vidutiniškai tenka 2,8 tūkst. lt. Indėliai su-

darė 1.057 tūkst. lt., arba vienam koperatyvui vidutiniškai apie 5.000 lt. Tatai sudarė apie ¼ jų vidutiniškojo balanso.

Aktyvų padėtis buvo tokia: 1) Grynais pinigais — 1.051,6 tūkst. lt. (L. K. B—238,9 tūkst. lt.; Ūk. S. C. L. B.—403 tūkst. lt.). 2) Nekilnojamasai turtas — 1.015,5 tūkst. lt., iš kurių ko ne visa ta suma, būtent 875 tūkst. lt., teko Liet. Kop. Bankui, 3) Kilinojamasai turtas—138,2 tūkst. lt. (L. K. B—41 tūkst. lt. Ūk. S. C. L. B. — 9 tūkst. lt.), 4) Diskontas — 1.589,4 tūkst. lt., (L. K. B. — 649,9 tūkst. lt.; Ūk. S. C. L. B. — 649,6 tūkst. lt.). Tuo būdu, didžiausia suma (1.299,8 tūkst. lt.) teko abiem cent. kop. bankams, ir tik 289,6 tūkst. lt. diskonto teko likusiems 209 kredit. koperatyvams, kas vidutiniškai sudaro 1,4 tūkst. lt. vienai įstaigai. 5) Įvairios paskolos — 4.069,7 tūkst. lt. (L. K. B. — 877,5 tūkst. lt.; Ūk. S. C. L. B.—233,3 tūkst. lt.). Išskyrus šiuos du centr. koper. banku likusiųjų 209 kred. koper. paskolos — 3.035,2 tūkst. lt., arba vidutiniškai vienam kredito koperatyvui — 14,5 tūkst. lt. Tatai sudaro 66% vidutiniškojo vieno koperatyvo balanso. Vidutiniška vienam koperatyvui diskonto suma 1,4 tūkst. lt. + paskolų 14,5 tūkst. lt. sudaro kartu 15,9 tūkst. lt., t. y. kiek daugiau 72% vidutiniškojo vieno koperatyvo balanso. Šios operacijos ir buvo svarbiausios visuose kred. koperatyvuose. Šios vyriausios operacijos ėjo šių pasyvų sąskaita: 1) aukščiau nurodytos vidutiniškos sumos kiekvieno koperatyvo pajinio kapitalo —2000 lt. + 2) 7,3 tūkst. lt. vidutiniškos skolų sumos +3) vidutiniškos rediskonto sumos — 2,8 tūkst. lt. + 4) vidutiniškos indėlių sumos — 5 tūkst. lt. Kartu 4 minėti šaltiniai vidutiniškai sudaro 17,1 tūkst. lt., kuriais su perteklium ir buvo padengiamos nurodytos aktyvo sumos — 15,9 tūkst. lt.

6) Protestuotų vekselių — 677,3 tūkst. lt., iš kurių beveik visa ta suma (673,6 tūkst. lt.) tenka L. K. B. 7) Korespondentų aktyvo sąskaita sudarė — 710,4 tūkst. lt., iš kurių beveik visa ta suma (628 tūkst. lt.) tenka Ūk. S. C. L. B. Tuo būdu, 209 vietinių kredito koperatyvuose *vyravo* korespondentų pasyvo sąskaita, kuri bendrai sudarė 420 tūkst. lt.

8) Priv. proc. popierių turėta 387,2 tūkst. lt. Liet. Kop. Bankas jų turėjo 157,7 tūkst. lt. Likusieji 230 tūkst. lt. priklausė 209 kredito koperatyvams, kas sudarė daugiau 1,1 tūkst. lt. vienam koperatyvui. 9) Visi „kiti" aktyvai — 878 tūkst. lt. Iš jų — 649 tūkst. lt. teko L. K. Bankui ir 6,98 tūkst. lt. Ūk. S. C. L. Bankui. 16) Metiniai kai kurių koperatyvų nuostoliai sudarė 21,5 tūkst. lt.

Tuo mes ir baigsime susipažinimą su kredito koperatyvų veikimu iki 1925-I-1 d., ir pereisime prie sekančios kredito įstaigų kategorijos.

XX. Taupomosios Valstybės kasos.

Taupomųjų Valstybės kasų įstatai yra priimti 1919 m. rugpiūčio mėn. 4 d. ir paskelbti „L. V. Ž." 11 Nr. 1919 m. — VIII — 28 d.

Taupomųjų Valstybės kasų tikslas — priiminėti indėlius procentams auginti ir duoti gyventojams progos taupmenas didinti (1 §).

Valstybė atsako už T. V. kasose sudėtąsias sumas ir kapitalų visumą. Sumos tos ir kapitalai negali būti naudojami valstybės išlaidoms (2 §).

Taupomųjų Valst. kasų sumos yra laikomos Valstybės Banke. Valst. Bankas moka F. M. nustatytąjį procentą (6 §).

Šitas sumas, Finansų Ministerijai nurodžius, Valst. Bankas sunaudoja: a) procentiniams valstybės popieriams ir valstybės laiduojamiems procentiniams popieriams pirkti; b) Paskoloms smulkiojo kredito įstaigoms ir koperatyvų sąjungoms, bet ne daugiau, kaip 20%. Nupirkti popieriai laikomi Valst. Banke atskira procentinių popierių sąskaita (7 §).

Taupomųjų Valst. kasų išlaidos apmokamos jų pačių pelno sąskaitomis. Išlaidų sąmata apsvarstoma Taup. kasų Valdyboje ir įteikiama Fin. Ministeriui; jis, susižinojęs su Valst. kontrole, patvirtina (8 §).

Atsargos kapitalas susidaro iš pelno likučių, ligi jis nepasieks 10 % visos indėlių sumos. Tolesnieji pelno likučiai tenka iždui (9 §).

Fin. Ministeris turi teisę peržiūrėti ir tikrinti esamus Taup. Valst. kasose pinigus ir procentinius popierius (14 §).

Taupomųjų Valstybės kasų reikalus veda Taup. Valst. kasų vedėjas, pasitaręs su kasų valdyba. Taup. Valst. kasos priklauso Fin. Ministeriui (15 §).

Taup. Valst. kasų valdyba susideda iš kasų vedėjo pirmininkaujančio ir 5 nuolatinių narių; posėdžiai šaukiami ne rečiau kaip du kart per mėnesį (16 §).

Taup. Valst. kasos ir jų skyriai gali būti steigiami prie visokių valst. ir visuomeninių įstaigų (22 §).

Operacijos.

Indėliai yra p a p r a s t i e j i, grąžinami pareikalavus ir s ą l y g i n i a i, turintieji ypatingą paskyrimą (27 §). Už sąlyginius indėlius, be indėlininkų nurodymų, perkami proc. popieriai. Šie popieriai laikomi ligi indėlininko pareikalavimo (34 §).

Kasa apsiima pirkti, laikyti proc. popierius, saugoti tiražas (44 §). Taup. kasai galima pavesti daryti kai kurios Valst. Banko sąskaitos operacijos, kurios yra leistos Valstybės Bankui (54 §).

Tokie tai Taup. Valst. kasų bendrais bruožais tikslai ir teisės.

Apie Taup. Valst. kasų padėtį 1920 m. galime kiek spręsti iš jų apyskaitos už 1920 m.; ši apyskaita yra išspausdinta „L. Ū." 2 Nr., 19 psl. iš 1922 m. - I - II mėn.[1])

1920-I-1 d. Taup. Valst. kasoje Kaune indėlių buvo 11.418 auks. ir 5 kasose prie apskričių iždinių (Kauno, Ukmergės, Rokiškio, Panevėžio, Raseinių) į 20.028 auks. sumą. 1920 m. bėgy buvo įnešami jau didesni indėliai dar ir 12 kasose prie apskričių iždinių; tarp kita ko panaši kasa buvo ir Vilniuje. Tuomet nebuvo dar panašios kasos prie Mažeikių, Seinų, Trakų ir Ežerėnų iždinių. Indėlių į 17 Taup. Valst. kasų (be Šakių) buvo sunešta į 5.442 tūkst. auks.

Gražinta indėlių — 2.034 tūkst. auks. 1921 m.-I-1 d. pasiliko 3.428 tūkst. auks. Nuošimčių už indėlius priskaityta 34,9 tūkst. auks.; išmokėta 3,9 tūkst. auks. Likusieji 30,9 tūkst. auks. įskaityta į indėlių sumas; jų 1921 m. I-1 d. buvo 3.455 tūkst. auks.

Įvedant mūsų valiutą buvo sudarytas šis Taup. Valst. kasų balansas 1922 m. spalių mėn. 1 dienai; jis paskelbtas „Lietuvos Ūkio" 7 Nr., 38 psl. iš 1922 m. XI - XII mėn.

Taupomųjų Valstybės kasų balansas.

1922 m. spalių mėn. 1 dienai.

	Auks.	sk.	kursu	Litais
Aktyvas				
Einam. V-bės Iždinėje s-ta.	12.306.697	81	175	70.323,99
Taup. V-bės Kasoms prikl. % % pop. s-ta.	20.000.000	—	„	114.285,71
Su Taup. V-bės Kasoms ats. (Dolerių C-to)	Dl. 1.669	04	Lt. 10	16.690,40
Įvairių debitorių s-ta. . . .	32.252.233	35	175	184.298,47
Koresp. (Anglų svarų C-to) s-ta.	32.127.674	08	„	183.586,70
Svetimų šalių v-tos (A) s-ta	6.944.430	—	„	39.682,46
Gautinų sumų s-ta . . .	2.499.001	87	„	14.280,01
Iš viso aktyve . . .	106.137.706	15	—	623.147,74

*) Čia, deja, tenka pažymėti, kad rašant šį skyrių negalima buvo susipažinti su esamomis Taup. Valst. kasų valdyboje atskaitomis ir kt. medžiaga, ir todėl šis idomus skyrius toks trumpas, paremtas vien tik paskelbtais balansais.

	Auks.	sk.	kursu	Litais
Pasyvas				
Apyvartos kapitalo s-ta .	2.000.000	—	175	11.428,57
Su Taup. V-bės Kas. ats. s-ta	59.042.651	34	„	337.386,75
Fin. kred. įst. s-ta	15	—	„	09
Koresp. (Dolerių C-to) s-ta	Dl. 1.581	88	Dl. 10	15.818,80
„ (Auks. C-to) s-ta .	3.905.556	03	175	22.317,47
Įvairių kreditorių s-ta . .	481.097	99	„	2.749,13
Gautų iš oper. % atein. met. s-ta	240.000	—	„	1.371,43
Už indėlius neišmok. % % s-ta	46.434	52	„	265,28
Gryno pelno: (Auks. C-to) s-ta	40.414.282	23	„	230.938,62
Gryno pelno: (Dol. C-to) s-ta	Dl. 87	16	Lt. 10	871,60
Iš viso pasyve . . .	106.131.706	15	—	623.147,74

Šio balanso paskelbimo metu jau buvo susiorganizavusi Taup. Valst. kasų valdyba, ir jinai buvo pradėjusi iš Taup. Valst. kasų lėšų daryti kai kurias bankinio pobūdžio operacijas, kaip pav. išdavinėti paskolas, perlaidas ir t. t.

Bendras kasų ir valdybos balansas 1922 m.—X—1 d., pereinant į savo valiutą, buvo 623 tūkst. lt. Iš šitos sumos 337,4 tūkst. lt. indėlių buvo kasų valdybos žinioje. Grynas kasų pelnas pažymėtas pasyve į 230,9+0,8 tūkst. lt., t. y. iš viso 231,7 tūkst. lt.

Iš aktyvų matyti, kad valdyba proc. popierių buvo nupirkusi už 114,3 tūkst. lt. Įvairių debitorių sulig išduotomis paskolomis ir kt. buvo į 184,3 tūkst. lt. sumą. Korespondentai — 183,6 tūkst. lt. ir t. t.

Bendras Taup. Valst. kasų balansas 1924 – I—1 d. sudaro 633,2 tūkst. lt.; kasų valdybos balansas —1,052,4 tūkst. lt. Bendras jų visų balansas —1.685,6 tūkst. lt. Iš šito bendro balanso matyti, kad visose kasose indėlių būtą į 553,8 tūkst. lt. Valdybos žinion pervesta visa kasų pasyvo suma—633,2 tūkst. lt. Atsargos kapitalas jau sudaro 78,2 tūkst. lt. 1923 m. pelnas sudarė 274,4 tūkst. lt.

Kasų valdybos balanso aktyve: 1) 583 tūkst. litų valstybės lžde; 2) Paskolų išduota — 340 tūkst. lt.; 3) Pas debitorius buvo 129,4 tūkst. lt.

Taupomųjų Valstybės kasų valdybos ir Taupomųjų Valstybės kasų balansas 1925—I—1 d. paskelbtas „Lietuvos" 48 Nr. iš 1925—II—28 d. Atskirai, 1) Taup. Valst. kasų balansas sudaro 6.808.9t.

t. ir 2) Taup. Valst. kasų valbybos —7.082,3 tūkst. lt. Bendras jų balansas — 13.891,1 tūkst. lt.

Visos kasos turėjo indėlių į 5.148,6 tūkst. lt. Pereinamųjų sumų —1.584,7 tūkst. lt. Visa kasų pasyvo suma —6.808,9 tūkst. lt. pervesta jų valdybos žinion. Atsargos kapitalas nepasikeitė —78,2 tūkst. lt. 1924 m. pelnas — 127,9 tūkst. lt.

Valdybos aktyve pažymėta: 1) 4.370,9 tūkst. lt. valstybės iždė; 2) išduota paskolų — 2.188,3 tūkst. lt.; 3) korespodentai — 522,1 tūkst. lt.

Kaip matyti iš paduotų davinių, bendra Taup. Valst. kasų apyvarta 1924 m. bėgy padidėjo dešimteriopai (iš 633,2 tūkst. lt. išaugo į 6.808,9 tūkst. lt.). Indėliai padidėjo tiek pat (iš 553,7 tūkst. lt. iki 5.148,6 tūkst. lt.). Valdybos gi paskolos išaugo iš 340 tūkst lt. iki 2.188,3 tūkst. lt., t. y. kiek daugiau negu šešis sykius. Paskolos 1924 m. gale sudarė 30,2% visos įnašų sumos. Likusioji jų dalis guli valstybės iždė ir nežymi jų dalis (522,1 tūkst. lt.) — pas korespondentus.

XXI. Akc. B-vė „Kauno Lombardas".

Akc. B-vės „Kauno Lombardas" įstatai užregistruoti Kredito įstaigų ir koperatyvų inspekcijos 1924 m. sausio 4 d.

B-vė įsteigta 1924 m. VII m. 1 d. Kapitalą sudaro 1000 akc. × 250 lt. = 250.000 lt. Visus reikalus iš pradžių vedė valdyba: pirm. J. Garalevičius, vice-pirm. O. Iserlisas, nariai: A. Bauer - vokiečių pilietis, Juozas Bernotas ir Miesto Valdybos narys V. Bielinskis. Subsidijuoja iš pradžios visą reikalą A. Reičmanas, b. savininkas Akc. B-vės „Laferme" — vokiečių pilietis. Akcijos visos parduotos ir per pusę sumokėtos. Lombarduotų prekių 24-IX-3 d. buvo iki 25 — 30.000 lt. vertės.

Sulig Kauno miesto Tarybos nutarimo, 1925 m. pavasarį buvo perorganizuotas Kauno lombardas į Kauno Miesto Savivaldybės Lombardą; jo pakeisti įstatai patvirtinti p. Finansų Ministerio 1925 m. birželio mėn. 16 d., paskelbti „Vyr. Žin." 197 Nr. iš š. m. VII mėn. 4 d. Sulig to įstatymo, Kauno miesto saviv. lombardas yra atskira savivaldybės įstaiga, už kurios veikimą ir visas atliekamas operacijas atsako savo kapitalais, turtu ir pajamomis Kauno miesto savivaldybė (1 §).

Visus lombardo reikalus veda lombardo valdyba, kurią betarpiai prižiūri miesto valdyba, arba vienas jos įgaliotinių valdybos narių (2 §). Pagrindinis kapitalas — 200.000 litų, kuriuos miesto savivaldybė įneša ne vėliau, kaip per vienus metus nuo įstatų patvirtinimo dienos (8 §).

Sulig Kauno Miesto Tarybos posėdžio iš 1925 m. liepos mėn. 1 d. nutarimo į lombardo valdyba išrinkti Kauno miesto tarybos nariai:

1) Lombardo Valdybos Pirmininku — Mykolas Šlepavičius,
2) pavaduotoju — Kopelis Volockis ir
3) iždininku — Aleksandras Davidavičius.

Kauno lombardo balansas rugsėjo 1 d. sudarė 122.752,4 lt. Pagrindinis kapitalas siekė 100.000 litų. Kreditorių sąskaita — 7.737,30 ir nuošimčių sąskaita — 15.015,05 lt.

Paskolų buvo suteikta 64.561 lt. Inventorius sudarė 16.517,45 lt. Debitorių s-ta—15.515,55 lt. Einam. išlaidų s-ta—24.587,45 lt. Kasa ir daiktų s-ta — 1.570,90 lt.

Iš balanso davinių matyti, kad per trumpą laiką (iki rugsėjo mėn.) reorganizuotam lombarde operacijos, kad ir nedidelės, davė 15.000 litų pelno.

XXII. Bendra finansų — kredito įstaigų padėtis 1924 metais.

Nuolatinis mūsų visuomenės ir valstybės ūkio gyvenimo reguliavimas, išsiplėtimas apyvartoje patvarios valiutos — palankiai veikė į bankinių operacijų plėtimąsį. Nepasitikėjmas kreditu, banko įstaigomis vis mažėjo. Indėlininkų skaičius, ypač ten, kur buvo mokami aukšti nuošimčiai, nuolat augo. Indėlių augimas leido bankams išplėsti aktyvo operacijas, nes bankams savo kapitalo trūko, nežiūrint to, kad kapitalai vis augo, jų nebuvo pakankamai; iš kitos gi pusės, stambesnių akc. bankų kapitalai buvo 1922—1923 m. apsunkinti, kaip jau matėme, nekilnojamuoju turtu ir pramonės prekybos atstatymu.

Valiutos operacijų augimas, ypač spekuliacijos klestėjimo laikotarpy — 1922 m., vėliau, 1923 m. del chroninės piniginių ženklų stokos apyvartoje sumažino per daug išsiplėtusių mūsų pirminių kredito — finansų įstaigų tinklą[1]). Kartu su tuo likusiųjų ir susitvarkiusiųjų banko ir bankinių įstaigų veikimas įgavo daugiau nusistovėjusį ir kiek rimtesnį pobūdį, ir visas mūsų finansiniai — kredito susiorganizavimas stiprėjo ir konsulidavosi.

Trūkstant apyvartoje pinigų ženklų ir vis dar tebesitęsiant spekuliacijai valiuta, prie apsunkinto ir brangaus kredito, pastarajam tap pat iš lengvo atsistatant—1923 m. banko veikimo organizavimasis, ypač akc. bankų tarpe, ėjo tarp kita ko ir todel, kad apie kiekvieną tokį banką koncentravosi energija ir lėšos tam tikrų mūsų jaunų kapitalistų grupių su prisišliejusiomis prie jų prekybos — pramonės ir kt. stamb. įmonėmis, interesais. Banko akcininkais nebuvo plačios gyventojų masės, nė užsienio kapitalistai, kaip tat yra buvę prieš karą. Akcininkais pas mus iš pat pradžios liko tam tikros stambių įmoninkų grupės, daugu-

[1]) Prekybos — pramonės bankų skyrių skaičius sumažėjo iki 31, ir be to Lietuvos Bankas turėjo 23 skyrius.

moj atvejų, palaikomi taip pat ir vyriausybės. Ir todel suburtas, sukoncetruotas veikimas šių labiausia ryžingų, griežtų mūsų pralobimo pionierių, turinčių tesioginius ryšius su vyriausybe, leido greit organizuotis jų bankams ir kt. įstaigoms nežiūrint į tai, kad jie kartais sutikdavo kaip kurių kliūčių. Čia didelės reikšmės turėjo stam. akc. bankų artumas prie Lietuvos Banko ir subendrintas, suharmonizuotas akc. bankų veikimas pastarajam dalyvaujant su bendra valstybės finansų ir interesų kryptim.

Sunki materialinė padėtis po vokiečių valiutos nuvertinimo vertė organizuotis į antraeilius finansiniai — kredito centrus ir į kredito koperatyvus taip pat ir visus likusius veiklius, sąmoningus gyventojų sluoksnius; jie yra padėję daug pastangų, kad jų materialinės būties židiniai geriausiai klestėtų. Čia buvo įdedama daug laisvų lėšų, daug organizatorių ir dalyvių patyrimų bei žinių, kad būtų nugalėtos įvairios kilusios kliūtys ir išlaikyta su akc. bankais konkurencija. Iš dalies del tos priežsaties pirmi du centraliniai koperacijos bankai įgavo, kaip mes jau matėme, akcinių bankų formas, nes tuo būdu jų padėtis sustiprėjo.

Greičiausiai apyvartos kapitalą formavo ir operacijas plėtė akciniai bankai. Pagrindinis 10-ties akc. bankų kapitalas išaugo iš 37,7 mil. lt. sulig 1923 m. — XII—31 d. balansu iki 88,7 mil. lt.—1924—XII—31 d. balansu, kas sudaro daugiau kaip 90% visos 31 svarbesniųjų banko ir bankinės įstaigos pagrindinio kapitalo sumos; šioms įstaigoms suvestas balansas yra nurodytas 30—31 psl. „Stat. Biul." 5 (19) Nr. iš 1925 — V mėn. Šių akcinių bankų indėliai ir depozitai išaugo iš 28,1 mil. lt. iki 65,5 mil. lt. iš bendros nurodytos 31 banko ir bankinių įstaigų sumos — 31,2 mil. lt. (1923 m.) ir 72,2 mil. lt. (1924). Tatai sudaro vėl daugiau kaip 90% bendros 1924 m. indėlių sumos. Akc. bankų balansai išaugo iš 173,5 mil. lt. iki 319,0 mil. lt., prie bendro 31 banko ir bankinių įstaigos suvesto balanso 183,1 mil. lt. 1923 m. ir 333,6 mil. lt. — 1924 m. Tatai sudaro 1924 metams apie 96 % bendros balanso sumos.

Kiek mažiau pagrindinio kapitalo ir indėlių—10% ir apie 4% bendros balanso sumos tenka 9 savitarpio kredito draugijoms, 2-viem centr. koper. bankam (centr. Lietuvos žydų koper. remti bankas priskaitytas prie akcinių), 4 banko namams, 3 bankinėms kontoroms ir 3 pinigų mainymo kontoroms. Čia, tarp kita ko, reikia pažymėti, kad savitarpio kredito draugijų pajinis kapitalas 1924 m. pabaigoj beveik neišaugo, nors įsisteigė keturios naujos draugijos. Užtat jųjų balansai išaugo bemaž du kartu. O banko namų ir bankinių kontorų balansai net sumažėjo.

Be to, atskirą grupę, neįėjusią į nurodytą suvestą balansą, sudaro: 1) 252 lietuvių ir vokiečių kredito koperatyvai, iš čia 209 kredito koperatyvų suvestinis balansas 1924—XII—31 d. su-

darė 4,6 mil. lt. ir 2) iš 90 žydų kredito koperatyvų, 67 kredito koperatyvų suvestas bendras balansas sudarė 12,3 mil. lt. Bendras šių abiejų kredito koperatyvų grupių suvestinis balansas 1924—XII—31 d. sudarė 23 mil. lt. arba apie 5% aukščiau nurodyto 31 stam. banko ir bankinės įstaigos bendro suvestinio balanso. Pajinis kapitalas 209 lietuvių kredito koperatyvų — 982 tūkst. lt., 67 žydų kredito koperatyvų—516,3 tūkst. lt. Iš viso — 1.498,3 tūkst. lt. arba 1,6% bendro 31 stamb. banko ir bankinės įstaigos pagrindinio kapitalo, t. y. 91.14 tūkst. lt. 209 lietuvių kredito koperatyvų indėliai sudarė 957 tūkst. lt., 67 žydų kredito koperatyvų — 1.092,9 tūkst. lt., bendrai — 2.051 tūkst. lt., arba 2,9%, palyginamai su visais aukščiau nurodytais indėliais (71.200 tūkst. lt.).

Tuo būdu, visų aukščiau nurodytų 3 mūsų finansiniai — kredito įstaigų grupių operacijų dydžio procentinis santykis 1924 m. pabaigoj buvo toks:

	Kapitalai	Indėliai	Balansai
1) 10-ties akc. bankų . .	90%	90%	96%
2) likusiųjų 21 banko ir banko įstaigų	10%	10%	4%
Iš viso.	100%	100%	100%
3) 276 kredito koperatyvų.	1,6%	2,9%	5%

Paskutinė grupė atskirai išskirta; procentinis tos grupės santykis nustatytas prie bendros dviejų pirmųjų grupių nuošimčių sumos, t. y. prie 100%. Į 3-čią grupę neįeina cent. koper. bankai, įskaityti prie dviejų pirmųjų grupių.

Vaizdo pilnumui tenka dar prie minėtų trijų grupių pridėti ir Taupomąsias Valstybės kasas. Bendras jų 1924-XII-31 d. balansas sudarė 6,8 mil. lt. arba apie 2% aukščiau nurodyto suvesto balanso (333,6 mil. lt.). Indėlių buvo 5.148,6 tūkst. lt. arba 7,2% bendros indėlių sumos (71,2 mil. lt.).

Be to reikalaujantiems kreditą teikė jį ir privatūs asmens, daugumoj atsitikimų — už labai aukštus nuošimčius. Čia ir toliau iš dalies veikė spekuliacinis noras pralobti, įsigyventi. Kai kurių kompetentingų žmonių nuomone, bendras privatinis kredi-as dabar siekia 10 — 12 mil. lt. [1])

XXIII. Dabartinė finansų — kredito įstaigų padėtis, lyginant su prieškarine.

Po trumpos atskirų mūsų dabartinės finansų — kredito įstaigų grupių padėties apžvalgos, sulyginsime jas su prieškariniais

[1]) Žiūr. *J. E.* „Banko dalykas Lietuvoje" „Lietuva" 148 Nr, iš 1925-VII-7 d.

Finansiniai-kredito įstaigų padėtis Lietuvos resp. 1923 ir 1924 m. (tūkst. litų).

XXVII lent.

Bendr. įstaigų skaičius	Įstaigos pristačiusios balansus		Balansas		Pagr. kapit.		Gaut. pask.		Depozitai ir Indėliai		Met. pelnas		Diskontas		Išd. pask.		Met. nuost.	
			1925 m.	1924 m.	1925 m.	1924 m.	1925 m.	1924 m.	1925 m.	1924 m.	1925 m.	1924 m.	1925 m.	1924 m.	1925 m.	1924 m.	1925 m.	1924 m.
23	23	Lietuvos Bankas su 22 skyriais	91.869,7	157.189	12.000	12.000	—	—	11.551	23.971	1.000,2	2.850	10.544	15.885	7.675,5	18.621	—	—
23 (22	23 (22	Taupomosios valstybės kasos .	633,2	6.808	—	—	—	—	553,8	5.148,6	—	—	—	—	—	—	—	—
23 1	23 1	Taup. Valst. kasų valdyba . .	1.052	7.082	—	—	633,2	6.808,3	—	—	274,4	127,9	—	—	340	2.188,3	—	—
1	1	Žemės Bankas	—	50.366,6	—	50.000	—	—	—	61,5	—	218,7	—	2.541	—	1.695	—	—
7	7	Akciniai prek.-pram. bankai su skyriu.	67.486,2	88.609	24.708	25.630	12.126	7.328	9.379	33.520	783,1	754,3	4.873,3	6.498,5	8.994,2	33.157	574,9	2.967,1
31	31																	
3	3	Centr. koper. bankai: 1) Centr. L. Ž. K. R. B.; 2) Liet. K. Bank.; 3) U. S. Centr. Liaud. Bankas	16.534,3	28.996	1.433,7	1.484,6	1.582,1	1.751,6	7.441,5	9.697,8	397,3	311,3	4.660.9	3.089,7	3.723,1	4.947,1	—	—
(82	73—1923 m.)	Liet. Žydų Liaudies Bankai . .	12.333	12.333	506,8	516,3	1.163,7	1.562,9					2.412,1	2.364,5				
90	67—1924 m.)						1.194,9	1.263,7	686,7	1.093	1.194,8	109,4	2.808,3	3.562,6	—	—	—	14,3
							3.504,2	3.417,6					1.169,3	1.232				
(146	43—1923 m.)	Lietuvos Kredito Koperatyvai .	698,2	4.600	114,7	536	234,5	1.533,2	114,7	1.057	22,4	121,8	1,7	289,9	441,8	3.035,2	—	21,5
255	209—1924 m.																	
		Visų Kredito Koperatyvų	29.565,5	45.929	2.055,2	2.536,9	7.679,4	9.529,0	8.242,9	11.847,8	1.614,5	542,5	4.662,6	3.298,8	10.554,6	15.149,5	—	35,8
(8	5—1923 m.)	Savit. Kredito d-jos.	2.432,3	4.581,5	457,6	482,8	42,6	41,1	707,7	2.619	20,6	46,3	704	1.639,8	294,5	1.186,6	—	5,9
20	9—1924 m.																	
4	4 (1923 m. 1924 m.	Bankiniai namai	4.331,2	3.420,2	763,6	1.328,7	554,7	193,3	1.203,7	1.043,5	177,9	79,5	748,8	537,6	1.505,2	912,3	—	—
12	3 (1923 m. 1924 m.	Bankinės kontoros	323,2	262,9	36,3	84,7	20,9	11,8	46,9	—	37,9	7,1	68,7	71,8	0,5	—	—	4,2
12	3 (1923 m. 1924 m.	Pinigų mainymo kontoros . .	141,8	148,0	103,2	131,2	—	5,1	—	—	29,0	1,9	—	—	—	—	—	49,3
1	1	Lombardas.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Visų bankinių įstaigų	4.796,2	3.831,1	903,1	1.544,6	575,6	210,2	1.250,6	1.043,5	244,8	88,5	817,5	609,4	1.505,7	912,3	—	—
482		Iš viso . .	197.835,1	364.377,2	40.123,9	92.194,3	21.056,8	23.916,6	31.685,0	78.211,4	3.937,6	4.628,2	21.601,4	30.472,5	29.364,5	72.931,7	574,9	3.062,5

bankais ir bankinėmis įstaigomis buv. 4 lietuvių guber., kurioms turime pilnesnius davinius, negu 3-ms lietuvių gubernijoms.

(Žiūr. lentelę XXVI).

Kad sulyginti aukščiau nurodytų prieškarinių finansiniai — kredito įstaigų tinklą ir jųjų apyvartą su dabartine jų padėtim Lietuvos respublikoj, reikia prisiminti, kad buv. 4 lietuvių gubernijų teritorija (128.722 kv. klm.) apytikriai yra 2½ kartų didesnė už dabartinę mūsų respublikos teritoriją, o gyventojų ten buvo (6.210—6.700 mil.) 3 sykius daugiau.

Panašiam sulyginimui, nurodysime tokiame pat schematizuotame pavidale dabartinės Lietuvos respublikos finansų — kredito įstaigų padėtį.

Dabar banko ir bankinių įstaigų skaičius, ir jųjų apyvarta yra šiokia:

(Žiūr. lentelę XXVII).

Bendra išvada iš aukščiau paduotos XVI-os suvestinės lentelės (fin.—kredito įstaigų padėtis prieš karą) yra toki.

Čia visus paduodamuosius davinius atatinkamai mūsų gyventojų skaičiaus skirtumui iš karto taip pat mažinsime 3 sykius, kad gautume iš karto atatinkamas šių davinių dalis dabartiniam mūsų gyventojų sąstatui.

Į visas privačias ir visuomenės kredito įstaigas buvo įdėta pagrindinio kapitalo 27,8 mil. rub., kas atatinka 139 mil. lt., tatai padalinę, atatinkamai mūsų gyventojų skaičiaus skirtumui iš trijų, dabartinei mūsų respublikai tektų 46.333 mil. lt. Banko ir bankinių įstaigų bendras tinklas 4 buv. lietuvių guber. iki 1914 m. pradžios buvo apėmęs 1271 įstaigą (⅓ dalis — 424). Šių 1271 fin.—kred. įstaigos bendras balansas sudarė 407,04 mil. rub., kas lygu 2.035 mil. lt. (⅓ dalis — 678,3 mil. lt.). Jų skolos — 13 mil. rub. arba 65 mil. lt. (⅓ dalis — 21,8 mil. lt.). Indėliai— 144.066 tūkst. rb. arba 720.330 tūkst. lt. (⅓ dalis—240 mil. lt.). Bendras pelnas — 4.133 tūkst. rub., arba 20.665 tūkst. *lt.* (⅓ dalis — 6.866 tūkst. lt.). Vekselių diskontas — 32.296 *tūkst. rub.*, arba 161.500 tūkst. lt. (⅓ dalis — 53.830 tūkst. lt.). Paskolos pinigais — 42.301 tūkst. rub., arba 211.505 tūkst. lt. (⅓ dalis — 70.383,5 tūkst. lt.). Paskolos užstatų lakštais — 168.369 tūkst. rub., arba 841.845 tūkst. lt. (⅓ dalis — 280.615 tūkst. lt.).

Toks buvo prieš karą fin.—kredito įstaigų tinklas ir jų apyvarta 4 buv. lietuvių gub. ir taip pat atatinkamos dalys, tenkančios dabartinei mūsų respublikai atatinkamai jos gyventojų skaičiui.

Dabar atskirai išrašysime dalis, atatinkančias mūsų Lietuvai, ir su jomis lyginsime dabartinį fin.—kredito įstaigų tinklą bei jų apyvartą, atatinkamai tiems daviniams, kurie yra paduoti XXIII-oj lentelėj.

XXVIII lent.

	Fin.-kredito įstaigų skaičius.	Bendra balansų suma.	Pagrindiniai kapitalai.	Gautos paskolos.	Indėliai.	Metinis pelnas.	PASKOLOS. Diskontas.	PASKOLOS. Piniigais.	PASKOLOS. Užstatų lakštais.	Metiniai nuostoliai.
	t	ū k s t	a n č i a				i s l i t u			
Dabartinėms gyventojams atatinkamas priešk. finansų kredito įstaigų skaičius 4 buv. liet. guber. ir šių įstaigų apyvarta	424	678.300	46.333	21.800	240.000	6.866	53.830	70.383	280 615	—
Fin.-kredito įstaigų skaič. ir jų apyvarta mūsų respubl. 1924 m. pabaigoj.	413									
Prek.-pram. bankų skyrių	31	364.377,2	92.194,3*) (54.194,3)	23.916,6	78.211,4	4.628,2	30.472,5	72.937,7	—	3.062,3
Lietuvos Banko skyr. . .	23									
	467**)									

*) Čia 92.194,3 tūkst. lt. reikia sumažinti 38 mil. lt., nes Žemės Banko kapitalas pakol kas tik nominaliai laikomas 50 mil. lt., iš tikrųjų gi 1924 m. pabaigoj jis siekė apie 12 mil. lt.

**) Priskaitant 81 prekybos-pramonės bankų skyrių ir 23 Lietuvos Banko, gausime 467, prieš karą buvo 424.

Iš šių palyginamųjų davinių mes matome, kad bendras esamų banko ir bankinių įstaigų skaičius jau viršija[1]), proporcingai mūsų gyventojams, prieškarinį.

Be to, mes turime vietoj svetimo valstybės banko skyriaus savo emisinį banką, kuris kartu su savo skyriais atlieka visas valstybės banko ir iždinių funkcijas.

Tą pat reikia pasakyti ir apie akc. komercinius bankus. Vietoj 1 - 2 buvusių „svetimų" komercinių bankų ir keletos (proporcingai) svetimų bankų skyrių, mes dabar jau turime 6 savo gerai organizuotus ir turtingus akc. prekybos – pramonės bankus su 31 skyriu, įsiskleidusiu po visą kraštą. Šitas mūsų prekybos — pramonės bankų aparatas ankštai yra susirišęs su emisijos banku ir kartu su pastaruoju yra pagrindinė mūsų atgimusios ir susitvarkiusios fin.—kredito sistemos bazė.

Vietoj skaitlingų (141 proporcingai mūsų gyventojų skaičiui) tautinių taupmenų siurblių — Taupomųjų Valst. kasų, mes turime dabar) jų nedaug (22), bet gerai sutvarkytų ir turime žymiai daugiau (345) negu prieš karą (240 — proporcingai mūsų gyventojams) kredito koperatyvų, bet vis delto bendras faktinas vienų ir kt. skaičius (367) kiek mažesnis už buv. tokio pat bendro skaičių (381) prieš karą. Bet užtat dabartinių kredito koperatyvų jėga žymiai didesnė už prieškarinę, nes dabar mes jau turime tris centr. koper. bankus gerai organizuotus, turinčius dideles lėšas.

Greit augąs ir materialiai stiprėjąs mūsų kredito koperatyvų tinklas kartu su 3 centr. koper. bankais yra jau dabar didelė visuomeninė fin.-kredito organizacija, kuria vis labiau remsis mūsų valstybinis ir visuomeninis kreditas. Jau dabar Žemės Bankas, Žemės Ūkio ir Valst. Turtų ministerija, o taip pat ir kt. įstaigos naudojasi vietinių kredito koperatyvų patarnavimais kai kuriose savo finansiniai—kredito operacijose. Latvijos ir Estijos pavyzdys rodo, kad ir pas mus kredito koperatyvų vaidmuo turi greit išaugti.

Savitarpio kredito draugijų pakol kas yra devynios, t. y. mažiau negu buvo (proporcingai mūsų gyventojams) prieš karą (14), ir mūsų savitarpio kredito draugijų vaidmuo mažesnis. Tatai visai naturalu, nes prieš karą, rusų priespaudos metu, jie buvo vienu iš visuomeninių ir tautinių organizavimosi centru.

Čia reikia pažymėti, kad vidutinė kredito suorganizavimo forma, o taip pat ir vidutinis kreditas dabar ptėčiasi pas mus silpniau, negu stambusis bei smulkusis. Tatai matyti ir iš to, kad apyvartoje nedaug esama vekselių vidutinėmis sumomis. Tuo atžvilgiu, pas mus išsiplatinę vekseliai mažomis ir stambiomis sumomis

[1]) Priskaitant 31 prekybos—pramonės bankų skyrių ir 23 Lietuvos Banko, gausime 467, prieš karą buvo 424.

Labai išsiplėtė pas mus banko namų, kontorų ir pinigų mainymo kontorų tinklas; jų 1924 m. buvo 28, prieš karą gi visose 4 buv. lietuvių gub. jų buvo taip pat 29. Bet mes jau esame matę, kad jų padėtis 1924 m. pabaigoj žymiai pablogėjo ir 1925 m. liepos mėn. pradžioj jiems pakenkė dar fiskalinės sunkenybės; todel jų per pus sumažėjo.

Dabar, susipažinę bendrai, lyginsime padėtį mūsų finansiniai — kredito įstaigų atskiromis jų grupėmis.

Bendra dabartinių mūsų finansų — kredito įstaigų balansų suma, drauge su užregistruotomis kredito inspekcijoj, sudaro 364.377,2 tūkst. lt. Atatinkamai mūsų gyventojų skaičiui, prieškarinių finansų — kredito įstaigų bendro balanso dalis sudaro 678.300 tūkst. lt., t. y. 86,5% daugiau negu dabar. Tuo būdu, bendra apyvarta mes pakol kas atsilikome nuo prieškarinės kokiai 50%, nes daugelis mūsų fin.-kredito įstaigų, ypač smulkios, neregistruoja savo balansų, arba žymiai juos mažina. Tatai suprantama, nes prieš karą fin.—kredito įstaigos daugiausia buvo senos su nusistovėjusia klijentūra, buvo užsitarnavusios pasitikėjimą, turėjo didelius turtus ir t. t. Bet vis delto skirtumas tarp pagrindinio kapitalo, jei turėsime galvoj padarytą pastaboje įspėjimą, nedidelis. Taip pat mažai skiriasi ir visos palyginamoj lentelėj nurodytos operacijos, išskyrus indėlius ir paskolas užstatų lakštais. Prieš karą indėlių buvo 3 sykius daugiau, tatai iš dalies paaiškinama tuo, kad mūsų gyventojai geriau buvo aprūpinti. Bet kaip mes jau žinome, daugumoj atvejų tie indėliai, įdėti į valdiškus bankus, skolinamai — taupomasias kasas buvo primygtinai rusų valdžios suviliojami iš nesuorganizuotų vietos gyventojų, ir karui kilus visi tie indėliai — tautinės taupmenos žuvo. Todel ir šias, regimai, dirbtinai įskiepytas indėlių operacijas, netenka priskaityti prie labai teigiamų mūsų prieškarinio kredito pusių.

Stiprai išsiplėtęs prieš karą ipotekos kreditas užstato lakštais (280.615 tūkst. lt.), kol kas pas mus dar nepraktikuojamas. Tuo dar labiau paaiškinamas nurodytas didelis (50—86,5%) suvestų balansų skirtumas. Bet ir šis kreditas žymioj daly yra buvęs neigiama prieškarinės epochos pusė, būtent tiek, kiek davęs stambiems dvarininkams paskolų negamybos reikalams. Čia reikia pažymėti, kad ipotekos kreditas namų statybai palaikyti buvo labai naudingas, ypač del augančio miestuose gyventojų skaičiaus, reikalingų patalpos, del augančių kultūros reikalų. Todel didelė prieškarinių fin.— kredito įstaigų balanso viršijimo dalis gali būti laisvai atmesta, ir bendra produktingo, naudingo kredito apyvarta prieš karą ir dabar maža tesiskiria.

Mūsų Lietuvos Banko ir jo skyrių balansas 1924 m. pabaigoj sudarė 157,2 mil. lt. Atatinkamai mūsų gyventojų skaičiui, prieškarinio rusų valstybės banko kartu su valstybės iždinėmis, balanso dalis sudarė 134.835 tūkst. lt. : 3 = 44.945 tūkst. lt. Tuo būdu

Liet. Banko apyvarta praneša 112.260 tūkst. lt., ir tatai įvyko todel, kad mūsų bankas turi savo pagrindinį 12 mil. lt. kapitalą ir 1924 m. pabaigoj buvo išleidęs apyvarton 92.982 tūkst. lt. savo valiutos (viskas tai kartu sudarė 105 mil. lt. skirtumo), ką nėra daręs rusų valst. banko skyrius. Išskyrus šį skirtumą, gausime beveik vienodus šių dviejų įvairialypių centr. finansų įstaigų balansus. Lietuvos Banko indėliai — 23.971 tūkst. lt. Atatinkama prieškarinių indėlių dalis sudarė 76.290 : 3 = 25.430 tūkst. lt., t. y. beveik tiek pat. Tuo būdu, mūsų centr. valst. banko įstaiga yra įgijusi tokį pat gyventojų pasitikėjimą kaip ir prieš karą. Lietuvos Banko diskontas — 15.885 tūkst. lt. Atatinkamas prieškarinis diskontas — 12.595 : 3 = 4.198 tūkst. lt., t. y. $^1/_4$ dabartinio diskonto. Lietuvos Banko paskolos sudarė 18.621 tūkst. lt., prieš karą — 23.690 : 3 = 7.897 tūkst. lt., t. y. mažiau kaip pusę. Lietuvos Banko pelnas — 2.850 tūkst. lt., atatinkama dalis prieš karą — 4.540 : 3 = 1.513 tūkst. lt., t. y. beveik pusę. Iš čia aišku, kad Lietuvos Banko operacijos žymiai praneša rusų valstybės banko ir iždinių operacijas.

7-ių mūsų akc. komercinių bankų suvestinis balansas sudaro 88.609 tūkst. lt. Atatinkama dalis prieškarinių komer. bankų ir skyrių — 307.111 : 3 = 102.400 tūkst. lt., t. y. 16% daugiau. Kapitalai, kuriais operavo svetimų komer. bankų skyriai, nežinomi, nes buvo dalys bendrų jų centr. bankų kapitalų. Todel nelyginsime šių bankų grupės pagrindinių kapitalų. Tik nurodysime, kad mūsų 7 akc. bankų pagrindinis kapitalas sudarė 25.630 tūkst. lt., t. y. apie 27,8% visų kapitalų, įdėtų dabar į visas mūsų finansines — kredito įstaigas, įskaitant Lietuvos Banką ir Žemės Banką. Mūsų akc. bankų skolos sudarė 7.328 tūkst. lt. (1923 m. — 12.126 tūkst. lt.); prieš karą — 9.262 tūkst. lt., t. y. 30% mažiau. Akc. bankų indėliai — 33.520 tūkst. lt.; prieš karą — 165.905 : 3 = 55.302 tūkst. lt., t. y. 65% mažiau. Čia, kaip mes matome, mūsų komer. bankai dar neįgijo prieškarinio publikos pasitikėjimo; be to, dabar mažiau laisvų lėšų, negu prieš karą.

Dabartinių akc. bankų diskontas sudaro 6.498,5 tūkst. lt.; prieš karą — 80.750 : 3 = 26.920 tūkst. lt., t. y. 4 sykius mažiau.

Paskolos dabar sudaro 33.157 tūkst. lt.; prieš karą — 68.940 : 3 = 22.980 tūkst. lt., t. y. vienu trečdaliu daugiau. Mūsų akc. bankai per 1924 m. turėjo bendrai nuostolių 2.213 tūkst. lt.; šis nuostolis daugiausia teko Prek. ir Pram. Bankui. Bet tas nuostolis pripuolamas atsitikimas. Prieš karą akc. komer. bankai turėjo pelno į 642 tūkst. lt. Kaip matome iš aukščiau pasakyto, mūsų akc. bankų apyvarta bendrai nepasiekė prieškarinės, kas be bendrų priežasčių, paiškinama dar ir blogu paskutiniu der-

lium, ir 1924 m. pereinamąja stadija prie galutino mūsų valiutos ir kredito santykių sureguliavimo.

Didelę finansiniai – kredito pajėgą sudaro trys kredito koperatyvų centrai. Kredito koperatyvų, mažų mažiausia, priskaitoma į 345. Jiems vadovauja 3 centr. koper. bankai su 28.996 tūkst. lt. metiniu balansu; tatai sudaro apie $^1/_3$ visų 7 akc. komer. bankų balanso (88 609 tūkst. lt.). 1924 m. pabaigoj jie turėjo 9.697,8 tūkst. lt. indėliais, t. y. taip pat apie $^1/_3$ visos akc. komer. bankų indėlių sumos (33. 520 tūkst. lt.). Jų diskontas sudarė 3.089 tūkst. lt., t. y. apie pusę visų akc. bankų diskonto (6.498,5 tūkst. lt.). Iš šių palyginamųjų davinių matyti, kokią materialinę ir organizacinę pajėgą sudaro jau 8 centr. koper. bankai.

Kartu su visu kredito koperatyvų tinklu, t. y. su 252 lietuvių kredito koperatyvais ir su 90 žydų liaudies bankais, šitie 3 centr. koper. bankai 1924 m. pabaigoj atlikdavo šias operacijas.[1]) Greta su šiais daviniais mes paduosime atatinkamus davinius ir apie 7 akc. prek.—pram. bankų operacijas (tūkst. litų).

XXIX lent.

	Bendrų balansų suma.	Pagr. kapit.	Gaut. pask.	Indėliai.	Metinis pelnas.	Diskontas.	Išd. pask.	Met. nuostolis.
3 centr. koper. bankai su 342 kred. koper.	45.929	2.537	9.529	11.847,8	542,5	3.298,8	15.141,5	35,8
7 akc. bankai su 31 skyr.	88.609	25.630	7.328	33.520	754,3	6.498,5	33.157	2.967,1

Šiuos davinius gretinant matome, kad nurodytų kredito koperatyvų suvestinis balansas, nežiūrint net gi to, kad jie netaip senai įsisteigė, tik 90% buvo mažesnis už suvestinius balansus visų 7 komer. bankų, sudarančių pas mus, po Lietuvos Banko, svarbiausį finansiniai — kredito sistemos branduolį. Kalbamų kredito koperatyvų indėliai sudaro apie $^1/_3$ akc. bankų indėlių, tikrumoje gi ta proporcija yra dargi didesnė, nes akc. bankuose laikomos indėliais kai kurios skolos Lietuvos arba Žemės Bankui,

[1]) Didesniam tikslumui pažymėsime, kad iš 342 vietinių kredito koperatyvų tik 276 koperatyvai užregistravo savo balansus, todėl žemiau paduoti daviniai liečia tik juos kartu su 3 centr. koper. bankais.

o taip pat ir kt. pašalpos, duotos šiems bankams del jų laikinos sunkios padėties Diskontas sudaro didesnę akc. bankų diskonto pusę. Paskalos $2^1/_5$ sykių mažesnės. Iš šių davinių mes matome, kokia didelė yra jau šių trijų sujungtų kredito koperatyvų centrų apyvarta, ir kokia perspektyva jiems priklauso mūsų finansiniai — kredito gyvenime.

Žymiai susilpnėjo, palyginant su prieškariniais laikais valst. skolinimai — taupomųjų kasų apyvarta. Bendras mūsų 22 skol. — taup. kasų ir jų valdybos balansas 1924 m. pabaigoj sudarė 13.890 tūkst. lt.; tuo pat laiku prieš karą valst. skol. — taup. kasų suvestinio balanso dalis, atatinkamai dabartiniam mūsų gyventojų skaičiui, sudarė 380.000 : 3 = 126.666 tūkst. lt., t. y. beveik dešimts sykių daugiau. Mūsų 22 skol. — taup. kasose indėlių buvo 5.148,6 tūkst. lt.; tuo tarpu prieškarinė jų dalis, atatinkanti mūsų gyventojams, lygi 354.740 : 3 = 118.237 tūkst. lt., t. y. 23 sykius daugiau. Bet tas didelis pritraukimas tautinių taupmenų į valstybės kasas užsibaigė indėlininkams, kaip mes jau žinome, krachu — ir todel perdaug išsiplatinusias šias operacijas reikėjo laikyti neigiamu reiškiniu. Ir atvirkščiai, gyventojams naudingos operacijos šiose valst. kasose kaip tik buvo mažesnės. Mūsų skol. — taup. kasos paskolų buvo išdavusios 2.183,3 tūkst. lt., prieš karą gi tik 1.515 : 3 = 505 tūkst. lt., t. y. keturis kart mažiau. Tarp kita ko, paskolos pas mus buvo duodamos daugeliui koperatyvų ir kt. naudingoms pradedančioms įstaigoms. Toliau, prieš karą 422 valst. skol.-taup. kasos buvo gavusios paskolų 4.715 tūkst. lt.; tuo būdu vienai kasai tenka apie 11 tūkst. lt. (!). Čia mes matome, kaip maža rusų vyriausybė lėšų padėdavo šioms kasoms praplėsti ir mūsų vietos gyventojų taupmenoms pritraukti. Kiek mūsų Vyriausybė duoda valst. skol.-taupomosioms kasoms paskolų, tiksliai nenurodyta, bet iš tik ką paduotų skolinamųjų sumų, kurias kasų valdyba išduoda, matyti, kad šių paskolų būta didesnių. Paduoti daviniai pakankamai charakterizuoja buv. Lietuvoj rusų valst. skol.-taup. kasų plėšrią sistemą ir, iš kitos pusės, naudingą vaidmenį dabartinių mūsų valst. skol.-taup. kasų, kurių, deja, pakol kas pas mus nedaug ir kurios nepakankamai populiarės gyventojų tarpe.

Mūsų savitarpio kredito draugijų padėtis ryškiai matyti, lyginant jų apyvartą su atatinkama prieškarinių kredito draugijų apyvartos dalimi. (tūkst. lt.).

Žiūr. XXX lent. 134 psl. iš viršaus.

Iš čia matome, kad mūsų palyginamai nesenai veikusių savitarpio kredito draugijų suvestinis balansas (4.581,5 tūkst. lt.) yra šešis sykius mažesnis už atatinkamą prieškarinių savit. kredito draugijų suvestinio balanso dalį.

Mūsų savit. kredito draugijų pajinis kapitalas (482,8 tūkst. lt.) yra septynis sykius mažesnis. Dabartinės jų skolos (41,17 tūkst. lt.)

XXX lent.

	Bendra balansų suma.	Pagr. kapit.	Gaut. pask.	Indėliai.	Met. pelnas.	Diskontas.	Išd. pask.	Met. nuost.
9 savit. kredito draugijos	4.581,5	482,8	41,1	2.619	46,3	1.639,8	1.186,6	5,9
Trečdalis 41 savit. kred. d-jos apyvartos prieš karą	27.000	3.238	3.877	15.008	845	17.800	3.065	—

94 kartus mažesnės už prieškarines. Indėliai (2.619 tūkst. lt.) šešis kart mežesni. Diskontas (1.639,8 tūkst. lt.) vienuolika sykių mažesnis. Paskolų išduota (1.186,6 tūkst. lt.) 2½ sykių mažiau. Pelnas (46,3 tūkst. lt.) 18 sykių mažesnis.

Mes matome, kiek sumažėjo šių visuomeninių bankų veikimas, buvęs kadaise plačiai varomas, sustiprėjęs, nors iš kitos pusės, reikia turėti galvoje, kad prieškarinės savit. kredito draugijos turėjo senesnę praeitį, ilgiau buvo gyvavusios, del ko mechaniškai susidarė didesni jųjų balansai, o taip pat apyvarta.

Bet vis dello tenka konstatuoti, kad šios rūšies kreditas, skiriamas vidutiniems gyventojų sluoksniams dabar yra atstatomas pamažu, ir ypač žydų tarpe jį yra žymioj dalyj pakeitę koperaciniai liaudies bankai.

Visa bankinių ir pinigų mainymo įstaigų grupė dabar, kaip jau matėme, gyvena didelį krizį. 1924 m. pabaigoj, kada dar jųjų padėtis nebuvo tokia sunki, apyvarta buvo štai kokia, palyginamai su atatinkamų įstaigų padėtim prieš karą. Čia dar reikia turėti galvoje, kad nevisos mūsų bankinės ir pinigų mainymo įstaigos buvo pristačiusios į kredito inspekciją savo balansus. Todel paduoti daviniai nepilni ir, lyginant su prieškariniais, turi būti padidinti. (tūkst. lt.)

Žiūr. lent. 135 psl. iš viršaus.

Mūsų bankinių įstaigų suvestinis balansas yra trys sykius mažesnis už prieškarinį. Pagrindinis kapitalas mažesnis daugiau negu du kartu. Indėlių turėta mažiau negu 3 kartus. Diskontas beveik 3 sykius mažesnis. Paskolos mažesnės daugiau 2½ kartų. Pelnas beveik tas pats. Iš čia galima padaryti išvadą, kad bendras dabartinių bankinių įstaigų operacijų dydis beveik du kart sumažėjo, jei turėti galvoje anksčiau padarytą įspėjimą.

Visai pas mus nusilpnėjo žemės ipotekos kreditas ir visai nebėra kredito miesto trobesius užstatant. Aukščiau paduotoj XXXI-oj pagrindinėj lentelėj (Finansiniai — kredito įstaigos prieš

Lentelė, sudaryta pasiremiant paduotais šio darbo pradžioje daviniais, o taip pat kai kuriais daviniais p. A. Prūso nuolankiai mums suteiktais.

Finansiniai—kredito įstaigų padėtis 4 buv. lietuvių gub. 1914 m. pradžioje (tūkst. rub. pakeičiant į tūkst. lt.).

	Įstaigų skaičius		Balansas		Pagr. kapit.		Gauros pask.		Indėliai		Metinis pelnas		Diskontas		Išduot. paskol. pinig.		Pask. užstat. lakšt.	
			tūkst. rub.	tūkst. lt.	tūkst. rub.	tūkst. lt.	tūkst. rub	tūkst. lt.	tūkst. rub.	tūkst. lt.	tūkst. rub.	tūkst. lt.	tūkst. rub.	tūkst. lt.	tūkst. rub.	tūkst. lt.	tūkst. rub.	tūkst. lt.
		Valdiškos finan.-kredito įstaigos.																
	4	Valstybės banko skyriai . .	26.957	134.835	—	—	—	—	15.258 (1915 m.	76.290 pradž. 0,650	0.908 (tūkst. rub.)	4.540	2.519	12.595	4.738	23.690	—	—
	32	Valstybės iždinės																
Iš viso	36																	
	422	Taupomosios valst. kasos .	76.000	380.000	—	—	0.943	4.715	70.978	354.740	0.679	3.395	—	—	0.303	1.515	—	—
	3	Valst. ipot. bank.: valst. žem. ir baj. bank.	51.400	—	—	—	—	—	—	—	229	—	—	—	—	—	46.073	230.365
Iš viso	461	Iš viso . .	154.367	771.835	—	—	0.943	4.715	86.900	434.500	1.816	9.080	2.519	12.595	5.041	25.205	46.073	230.365
		Priv. ir visuom. fin.-kred. įstaigos.																
	6	Ipotekos bankai:																
		3 žemės bankai . . .	139.843	647.215	15.750	128 750	4.147	20.735	—	—	1.359	6.795	—	—	4.000	20.000	115.713	568.565
		3 miest. kred. d-jos .	7.457	37.285	0.058	290							(1915 m. pradž.)				6.583	32.915
	1	Priv. Vilniaus Komerc. Bank.	26.000	130.000	2.500	12.500	3.486	17.430	7.320	36.600	0.170	850	7.064	35.230	6.532	32.660	—	—
	16	Komerc. bankų skyrių . .	35.422	177.110	—	—	2.071	10.355	25.861 (1915 m. pradž.)	129.305	0.215	1.075	9.086	45.430	7.256	36.280	—	—
	41	Savit. kredito draugija . .	16.255	81.000	1.943	9.715	2.326	11.630	9.005	45.025	0.169	0.846	10.680	53.400	1.839	9.195	—	—
	1	Miest. visuom. bank. Panev.	0.128	640	0.012	60	—	—	0.109	545	0.000,9	4,5	0.087	435	0.021	105	—	—
	29	Bankinių namų ir kontorų .	6.799	33.995	2.129	10.645	—	—	2.220	11.100	0.054	0.270	2.860	14.300	1.463	7.315	—	—
	198	Skol.-taupomosios b-vės . .	11.627	58.135	2.376	11.880	492,3	2.461,5	1915—1 7.978	39.890	—	—	—	—	8.580	42.900	—	—
	135	Kredito b-vės	3.047	15.235	409	2.045	339,8	1.699,0	1915—1 2.143	10.715	—	—	—	—	2.619	13.095	—	—
	94	Valsčiaus skol.-taup. b-vės .			1.066	10.330	0,7	3,5	1912—1 1.135	5.675					2.194	10.970	—	—
	138	Bendruomenių skol. kapit. .	5.235	11.175	620	1.310	—	—	1915—1 5	25	0.347	1.735	—	—	518	2.590	—	—
	7	Valst. šelp.-taup. kasos . .			23	115	—	—	—	—					—	—	—	—
	141	Visuom. skol.-taup. kasa .			864	4.320	40,4	202,0	1.434	7.170					2.116	10.580	—	—
Iš viso	713	Visų smulk. kred. įstaigų	—	—	5.358	26.790	873,2	4.366,0	12.695	63.275	—	—	—	—	16.027	80.135	—	—
	3	Lombardai	0.143	715	80	400	0.045	210	—	—	0.003	15	—	—	0.122	610	—	—
Iš viso	810	iš viso . .	252.674	1.263.370	27.800	139.000	12,55	64,75	57.200	286.000	2.317	11.585	29.777	—	37.260	186.300	122.296	611 480
																159.556		
Iš viso	1.271	Iš viso . .	407.041	2.035.000	27.800	139.000	13,0	65,0	144.066	720.330	4.133	20.665	32.296	161.500	43.301	211.505	168.369	841.846
																210.670		

	Bendra balansų suma.	Pagr. kapit	Gaut. pask.	Indėliai.	Met. pelnas.	Diskontas.	Išd. pask.	Met. nuost.
10-ties bankinių ir pinigų mainymo įstaigų, pristačiusių savo balansus	3.831,1	1.544.6	210,2	1.043,5	88,5	609,4	912,3	53,5
Trečioji dalis 29 prieškarinių bank. įstaigų apyvartos	11.332	3.550	—	3.700	90	4.770	2.440	—

karą) mes matėme, kaip plačiai buvo visoj Lietuvoj išsišakojęs įvairios rūšies ipotekos kreditas; netiktai privatinis ir visuomeninis, bet ir valstybinis; ipotekos kreditas buvo gaunamas netiktai iš turtingesniųjų vietos bankų, bet ir iš Petrapilio, o taip pat dalinai ir iš Lenkijos.

Mūsų Žemės Bankas, pradėjęs veikti antroj 1924 m. pusėje, padėjo jau pagrindą atsistačiusiam vidutinio termino žemės kreditui. Bet banko platesnis veikimas dar ateity. Ir visų pirma reikia paskubinti žemės kadastrą įvykinti.

Mūsų vienintėlio Kauno lombardo padėtis, kaip matyti iš pagrindinių lentelių, pakol kas primityvė. Iki šiol yra buvęs privatinis akc. lombardas; jis nesenai reorganizuotas į miesto lombardą. Tuo jo padėtis žymiai pagerėjo.

XXIV. Mūsų finansų-kredito įstaigų dabartinės operacijos, lyginant su prieškarinėmis.

Dabar iš eilės peržiūrėsime vyriausias, reikšmingiausias mūsų veikiančiųjų bankų ir bankinių įstaigų operacijas, kad galėtume nustatyti jų išsivystymo laipsnį, o taip pat ir tolimesnę to vystymosi eigą.

1. Indėliai.

Krašto gerbūvio augimas paprastai atsispindi bankų indėlių judėjime. Tatai ypač ryškiai pasireiškia senuose kapitalistiniuose kraštuose. Naujuose — nepergyvenusiuose tam tikrų ekonominių stadijų, indėlių augimas bei jųjų judėjimas nerodo dar krašto progreso, ar tai regreso. Paprastai, jaunose valstybėse, didelė

taupmenų dalis yra įdedama į įvairias įmones. Čia, daugely atvejų, jaučiama kapitalo stoka. Bet vis delto, bankų indėlių judėjimas daugiau ar mažiau rodo bendrą krašto ekonominę padėtį [1]).

Čia prie progos mums teks taip pat susipažinti ir su einamomis bankų sąskaitomis. Kalbant apie einamąsias sąkaitas, reikia pažymėti, kad einamosios sąskaitos savo esmėje nereiškia tos pinigų susitaupymo ir plaukimo jėgos, kuri atsiranda kredito įstaigų kasose. Firmų einamosios sąskaitos, dabartinės buhalterijos metodais, suima banko klijentų kreditus įvairios rūšies apsaugoms ir duoda buhalterišką tų kreditų pažymėjimą bet kuriuo laiku. O firmų kreditai, be abejonės, yra žymimi ne jų liekanomis ir gyvaisiais pinigais, bet jų įplaukų laipsniu, jų solidumu ir jų gaminančio aparato turtais. Žodžiu, jei jų įplaukų į kredito įstaigas indėliai ir jėga reiškia jiems pasitikėjimą ir pastangas įdėti kapitalą, tai atvirkščiai — einamųjų sąskaitų didumas reiškia kredito įstaigos pasitikėjimo laipsnį jų klijentams, įmonėms ir jų mokėjimo galiai [2]).

Turėdami galvoje nurodytą dvejopą vaidmenį ir parodomąją reikšmę dabartiniam mūsų ūkiškajam bei materiališkajam susitvarkymui (susikonsulidavimui), dabar susipažinsime su nuolatiniu indėlių ir einamųjų sąskaitų augimu įvairiose bankų ir bankinių įstaigų kategorijose.

Tuo atžvilgiu kreipia į save dėmesį anksčiau minėta lentelė — Palyginamieji kredito įstaigų balansai, skelbiami kas metų bertainis „Statis. Biulet." Panašių lentelių ir kt. medžiagos apie nuolatinį indėlių ir einamųjų sąskaitų augimą santrauka, rodo tokį vaizdą (tūkst. litų).

Žiūr. XXXII lent.

Ant nelaimės, aukščiau paduotoj lentelėj ne visos bankinių įstaigų grupės rodo vienodai pilną indėlių ir einamųjų sąskaitų keitimosi vaizdą. Taupomosioms valstybės kasoms ir vietiniems kredito koperatyvams paduoti tik, sakysim, metiniai daviniai. Savitarpio kredito draugijoms trūksta davinių pirmajai 1923 ir 1924 metų ketvirčiai (IV — 1 d.). Taip pat nepilni yra daviniai ir apie centr. koper. bankus. Tos spragos pasireiškia nelygiame bendrų indėlių ir einamųjų sumų augime. Bet vis delto ir prie panašių spragų ši lentelė duoda tam tikrų nurodymų apie nuolatinį tiek indėlių, tiek ir einamųjų sąskaitų plėtimąsi visose atskirose bankinių įstaigų grupėse, o taip pat ir visoj jų visumoj.

Lietuvos Banke indėliai visą laiką sparčiai augo; ir jie greit pradėjo mažėti 1925 m. pradžioje. Tatai paaiškinama tuom, kad metų gale buvo likviduojamas Valstybės biudžetas. Einamųjų

[1]) „Kapitalų sudarymas Latvijoje" „Siegodnia" 148 Nr. iš 1925-VII-9 d.
[2]) J. E. „Banko dalykas Lietuvoje", „Lietuva" 154 Nr. iš 1925-VII-14 d.

	Liet. Bankos		Valst. Taup. Kasos		Žem. Bankas		Skaičius	Akc. komer. Bankai		Skaičius	Centr. Kop. Bankai		Skaičius	Kredit. Koper.		Skaičius	Savit. Kred. Draug.		Skaičius	Bankin. įstaig.		Iš viso	
	Indėliai	Ein. Sąsk.	Indėl.	Ein. Sąsk.	Ind.	Ein. Sąsk.		Ind.	Ein. Sąsk.		Indėliai	Ein. Sąsk		Ind	Ein. Sąsk.		Ind.	Ein. Sąsk.		Ind.	Ein. Sąsk.	Indėliai	Ein. Sąsk.
1923 m. I. 1	—	1.767	—	—	—	—	5 *)	181	4.407	1 *)	233	730	9	L. 60,1	31,9	2	59,3	80,6	—	—	—	644,1	7.200,1
													58	Ž. 110,7	183,6								
													67	170,8	215,5								
„ „ IV. 1	1	3.164	—	—	—	—	5	55	4.387	1	649	760,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.753,0	8.496,0
										2	1.048	185,5											
											1.697	945,5											
„ „ VII. 1	4	6.596	—	—	—	—	5	58	6.175	1	1.271,0	1.390,0	—	—	—	4	80,1	165,4	13	436,5	594,2	2.897,5	15.107,0
										2	1.047,9	185,0											
											2.318,9	1.575,5											
„ „ X. 1	9,8	4.851,5	—	—	—	—	6	74,5	6.726,5	1	665	4.578,9	—	—	—	4	59	360,4	11	138,7	732,6	1.947,0	17.484,7
										2	1.005	233,2											
											1.670	4.814,1											
1924 m. I. 1	35,1	11.516,9	553,8	—	—	—	7	2.124,7	16.614,7	1	2.089,6	5.097,8	43	115,0	8,9	5	148,2	559,5	10	412,5	838,1	7.058,9	34.890,3
										2	893,8	254,4	73	686,7								(3.767,4	27.457,0)
											2.983,4	5.352,2		801,7									
„ „ IV. 1	69,9	28.717,4	—	—	—	—	7	546,9	8.773,6	1	665,0	2.564,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.282,0	40.055,0
„ „ VII. 1	87,8	35.033	—	—	—	—	7	1.711	11.527	1	665,0	2.539,9	—	—	—	5	711,1	290,5	15	391,0	392,4	4.418,9	50.102,0
										2	853,0	318,3											
											1.518,0	2.858,2											
„ „ X. 1	1.223,4	21.359,1	—	—	—	—	7	4.071,6	14.808,4	1	1.240,0	3.060,9	—	—	—	7	301,6	1.558,4	12	363,4	328,3	7.980,1	41.451,2
										2	780,1	336,1											
											2.020,1	3.397,0											
1925 m. I 1	272	23.699,1	5.148,6	—	61,5	—	7	14.292,1	19.229	1	4.369,4	3.583,2	209	1.056,4	—	9	207,7	2.412,2	10	317,5	725,9	27.703,5	50.794,6
										2	885,4	1.145,2	67	1.092,9									
											5.254,8	4 728,4	376	2.149,3									

**) Centr. Liet. Žydų Koper. remti Bankas.

***) Lietuvos Prek. ir Pram. Bankas. — Lietuvos Ūkio Bankas. — Liet. Komercijos Bankas. — Liet. Tarptautinis Bankas. — Lietuvos Kredito Bankas.

sąskaitų kiek sumažėjo antroj 1924 m. pusėje; čia matyti, kad sumažėjo bankų pasitikėjimas savo klijentais ir pastarųjų padėtis pablogėjo del blogo praeitų metų derliaus.

Akc. bankuose indėliai ir einamosios sąskaitos nuolat augo, sumažėjo tik pirmame 1924 m. pusmetyj, tas pats tuo pačiu laiku yra įvykęs ir su einamomis sąskaitomis. Centr. Liet. Žydų Koper. remti Banke indėliai pirmoje 1923 m. pusėj, vėliau, 1924 pradžioje ir galop 1924 metų rudenį augo.

Einamosios sąskaitos auga per visus 1923 m.; paskiau kiek nupuola, ir 1924 m. rudenį vėl kiek išaugo. Abiejuose liet. centr. koper. bankuose indėliai per visą laiką mažėja, einamosios sąskaitos per visą laiką nedaug auga. Indėliai lietuvių ir žydų vietiniuose kredito koperatyvuose kiek augo. Indėliai savitarpio kredito draugijose iki 1924 m. liepos mėn. nuolat augo, einamosios gi sąskaitos augo iki 1924 m. pradžios. Vėliau vienų ir kitų pradėjo mažėti. 1924 m. spalių 1 d. einamosios sąskaitos greit išaugo ir toliau tebeauga. Bankinėse įstaigose indėliai ir einamosios sąskaitos bendrai laikėsi tame pat aukštume, o laiks nuo laiko kiek svyravo. Bendra indėlių ir einamųjų sąskaitų sum 1924 m. ir 1925 m. pradžioje išaugo šiaip (tūkst. litų):

	Indėliai	Ein. sąsk.	Iš viso
1923-I-1 d.	644,1	7.200,1	7.844,2
1924-I-1 d.	7.058,9	34.890,3	41.949,2
1925-I-1 d.	27.703,5	50.794,2	78.498,1

Tarpais, ypač apie metų galus indėlių skaičius kiek mažėjo, bet tatai paaiškinama iš dalies ir kai kurių davinių nepilnumu. Einamųjų sąskaitų suma visą laiką augo, kai kada net kelis sykius prašokdama indėlius. Iš viso indėlių ir einamųjų sąskaitų 1925 m. — I — 1 d. buvo 78.498 tūkst. lt., arba apie $^1/_3$ atatinkamų indėlių buvusių prieš karą, proporcingai gyventojų skaičiui.

Čia ypač malonu pažymėti, kad indėliai ir einamosios sąskaitos kredito koperatyvuose augo. 1924 ir 1925 m. pradžioje jie sudarė tokias sumas (tūkst. litų):

	Taup. Valstybės kasos	Centr. koper. bankai		Viet. kredit. koper.	Iš viso
1923-I-1 d.		1 Žyd. bank.	233 730 963	170.8 215.5 386.3	1.349

	Taup. Valstybės kasos	Centr. koper. bankai	Viet. kredit. koper.	Iš viso
1924-I-1 d.	553,8	3 Centr. bank. 2.983.4 + 5.352.2 = 8.335.6	801,7 + 8,9 = 810,6	9.699,0
1925-I-1 d.	5.148,6	3 Centr bank. 5.254.8 + 4.728.4 = 9.983.2	2.149,3	17.281,1

Indėlių ir einamųjų sąskaitų atžvilgiu 1925 m. I-1 d. pirmą vietą užima akc. komer.-pram. bankai su 14.292,1 + 19.229,0 = 33.521,1 tūkst. litų

Toliau seka Lietuvos Bankas su 272 + 23.699,1 = 23.971,1 tūkst. lt.

Po to seka koper. bankai ir skolinamai-taupomosios kasos su 17.281,1 mil. lt.

2. Vekselių diskontas

Vekselių ataskaita, kaipo operacija, charakterizuojanti visą prekybos apyvartą krašto vidury ir ypačiai vidaus rinkos prekių pardavimo pagilinimą, nuolat plėčiantis santykiams su provincijos masiniu vartotoju, vekselių ataskaita buvo beveik svetima laikotarpiui, buvusiam prieš savąją valiutą. Infliacija padaro kreditą nereikalingą, nes pinigų vertės puolimas neprileidžia mokėjimo pailginimo. Dar pirmais savos valiutos metais to dėliai mes susiduriame su nedidelėmis, palyginti, ataskaitų operacijomis, būtent: 1923 m. liepos 1 d. buvo pažymėta atskaitytų vekselių 31 kredito įstagoje (visos Lietuvos) už 13.955,6 tūks. lt., iš kurių visiems devyniems akc. bankams, įterpiant čia Lietuvos Banką bei Centr. Lietuvos Žyd. Koper. remti Banką, teko 11.946,3 tūkst. lt.; 2 liet. centr. koper. bankams — 803,5 tūkst. lt.; 4 savitarpio kredito draugijoms — 488,8 tūkst. lt.; 13 bank. namams ir kontoroms — 717,0 tūkst. lt.

1924 m. gruodžio 31 d. buvo užfiksuota bendra atskaitytų vekselių suma 31 banko įstaigai 30.253,4 tūkst. lt. (1924 m. liepos 1 d. — 34.090 tūkst. lt.). Iš tos sumos 10 akc. bankams, kartu su Lietuvos Banku ir Centr. L. Ž. Kop. r. Banku, teko

26.704,7 tūkst. lt. (1924 m.—VII—1 d.—30.380 tūkst. lt.), 2 koper. bankams — 1 299,5 tūkst. lt. (1924—VII—1 d.—1.185,5 tūkst. lt.); savit. kredito draug. — 1.639,8 tūkst. lt. (1924 — VII — 1 d. — 973.900 lt.); banko namams ir kontoroms—609,4 tūkst. lt. (1924 m. — VII — 1 d. — 1.550 tūkst. lt.).

Iš paduotų davinių matyti, kad bendra 31 banko ir bankinės įstaigos vekselių ataskaitos suma nuo 1923 — VII — 1 d. išaugo iš 13. 955,7 tūkst. lt. iki 34.090 tūkst. lt. 1924—VII — 1 d. ir vėliau, 1924—XII—31 d. nupuolė iki 30.253,4 tūkst. lt. Iš šitų bendrų sumų didžiausia dalis, kaip matyti iš žemiau dedamos lentelės, tenka akc. bankams (tūkst. lt.):

	Iš viso	Tame skaičiuje			
		Liet. Bankai	Žem. Bank.	Centr. L. Ž. K. r. B.	Kit. 7 akc. komer. bank.
1923-VII-1 d.	11.946,3	5 918,8	—	1.996,0	4.033,5
1924-VII-1 d.	30.380,3	22.547,9	—	1.570,1	6.261,3
1925-XII-1 d.	26.704,7	15.885,8	2.540,9	1.780,1	6.497,8

Iš čia matyti, kad greičiausiai diskonto operacijos augo Lietuvos Banke, kur 1924 — XII — 31 d. jos buvo pasiekusios 15.885,8 tūkst. lt. Toliau seka septynetas akcinių bankų, kur 1924 m. pabaigoj vekselių ir kt. ataskaita sudarė 6.497,8 tūkst. litų. Po to jau seka kredito koperatyvai, kurių diskonto operacijos, nepilnais daviniai, yra sudariusios (tūkst. lt.).

	Centr. Liet. Žydų Kop. rem. Bankas	2 liet. centr. kop. bank.	Kredito koperatyvai				Iš viso
			lietuvių		žydų		
			koper. skaič.		koper. skaič.		
1923-XII-31 d.	3.840,4	820,5	43	536,6	73	439,4	5.635,9
1923-VII- 1 d.	1.996,0	803,5			(Diskontas pažymėtas bendrai su paskolomis).		
1924-XII- 1 d.	1.570,1	1.185,5					
1924-XII-31 d.	1.780,1	1.299,5	209	289,9			3.369,5

Čia reikia pažymėti, kad suvestuose žydų kredito koperatyvų balansuose už 1924 metų galą diskonto operacijos sujungtos su paskolomis, ir todel bendra kredito koperatyvu diskonto ope-

racijų suma 1924 m. (3.369,5 tūkst. lt.) yra žymiai mažesnė negu tikrumoje yra buvę. Del to čia sunku nustatyti, kiek išaugo ar nupuolė šios operacijos kredito koperatyvuose per 1924 m., palyginant su 1923 m.

Savitarpio kredito draugijų bei bankinių įstaigų diskonto operacijos šiaip kitėjo:

	Savit. kredito d-jos	Bankinės įstaigos
1923-VII- 1 d. . .	488,8	717,0
1924-VII- 1 d. . .	973,9	1.550,0
1924-XII-31 d. . .	1.639,8	609,8

Cia matome, kad savit. kredito draugijose diskonto operacijos nuolat augo, o bankinėse įstaigose nuo antros 1924 m. pusės mažėjo.

Bendra visų finansų — kredito įstaigų diskonto operacijų suma 1924 m. pabaigoj sudarė 30.253,4 tūkst. lt. + 289,9 tūkst. lt. = 30.543,3 tūkst. lt. Palyginant su atatinkama prieškarinių diskonto operacijų suma — 54.000 tūkst. lt., jinai yra kokiai 80 % mažesnė.

Ataskaitos operacija būtinai yra surišta su protesto ir nemokėjimo rizika.

Sulig balanso iš 1923 m. — VII mėn. 1 d. buvo protestuota vekselių visose Lietuvos kredito įstaigose už 69,3 tūkst. lt. (tame skaičiuje akc. bankams tenka 54,7 tūkst. lt.), kas sudarė šalia 13.955,6 tūkst. lt. visos atskaitų sumos tai pačiai dienai pusę nuošimčio. 1924 m. balansu tai pačiai dienai buvo protestuota sumai 1.072,5 tūkst. lt. (tame skaičiuje akc. bankams tenka 1.053 tūkst. litų), kas duoda jau iki 3 % nuostolių.

Sulig balansų iš 1924 m. gruodžio 31 d. buvo protestuota vekselių 31 finansų--kredito įstaigoj už 724,1 tūkst. lt. (iš to skaičiaus akc. bankams tenka 678,4 tūkst. lt.). Tuo būdu prie 30.253,4 tūkst. lt. ataskaitos, protestuotų vekselių tenka 2,4 %.

Tačiau protestuotieji vekseliai dar nereiškia galutino nemokėjimo ir nuostolių, ir todel visi trys skaičiai: $^1/_2$%, 3% ir 2,4% protestuotų, neduoda pagrindo manyti apie faktiną vekselių neišpirkimo dydį. Taip, pavyzd., iš protestuotų per visus 1924 m. vekselių Lietuvos Banke už 3.259 tūkst. lt., 1924 m. gale buvo nurašyta į nuostolius, kaipo abejotini vekseliai 764 tūkst. lt., t. y. mažiau kaip $^1/_4$ dalis. Čia galima pažymėti, kad Lietuvos Banko balanse 1924-X-1 d. protestuotų vekselių buvo 1.529 tūkst. lt.; 1924 m. jų visai nebuvo nurodyta.

3 Paskolos.

Be vekselių ataskaitos, visi bankai parūpina savo klijentams paskolas laiduojant vekseliais, vertės popieriais, važtaraščiais, svetima valiuta, nekilnojamuoju turtu ir t. t. Paskolos pas mus iki šiol duodamos tik trumpam laikui. Tatai daroma todel, kad nuolatinis banko kapitalas apréžtas. Pagrindinis visų 31 banko ir bankinės įstaigos kapitalas 1924 m. gruodžio 31 d. buvo tik 91.142 tūkst. lt., iš jų 38.000 tūkst. lt. nominalinis Žemės Banko kapitalas; tuo būdu faktinas—53.142 tūkst. litų. Čia, 12.000.000 lt. tenka Lietuvos Bankui ir vėl apie 12.000.000 lt. Žemės Bankui. Ir taip, 29 banko ir bankinėse įstaigose pagrindinio kapitalo buvo tik 29 mil. lt.

1923-VII-1 d. pagrindinis 31 banko ir bankinės įstaigos kapitalas buvo dar mažesnis, būtent — 37.407 mil. lit., iš čia Lietuvos Banko — 12.000 tūkst. lt., t. y. likusioms 30 banko įstaigoms tenka tik 25 mil. lt. Ši suma ir buvo išeinamoji mūsų banko ir bankinių įstaigų kreditingumo bazė, jųjų fundamentas ir pagrindinė jėga. Čia prisišliedavo sistematiškai augą indėliai ir einamųjų sąskaitų įnašos. Šis nuolatinis kapitalo įplaukimas leido bankams sistematiškai plėsti paskolų ir diskonto operacijas, nors vis tik su dideliu atsargumu ir patvarumu.

Piniginiai santykiai su svetimomis rinkomis, ypačiai su Vokietija ir vidujiniai ūkio santykiai iššaukdavo pas mus periodinį, sezoninį pinigmio kapitalo išplaukimą, ar įplaukimą—tarp ko kita — ir bankuose. Tuo remiasi ir nustatytas pas mus trumpalaikio kredito terminas 3 — 4 mėnesiams.

„Lietuvoj, tikrai sakant, ūkio srityje 2 sezonai deda ryškų atspalvį kredito įstaigų veikimui. Vienas sezonas—derliaus realizavimo laikotarpis, valiutos plaukimo į kraštą ir anksčiau duotų paskolų mokėjimo laikotarpis. Nuo rugpiūčio galo tasai sezonas pripildo bankų kasas, bet tada prasideda ir intensingas prekinių vekselių plaukimas iš urmininkų, parduodančių prekes žiemai iš vasaros importo atsargos.

Antrasis sezonas — tai vasaros visokios rūšies importuojamų prekių paruošimo sezonas. Tokiam paruošimui bankai išsemia savo klijentams visą kreditą, turį įvairiems aprūpinimams. Dabartiniu momentu (1925 m. liepos m.) mes pergyvename tokio sezono paskolų įtempimą importui.

Derliaus perspektyvos geros. Prekybos ir pramonės aparatas ruošiasi žiemos darbui, kad būtų pasiruošęs intensingam prekių pareikalavimui iš masinio vartotojo — ūkininko pusės. Banko aparatas eina išvien su ta prekybos ir industrijos tendencija.

1924 m. žiemą Lietuvos kredito įstaigų veikimas toli gražu nesiekė tokio įtempimo, kaip kad dabar 1925 m. vasarą ar 1924 m. rudenį. 1925 m. sausio — kovo mėn. buvo visai kitos sąlygos: bankuose buvo pilna pinigų ir stengėsi juos išskirstyti." *)

Dabar susipažinsime su įvairiomis mūsų kredito įstaigų kategorijų paskolų operacijomis. Buvo išduota paskolų (tūkst. lt):

XXXIII lent.

	1924-XII-31 d.		1924-X-31 d.		1924-VII-31 d.		1923-VII-31 d.	
Visose, 31 banko ir bankin įst. .	60.520		43.737,3		45.184		19.910	
Tame skaičiuje 10-ties akc. bankų	57.309		40 720,0		40 965,1		17.263,9	
Išpastarųjų Lietuvos Bankui tenka	18.622		14.441,3		14.074,9		6 285,2	
2) Žemės Bankui tenka	1.695		1.103,8					
3) Centr. L. Žyd. Koper. r. B. tenka	3.836,3	23.153,3	1.951,8	17.496,9	4.114,6	18.199,5	1.825,4	8.110,6
Likus 7 akc. prek. —pram. bankams tenka		34.155,7		23.223,1		22.761,6		9.158,3
2 centr. liet. koper. bankams tenka		1.110,8		390,9		482,7		559.3
Savit. kred. draugijoms tenka .	(9)*)	1.186,6	(6)*)	913,5	(5)	418,3	(5)	20,8
Bankinėms įstaigoms tenka . .	(7)	912,5		230,7	(12)	3.323,2	(13)	2.067,3

*) Skliaustelniose pažymėtas bankų skaičius.

*) J. E. „Banko dalykas Lietuvoje", „Lietuva" 157 Nr. iš 1925-VII-17 d.

Iš paduotų davinių matyti nuolatinis paskolų operacijų vystymasis. Taip, 1924-VII-31 d. balanse, jų buvo daugiau (45.184 tūkst. lt.)., negu 1924-X-31 d. balanse (43.737,3 tūkst. lt.). Ypač daug didesnės buvo bankin. įstaigose, kurių operacijos, kaip mes jau esame matę, antroj 1924 m. pusėje pradėjo mažėti.

Suvedant aukščiau paduotus davinius apie centr. koper. bankus ir pridedant čia iš kitų šaltinių davinius apie vietinių kredito koperatyvų paskolų operacijas, gausime tokias dvi lenteles, rodančias kredito koperacinių įstaigų paskolų operacijas (tūkst. lt.).

XXXIV lent.

	1924-XII-31 d.	1924-X-31 d.	1924-VII-31 d.	1923-VII-31 d.
1. Centr. L. Ž. Kop. r. B. . . .	3.836,3	1.951,8	4.114,6	1.825,4
2. 2 liet. centr. kop. b.	1.110,8	390,9	482,7	559,3
Išviso . .	4.947,1	2.342,7	4.597,3	2.384,7

XXXV lent.

	1924-XII-31 d.	1923-XII-31 d.	1922-XII-31 d.
Centr. L. Ž. Kop. r. Bankas . .	3.836,3	3.290,7	503,6
2 liet. centr. kop. b. . . .	1.110,8	432,4	Liet. K. B. — 189,0
Liet. kred. koperatyvai . . .	(109) 1.110,8	(43) 441,7	(9) — 261
Žydų liaud. bankai	(67) 7.159,1	(69) 5.737,4	23.-II.-19. (58) 1.341,1
Valst. taup. kasos	(22) 2.188,3	340	
Iš viso .	15.405,3	10.242,2	2.294,7

Iš paduotų davinių mes matome, kad pirmoj vietoj sulig išduotų paskolų didumu buvo 7 akc. komerc. bankai: 1924-XII-31 d. —34.155,7 tūkst. lt.; 1924-VII-31 d.—22.761,6 tūkst. lt.; 1923-VII-31 d. — 9.153,3 tūkst. lt. Toliau seka Lietuvos Bankas: 1924-XII-31 d. —18.622 tūkst. lt.; 1924-VII-31 d.—14.075 tūkst. lt.; 1923-VII-31 d. — 6.285,2 tūkst. lt.. Greta su Lietuvos Banku galima taip pat

statyti kredito koperatyvus ir taupomąsias valstybės kasas: 1924-XII-31 d. — 15.405,3 tūkst lt.; 1923-XII-31 d. — 10.242,2 tūkst. lt.; 1922-XII-31 d. — 2.294,7 tūkst. lt. Betgi pastarieji daviniai nevisai pilni, nes daugelis vietinių koper. bankų nebuvo prisiuntę balansų į centralinę įstaigą (kredito inspekciją), ir todel sudarant suvestinius balansus, bendra suma buvo nepilna. Užtat galime manyti, kad kredito koperatyvai ir taup. valstybės kasos paskolų operacijomis užima antrą, po akc. komerc. bankų, vietą.

Toliau seka savit. kredito draugijos su palyginamai menka paskolų apyvarta, ir galop bankinės įstaigos, kurios pirmoje 1924 m. pusėje tuo atžvilgiu viršydavo savit. kred draugijų apyvartą

Bendrai, 1924 m. gruodžio 31 d. užregistruotų paskolų buvo:

31	banko ir bank. įstaig. . .	60.520	tūkst. lt.
109	liet. kred. koper.	1.110,8	„ „
67	Žyd. Liaud. bank. . . .	7.159,1	„ „
22	taup. valst. kasos	2.188,3	„ „
		Iš viso 70.978,2	tūkst. lt.

Prieš karą atatinkamos paskolų sumos pinigais, proporcingam dabartiniam mūsų gyventojų skaičiui, sudarė 70.500 tūkst. lt. Čia, tuo atžvilgiu, mes mažiausia esame pasiekę prieškarinių mūsų kredito įstaigų apyvartos mastą. Tikrumoje gi šį mastą esame perviršiję, nes paskolų dabar duota daugiau. Bet prieš karą, be paskolų pinigais, buvo išduota dar 280.600 tūkst. lt. (apytikriai) paskolos įpotekos užstatų lakštais; jų dabar mes visai neturime.

Anksčiau, II vekselių diskonto poskyry buvo nurodyta, kad bendra nepilna visų 31 kredito įstaigos diskonto suma 1924 m.— XII—31 d. siekė —30.543,3 tūkst. lt. Bendra gi užregistruotų paskolų suma, tuo būdu vėl nevisai pilna, sudarė tai pačiai dienai —70.978,2 tūkst. lt.

Tokiu būdu, visos mūsų kredito įstaigų paskolų operacijos betarpiai daromos su klijentais (be to paskolas davinėjo korespondentai; buvo išmokami avansai ir t. t.), sudarė 101.521,5 t. lt.

Šioms užvis esmingesnėms operacijoms, sudarančioms vyriausiąjį kredito įstaigų užduotį, atlikti jie naudojosi:

1) nuolatiniu fondu —

pagrindiniu kapitalu	53.142 tūkst. lt.
+ pajinis kapitalas:	
209 liet. kred. kop. 536,0 tūks. lt.	
87 žyd. liaud. b. 406,0 „ „	
	942,0 tūks. lt.
	iš viso 54.084 tūkst. lt.

2) atsargos kapitalu . . . . . 1.343 tūkst. lt.
+ atsargos kapitalas:
209 liet kred. kop. 36,7 tūkst. lt.
87 žyd. liaud. bank. 73,0 „ „
109.7 tūkst. lt.

t. y. iš viso 1.452.7 tūkst. lt.

Iš viso tatai sudaro 55.536,7 tūkst. lt.

Bet, kaip mes jau žinome, didelė to kapitalo dalis, ypač stamb. akc. bankuose, būtent 24.171,7 tūkst. lt. buvo įdėta 1922 m. ir 1923 m. į nekilnojamąjį turtą, ir tai apsunkindavo tiesiogines kredito bankų operacijas

Tuo būdu, suvestas, neįdėtas į nekilnojamąjį turtą, pagrindinis kapitalas sudarė 31.365,0 tūkst. lt.; jis tat ir galėjo būti naudojamas einamosioms kredito operacijoms.

Čia reikia dar įterpti indėliai ir einamosios sąskaitos, kurios 1924—XII—31 d. kartu sudarė 78.498,1 tūkst. lt.

Tuo būdu, visos kredito įstaigos 1924—XII—31 d. apyvartos lėšų turėjo 109 863,1 tūkst. lt.

Pasyvu . . . . . —109.863,1 tūkst. lt.
ir aktyvu . . . . . —101 521,5 tūkst. lt.
pasyvo likučiai 8.341,6 tūkst. lt.

—ir nusistatė mastas, kurį 1924 m.—XII—31 d. yra pasiekusios svarbesnios visų mūsų kredito įstaigų operacijos.

Prie tokių apyvartos lėšų ir kredito operacijų, beveik visai sunaudojant turimas šiam tikslui lėšas, pas mus nusistačiusi kredito sistema del tam tikrų priežasčių įgavo trumpalaiko kredito pobūdį. Ilgalaikiam ipotekos kreditui pas mus, bent privatiems įmoninkams, trūko laisvųjų lėšų. Iš kitos gi pusės, ir trumpalaikio kredito operacijų plėtimasis pilnai priklausė nuo įplaukiamų į banko įstaigas indėlių, ne tik iš privačių šaltinių, bet ir iš valstybės biudžeto likučių, gulinčių Lietuvos Banke, einamąja Valst. Iždo sąskaita.

Kad galėtume nustatyti dabartinės mūsų kredito apyvartos laipsnį, lyginsime ją su diskonto ir kredito operacijomis prieš karą.

Atatinkamas prieškarinis, t. y. proporcingas mūsų gyventojų skaičiui nurodytų operacijų mastas 1914 m. pradžioje buvo (tūkst. lt.):

Pasyvas.

1) Bendro pagrindinio kapitalo suma (šios sumos dalis buvo įdėta į nekilnojamąjį turtą, bet nedaug)	46.333	tūkst. lt.
2) Indėliai	240.000	„ „
Iš viso	286.333	tūkst. lt.

Aktyvas.

3) Diskonto operacijos	53.830	tūkst. lt.
4) Piniginių paskolų operacijos	70.500	„ „
Iš viso	124.330	tūkst. lt.

Be to, buvo dar ilgalaikės paskolos užstato lakštais 280.600 tūkst. lt. sumoje; bet tai sudaro ypatingo pobūdžio ir reikšmės operacijas, kurios buvo daromos be piniginių paskolų operacijų. Kai kurį ryšį jie turi su pinigų pasyvo apyvarta. Jei visi bankai turėjo daug apyvartos lėšų, tai ipotekos bankai galėjo lengvai plėsti savo operacijas užstato lakštais, nors juos ir laiduotų užstatytas banke nekilnojamasai turtas.

Iš viso pasakyto prieiname išvadą, kad bendrai pasyvo ir aktyvo operacijos prieškarinių kredito įstaigų (vidutiniškai 205 mil. lt.) buvo du kart didesnės, kaip dabar (vidutiniškai 105,6 mil. lt.).

Prie nurodyto prieškarinio pasyvo —	286.333	tūkst. lt.
prieškarinė kredito apyvarta buvo	124.333	tūkst. lt.
t. y. čia pasyvas praneša aktyvą	162.000	tūkst. lt.

išskiriant lėšas, reikalingas kreditui organizuoti; šie likučiai ir buvo siunčiami svarbiausiai į cent. valst. ir centr. akc. bankus Petrapily. Prie to ir buvo suvedama buv. rusų finansų plėšikavimo sistema Lietuvoje.

Prieš pat karą kasmet buvo išsiunčiama mūsų tautinių taupmenų į Petrapilį suma, kiek mažesnė negu 162.000 tūkst. lt. (34 mil. rub.), arba kiek mažiau kaip 57%, ir tik likusioji pasyvo dalis — 124.333 tūkst. lt., arba 43% buvo naudojami vietos apyvartai.

Dabar, gyvenant mums nepriklausomai, bendras mūsų kredito apyvartos mastas yra du sykiu mažesnis, kaip prieš karą. Bet užtat visos lėšos, įplaukiančios į mūsų bankus ar kredito koperatyvus, tuojau yra leidžiamos į apyvartą. Tuo būdu, bendra mūsų laisvųjų lėšų apyvarta daug intensyvesnė.

Tai, kad kai kurių mūsų akcinių bankų pagrindino kapitalo dalis laikinai yra įdėta į nekilnojamąjį turtą, nors kiek ir sumažino kredito operacijų vystymąsi, tačiau tuo pat laiku buvo naudinga mūsų jaunai pramonei, prekybai ir kt.

Kada bankai bus paliuosuoti nuo to — prie kilų sąlygų jiems nederančio — pramonės, prekybos ir kt. ūkio veikimo, jų kredito operacijos pradės greičiau plėstis, ir laisvoms lėšoms susirinkus, sulauksime galop ir taip mums reikalingo ipotekos kredito įgyvendinimo.

XXV. Bendros išvados apie Lietuvos respublikos finansų — kredito įstaigų padėtį; tų įstaigų artimiausios perspektyvos.

Baigiant apie Lietuvos finansų — kredito įstaigas prieš karą ir dabar veikiančias, Lietuvai Nepriklausomybę atgavus, galima nurodyti štai kas.

1. Savo patvarios valiutos paleidimas į apyvartą paliuosavo mūsų materialę ir ūkio būtį nuo sunkenybių, nuolatinių svyravimų ir svetimos priklausomybės, ir leido stabilizuotis mūsų kainoms, įkainavimams ir visiems materialiniai — ūkio santykiams kaip krašto viduje, taip ir santyky su svetimomis valstybėmis, kur vis daugiau įeidavo mūsų valiuta, kotiruojama kartu su kt. svetimomis patvariomis valiutomis.

2. Tvirtos valiutos įvedimas baigė visą mūsų materialinio ir ekonominio savistovumo ir nepriklausomybės sudarymo ciklą. Tik savo valiutą įvedus, sustojo masinis mūsų realės vertės plaukimas svetur, ypač Vokietijon, su kuria mes iki šiol buvome sujungti vienais, svetimos mums valiutos, pančiais. Tatai taikindavo mūsų ūkio organizmą prie vokiečių ūkio santvarkos ir leido svetimiems eksploatuoti mūsų tautinius turtus bei taupmenas, varžyti mūsų jėgas.

3. Nuosavios valiutos ir savo emisijos banko įsteigimas leido valstybei bei patiems gyventojams išnaudoti visą kreditą ir visas teises, kuriomis yra surištas banknotų ir kt. vertės popierių išleidimas. Tatai leido operuoti palyginamai nedideliu aukso atsargos fondu ir kt. pastoviomis vertybėmis, sutvarkyti gan plačiai pinigų ir valstybės ūkio apyvartai, reguliuojančiai visą sudėtiną visuomenės ir valstybės ūkio cirkuliaciją.

4. Tik prie šių sąlygų galima buvo pamažu, tikslingai atstatyti karo išardytą kreditą. Kartu su paleidimu apyvarton pilnai padengtų banknotų, Lietuvos Bankas pradėjo atlikinėti visas valstybės banko funkcijas, reguliuojant visas mūsų visuomenės ūkio šakas, sistematiškai plečiant bei nuolatos piginant visų rūšių kreditą.

5. Lietuvos Bankas, kaipo iš esmės valstybės, iš formos gi akcinė įstaiga, buvo užinteresuotas, kad jo emisinis, o taip pat ir kt. finansinis veikimas eitų be rizikos, be bereikalingo turimų lėšų įtempimo ir t. t. Lietuvos Bankas, savo centriniu vaidmeniu, kon-

centravo apie save visus kt. bankus, visas darbo sferas, ir todel jis faktinai tapo visų organizuotų gyventojų grupių interesų išreiškėju; o tuo pat laiku pildydavo savo valstybės uždaotis.

6. Šis Lietuvos Banko visapusiškas charakteris ir jo veikimo universalumas išeina iš bendro suburto mūsų atgimusios tautos bei valstybės veikimo, ir čia žymioj daly glūdi priežastis to, kad bankas per 2¼ metus suskubo sudaryti pastovią valiutos sistemą, žymiai atstatyti prieinamąjį kreditą ir palaikyti pirmoj sunkioj savo veikimo pradžioj visas mūsų ūkiško gyvenimo ir tautos veikimo sritis.

7. Del ypatingų pokarinės būties sąlygų, akcinių įmonių ir įstaigų forma vis labiau, taip pat ir pas mus, pradėjo vyrauti bei plėstis. Net koperacinis veikimas iš pradžių neįstengė neįleisti savo tarpan bent iš dalies šios materialinio organizavimosi formos. Centr. Liet. Žydų Kopr remti Bankas buvo įsteigtas akcijų pamatais. Liet. Koper. Bankas buvo reorganizuotas, įleista privatūs akcininkai.

Todel akcijų pamatais buvo organizuotas Lietuvos Bankas, o vėliau ir Žemės Bankas, esąs savo esmėje taip pat valstybinio pobūdžio. Iš kitos pusės, del tos pat priežasties plačiai ir sėkmingai išsiplėtė pas mus akc. prekybos — pramonės ir žemės ūkio bankai, esanticji šiandien pagrindiniu mūsų finansiniai — kredito įstaigų branduoliu.

8. Pas mus, žemės ūkio krašte, vykinant žemės reformą, su plačiai paplitusia smulkiąja pramone bei prekyba, ypač palankia tapo koperacinė organizavimosi forma visose ūkio ir materialinėse srityse, tame tarpe ir finansų — kredito. Ne tik lietuviai, bet ir smulkūs žydų darbuotojai su dideliu pasiryžimu ir atkaklumu pradėjo organizuotis, tarp kita ko, į kredito kooperatyvus, liaudies bankus. Turėdami savo centru gerai organizuotus ir aprūpintus lėšomis 3 centralinius bankus, o taip būdami tampriai surišti su kt. kooperatyvų kategorijomis: gamintojų, vartotojų ir kt., mūsų kredito kooperatyvai įsiskleidė po visą Lietuvą, ir šis smulkaus kredito tinklas užima savo apyvarta antrą po akcinių bankų vietą.

9. Kredito kooperatyvai del savo betarpiško artumo prie vietos gamintojų, vartotojų sluoksnių, del savo grynai demokratiškos formos — gali netolimoj ateity tapti baze, vykinimui plačiuose gyventojų sluoksniuose valstybės, savivaldybės ir kt. finansiniai — kredito priemonių. Jau dabar Žemės Bankas, Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų M-ja ir kt. įstaigos naudojasi kredito koperatyvais, kaipo pagelbiniais aparatais. Del panašaus kredito koperatyvų vaidmens, net valstybės veikimo sferoje, jiems turi būti teikiama parama ne tik iš Lietuvos ir Žemės Banko, bet ir valstybės įstaigų. Parama, kuri yra jiems teikiama, tarp kita ko, Taupomųjų Valst. kasų, tai tik lašas jūroje, nes tai yra

ne kas kita, kaip apréžta tautos indėlių dalis, padėta tų pačių gamintojų bei vartotojų į valst. kasas.

10. Kaipo žemės ūkio kraštui su reformuojamu smulkiu ūkiu, mums reikalinga, kad ypač daug lėšų iš visokių šaltinių suplauktų į Žemės Banką, į Centr. Koper. bankus ir į kredito koperatyvus, kurie teikia ūkininkams pigų ir prieinamą kreditą. Eilinia žemės ūkio finansų — kredito įstaigų užduotim yra plati pagalba naujakuriams, teikiant jiems reikalingas įrengimui lėšas, kaip tai inventoriui, trobesiams statyti ir t. t. Tas kreditas savo esmėje negali būti trumpalaikiu, ir todel surinkus toms įstaigoms daugiau lėšų, reikalinga praplėsti bei papiginti savo vidutinio termino kreditą, žinoma, reikalaujant būtinas garantijas.

11. Karas ypač daug yra pakenkęs statybai, o taip pat daug sunaikinęs — kas iki šiol dar atjaučiama — mūsų pagrindinį — žemės ūkio, verslą; kad greičiau galėtume pakelti žemės ūkio gamybą, gyvulininkystę ir t. t., — mums reikalinga kuo greičiausia įsteigti ipotekos bankas, kuris taip pat perimtų mūsų reformuojamo žemės ūkio savininkų pasižadėjimus, išduotus svetimiems ipotekos bankams. Ypač reikalinga sudaryti ipotekos kreditas mūsų miesto nekilnojamajam turtui, naujakurių įrengimui, kultūringiems žemės ūkiams ir t. t.

12. Jeigu žemės ipotekos kreditą sudaryti iki šiol varžo žemės nesutvarkymas; reikalas sudaryti parengiamąjį kadastrą ir kt. aplinkybės, tai būtų reikalinga neatidėliojant organizuoti ipotekos kreditą miesto ir miestelių nekilnojamajam turtui. Be panašaus kredito genda viena vyriausioji mūsų tautos turto dalis — namai ir trobesiai, ir surištas su tuo naminis ūkis, o taip pat statyba ir pan. Prie šito ipotekos kredito stokos, mūsų komerc. bankams, savitarpio kredito draugijoms ir net koperacijos bankams tenka aikvoti savo kapitalą nekilnojamajam turtui, ir savo apyvartos lėšas tiekti namų savininkams, nuomininkams ir kt. paskolas duodant, tuo apsunkinant savo betarpes kredito operacijas prekybos — pramonės arba gi žemės ūkio srityse.

13. Taip pat yra pribrendęs savivaldybinio (municipalinio) kredito klausimas. Prieš karą mes turėjome, pavyzdžiui Panevėžy, visuomeninį miesto banką. Mūsų miestai, miesteliai ir jųjų gyventojai labai yra reikalingi prieinamo kredito, kaip trumpalaikio, taip ir ilgalaikio; ypač gi vidutinio termino. Todel bendromis mūsų miestų ir miestelių jėgomis reikalinga būtų, kuo greičiau, įsteigti pradžiai bent vieną bendrą miestų ir miestelių banką, kuris duotų ilgalaikes paskolas, nekilnojamuoju turtu laiduojant.

14. Mūsų miestų, apskričių, valsčių savivaldybių veikimo sritis kaip iš įstatymų, taip ir gyvenime yra labai plati, reikšminga, atsakominga. Demokratiškoje valstybėje kitaip ir būti negalėjo. Jaunoj gi valstybėj vietos savivaldybių vaidmuo dar žymesnis, atsakomingesnis, nes viena valstybė neįstengia viską nuveikti,

o gyventojai dar permažai organizuoti profesijomis, tautybėmis ir kt. pan. požymiais, ir nesugeba aprūpinti visų savo reikalų. Tarpininku tarp valstybės ir vis labiau besiorganizuojančių gyventojų ir yra vietos savivaldybių organai, kurie turi be to priverstinąją galę, turi visuotiną, universalų pobūdį.

Labai didelės reikšmės turi, kaip mes jau matėme, koperatyvai. Bet jie neturi priverstinojo pobūdžio, ir be to vaidmuo jų ne tiek platus, universalus, kaip vietos savivaldybių. Visa koperacinio organizavimosi sėkmingumo paslaptis suvedama į savišalpą, į savaimingą veikimą visose gyvenimo srityse, ir ypač materialinėj, finansų — kredito sferoje, o tai yra pagrindinis klestėjimo faktorius.

Todel ir mūsų savivaldybės privalo galop pradėti savo finansiniai — kreditinį organizavimąsi. Joms tam ir yra suteiktos visos teisės. Jos turi pakankamai tam reikalingų organizacijų:

1) miesto ir miestelių savivaldybių sąjungą ir
2) apskričių ir valsč. saviv. suvažiavimą.

Visos savivaldybių įmonės; statyba, ūkio ir materialinis veikimas miesto, taip pat ir apskričių bei valsčiaus savivaldybių negali pasėkmingai plėstis be finansų ir kredito susiorganizavimo. Tikėtis čia valstybės pagalbos vargu ar tikslu, nes valstybė pakol kas kažin ar gali suteikti daugiau paramos, negu kad dabar suteikia, o be to valstybė jau ir dabar uždėjo savo globą toms visuomeninėms įstaigoms. Taip pat nereikia perdaug optimistiškai žiūrėti į svetimus kreditus, nes ir svetimiems kapitalistams — kreditoriams reikia užimponuoti savo organizuotumu, savistovumu ir pakankamu laidu.

Todel ir mūsų apskričių ir valsčių savivaldybės turėtų pastatyti sau užduotim suorganizuoti visą savo finansų — kredito įstaigų tinklą, kaip tai yra padarę mūsų koperatininkai. Ir savivaldybėms reikia organizuoti savo centralinį banką, kad visas fin. — kredito įstaigas sujungti, joms vadovauti.

Savivaldybėms, pagaliau, ne taip sunku būtų organizuotis šioje specialėje srityje, nes ir mūsų valdžia jas tai daryti ragina, pavyzdž. išdirbdama normalinius nuostatus apsk. savival. skolinamai — taupomosioms kasoms [1]); iš kitos pusės, vis dar sunki medžiaginė mūsų savivaldybių padėtis verčia jas prie panašaus organizavimosi.

Ir gali būti, kad tik tuomet palengvės visų musų savivaldybių materialinė padėtis, kai jos pasirūpins sudaryti savo finansų

---

[1]) Čia turime galvoje įsteigto 1922 m. pabaigoj — Vilkaviškio apsk. savivaldybės liaudies banko (skol. — taup. b-vės) įstatus. 1923 m. kovo mėn. Fin. M-ja per Savivaldybių D-tą kreipėsi į visas savivaldybes, kad šios įneštų į jos išdirbtus savivaldybėms pritaikintus įstatus savo pataisas. Tuo būdu yra sudarytas savivaldybėms pritaikintas kredito įstaigų tipas.

— kredito įstaigų tinklą, ir tas įstaigas sujungti į centralinį banką.

Panašios mūsų savivaldybių finansinės — kredito organizacijos reikšmė būtų labai didelė. Kaipo oficialinės įstaigos, jos gali papildyti valstybės veikimą ten, kur valstybės organai to nebejstengia Čia labai plačios perspektyvos, sakysim bankų pagalba — apskrities ir valsčiaus savivaldybės galetų palaikyti naujakurius, padėti kultūriniems smulkiųjų ūkininkų darbams ir t. t. Ir šis tarpininkavimo, vykdomasis ir pan. savivaldybių bankų vaidmuo ne tik valstybės organų atžvilgiu, bet iš priv. įstaigų, būtų kur kas daugia atatinkamas, tikslingas, negu jau anksčiau minėta kredito koperatyvų pagalba.

Ir taip, kaip miestų ir mestelių savivaldybių Sąjunga galėtų dabar parūpinti mums ipotekos kreditą miesto ir miestelių nekilnojamajam turtui, tuo pat būdu ateity ir susijungusių apskričių ir valsčiaus savivaldybių bankai galėtų būti ramsčiu sudaromajam žemės ipotekos kreditui. Ypač jeigu čia padėtų kredito koperatyvų sąjungos.

15. Įsisteigus centraliniam miestų, apskričių, valsčiaus savivaldybių finansiniai-kredito įstaigų bankui; sujungus ar sukoordinavus veikimą 3 dabartinių centr. kredito koperatyvų bankų; subūrus, pakol kas išsklaidytus mūsų akc. prek.-pram. bankus, — operacijos visų mūsų finansų - kredito įstaigų, besigrupuojančių apie Lietuvos Banką, o dabar iš dalies ir apie Žemės Banką, galėtų suteikti mums tam tikrą pasiskirstymą, sukoordinuoti tarpusavį veikimą. Tatai padidintų mūsų finansų-kredito įstaigų apyvartos intensyvumą, padidintų jų lėšas, pakeltų visų mūsų fin. - kredito įstaigų prestižą, ir tatai turėtų didelės reikšmės mūsų visuomenės ir valstybės ūkio tarpimui.

16. Prie šių sąlygų padidėtų taip pat svetimų kapitalų įplaukimas, išsiplėstų mūsų finansiniai - kredito apyvarta su svetimais panašiais centrais, ir mūsų kraštas pamažu įeitų į ankštus santykius, į tarpusavį veikimą su pasauline pinigų ir kredito rinka — lygiai taip, kaip jisai įėjo į pasaulinę prekių rinką, o prekių mainai su svetimomis valstybėmis nuolat plėčiasi. Mainų pasėkmingas plėtimasis ankštai yra surištas su pasauline pinigų apyvarta, su atstatymu pasaulinio kredito, kuris po karo labiau suiro, negu vidaus kreditas.

Mūsų kraštui ir darbingoms sferoms užsienio pasitikėjimo padidėjimas; pripažinimas kreditingais, ne tik aprėžtam, trumpam laikui ir pristačius pakankamai garantijų, bet ir didesnioms sumoms, ilgesniam laikui, lengvesnioms sąlygoms; priėmimas mūsų lygiu nariu į pasaulinį kapitalo ir kredito apyvartos ratą — štai užduotys mūsų nuolat stiprėjančioms, besijungiančioms finansų—kredito įstaigoms. Tatai, savo keliu, reikalauja paramos ir iš valstybės.

Priedėlis. Įstatymas apie senų skolų atlyginimą.

Paskutiniame 1925 m. pavasario sesijos posėdy, birželio mėn. 23 d., Seimas yra priėmęs „Veikusių Lietuvoje piniginių vienetų pakeitimo litais" įstatymą. Pagal tą naują įstatymą, sumos, nustatytos anksčiau įstatymų keliu rubliais ir įstatymais nepakeistos į litus, keičiamos litais, skaitant vieną rublį lygų penkiems litams. Sumos gi, išreikštos vokiečių markėmis, keičiamos į litus sulig šių sumų pareiškimo laiko U. S. A. dolerio kursu.

Tuo pačiu įstatymu nustatoma:

1) kad už skolas ir kitus piniginius pasižadėjimus, padarytus rusų rubliais ligi 1915 m. rugsėjo mėn. 1 dien. atlyginama litais po vieną litą už rusų rublį;

2) kad už skolas, ir kitus piniginius pasižadėjimus, padaryrytus rubliais, ost-markėmis ir markėmis po 1915 m. rugsėjo 1 d. atlyginama Jungtinių Amerikos Valstybių dolerio kursu, kuris buvo skolinimo dieną, sumokant tos sumos 20%.

3) kad už piniginius pasižadėjimus, padarytas rubliais ligi 1915 m. rugsėjo 1 d. iš — a) paveldėjimų, b) testamentų, c) legatų, d) alimentų, e) pensijų nukentėjusiems del nelaimingų atsitikimų, f) deliktų ir g) neteisėtų pasipelnymų atlyginama už rublį po penkis litus; o už tokias pat prievoles, susidarusias po 1915 m. rugsėjo 1 d. atlyginama Jung. Amerikos Valstybių dolerio kursu, kuris buvo prievolės sudarymo metu. Nuošimtis skaitomas tik nuo pareiškimo dienos.

Depozitai, einamosios sąskaitos ir indėliai, įnešti iki 1922 m. spalių 1 d. į Lietuvos Iždą ar į kredito įstaigas auksinais ar ost-markėmis, išmokami litais, skaitant 1 lt. = 175 mk. Tos pat sumos, įneštos iki 1923 m. sausio 1 d., išmokamos tų pačių įstaigų sulig pinigų įnešimo dienos kursu. Panašios sumos, įneštos svetimąja valiuta, išmokamos ta pačia valiuta, jos nėsant — litais įnešimo dienos kursu.

Įstatymas įgyja galios nuo paskelbimo dienos.

Šitas įstatymas neliečia tų piniginių pasižadėjimų, kurie yra atlyginti rubliais, markėmis ar ost-markėmis abiem šalim susitarus ar galutinai teismui nusprendus, arba jei toms prievolėms sumokėti buvo įnešti ligi 1921 m. sausio 1 d. depozitan rubliai arba ligi 1922 m. spalių mėn. 1 d. — auksinai ar markės.

Per šešis mėnesius leidžiama pareikšti ieškiniai toms skoloms, kurių terminas baigėsi 1922 m. spalių 1 d.

Svetimtaučiams skolos atlyginamos tiek, kiek jų (svetimtaučių) valstybėje Lietuvos piliečiams, bet nedaugiau negu tame įstatyme nustatyta Lietuvos piliečiams.

Anksčiau išleisti įstatymai, priešingi šiam įstatymui, nustojo galios.

Turinys.

A. Lietuvos finansų — kredito padėtis prieš karą.

I. Bendra pavergtos Lietuvos materialinė padėtis prieš karą. 3
II. Bankų kategorijos ir jų operacijų pobūdis. . . . 4
1. Depozito bankai 5
2. Liaudies bankai arba kredito draugijos 6
3. Įpotekos kreditas 6
4. Melioracijos kreditas 7
5. Emisijos bankai 7
III. Bendras Lietuvos kredito—finansų įstaigų pobūdis ir jų operacijos prieš karą 8
IV. Valstybės banko skyrių veikimo charakteris ir operacijos Lietuvoj prieš karą 11
V. Valstybės lždinių operacijos 13
VI. Valstybės taupomosios kasos ir Valstybės skolinamai — taupomosios draugijos 13
VII. Smulkaus kredito įstaigos 16
VIII. Įpotekos kredito padėtis 17
IX. Komercinio kredito padėtis 21
X. Savitarpio kredito draugijos 23
XI. Bankinės ir pinigų mainymo kontoros 24
XII. Lombardai 24

B. Pinigai, kreditas, bankai dabartinėj Lietuvoj.

I. Po karo įvykusios permainos banknotų leidimui . . 25
II. Pinigai Lietuvos respublikoj iki savos valiutos įvedimo 29
III. Lietuvos aukso valiutos įvedimas ir sustiprinimas . . 30
IV. Ostų išėmimas iš apyvartos 32
V. Lietuvos emisijos bankas 35
1. Bendros žinios apie emisijos banką 35
2. Lietuvos emisijos banko įstatymas 36
3. Lietuvos banko statutas 38
4. Pirminis Lietuvos Banko veikimas 39
VI. Lietuvos Banko, kaipo centrinės atgimusioje Lietuvoje, finansų — kredito įstaigos vaidmuo valstybiniame ir visuomeniniame ūky 40

VII. Nuolatinis Lietuvos Banko, kaipo atgimusios Lietuvos materialinio ir ūkiškojo gyvenimo regulatoriaus, operacijų išsivystymas 43
VIII. Lietuvos Banko veikimo išsiplėtojimas 1924 m. . . 47
IX. Monetų apyvarta 55
1. Bendros žinios apie monetų sistemas ir pinigų kalimą 55
2. Lietuvos monetų įstatymas, monetų kalimas ir jų paleidimas į apyvartą 57
X. Ypatybės pokarinės būklės ir tų materiališkų bei ūkio santykių, prie kurių atgimusioj Lietuvoje buvo renkamas pirmas finansinis kapitalas ir atstatomas kreditas. 60
XI. Pirminis finansinio kapitalo krovimas ir pirmųjų mūsų banko bei bankinių įstaigų vaidmuo tuo atžvilgiu 63
XII. Pirminis mūsų akc. prekybos-pramonės bankų ir bankinių įstaigų veikimas 66
XIII. Pramonės atsistatymas ir akcinių bankų tame darbe dalyvavimas 69
XIV. Akc. komercinių bankų reikalų ir operacijų padėtis 1923 m., ryšy su Liet. Banko operacijų išsivystymu ir bendra Lietuvos 1923 m. ūkio ir materialine padėtim 73
XV. Bankinių ir pinigų mainymo įmonių padėtis 1923 — 24 m. 77
1. Bankiniai namai 78
2. Bankinės kontoros 79
3. Pinigų mainymo kontoros 79
XVI. Lietuvos bankų ir bankinių įstaigų veikimo išsiplėtimas 1924 m. 81
XVII. Savitarpio kredito draugijų padėtis 1922 — 23 m. . . 85
XVIII. Ipotekos kredito ruošimas; Lietuvos Žemės Banko atidarymas 88
XIX. Kredito koperatyvų išsiplėtojimas lietuvių ir žydų tarpe 91
A. Pirmykštė fazė 91
1. Lietuvos Koperatyvų Bankas 95
2. Centralinis Liet. žydų koper. remti bankas . 96
B. Kredito koperatyvų plėtojimasis 1922 m. 97
C. Kredito koperatyvų plėtojimasis 1923 m. 100
D. Kredito koperatyvų plėtojimasis 1924 m. 108
1. Lietuvos Koper. Banko augimas 108
2. Ū. S. Centralinis Liaudies Bankas 111
3. Centr. L. Žydų koper. remti Bankas . . . 112
XX. Taupomosios Valstybės kasos 120
XXI. Akc. B-vė „Kauno Lombardas" 123

XXII. Bendra finansų — kredito įstaigų padėtis 1924 metais 124
XXIII. Dabartinė finansų — kredito įstaigų padėtis, lyginant su prieškarine 126
XXIV. Mūsų finansų — kredito įstaigų dabartinės operacijos, lyginant su prieškarinėmis 135
1. Indėliai 135
2. Vekselių diskontas 138
3. Paskolos 141
XXV. Bendros išvados apie Lietuvos respublikos finansų — kredito įstaigų padėtį; tų įstaigų artimiausios perspektyvos 147
Priedėlis. Įstatymas apie senų skolų atlyginimą 152

Pastebėtos svarbesnės klaidos.

Pusl.	Eil.	Atspausdinta	Turėtų būti.
3	2 ap.	rėmėsi,	remėsi
5	13 virš.	akciniai-komerciniai bankai	akciniai-komerciniai bankai
5	17 „	visuomeniai bankai	visuomeniniai bankai
5	22 „	savitarpio kredito draugijos	savitarpio kredito draugijos
8	13 ap.	doc. Rimtos	doc. Rimkos
8	12 ap.	gubernijom	gubernijoms
8	7 ap.	Prusas,	Prūsas
9	2 virš.	Žemės ar ipotekos bankai	Žemės ir miesto ipotekos bankai
11	23 „	4 lietuvių gub.	3 lietuvių gub.
12	2 ap.	einamųjų sąskaita	einamųjų sąskaitų
13	2 virš.	4-iose lietuvių gub.	3 lietuvių gub.
13	3 virš.	4 gub.	3 gub.
17	21 „	išsiskirsdavo	išsiskirdavo
24	3 „	Skolų	Paskolų
24	1 ap.	Metinė apyvarta	Balansas
25	14 „	laikų	laikų
26	14 virš.	generalrat	Generalrat
30	17 „	nomos	nuomos
35	11 „	leisdami	leisdami
35	18 „	parneša	praneša
36	16 „	komercijos bankais	komercijos ir kt. bankais
38	5 „	generalinė Banko taryba	Generalinė Banko Taryba
39	5 „	tarnybos nariai	tarybos nariai
42	35 ap.	4.665,6	41.665,6
43	1 virš.	sudėtingiausiu	sudėtiniausiu
51	6 „	žymiau	žymiai
59	8 „	turi būt	turėjo būti
65	3 „	kapitalų	brangenybių
65	22 „	akcinės įstaigos	akcinės banko įstaigos
66	8 „	8) Zislė ir Levino Kaune,	3) Zislės ir Levino, Kaune,
66	12 „	Volodarskio	Volodauskio
66	14 „	ir jų operacijų	ir jų pirmųjų operacijų
66	8–9 ap.	Pirmais laikais naujai įsikūrusių pas mus akc. komercinio tipo bankų, energijos koncentracija ejo iš to, kaip...	Pirmais laikais naujai įsikūrusių pas mus akc. bankų energija koncentravosi komercijos srity, ir tatai įvyko dėl tos priežasties, kaip...
68	5 ap.	3.047 mil.	3.047 milrd.
	5–4 ap.	2.729 mil.	2.729 milrd.
	3 ap.	4–5 milijardų	3–4 milijardų
69	2 virš.	(išvežimas pernešė pakeičiant į litus ¾ mil.	(išvežimas, pakeičiant litais, pranešė ¾ milrd.
69	11 „	rudienį	rudenį
70	7 „	bendradarbiavo.	bendradarbiavo,
70	7 ap.	Nekilnojamojo turto	Kilnojamojo turto
72	14 virš.	Pramonės Bankai	Prekybos Bankai
72	25 „	Gretinant komercinių bankų	Gretinant prekybos ir pramonės bankų
73	12 virš.	komerciniams bankams	mūsų pramonės bankams

Pusl.	Eil.	Atspausdinta	Turėtų būti
74	4 „	paskolos	skolos
77	5 ap.	tokios pat,	panašios,
78	9 ap.	3,6 mil. lt.	3,3 mil. lt.
80	3 virš.	Volodarskio	Volodauskio
91	9 ap.	Vendegaluose	Vendžiogaloj
92	7 virš.	Siaulių	Šiaulių
92	19 „	įstatymais	įstatymas
95	5 „	Vokietyja	Vokietija
96	21 ap.	koperatyvų	Koperatyvų
125	14—15 virš.	Čia buvo įdedamos visos laisvos lėšos, visas organizatorių ir dalyvių patyrimas bei žinios, kad būtų nugalėtos visos.	Čia buvo įdedama daug laisvų lėšų, daug organizatorių ir dalyvių patyrimų bei žinių, kad būtų nugalėtos įvairios.

L. U. Teisių Fakulteto leidiniai.

1. *Gareis.* v Karl. **Teisės enciklopedija ir metodologija.** Vertė stud. Petras Juknevičius ir Jonas Montvila su prof. P. Leono prakalba. 1924 m., 65 pusl. Kaina . 4 lt.
2. Prof. *Petras Leonas.* **Teisės Enciklopedijos paskaitos.** Kaunas, 1924 m., 189 p. Kaina . . . . . 10 „
3. Prof. *Vl. Mačys.* **Civilinio proceso paskaitos.** 1924 m., 448 pusl. Kaina . . . . . 20 „
4. Doc. *A. Moravskis.* **Lietuvos finansai.** I mokslas apie valstybės išlaidas ryšy su Lietuvos biudžeto formavimusi ir vystymusi. 1925 m., 136 p. Kaina . . . 8 „
5. *V. Stankevičius.* **Baudžiamoji Teisė.** Paskaitos. 1925 m., 292 pusl. Kaina . . . . . 15 „
6. Prof. M. *Tugan — Baranovskis.* **Politiškosios ekonomijos pagrindai.** Vertė Doc. P. Šalčius. 1923 m. 329 pusl. Kaina . . . . . 10,50„
7. **L. U. Teisių Fakulteto Darbai.** 1924 m. I Tomas. Turinys: 1) Prof. *P. Leonas* — Kolektivizmo pradas Lietuvos civilinės teisės novelose; 2) *Vl. Mačys* — Socialinis teisių mokslo tikslas ir mūsų žemės reformos įstatymas; 3) *A. Rimka*—Lietuvos visuomenės ūkio bruožai ligi Liublino unijos metų; 4) Doc. *P. Šalčius* — Kooperatyvų įstatymai; 5) Kritika ir bibliografija; 6) Teisių Fakulteto apyskaita 1922/24 mokslo metams. 232 p. Kaina . . . . . 12 „
8. **L. U. Teisių fakulteto Darbai.** 1925 m. II Tomas:

   1 knygos: Prof. *M. Roemeris.* **Trečiasis tarptautinis sociologijos kongresas Romoje.** 1—14 pp.

   2 knygos: Prof. *P. Leonas.* **Del vieno įstatymų aiškinimo.** 15—22 pp.

   3 knygos: *A. Rimka.* **Lietuvos prekybos santykiai ligi unijos su Lenkais.** 23 — 86 pp.

   4 knygos: Prof. *M. Roemeris.* **Reprezentacija ir mandatas** (spaudoje).